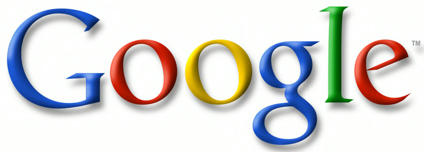

VE
RI
TAS

Netherlands

Bescherming van Arbeidswilligen in de Artikelen 284 en 426bis Wetboek van Strafrecht.

J. H. MONNIK.

M.

BESCHERMING VAN ARBEIDSWILLIGEN.

(ACADEMISCH PROEFSCHRIFT).

crim.

VRIJE UNIVERSITEIT TE AMSTERDAM.

Bescherming van Arbeidswilligen in de Artikelen 284 en 426bis Wetboek van Strafrecht.

51

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

DOCTOR IN DE RECHTSWETENSCHAP

OP GEZAG VAN DEN RECTOR

DR. J. WOLTJER,

Hoogleeraar in de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte,

in het openbaar te verdedigen, op Donderdag 19 December 1907,

des namiddags te 3½ ure,

in het Gebouw der Maatschappij voor den Werkenden Stand,

DOOR

JAN HENDRIK MONNIK,

GEBOREN TE VORDEN.

WAGENINGEN. NAAML. VENN. DRUKKERIJ „VADA".
1907.

7/23/29

AAN MIJN VADER.

INHOUD.

Bij de beeindiging mijner academiale studieën zij vòòr alles ootmoedigen dank gebracht aan God den Heere, Die mij het groote voorrecht eener christelijke opvoeding deed tebeurtvallen en mij voor deze studie bestemde; Die mij de gelegenheid bereidde mijne opleiding te genieten aan christelijke inrichtingen van onderwijs en mij daartoe het leven, de gezondheid en de krachten gaf; Die mij ook bij de vervaardiging van dit proefschrift zoo kennekelijk ondersteunde en thans in Zijne groote goedgunstigheid mij gaat in staat stellen het door zoo menig ander wel gewenschte maar nooit verkregen einddoel te bereiken. Hem zij daarvoor lof en dank! Hem ook mijn verder levenspad gewijd!

Hoe groot ik met name het voorrecht acht aan dèze Universiteit mijne studieën te hebben mogen voltooien, is moeielijk in woorden uit te drukken.

Welk een diepen indruk, hooggeschatte Fabius, — in eigenlijken zin onder de huidige professoren onzer faculteit, alleen mijn leermeester, — ik op uwe colleges ontving van oprechte trouw aan en warme liefde voor de U en ook mij zoo heilige beginselen;

hoe weldadig mij aandeed het streven liefde voor de wetenschap gepaard aan ware vreeze Gods in ons, Uwe leerlingen, als het ware over te planten, — het is mij een aangename plicht der dankbaarheid U dit hier te betuigen. Bij het verlaten dezer Universiteit zij het mij vergund voor al hetgeen ik van U leerde, voor al de welwillende hulp mij steeds verleend, U te verzekeren van mijn hartgrondige erkentelijkheid.

Ook U hooggeëerde Anema, al mocht ik slechts korten tijd van uwe responsie-colleges in het Burgerlijk recht profiteeren, zij daarvoor mijn welgemeende dank gebracht, evenals ik U dien weet voor de vriendelijke wijze, waarop gij mij steeds ten dienste waart.

Wat ik aan U mijn zeer gewaardeerde en niet minder hooggeachte Promotor Diepenhorst aan dank verschuldigd ben voor de hulp mij geboden, voor de voortvarendheid te mijnen opzichte betracht, voor de vriendschappelijke en gulle ontvangst ten uwent mij steeds bereid, is makkelijker persoonlijk te zeggen dan openlijk te schrijven. Wil mijn oprechten dank daarvoor aanvaarden en U verzekerd houden van mijne blijvende erkentelijkheid.

Tenslotte moge hier ook niet ontbreken een woord van dank aan H.H. Professoren der Litterarische en Theologische Faculteit voor zoover ik hunne lessen in het jaar der Propaedeuse genoot of op andere wijze hunne welwillendheid mocht ondervinden.

De jaren aan onze Vrije Universiteit doorgebracht zullen steeds bij mij in dankbre en aangename herinnering blijven om al hetgeen ik daar van de zijde der hoogleeraren aan onderwijs en ontwikkeling, van de zijde mijner commilitones aan vorming en vriendschap genoot.

STELLINGEN.

I.

Bij nauwere aansluiting van art. 284*oud* W. v. S. aan de Wet van 12 April 1872 (Stsbl. no. 24) zou geen dringende behoefte hebben bestaan aan art. I der Strafwet-novelle 1903.

II.

De redactie van art. I der Strafwet-novelle 1903 voldoet aan redelijke eischen van strafwetgeving.

III.

Iure Romano is de slaaf geen „res".

IV.

Wanneer bij het vonnis van echtscheiding door de rechtbank geene maatregelen zijn getroffen ter voorziening in de voogdij, is niet de kantonrechter maar de rechtbank bevoegd alsnog dit te doen.

V.

De man is niet bevoegd door openlijke bekendmaking, als bedoeld bij art. 168 B. W., zijne vrouw te beletten arbeidsovereenkomsten te sluiten zonder zijn bijstand.

VI.

De opvatting van Mr. Moltzer als zou in art. 1902 B. W. gelezen moeten worden „de privaatrechtelijke plicht tot het „leveren van bewijs, waartoe de eene partij is gehouden „jegens haren tegenstander", is onjuist.

VII.

Het niet tijdig gedeponeerde accoord kan, als de meerderheid der verschenen schuldeischers zich tegen uitstel der verificatievergadering verklaart, niet in stemming worden gebracht.

VIII.

Eene assignatie aan eigen order laat de wet niet toe.

IX.

Voor het begrip „geweld tegen personen", waar het middel is tot het plegen van een misdrijf, mag niet de eisch gesteld worden van onmiddelijke of middelijke lichamelijke aanraking.

X.

Het woord „wederrechtelijk" in het Wetboek van Strafrecht is overbodig.

XI.

Buiten het geval van ontdekking op heeterdaad is huiszoeking tijdens de voorloopige informatieën niet toegelaten.

XII.

Eene niet als rechtspersoon erkende vereeniging, mits niet strijdig met de wet, heeft het in art. 8 Grondwet bedoelde recht van petitie.

XIII.

Een schoolopziener heeft de bevoegdheid op de openbare school het geven van onderwijs in de Bijbelsche Geschiedenis en het uitspreken van een gebed te verbieden.

XIV.

Ten onrechte zegt Webb, *Geschiedenis van het Britsche Vakvereenigingswezen*, p. 17, dat „in de muiterij der He- „breeuswche steenbakkers in Egypte, in 1490 v. C. tegen „den eisch hunner meesters om baksteenen te maken zonder „stroo eene merkwaardige voorloopster [te] vinden" is van eene werkstaking tegen het ter verwerking strekken van slecht materiaal.

XV.

Voor eene betere verhouding tusschen eigenaar en pachter is ten onzent van bevordering der zoogenaamde „bail mobile" geen heil te verwachten.

XVI.

Art. 2 der „Loi relative aux assemblées d'ouvriers et „artisans de même état et profession" van 14—17 Juni 1791 houdt in eene juiste omschrijving van het begrip „coalitie „van werklieden".

INLEIDING.

Bij de algemeene beraadslagingen over de Staatsbegrooting voor het jaar 1907, werd in den Duitschen Rijksdag, toen men gekomen was aan de „innere Politik" onder meer eene voorgestelde resolutie van den afgevaardigde Dr. Ablasz c.s. tot uitbreiding der in § 153 Gewerbe-Ordnung vervatte bescherming van het coalitierecht, in den breede besproken.

Dit gaf den conservatieven afgevaardigde baron von Dirksen, aanleiding opnieuw aan te dringen op meerdere wettelijke bescherming van arbeidswilligen. Hij wees hierbij op het „bedenkelijke" verschijnsel, „dat een geheel verkeerde op-„vatting van het begrip „arbeidswillig" in zwang gekomen is." „De volledige, zedelijke en iuridische omkeering van dit be-„grip" had daarheen geleid, „dat niet de staker als de schul-„dige aangezien wordt, maar dat de arbeidswillige de misdadi-„ger is, tegen wien de werklieden alles meenen te mogen doen."

Ter illustreering dezer bewering vestigde Herr von Dirksen

de aandacht op eene artikelenreeks in de „Berner Tagewacht" naar aanleiding van de toen nog ingediende, later tot stand gekomen stakingswet voor het kanton Bern. Dit sociaal-democratische blad had geschreven, dat kloppartijen niet tot der socialisten argumenten behoorden. Wanneer echter van het aaneengesloten zijn der stakende arbeiders hun levensonderhoud, het geluk van hun gezin, heel hun bestaan en ontwikkeling afhing, dan zouden een paar oorvijgen tot zelfbehoud een even wettig middel zijn, als de gevangenzetting van een struikroover. Want de onderkruiper is even zoo goed als de struikroover een aanrander van leven en eigendom. Deze misgaat zich aan den enkelen bezitter, gene aan den niet-bezittenden arbeider en zijne klasse [1]).

In deze opmerking vindt men de meest tegengestelde opvattingen ten aanzien van het staken tegenover elkaar. De conservatief, die in elken staker een schuldige ziet, die in overeenstemming daarmede liefst niet spreekt van „onderkrui-„per", maar steeds van „arbeidswillige." De sociaal-democraat, die begint met in elken niet-staker een minderwaardige te zien, ja, streng genomen, een dief en moordenaar en geene andere benaming voor zulk eenen kent dan „onderkruiper".

Achter elk dezer beide beschouwingswijzen schuilt eene foutieve grondgedachte.

Bij den conservatief leeft bewust of onbewust nog altoos de gedachte: de werkman staken? hij heeft liever te arbeiden en onderdanig te zijn; het past hem niet den arbeid neer te leggen; elke stap daartoe is een ongeoorloofde, een oproerige. Aan de mogelijkheid van ergerlijke loontoestanden, van over-

1) Cf. *Stenographische Berichte über die Verhandlungen des Reichtags*, XII Legislaturperiode, I Session, 1907, Berlin. 29 Sitzung, Montag den 15 April 1907, p. 769/770.

matig langen arbeid, van willekeurig optreden en onrechtvaardig ontslag, omstandigheden, die somwijlen staking kunnen wettigen, wordt geen geloof gehecht.

Voor den sociaal-democraat is elke staking een stuk klassestrijd, een strijd, die noodwendig telkens uitbreken moet, een strijd, die, door velerlei moeilijkheden heen, strekken moet het proletariaat verder te brengen. Wie zich aan dien strijd onttrekt, wie die worsteling onmogelijk maakt, begaat eenen aanslag op zijn medearbeiders. Ander inzicht, gegronde vrees voor ondergang des gezins, gewetensbezwaar, respect voor den patroon, trouwe volbrenging van het eenmaal aangegane contract, dat alles mag niet gelden, dat alles is vervloekt individualisme.

Het spreekt wel van zelf, dat men bij beiderlei beschouwing verkeerd moet uitkomen. Door den niet met de allengskens zich wijzigende verhoudingen meegaanden behoudsman wordt de bescherming van arbeidswilligen ver buiten hare redelijke grenzen uitgebreid, en, gelijk de Fransche wetgeving vóór 1864 op dit punt ons te zien zal geven, zelfs het recht van werkstaking ontnomen, omdat het staken op zich zelf reeds een ongeoorloofd bedrijf wordt geacht, maar bovendien ook door de noodwendig daarmee samengaande volksoploopen de arbeidswilligen nog worden bemoeilijkt. Gelijk veel, wat overdreven wordt, dikwijls in het tegendeel overgaat, zoo wordt ook de bescherming van arbeidswilligen in die handen tot eene onderdrukking van de vrijheid van arbeid, tot eene belemmering voor de ontwikkeling van den arbeidenden stand.

In den gedachtengang van den sociaal-democraat is eigenlijk geen plaats voor bescherming van den arbeidswillige. In theorie en als concessie aan de geordende toestand mogen gewelddadigheden, op personen gepleegd, door hem worden

afgekeurd, als het er op aankomt, zal hij in den door hem zelven uitgelokten oorlog moeten uitroepen „à la guerre „comme à la guerre". Op het standpunt van den klasse-strijd staat de plicht tot staken hooger dan de plicht tot arbeiden en tot nakoming van het contract. Bij deze revolutionairen alzoo geene waarachtige bescherming van wie het zijn plicht acht den arbeid niet neer te leggen.

In een geordenden staat moet de vrijheid van arbeid verzekerd zijn. Voor alle menschen is die arbeid van Godswege een plicht, voor den niet met aardsche goederen bedeelde bovendien het eenige middel om in zijn levensonderhoud te voorzien. Daaraan ontleent een ieder het recht om te arbeiden, een recht wel eens even heilig genoemd als dat om te leven. Aan dat recht, in verband met dien plicht moet onveranderlijk vastgehouden worden. Wie daarop wederrechtelijk inbreuk maakt, tast de rechtsorde aan, voor wier instandhouding de wet moet zorg dragen.

In onzen tijd van tallooze [1]) werkstakingen treedt deze nood-

---

1) Cf. Dr. M. Meyer, *Statistik der Streiks und Aussperrungen im In- und Auslande*. Leipzig, 1907; met name p. 234—253.

Hoezeer werkstakingen ook ten onzent toenemen blijkt uit het overzicht dat het Centraal Bureau voor de Statistiek gepubliceerd heeft over het jaar 1906. „Ter kennis van het Bureau kwamen in het afgeloopen jaar „164 stakingen tegen 126 in 1905 en gemiddeld 120.6 in 1901—1905. In 1906 „bedroeg het aantal stakers ± 11.069 (het aantal is slechts bekend van 160 „stakingen), „tegen ± 4.657 in 1905 (125 stakingen) en gemiddeld ± 11.882 „in 1901—1905 (104 stakingen).

„Het aantal betrokken ondernemingen bedroeg ± 874 in 1906 (het aantal „is slechts bekend van 163 stakingen), tegen 318 in 1905 (124 stakingen) „en gemiddeld ± 271 in 1901—1905 (107 stakingen)". Cf. *Maandschrift van het Centraal Bureau voor de statistiek*. 2e jaargang, Aflev. 8, (31 Aug. 1907), p. 25. Zie de uitgewerkte gegevens in *Werkstakingen en uitsluitingen in Nederland gedurende 1906*. (Bijdragen tot de Statistiek van Nederland. Nieuwe volgreeks. LXXXV. Uitgegeven door het Centraal Bureau voor de Statistiek.) 's Gravenhage, 1907.

zakelijkheid van wettelijke bescherming der vrijheid van arbeiden herhaaldelijk aan den dag. Reeds bij gewone „oeconomische" stakingen, tot verkrijging van hooger loon of wegneming van ernstige grieven, kan veel verschil van inzicht bestaan, die den een doet besluiten den arbeid neer te leggen, den ander huiverig maakt zijne broodwinning in de waagschaal te stellen, terwijl toch beiderlei inzicht gelijkelijk moet gerespecteerd. De leiding van zulk eene staking kan in handen zijn van mannen, die, gelijk onlangs geschiedde [1]), zich niet ontzien openlijk „obstructie" en „sabotage" als strijdmiddelen aan te prijzen. Waar de beweging een geest gaat ademen, die uit den Booze is, kan menig werkman niet meer medegaan, al strekte zij ook overigens tot verkrijging van de meest gerechtvaardigde verlangens.

Veel grooter nog is de kans op verdeeldheid in de gemoederen der arbeiders, als op eene „sympathie-staking" wordt aangedrongen. Velen toch zullen zich afvragen of

---

1) Bij de dreigende algemeene werkstaking op de spoorwegen in Italië, October 1907, ontzag zich het stakingscomité niet het volgende votum te publiceeren: „Le comité central exécutif du syndicat des employés „des chemins de fer italiens, réuni à Rome, avec le concours de plusieurs „secrétaires des sections, constate.....

„Se rend compte que, malgré ce refus [c. a. d. celui de la Confédéra„tion générale du travail] il lui serait aisé d'avoir recours aux ouvriers „organisés de toutes les classes dans la certitude qu'un nombre remar„quable d'entre eux répondraient à son appel, en dépit de la délibération „de la Confédération;

„Est convaincu d'avoir à sa disposition d'autres moyens que la grève „pour *entraver et endommager l'exploitation des chemins de fer, comme, par „exemple, l'obstruction et le sabotage, et qu'il ne dépendrait que de lui de les „employer;*

„Mais conscient des dangers et des conséquences possibles d'une telle „attitude, il ne veut pas pousser les ouvriers dans une impasse aussi „grosse d'inconnus;

„Pour ce motif, exhorte les membres du syndicat à abandonner, pour „le moment, toute idée de grève générale". Cf. *Le Matin, Lundi, 21 Octobre 1907. No. 8637*, voir: Dépêches de la nuit. Turin, 20 Octobre.

het geoorloofd is aan eene staking mee te doen, wanneer zij louter wordt op touw gezet om stakende arbeiders in een anderen bedrijfstak niet in verlegenheid te brengen of om, wanneer eene in gang zijnde staking dreigt te mislukken en de strijdenden den moed verliezen, den zinkenden moed weer te doen verlevendigen door uitbreiding der staking over andere bedrijven [1]).

Nog ernstiger worden de bezwaren om met stakende makkers mee te doen, wanneer de beweging het karakter aanneemt eener „politieke-staking", zooals de tweede spoorwegstaking in April 1903, toen „de arbeiders bedoelden door de staking „de regeering te dwingen tot intrekking der wetten" [2]). En dat men bewegingen van dezen aard steeds meer te vreezen heeft bewijst wel de richting waarin het socialisme zich ontwikkelt.

Was de politieke werkstaking vroeger alleen een middel door „de anarchisten van de daad" aangeprezen, door de sociaal-democraten heftig bestreden, sedert het jaar 1900, den tijd van crisissen en oeconomische depressie, is de politieke massa-staking in schier alle landen van het Continent voor de sociaal-democratie een vraagstuk der practijk geworden, dat op elk nationaal of internationaal congres ter sprake werd gebracht. Het was de Nederlandsche sociaal-democratie, die op haar Congres van 1904 te Dordrecht voorbereidde en aannam met 135 tegen 39 stemmen de motie, waarbij de massastaking in uitzicht werd gesteld „indien [zij] voor een politiek doel te eeniger tijd noo-

1) Zie Henriette Roland Holst, *Algemeene Werkstaking en Sociaal-demokratie.* Vertaling van J. F. A. Rotterdam, 1906, p. 10, waar deze redenen voor de sympathie-staking worden opgegeven.

2) Cf. Henriette Roland Holst t. a. p. p. 67; eene merkwaardige bekentenis van een door de andere socialisten toen en ook nu nog ontkend feit. Vgl. Mr. P. J. Troelstra, *Inzake Partijleiding. Toelichtingen en gegevens.* Rotterdam, 1906, p. 36—59. (De stakingsbeweging.)

„dig en nuttig mocht blijken", de motie, welke enkele maanden later op het Internationaal Congres te Amsterdam met overweldigende meerderheid werd aanvaard. „De aanvaarding „dezer resolutie", zoo zegt Mevr. Henriette Roland Holst, „bewees, hoe groote vorderingen de gedachte der politieke „massastaking onder de internationale sociaal-democratie ge- „maakt had" [1]).

Het Congres der Duitsche sociaal-democraten, het jaar daarop te Jena gehouden, accentueerde dit besluit, door opvoorstel van Bebel, onder stormachtige toejuichingen, uitdrukkelijk tot strijdmiddel van het proletariaat — hoezeer nog als uitzonderingswapen — te proclameeren „die umfassendste An- „wendung der Massenarbeitseinstellung", zoowel offensief als defensief [2]).

Vrees voor werkstakingen, waaraan de niet-revolutionaire arbeiders zullen moeten weigeren deel te nemen, moet dus steeds wassen. In die mate stijgt ook het belang van eene goede wetgeving tot bescherming van arbeidswilligen.

Het is ons doel in de volgende bladzijden, eenige bepalingen uit onze Nederlandsche strafwet te onderzoeken, welke hierop betrekking hebben. Van eene behandeling van alle hulpmiddelen, welke de wet den arbeidswillige ten dienste stelt om geleden nadeel of rechtskrenkende bejegening te achterhalen, zal uiteraard geen sprake zijn. Dit zou buiten ons bestek liggen; 't zou ook weinig doeltreffend zijn.

Buiten ons bestek zou liggen de behandeling van het recht op schadeloosstelling, waarop de arbeidswillige wellicht aan-

---

1) Cf. Henriette Roland Holst t. a. p. p. 191.

2) Cf. *Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Social-demokratischen Partei Deutschlands, abgehalten zu Jena vom 17. bis 23 September 1905.* Berlin, 1905, p. 143.

spraak zou kunnen doen gelden, wanneer deze, tegen zijn wil, door de schuld van een ander zijn loon derft of niet in staat is zijn contract na te komen.

Dit is eene quaestie van burgerrechtelijke bescherming: wij stellen ons ten doel alleen de strafrechtelijke zijde van het vraagstuk te bestudeeren.

Doch ook deze niet in vollen omvang. Dit zou niet doeltreffend zijn. Strafrechtelijke bescherming van den arbeidswillige bestaat in het met straf achtervolgen van hem, die poogt op eenigerlei wijze een ander, die arbeiden wil, er toe te brengen den arbeid neer te leggen. Deze dwang tot werkstaking kan op velerlei manier uitgeoefend worden. De middelen om iemand te intimideeren kunnen nu eens van zeer ernstig misdadigen aard, dan weder van schijnbaar geringe beteekenis zijn. Ze bestaan nu eens in zware mishandeling, brandstichting, diefstal, bedreiging met eenig misdrijf tegen het leven, dan weer slechts in het plegen van geweld of het aandoen van andere, lichtere feitelijkheden. In gevallen als de eerstgenoemde moet ten slotte iedereen met het toekennen van straf medegaan, die nog prijs stelt op bescherming van lijf, eerbaarheid en goed. Daar gaat het misdadige van het gekozen middel verre uit boven het onrechtmatige van den dwang. Daar treedt de bescherming van de vrijheid van arbeid op den achtergrond tegenover de voor een ieder geldende bescherming van lijf en goed. Daar neemt men dan ook niet waar den stand der wetgeving op het bemoeilijken van arbeidswilligen. Maar het karakter dier wetgeving ligt uitgedrukt in de strafbepaling, welke dwang door allerlei lichtere middelen strafbaar stelt, de bepaling, die aanwijst tot hoeverre dwang en bemoeilijking op den openbaren weg nog vrij gelaten wordt. Dat karakter wordt gekend uit het

feit, of er in dezen afzonderlijke bepalingen, alleen op de arbeiders betrekking hebbende, gelden, zooals de Code Pénal en de Wet van 1872 die hadden, dan wel of de werkman — want deze is het toch gewoonlijk, die de vrijheid van arbeid aanrandt — gestraft wordt naar het algemeene, voor een ieder geldende recht, gelijk dat bij ons, zonder eenige restrictie, het geval is.

Deze strafbaarstelling van ongeoorloofden dwang en bemoeilijking op den openbaren weg vindt men ten onzent in de artikelen 284 en 426*bis* van het Wetboek van Strafrecht; art. 284, dat, in zijne oorspronkelijke gedaante bij de totstandkoming van het nieuwe Strafwetboek, de historische voortzetting was van de wet, welke te dezen opzichte alleen de arbeiders beschermde en strafte; artt. 284*nieuw* en 426*bis*, die de bescherming van arbeidswilligen, toen deze bij de werkstaking van 1903 opnieuw niet voldoende bleek te zijn, uitbreidden en verzekerden.

Onze taak is hiermede aangewezen. Hoofdmoment is de ontwikkeling van den iuridischen inhoud dezer artikelen. (Hoofdstuk III en IV.) Natuurlijkerwijze moest, om dezen in het juiste licht te plaatsen, daaraan voorafgaan eene parlementaire wordingsgeschiedenis (Hoofdstuk II), welke tegelijkertijd zou kunnen strekken tot voorloopige vaststelling van enkele grondleggende conclusies. Bij de bewerking daarvan bleek, om tot een recht inzicht in den stand der wetgeving te komen, de hooge noodzakelijkheid van een zelfstandig onderzoek naar de opeenvolgende wetgevingen, waaruit de huidige is voortgekomen. (Hoofdstuk I.) Daaruit zou duidelijk worden de positie, welke onze landswet van den beginne aan te dezen opzichte innam en nog inneemt, het karakter dat zij eens droeg en nu draagt.

Stond eenmaal de iuridische inhoud vast, dan kon met vrucht een antwoord gegeven op de vraag, in hoeverre de strafrechtelijke bescherming van arbeidswilligen ten onzent binnen de juiste perken is begrensd. Daarmede houdt zich het laatste hoofdstuk bezig. De bezwaren tegen de strafwet-novelle van 1903 ingebracht, worden genoemd; de resultaten, waartoe wij kwamen, gerecapituleerd en daartegenover gesteld; eene vergelijking getrokken met wat ten dezen in Duitschland en Engeland geldt, landen die industrieel vooraanstaan, en naar welke bij de openbare beraadslagingen met name verwezen werd.

HOOFDSTUK I.

Geschiedenis der wetgevingen welke art. 284[oud] Wetboek van Strafrecht voorafgaan.

Een blik in de strafwetgeving van ons land doet spoedig zien, dat art. 284 van het huidig Wetboek van Strafrecht in de plaats is getreden van art. 1 der Wet van 12 April 1872, Stsbl. 24, hetwelk de artt. 414—416 Code Pénal, zooals die van af 1811 hier te lande gegolden had, verving. Deze bepalingen van het Fransche Strafwetboek betroffen de zoogenaamde coalities. Om een juist inzicht te krijgen in de opeenvolgende wetgevingen zal het noodig zijn bij den oorsprong van het coalitieverbod en wat daarmede in verband staat, ons onderzoek aan te vangen.

Tot vóór 1789 behoeven we hiertoe niet terug te gaan. Niet, omdat er toentertijd, geen sprake was van coalitie of coalitieverbod [1]), maar omdat het tijdperk, dat aan de Fran-

---

1) Hoezeer men hierover in opvatting verschilt kan blijken wanneer men ten deze vergelijkt Hamelet, *La grève devant la loi et les tribunaux*. Paris

sche Revolutie voorafging, zóó zeer verschilde van wat er uit voortkwam, dat men het coalitieverbod vóór en ná deze omwenteling eenvoudig niet op één lijn kan stellen, nóch oeconomisch, nóch strafrechtelijk.

Van des te meer gewicht is voor ons de wetgeving der groote Revolutie en die der volgende jaren.

In de eerste plaats valt ons oog op de afschaffing der gilden, eene daad, welke zoo nauw verband hield met het verbod van coalitie.

Men stelt het dikwijls voor alsof, toen de Revolutie eenmaal daar was, men zich gehaast heeft de gilden af te schaffen. De feiten zijn hiermede in strijd. Zeker het begrip „corporatie" streed met den geest der Revolutie. Maar het was niet een eerste behoefte der practijk het gildenwezen aan te tasten. De gilden uit dien tijd waren niet meer wat ze eens waren; hare grootste kracht hadden ze verloren. Ook waren er eigenlijk maar weinigen, die de afschaffing voorstonden [1]). Toen in den merkwaardigen

---

1904, (oorspronkelijk eene „thèse", doch dadelijk onder dezen titel in 16° herdrukt,) en Garraud, *Traité théorique et pratique du Droit Pénal français*. Paris, 1894, tome V, p. 436.

Hamelet bewijst daar overtuigend, dat er wel degelijk onder l'ancien regime *verbod* van coalitie was.

En Garraud t. a. p. schrijft: „L'ancien droit n'avait pas à prévoir et à „punir le fait de coalitions soit entre les maîtres, soit entre les ouviers;.... „Ce système corporatif (gedoeld wordt op de gilden) impliquait la légiti-„mité de la coalition dans l'intérêt professionnel". Merkwaardig is dat Garraud in zijn 2e druk van 1902 (zie aldaar tome VI, p. 98) hier in een noot aan toevoegt: „Les grèves, c'est-à-dire les cessations de travail consertées „en vue de modifier les conditions du salaire, sont de tous les temps. „*L'ancien droit punissait* d'amende les ouvriers „cabalant entre eux pour „se placer chez des maîtres ou pour en sortir." —

Cf. ook Chauveau et Hélie, *Théorie du Code Pénal*. Editie Nypels, 1845, tome II, p. 515/516, die zeggen: „Dans l'ancien droit ce délit n'existait pas."

1) Cf. Levasseur, *Histoire des classes ouvrières et de l'industrie en France de 1789 à 1870*. Deuxième edition. Paris, 1903/1904, tome I, p. 19/20.

nacht van 4 op 5 Augustus 1789 door de verschillende Representanten in de Assemblée Nationale, soms in zeer hartstochtelijke bewoordingen, genoemd werden de hervormingen, welke men wenschte, vroeg „le député du Beaujolais" „la réforme", let wel: „la *réforme* des lois relatives aux „corporations d'arts et de métiers dans lesquelles les maîtrises „sont établies, et leur perfectionnement et réduction aux „termes de la justice et de l'intérêt commun" [1]).

Wanneer aan het einde der vergadering de voorzitter, de advocaat Le Chapelier [2]), een democraat gelijk Jaurès hem noemt [3]), het alles recapituleerde en het lijstje van verlangens voorloopig door de vergadering liet vast stellen, toen kwam daarop voor, zeker, maar als allerlaatste punt [4]): „Réfor„mations des Jurandes" [5]).

Als daarop, na eene discussie van ruim een week, op 11 Augustus de geheele lijst, nu geredigeerd door de Assemblée Nationale zelve, definitief wordt vastgesteld, dan vinden we daar terug al de op 4—5 Augustus voorloopig gearresteerde

---

1) Cf. *Le Moniteur* 1789, tome I, p. 144, 2e kolom boven.

2) Le Chapelier was advocaat te Rennes en „deputé *du tiers état* de la „sénéchaussée de Rennes".

Cf. *Archives parlementaires de 1787 à 1860. Receuil complet des débats legislatifs et politiques des Chambres Françaises, imprimé par ordre du Sénat et de la chambre des Députés sous la direction de M. J. Mavidal et M. E. Laurent.* Paris, Paul Dupont. 1862—± 1900. (Eerst werd uitgegeven de 2e serie 1800—1860; vervolgens de 1e serie 1787—1800.) Zie aldaar 1re série, tome XXXIII. Liste Rectifiée de Messieurs les députés et suppléants à l'Assemblée Nationale (p. 32—66); in voce Le Chapelier, p. 51.

3) Cf. Jaurès, *Histoire Socialiste (1789—1900)*. Paris, tome I, p. 608.

4) Wel volgen nog twee punten: 't eene om een medaille te laten slaan, t andere om een Te Deum in de Koninklijke Kapel te zingen etc. etc. maar met de „Réformation des Jurandes" wordt het politiek-sociale plan, afgesloten.

5) Cf. *Le Moniteur* 1789, tome I, p. 144, 2e en 3e kolom.

Archives Parlementaires, 1re série, tome VIII, p. 350.

punten, doch alleen het laatste: „Réformation des Jurandes" ontbreekt, zonder dat er ook maar één woord over is gevallen [1]). Dit zijn feiten die spreken [2]).

Het zou tot Maart 1791 duren, voor de hand aan de gilden werd geslagen. En welke was ook toen nog de eigenlijke causa movens? Opmerkelijk, al weder niet de begeerte òm ze af te schaffen, maar de wensch de voorgestelde patentwet aannemelijk te maken.

In het „rapport du comité des contributions publiques sur „les patentes", door M d'Allard uitgebracht, vindt men, na eene breede uitweiding over de noodzakelijkheid van deze zoo moeilijk met het beginsel der vrijheid te rijmen belasting het volgende: „Votre comité a cru qu'il fallait lier l'existence „de cet impôt a un grand bien fait pour l'industrie et pour „le commerce, à la suppression des jurandes et maîtrises „que votre sagesse doit anéantir par cela seul qu'elles sont „des privilèges exclusifs" [3]). En na de schaduwzijde van het gildenwezen en het ongemotiveerde van verschillende bezwaren, ingebracht tegen de afschaffing, besproken te hebben, gaat het rapport aldus voort:

„D'après ces considérations, votre comité a cru devoir „vous proposer que tout homme serait libre d'exercer telle „profession, tel commerce, tel métier, telle cumulation de métiers

---

1) Cf. *Le Moniteur* 1789, tome I, p. 166. *Archives Parlementaires*, 1re série, tome VIII, p. 397.

2) Men zou er ook nog op kunnen wijzen, dat het programma van werkzaamheden, den 26en Dec. 1790 aan de „Assemblée Nationale" aangeboden, om het tot stand komen der Constitutie te bevorderen, de lijst van „lois „Constitutionels" liet beginnen met „Impositions" en eerst na velerlei andere onderwerpen op de andere lijst liet aankondigen eene loi „sur les „jurandes et maitrises". Cf. *Archives Parlementaires*, 1re série, tome XXI, p. 666 en p. 668.

3) *Archives Parlementaires*, 1re série, tome XXIII, p. 199, 2e kolom.

„et de commerce qui leur paraîtront conformes à leurs talents „et utiles à leurs affaires: et au lieu des capitaux considéra-„bles qu'il fallait débourser pour être admis dans une juran-„de, qui ne donnait le droit de faire qu'un seul métier, qu'un „seul commerce et qui laissait le maître soumis à la perte „entière de ce capital, si son entreprise ne réussissait pas; de „n'exiger d'aucun des aspirants que de se faire connaître à „leur municipalité, et de payer une redevance annuelle propor-„tionnée à l'étendue et au succès de leurs spéculations, aug-„mentant, diminuant, cessant avec elles" [1]).

Niet vurig verlangd, maar ook niet heftig bestreden; niet als bewuste uiting van den Revolutiegeest, maar ook niet daarmede in strijd; niet speciaal ten faveure van den werkman, maar ook niet in het bijzonder gericht tegen den ondernemer, kwam de „Loi portant suppression des droits d'Aides, „des Maîtrises et Jurandes et établissement de Patentes" [2]) tot stand. Het zwaartepunt van deze wet van 2—17 Maart 1791 lag niet in de afschaffing der gilden, maar in de invoering van het patent, dat gelden in de schatkist zou doen vloeien. Ze was in den grond van de zaak eene fiscale [3]) — zij bedoelde niet te zijn eene sociale wet.

---

1) *Archives Parlementaires*, 1re série, tome XXIII, p. 200, 2e kolom.

2) Zie voor den tekst *Archives Parlementaires*, 1re série, tome XXIII, p. 625—628, (630).

Ook te vinden in de verzameling van wetten van af 5 Mei 1789 tot en aansluitende aan de wet waarmede het *Bulletin des Lois* begint.

Deze verzameling is later herdrukt en, om het als 't ware één geheel met het „Bulletin des Lois" te doen zijn, in hetzelfde formaat onder den titel: *Lois et Actes du Gouvernement. Août 1789—Septembre 1790.* 8vol, Paris, Imprimerie Impériale. Zie aldaar tome III, p. 2—12.

3) Dit blijkt ook uit de artikelen der wet zelve; de artt. 1—7 schaffen allerlei fiscale rechten af en geven regelen voor de wijze waarop dit geschieden zal; art. 8 decreteert de vrijheid van beroep; en de artt. 9—24 regelen het patentrecht.

Beoogd was niet de verhouding van patroon en werkman te regelen op den grondslag der vrijheid van het individu, gelijk Turgot in zijn Edit de février 1776 gedaan had, maar doel was hier een bron van inkomsten voor den staat te scheppen.

En waar men bleef staan bij het decreteeren van de vrijheid van beroep, zonder ook de daarvan te voorziene gevolgen te regelen, daar behoeft het ons niet te verwonderen, dat de Assemblée Nationale slechts enkele maanden na deze wet van 2—17 Maart 1791 het verbod van coalitie uitvaardigde, gelijk Turgot het in één en hetzelfde Edit [1]) had gedaan. De Nationale Vergadering moest daartoe wel komen uit kracht van de beginselen, die ze huldigde, te meer toen de omstandigheden tot het nemen van maatregelen drongen.

In zijn „Ongeloof en Revolutie" schrijft Groen van Prinsterer over dit tijdperk: „Onder alle lot en gedaanteverwis- „selingen, is er een doorloopende draad, met de hoofdge- „dachte der omwentelingsleer in verband; namelijk het *ab- „solutisme van den revolutionairen staat*" [2]).

„Dit absolutisme van den Staat, vernietigt de individuele „vrijheid; doet de politieke vrijheid te niet gaan; kent geene „grenzen; is met vaderlandsche en nationale belangen in „strijd; is onvernietigbaar, zoolang de revolutie niet uitge- „roeid wordt" [3]).

---

1) Art. XIV van het genoemde Edit had verboden „pareillement à tous „maîtres, compagnons, ouvriers et apprentis des dits corps et communautés „de former aucune association ni assemblée entre eux, sous quelque pré- „texte que ce puisse être". Zie *Oeuvres de Turgot*, par M. M. E. Daire et H. Dussard. Paris, 1844, tome II, p. 314. De geheele tekst beslaat p. 311—316. Zie ook de toelichting aldaar p. 302—311.

2) Groen van Prinsterer, *Ongeloof en Revolutie. Eene reeks van historische voorlezingen*. Tweede uitgaaf. Amsterdam, 1868, p. 231.

3) Groen van Prinsterer, t. a. p. p. 236.

En als hij elk van deze punten afzonderlijk uitwerkt, dan verklaart hij de vernietiging der individuele vrijheid aldus: „Wat de eene hand geeft, ontneemt de andere hand. De vrij- „heden worden vertoond, niet verleend. Alles wordt vergund „met eene alvernietigende clausuul; alles, voor zoover den „staat, den collectieven despoot, welbehagelijk is" [1]).

Dat dit absolutisme grenzenloos is bespreekt hij op deze wijze: „Vroeger was de oppermagt begrensd, door corpora- „tiën en stenden, door beperktheid van eigen hulpmiddelen, „door de onmogelijkheid om ten eigen nutte, op eigen naam, „al te groote offers van den onderdaan te vergen. In den „revolutionairen staat valt elke beperking weg" [2]). En met instemming laat hij het woord van de Tocqueville volgen: „Nous avons détruit les existences individuelles qui pouvoi- „ent lutter séparément contre la tyrannie, et je vois le gou- „vernement qui hérite seul de toutes les prérogatives arra- „chées à des familles à des corporations ou des hommes."

Dat deze teekening juist is zien wij maar al te duidelijk in de „Déclaration des droits de l'homme et du citoyen" [3]) welke de Assemblée Nationale den 26en Augustus 1789 vaststelde. Had ze in art. IV de vrijheid aldus omschreven: „la „liberté consiste à pouvoir faire tout ce qui ne nuit pas à „autrui: ainsi l'exercice des droits naturels de chaque homme „n'a de bornes que celles, qui assurent aux autres membres „de la société la jouissance de ces mêmes droits", in één

---

1) Groen van Prinsterer, t. a. p. p. 239.
2) Groen van Prinsterer, t. a. p. p. 244.
3) Zie voor den tekst der *„Déclaration des droits de l'homme et du citoyen"*, *Archives Parlementaires*, 1re série, tome XXIX, p. 207/208.
Ook tome XXX, p. 151/152 en tome XXXII, p. 525/526.
Zie ook: *Les Constitutions de la France depuis 1789.* Texte officiel. Paris, 1848. p. 5—7.

adem voegde ze er bij: „ces bornes ne peuvent être déter-„minées que par la loi", waarop art. V twijfelachtig zoet laat volgen: „la loi n'a le droit de défendre que les actions nui-„sibles à la société" [1]).

„Nuisible à la société" dat was ten slotte het eenige criterium voor den wetgever. Zoo werd den vrijen burger in den Titre premier van de Constitutie van 3—14 September 1791 genadiglijk gegarandeerd „la liberté de s'assembler paisi-„blement et sans armes en satisfaisant aux lois de police" [2]). Maakte hij echter van deze vrijheid gebruik op een wijze, die de Staatshoogheid aanrandde, dan moest daaraan een eind gemaakt worden.

Zoo lezen we ook in het rapport van Le Chapelier op het straks te vermelden wetsontwerp: „Il doit sans doute être „permis à tous les citoyens de s'assembler" maar voegt hij er aanstonds aan toe: „mais il ne doit pas être permis aux „citoyens de certaines professions de s'assembler pour leurs „prétendus intérêts *communs*. Il n'y a plus de corporation dans „l'Etat, il n'y a plus que l'intérêt particulier de chaque in-„dividu et l'intérêt général. Il n'est permis à personne d'inspi-„rer aux citoyens un intérêt intermédiaire, de les séparer de „la chose publique par un esprit de corporations" [3]).

---

1) Hetzelfde beginsel werd in den Titre Premier van de Constitutie van 3—14 September 1791 aldus omschreven: „Le Pouvoir législatif ne pourra „faire aucunes lois qui portent atteinte et mettent obstacle à l'exercice „des droits naturels et civils consignés dans le présent titre, et garantis „par la Constitution; mais comme la liberté ne consiste qu'a pouvoir faire „tout ce qui ne nuit ni aux droits d'autrui, ni à la sureté publique, la loi „peut établir des peines contre les actes qui, attaquants ou la sûreté pu-„blique, ou les droits d'autrui, seraient nuisibles à la société".

Archives Parlementaires, 1re série, tome XXXII, p. 527, 1e kolom. Zie ook *Les Constitutions de la France depuis 1789*. Texte officiel, p. 9.

2) Cf. *Archives Parlementaires* 1re série tome XXXII, p. 527, 1e kolom Zie ook „*Les Constitutions*" p. 8.

3) *Archives Parlementaires* 1re série tome XXVII p. 210 1e/2e kolom.

Kan men zich haast een naakter Staatsabsolutisme denken? [1]) Het belang van den Staat het hoogste, het belang van het individu eerst in de tweede plaats. En al acht de geïsoleerde burger het zijn voordeel zich te vereenigen met zijn naasten, de Staat zegt, neen, gij moogt dat niet willen, en als gij het wilt, dan is dat niet om uw belang te bevorderen, maar om kwaad te smeden tegen mij.

Zoo zien we Le Chapelier ook inderdaad tot de conclusie komen, dat, als er coalities waren, deze niet anders ten doel konden hebben dan het veroorzaken van wanordelijkheden. „Nous avons", zoo zegt hij in zijn rapport, „les plus fortes raisons de croire que l' institution de ces „assemblées a été stimulée dans l' ésprit des ouvriers, moins „dans le but de faire augmenter par leur coalition, le „salaire de la journée de travail, que dans l'intention „secrète de fomenter des troubles" [2]).

Is het dan te veel gezegd, dat de Assembleé Nationale, toen ze, niet maar terloops, maar door de omstandigheden gedwongen, met beduidenden ernst, het vraagstuk der corporaties onder de oogen ging zien, uit kracht van deze beginselen wel komen moèst tot het verbod van coalitie [3]). Maar

---

1) Duidelijk komt dit ook in het rapport van Le Chapelier uit, waar hij niet terug schrikt voor deze consequentie: „c'est à la nation, c'est aux „officiers publics, en son nom, à fournir des travaux à ceux qui en ont „besoin pour leur existence, et des secours aux infirmes." *Archives Parlementaires*, 1re série, tome XXVII, p. 210, 2e kolom.

2) *Archives Parlementaires* 1re série, tome XXVII, p. 210, 2e kolom.

3) Ten onrechte schrijft dan ook Liborel in zijne thèse *„De la grève „dans ses rapports avec le droit"*, Paris, 1894, na gezegd te hebben dat de fout van Turgot was dat hij bij de opheffing der gilden het recht van vergadering ontnomen had: „Et elle (n.l. l'erreur) n'avait pas échappé „à l'Assemblée Constituante, quand, reprenant à nouveau la courageuse „initiative de Turgot, elle inscrivait *sans restrictions* le principe de la „liberté du travail dans la loi du 2 mars 1791". (p. 90.)

ook bevreemdt het dan nog, dat deze aanranding der vrijheid aanbevolen wordt met een beroep op die vrijheid zelve? Coalitie, zij tastte in allerlei opzichten de vrijheid van het individu aan: zij had ten doel de voormalige meesters te dwingen het loon te verhoogen; zij wilde de werklieden verhinderen overeenkomsten te sluiten in der minne, hen pressen op registers te teekenen, zich te onderwerpen aan een bepaalden loonstandaard of andere reglementen; zij schrikte zelfs niet voor geweldpleging terug om de reglementen ten uitvoer te leggen; zij noopte de werklieden hunne werkplaatsen te verlaten zelfs al waren ze met hun loon tevreden [1]).

Dit dualisme lag in het uitgangspunt. De fout school in het brandmerken van elken tusschenpersoon als strijdig met het belang van het individu en als strijdig met het belang van den staat.

Zoo is het duidelijk dat het coalitieverbod consequent voortvloeit uit het revolutiebeginsel. Maar ook de omstandigheden leidden er toe, dàt het gedecreteerd werd.

Niet juist verklaart evenzoo Drioux in zijn thèse „*Les coalitions d'ouvriers* „*et de patrons de 1789 à nos jours*", Paris, 1888: „Plus sage que ce grand „réformateur, notre première assemblée se contenta d'abord de poser le „principe de la liberté pour tous sans interdire comme lui aux ouvriers „du même métier les assemblées ou associations sous quelque prétexte „que ce fût".

Jourdain, *La législation française sur les coalitions ouvrières, son évolution au XIXe siècle.* (Thèse, Lille, 1898.), behoef ik niet te citeeren, daar de schrijver eenvoudig zonder zijn bron te noemen klakkeloos bladzijden (hier en daar met verandering van een enkel woord, zinswending of aanvang van alinea) van Drioux overschrijft. Men vergelijke dezen zin van Jourdain met den hier geciteerden van Drioux: „Mais instruite par les faits, cette „assemblée se contenta d'abord de poser le principe de la liberté pour „tous, sans interdire aux ouvriers du même métier les assemblées ou „associations sous quelque prétexte que ce fût". (aldaar p. 25/26.)

Vgl. Verder van Jourdain t. a. p. p. 26—28 met p. 273 en 274 half van Drioux.

1) Dit alles wordt door Le Chapelier in zijn rapport aangestipt.

Onder de arbeidende klassen namelijk was er, reeds in 1789 [1]) maar vooral ook in het voorjaar van 1791, in verschillende steden, en voornamelijk wel te Parijs veel gisting. De bevolking der papierfabrieken had altijd bekend gestaan om haar woeligheid [2]), maar nu men in 1791 begonnen was met den verkoop der kerkelijke goederen, meenden ook de werklieden in de bouwvakken van de drukte gebruik te kunnen maken om hunne positie te verbeteren.

In grooten getale verzamelden zich den 14en April de timmerlieden „dans la salle de l'archevêché" na vooraf van de Municipaliteit van Parijs verlof daartoe gevraagd en verkregen te hebben [3]). Zij noodigden de ondernemers uit zich bij hen te voegen, „pour faire des règlements fixes relative-„ment aux journées et aux salaires des ouvriers", maar deze weigerden te komen onder voorwendsel, dat het eene met de wet strijdige vergadering was. Nu stelden de werklieden zelf een reglement op van 8 artikelen „qui ont été trouvés si „justes, que tous les *nouveaux* entrepreneurs et la plus grande „partie des ouvriers ont voulu y apposer leurs signatures" [4]). Doch om dit reglement algemeen van kracht te doen zijn zonden zij eene deputatie naar den maire van Parijs om te verzoeken of de Municipaliteit bemiddelend wilde optreden

1) Toen waren het de kleermakers, de kappers, de schoenmakers, die zich coaliseerden. Cf. Levasseur t. a. p. tome I, p. 49/50. Zie ook Jaurès t. a. p. tome I, p. 330—331.

2) Cf. Levasseur t. a. p. tome I, p. 51.

3) Le Chapelier keurt dit in zijn rapport af: „à c'est égard, la munici-„palité paraît avoir commis une faute". Cf. *Archives Parlementaires*, 1re série, tome XXVII, p. 210, 1e kolom.

4) In zijn rapport verklaarde Le Chapelier met betrekking tot het loon „qu'il devrait être un peu plus considérable qu'il l'est à présent", deze uitspraak verwekte des „murmures", welke Jaurès (t. a. p. tome I, p. 607) aan de tribune toeschrijft. Cf. *Archives Parlementaires*, 1re série, tome XXVII, p. 210, 2e kolom.

en ook de ouwerwetsche ondernemers tot erkenning en aanneming van het reglement wilde bewegen [1]).

De Municipaliteit weigerde en op het beklag van de ondernemers vaardigde zij den 26en April eene „Proclamation de „sages avis" uit, waarin zij er op wees dat er voor iedereen vrijheid moest zijn, zelfs voor de meesters; dat nòch de werklieden, nóch de patroons er goed aan deden van de eene of andere gelegenheid gebruik te maken om het loon te verhoogen of te verminderen; dat het niet mogelijk noch ook naar recht was, dat alle werklieden hetzelfde loon ontvingen; en zij eindigde met het uitspreken van de hoop, dat herinneren aan deze overwegingen voldoende zou zijn, om wie op een dwaalweg waren, daarvan terug te brengen.

Maar de coalities van werklieden bleven doorgaan. Den 30en April zonden nu de patroons een uitgebreid adres [2]) aan de Municipaliteit en vroegen ontbinding en verbod van coalitie „attendu son illégalité et les écarts où elle s'est laissé „entrainer en portant atteinte aux droits de l'homme et á la „liberté des individus."

In een „arrêté du 4 mai" [3]) verklaarde nu de Municipaliteit „nuls, inconstitutionnels et non obligatoires des arrêtés „pris par des ouvriers de différentes professions pour s'inter„dire respectivement et pour interdire à tous les autres ouvriers „le droit de travailler à d'autres prix, que ceux fixés par les

---

1) Zie voor de hier genoemde en nog volgende bijzonderheden. Het „*Précis*" der werklieden te vinden bij Jaurès t. a. p. tome I, p. 621—624.

Cf. ook Levasseur t. a. p. p. 51—53, wiens mededeelingen echter niet geheel strooken met die van het Précis.

2) Zie voor den volledigen tekst van dit adres Jaurès t. a. p. tome I, p. 619—621.

3) Zie voor den tekst Buchez, *Histoire parlementaire*, tome X, p. 102 aangehaald bij Levasseur t. a. p. tome I, p. 52, noot 1.

„dits arrêtés" en verbood den werklieden voortaan dergelijke besluiten te nemen.

Maar ook dit schijnt geen voldoende resultaat gehad te hebben. De patroons wenden zich tot den voorzitter der Assemblée Nationale in eene petitie, „dans laquelle ils ont développé „les dangers inséparables d'assemblées corporatives d'ouvriers" en waarin het hun doel was, gelijk de werklieden beweerden „de montrer les ouvriers sous les couleurs les plus noires en „leur attribuant des intentions criminelles".

Den 27en Mei zonden nu ook de timmerlieden een „Précis" [1]) aan de Assembleé Nationale. Zij betuigden, dat de ondernemers zich dagelijks coaliseerden om de loonen zoo laag mogelijk te houden; zij spraken uitdrukkelijk tegen dat het hun doel was door werkstaking de meesters te dwingen, waar toch art. VII van hun reglement zeide: „Les ouvriers s'engagent „á ne jamais profiter de ce qu'un maître aurait de l'ouvrage „bien pressé pour le faire payer davantage que les prix con„venus"; en zij verzochten, waar toch uit alles gebleken was dat de patroons waren „ennemis jurés de la Constitution, puis „qu'ils méconnaissent les droits de l'homme", niet de coalitie dier patroons te zullen beschermen „laquelle ne tend unique„ment qu'á l'oppression."

De Assemblée Nationale liet niet lang op antwoord wachten. Reeds den 14en Juni diende Le Chapelier uit naam van het Comité de Constitution een ontwerp van wet op de coalities in en lichtte het toe in zijn vermaard geworden rapport. Na eene korte discussie, welke echter het karakter van de wet niet raakte, werd het met algemeene stemmen aangenomen [2]) en den 14en Juni door den Koning tot wet verheven.

1) Zie noot 1, p. 28 boven.
2) Cf. *Archives Parlementaires*, 1re série, tome XXVII, p. 210—218.

Deze „Loi relative aux assemblées d'ouvriers et artisans de „même état et profession" [1]) luidde:

„Art. 1er. L'anèantissement de toutes espèces de corporations „des citoyens du même état et profession étant l'une des bases „fondamentales de la Constitution française, il est défendu de „les rétablir de fait, sous quelque prétexte et sous quelque for- „me que ce soit."

„Art. 2. Les citoyens d'un même état ou profession les entre- „preneurs, ceux qui ont boutique ouverte, les ouvriers d'un art „quelconque, ne pourront lorsqu'ils se trouveront ensemble, se „nommer ni président, ni secrétaires, ni syndics, tenir des regis- „tres, prendre des arrêtés ou déliberations, former des règle- „ments sur leurs prétendus intérêts communs" [2]).

„Art. 3. Il est interdit à tous corps administratifs ou munici- „paux de recevoir aucune adresse ou pétition sous la dénomina- „tion d'un état ou profession, d'y faire aucune réponse, et il leur „est enjoint de déclarer nulles les délibérations qui pourraient „être prises de cette manière, et de veiller soigneusement à ce „qu'il ne leur soit donné aucune suite ni exécution".

„Art. 4. Si contre les principes de la liberté et de la consti- „tution, des citoyens attachés aux mêmes professions, arts et „métiers prenaient des délibérations, ou faisaient entre eux des „conventions tendant á refuser de concert ou à n'accorder qu'à „un prix déterminé le secours de leur industrie ou de leurs tra- „vaux, les dites déliberations et conventions, accompagnées ou „non du serment, sont déclarées inconstitutionelles, attentoires „à la liberté et à la déclaration des droits de l'homme, et de „nul effet: les corps administratifs et municipaux sont tenus de „les déclarer telles. Les auteurs, chefs et instigateurs qui les

1) Cf. *Archives Parlementaires*, 1re série, tome XXVII, p. 210—211. Zie ook *Lois et Actes*, t. a. p. tome III, p. 287—290.

2) Het komt mij voor, dat men in dit artikel de juiste omschrijving aantreft van het begrip „coalitie".

„auront provoquées, rédigées ou présidées, seront cités devant le „tribunal de police à la requête du procureur de la commune, „condamnés chacun à 500 livres d'amende, et suspendus pendant „un an de l'exercice de tous droits de citoyens actifs et de l'en„trée dans les asssemblées primaires."

„Art. 5. Il est défendu à tous les corps administratifs et muni„cipaux, à peine par leurs membres d'en répondre en leur propre „nom, d'employer, admettre ou souffrir qu'on admette aux ouvra„ges de leurs professions dans aucuns travaux publics ceux des „entrepreneurs, ouvriers et compagnons qui provoqueraient ou „signeraient les dites délibérations ou conventions, si ce n'est dans „le cas où, de leur propre mouvement, ils se seraient présentés „au greffe du tribunal de police pour les retracter ou les désavouer."

„Art. 6. Si les dites délibérations ou conventions, affiches appo„sées, lettres circulaires, contenaient quelques menaces contre „les entrepreneurs, artisans, ouvriers ou journaliers étrangers „qui viennent travailler dans le lieu, ou contre ceux qui se con„tenteraient d'un salaire inférieur, tous auteurs, instigateurs et „signataires des actes ou écrits, seront punis d'une amende de „1.000 livres chacun et de 3 mois de prison."

„Art. 7. Ceux qui useraient de menaces ou de violences contre „les ouvriers, usant de la liberté accordée par les lois constituti„onnelles au travail et à l'industrie, seront poursuivis par la voie „criminelle et punis selon la rigueur des lois, comme perturba„teurs du repos public" 1).

„Art. 8. Tous attroupements composés d'artisans, ouvriers, „compagnons, journaliers ou excités par eux contre le libre „exercice de l'industrie et du travail appartenant à toutes sortes „de personnes et sous toute espèce de conditions convenues de „gré à gré ou contre l'action de la police et l'exécution des jugements

1) Hier vindt men alzoo het eerste strafrechtelijk voorschrift tot bescherming van arbeidswilligen.

Niet worde over het hoofd gezien dat in art. 6 de coalities — in art. 8 de samenrottingen tegen arbeidswilligen worden strafbaar gesteld.

„rendus en cette matière, ainsi que contre les enchères et adjudica-
„tions publiques des diverses entreprises, seront tenus pour attrou-
„pements séditieux, et comme tels, ils seront dissipés par les
„dépositaires de la force publique, sur les réquisitions légales
„qui leur en seront faites, et punis selon toute la rigueur des lois,
„sur les auteurs, instigateurs et chefs des dits attroupements, et
„sur tous ceux qui auront commis des voies de fait et des actes
„de violence".

Voor wij den inhoud dezer wet bespreken, ga eene opmerking vooraf over haar algemeen karakter.

Gewoonlijk wordt door de schrijvers over het coliatieverbod de indruk gewekt, dat deze wet van 14—17 Juni 1791 eene strafwet is geweest. Reeds het voorafgaande zou iets anders doen vermoeden, maar ook de feiten wijzen duidelijk uit, dat dit zoo niet is. Wel behelst de wet Le Chapelier enkele strafbepalingen, maar dat maakt haar natuurlijk nog niet tot eene penale wet. Ook was men zich hiervan ter dege bewust. Dit wordt duidelijk, zoo men er zich rekenschap van geeft, dat men sinds 30 Mei 1791 bezig was met de behandeling van den Code Pénal, ja wat meer zegt, in de week van 5 op 12 Juni juist onder handen had de artikelen welke tot opschrift droegen: „Des crimes contre la constitution"; sterker nog den dag na de vaststelling der wet Le Chapelier, aannam het artikel dat „la liberté individuelle base es-„sentielle de la Constitution française" zou beschermen [1]).

Voorop stond niet bescherming van de persoonlijke vrijheid, maar hoofddoel was den Staat te vrijwaren voor vereenigingen, coalities, die zich stelden tusschen hem en het individu; daarnaast ook handhaving der openbare orde.

1) Cf. *Archives Parlementaires*, 1re série, tome XXVI, p. 7, 51, 67, en 242 v. v. Zie ook tome XXXIII, in vooe „Code Pénal", p. 232.

Dit algemeen karakter der wet komt ook duidelijk uit in haar inhoud. Het hoofddoel vindt men belichaamd in de artt. 1 en 2, het verbieden om onder welken vorm of welk voorwendsel dan ook, de vroegere corporaties te herstellen, en het eigenlijke verbod van coalitie.

Alles wat er verder volgt, moet strekken om hieraan kracht bij te zetten. De artt. 3 en 5 en het eerste gedeelte van art. 4 geven regelen van administratieven aard om de coalities tegen te gaan. De artt. 7 en 8, art. 6 en het laatste gedeelte van art. 4 houden strafrechtelijke bepalingen in om dit doel te bereiken; de eerste twee door geheel op zich zelfstaande feiten strafbaar te stellen: aanranding van de vrijheid van arbeid „en oproerige" samenrotting; de twee laatste door straf te bedreigen tegen de coalities zelve.

Hierin ligt reeds een voldoende argument voor de bewering dat de wet Le Chapelier niet was een zoogenaamde klassewet, gelijk niemand minder dan Karl Marx [1]) haar gequalificeerd heeft. Maar er is heel wat meer nog aan te voeren.

Immers als een Jaurès [2]) na eene breede bespreking van allerlei oorspronkelijke stukken en uitingen van tijdgenooten tot de conclusie komt dat deze wet hoewel geboren uit den toen nog sluimerenden strijd tusschen arbeid en kapitaal, inderdaad geen maatregel is geweest van de bezittende klasse tegen de niet-bezittende [3]), en dat „la bourgeoisie révolution-

1) Cf. Karl Marx, *Das Kapital*, I Band, Vierte Auflage, Hamburg, 1890. Erstes Buch, 24 Kapittel, 3 *Blutgesetzgebung gegen die Expropiirten seit Ende des 15 Jahrhunderts. Gesetze zur Herabdrückung des Arbeitslohns.* Aldaar p. 707.

2) Cf. Jaurès, t. a. p. tome I, p. 605—630.

3) Cf. Jaurès, t. a. p. tome I, p. 615.

„naire" niet voorzien heeft de ver strekkende oeconomische gevolgen, dan zal toch zeker wel niemand hierin eene partijdige, tendentieuse uitspraak zien.

Veelzeggend is ook dat Robespièrre, die nog geen twee maanden geleden „le droit de pétition collective" [1]) verdedigd had en die in September zijn vurige redevoering hield, toen het er om ging de „clubs" („les sociétés des amis de la Con-„stitution") met een verbod te treffen [2]), bij de behandeling van de Wet van 14—17 Juni 1791 gezwegen heeft [3]).

Bovendien aan het einde van zijn rapport had Le Chapelier uitdrukkelijk verklaard, dat deze wet ten doel zou hebben „de prévenir tant les coalitions que formeraient les ouvriers „pour faire augmenter le prix de la journée de travail, que „celles que formeraient les entrepreneurs pour le faire di-„minuer" [4]).

En ten overvloede, het blijkt ook voldoende uit den tekst der wet zelf. Zoo ruim mogelijk spreekt art. 2 van „les „citoyens d'un même état ou profession", maar noemt ook nog afzonderlijk „les entrepreneurs et ceux qui ont boutique

---

1) Cf. *Archives Parlementaires*, 1re série, tome XXV, p. 684 v. v. 't Was 9 Mei 1791 en volgende dagen.

2) Cf. *Archives Parlementaires*, 1re série, tome XXXI, p. 619 v. v. Robespièrre zegt daar van Le Chapelier, die weder rapporteur was: „on a su y parler le language de la liberté et de la Constitution pour les „anéantir et pour cacher des vues personnelles des ressentiments par-„ticuliers sous le prétexte du bien de la justice et de l'intérêt public". (p. 619.)

3) Ook Jaurès wijst op het zwijgen van Robespièrre, van wien hij zegt „que ce n'était point un socialiste; mais c'était un démocrate; et il s'ap-„puyait plutôt sur le peuple des artisans et des ouvriers que sur la bour-„geoisie industrielle". (Jaurès t. a. p. p. 608.) Hij verklaart dit stilzwijgen in dezer voege: „Sans doute la prédominance encore marquée de la petite „industrie lui cachait le problème". (Jaurès, t. a. p. p. 611.)

4) Cf. *Archives Parlementaires*, 1re série, tome XXVII, p. 210, 2e kolom.

„ouverte." En evenzoo richt zich ook art. 4 tegen „les citoyens „attachés aux mêmes professions" [1]).

't Is dan ook niet te verdedigen, uit den tekst der wet te concludeeren: „En realité sous une apparence de symétrie „entre les entrepreneurs et les ouvriers, la loi ne frappe „que ceux-ci. Elle ne prévoit comme coalitions que la coalition „des ouvriers contre leurs patrons et celle de ces derniers „contre le public. Elle omet la coalition des patrons contre „les ouvriers," gelijk Uhry [2]) in zijne dissertatie doet en Guincêtre [3]) hem in zijne „thèse" navolgt.

De wet van 14—17 Juni 1791 heeft gelijkelijk, aan patroons zoowel als aan arbeiders, de vrijheid van coalitie ontnomen [4]). Ze wilde de vrijheid van het individu beschermen, daarom eischte ze straf tegen wie den arbeidswillige bedreigde of aanrandde; daarom noemde ze „séditieux" ook die samenrottingen, welke gericht waren „contre le libre „exercice de l'industrie et du travail" (art. 8.); daarom verdubbelde ze de straf, als de coalitie bedreigingen had ingehouden

---

1) Niet anders is ook de meening van M. le chevalier Faure, Conseiller d'Etat, als hij met twee andere leden van den Conseil d'Etat 9 Febr 1810 het ontwerp op Chap. II, titre II, Livre III du Code Pénal aanbiedt aan het Corps Législatif en zegt: „Le nouveau Code défend, comme „l'a fait la loi de 1791, les coalitions entre les maitres contre les ouvriers „et entre les ouvriers contre les maîtres". Cf. *Archives Parlementaires*, 2ième série, tome X, p. 553, 1e kolom. Zie ook Chauveau et Hélie t. a. p. Editie Nijpels, tome III, p. 469, 1e kolom. Ook bij Looré, tome XV, p. 542, sub no. 27.

2) Cf. Uhry, *Les Grèves en France et leur solution*. Thèse, Paris, 1902. p. 21. Het schijnt dat de schrijver hier Jaurès gevolgd heeft die op p. 606 t. a. p. als volgt schrijft „Voila cette loi terrible qui brise toute „coalition ouvrière, qui sous une apparence de symétrie entre les entre„preneurs et les ouvriers ne frappe en réalité que ceux-ci".

3) Cf. G. Guincêtre „*Les atteintes à la liberté du travail et les articles 414 et 415 du Code Pénal*". Thèse, Paris, 1903, p. 80.

4) Tot deze conclusie komt ook Hamelet t. a. p. p. 43. Evenzoo Jourdain t. a. p. p. 30.

tegen „onderkruipers", die van buiten kwamen of tegen kameraden, die zich met een minder loon tevreden stelden (art. 6.); daarom ook moest ze *èlke* coalitie, 't zij van patroon, dan wel van werkman, verbieden.

Maar veel meer nog wilde deze wet de oppermacht verzekeren aan den omnipotenten Staat, het individu isoleeren [1]), alle tusschenpersoon tusschen hem en den Staat uit den weg ruimen [2]). Daarom begon ze met te verbieden de opgeheven corporaties onder welken vorm dan ook te herstellen (art. 1.); daarom verklaarde ze „inconstitutionnelles et de nul effet" alle beraadslagingen en overeenkomsten, zelfs al waren ze onder eede bevestigd (art. 4.); daarom verbood ze aan alle de corps administratifs ou municipaux eenig adres of petitie te ontvangen of daaraan gevolg te geven (art. 3.); daarom bedreigde ze met ontzegging van het actief en passief kiesrecht (art. 4.); daarom en daarom alleen reeds was er voor haar geen principieel onderscheid tusschen coalities van ondernemers of die van werklieden.

Tenslotte, in het leven geroepen door de toenmalige werkstakingen met al den aankleve van dien [3]), beoogde ze ook

---

1) Zoo schreef Marat den dag na de tot standkoming van de wet Le Chapelier in zijn blad „*l'Ami du peuple*": „Ils ne voulaient qu'isoler les „citoyens et les empêcher de s'occuper en commun de la chose publique." Zie bij Jaurès t. a. p. tome I, p. 615.

2) Duidelijk komt dezelfde bedoeling uit in het opheffen van de chambres de commerce, die men bij de discussie van de Wet van 14—17 Juni 1791 eerst uitdrukkelijk vrij liet maar welke den 27 September daarop toch ook vernietigd werden. (Cf. *Archives Parlementaires*, 1re série, tome XXVII, p. 212, 2e kolom, tome XXXI, p. 397, 1e kolom.)

Dit streven bleek ook uit het decreet dat de Assemblée Nationale nam 29 Sept. 1791, waarbij de zoogenaamde clubs werden opgeheven. (Cf. *Archives Parlementaires*, 1re série, tome XXXI, p. 17, 1e kolom.)

3) Hoe zeer 't noodig was, blijkt wel hieruit dat Le Chapelier op den aandrang van Gaultier Biauzat, ook een afgevaardigde van den derden stand, om wat tijd tot nadenken te hebben, antwoordde: „Il serait très

de openbare orde te verzekeren. Daarom werden zij, die gewelddaden pleegden tegen arbeiders gestraft „comme pertur„bateurs du repos public" (art. 7.); daarom ook werden de samenrottingen tegen de politie, tegen het uitvoeren van vonnissen, tegen gerechtelijke verkoopingen als oproerig gesignaleerd (art. 8.).

Het oogmerk de algemeene rust te handhaven komt nog sterker uit in een stel bepalingen dat historisch en naar karakter zich geheel bij de wet Le Chapelier aansluit. Aan het einde der behandeling van deze wet van Juni 1791 vroeg de abbé Jallet om een „article additionnel relatif aux attrou„pements, qui se font dans le temps de la moisson" [1]). Demeunier, député du tiers état de la ville de Paris [2]), verklaarde dat de „comités de constitution, d'agriculture et de commerce" samen de middelen overwogen hadden om wanordelijkheden te onderdrukken zooals er het vorig jaar in den oogsttijd hadden plaats gehad, en dat het resultaat daarvan weldra in druk verschijnen en deel uitmaken zou van eene volledige regeling der „police rurale".

Reeds den 20en Juli daarop werden de artikelen 19 en 20 van den Tweeden titel van den Code Rural, die 6 October d. a. v. in zijn geheel tot wet verheven werd, behandeld en goedgekeurd. Zij hielden niet in straf op samenrotting maar verbod van coalitie. Zij luidden als volgt:

Art. 19. „Les propriétaires ou les fermiers d'un même canton

„imprudent d'ajourner le projet de décret que nous vous présentons car „la fermentation est aussi grande dans les villes de province qu' à Paris, „et il est très important, qu' il soit très promptement adopté. Je crois que „nous ne pouvons pas mettre trop de célérité pour éclairer les citoyens". *Archives Parlementaires*, 1re série, tome XXVII, p. 211, 2e kolom.

1) Cf. *Archives Parlementaires*, 1re série, tome XXVII, p. 212—213.

2) Cf. *Archives Parlementaires*, 1re série, tome XXXIII, p. 41, in voce „Demeunier".

„ne pourront se coaliser pour faire baisser subitement, ou fixer „à prix vil la journée des ouvriers ou les gages des domestiques „sous peine d'une amende du quart de la contribution mobilière „et de la détention de police municipale suivant l'exigence des „cas."

Art. 20. „Les moissonneurs, les domestiques et ouvriers de la „campagne ne pourront se liguer entre eux pour faire hausser „et déterminer le prix des gages ou les salaires, sous peine „d'une amende qui ne pourra excéder la valeur de douze jour- „nées de travail, et en outre de la detention de police munici- „pale" [1]).

Geheel hetzelfde beginsel derhalve als in de wet van Juni 1791: aan heer zoowel als aan knecht werd verboden zich te coaliseeren. Alleen de straffen waren hier minder zwaar.

Alzoo ligt thans de oorsprong van het coalitieverbod voldoende bloot. Van sociale wetgeving in 1791 op dit punt geen sprake; van een klasse-maatregel al evenmin. *Alle* coalities zonder onderscheid werden verboden, omdat er geen corporatie of wat ook geduld werd tusschen den Staat en het individu, omdat coalities „le repos public" in gevaar brachten, omdat de vrijheid van het individu er door werd aangerand.

De wetgeving op dit stuk, tusschen 1791 en 1803, kan verder buiten beschouwing blijven. In de eerste plaats draagt dat tijdvak geen bepaald karakter. Het eenige, wat er van gezegd kan worden is, dat het gekenmerkt wordt door voortdurende verwording, speciaal op oeconomisch terrein [2]). Maar bovendien is er in die jaren geen *algemeene* wet aan te wijzen, die deze materie betreft. Er komen eenige wetten voor,

1) Cf. voor den tekst *Archives Parlementaires*, 1re série, tome XXVIII, p. 451, 1e kolom.

2) Cf. Drioux t. a. p. p. 275.

die slechts een bepaald bedrijf of eene speciale tak van industrie betreffen [1]), waarbij nu eens deze, dan weer die overweging den doorslag geeft [2]).

Uit deze brokstukken bouwstof voor het karakter van het coalitieverbod te trekken zou ons wellicht op het dwaalspoor brengen [3]). Bovendien, de wet van 14—17 Juni 1791 bleef van kracht; ze is de ondergrond, waarop alle de volgende decreten rusten [4]).

En 't is eerst de Loi du 22 Germinal an XI (12 April 1803), die pretendeert eene geheel nieuwe regeling te bieden „concernant les manufactures, arts et métiers" en de misbruiken, ingeslopen sinds 1791, te bekampen.

---

1) Zoo 't decreet van 26 Juli 1791; de Loi du 23 Nivôse an II en 't Arrêté du 16 Fructidor an IV, die eene opvolgende wetgeving inhouden. Cf. noot 2 en 3 p. 39. Verder noemt Guincêtre t. a. p. p. 29 nog Décrets du 24 août 1793, du 17 Vendémiaire an VII, du 13 Frimaire an III etc.

2) Zoo wordt in het korte rapport op het decreet van 26 Juli 1791 *„sur „les règlements concernant les ouvriers qui travaillent aux papeteries"* en dat later vervangen werd door de Loi du 23 Nivôse an II „gewerkt" met 't gevaar voor stagnatie in de vervaardiging der assignaten: „cependant „des ouvriers prétendent actuellement pouvoir sortir à leur première „réquisition, et menacent de faire coalition pour sortir tous ensemble, „ce qui exposerait les manufactures de papier du royaume à une sus„pension forcée qui pourrait s'étendre jusqu'à la manufacture de vos „assignats." Cf. *Archives Parlementaires*, 1re série, tome XXVIII, p. 655, 2e kolom.

3) Bij schier alle schrijvers treft men de bovengenoemde (zie noot 1 en 2 p. 39) Loi du 23 Nivôse an II als gelijkgerechtigde aan naast de wetten van 14—17 Juni 1791 en 22 Germinal an XI. Cf. o.a. Hamelet (t. a. p. p. 43 sub 2°) die daaruit bovendien nog conclusies trekt aangaande het karakter van het coalitie-verbod.

Alleen Guincêtre merkt in een noot aan, dat deze wet slechts geldt voor de papierfabrieken. (Cf. Guincêtre t. a. p. p. 31, noot.)

4) Dit komt b.v. zeer duidelijk uit in het Arrêté du 16 Fructidor an IV (2 Sept. 1796) *„portant règlement pour la police des papeteries"*, waarin, gelijk Hamelet zegt en aantoont, het Directoire aan de werklieden de Loi du 23 Nivôse in herinnering bracht. In dat Arrêté toch werden naast artikelen uit de Loi du 23 Nivôse ook verschillende gedeelten uit de Wet van 14—17 Juni 1791 letterlijk overgenomen. Cf. Hamelet t. a. p. p. 38, noot 1. Zie ook voor den tekst van dit Arrêté *Bulletin des Lois*, an IV, B. 78, no. 674.

Er waren klachten opgegaan uit de centra van industrie over het ongemotiveerd verbreken van contrats d'apprentisage, en arbeids-overeenkomsten; ook over de weinige zorg aan den dag gelegd door werklieden, die de grondstoffen bearbeidden [1]. Dit was een van de redenen waarom Napoleon als Eerste Consul tegen het einde van 1802 aan Regnauld de Saint Jean d'Angely, destijds voorzitter van la section de l'Intérieur du Conseil d'Etat, opdroeg het vraagstuk van den arbeid te bestudeeren [2].

Den 31en Maart 1803 werd het resultaat van deze studie, neergelegd in een wetsontwerp aan het Corps législatif door Regnauld aangeboden, en in den breede toegelicht [3].

Voor de starre reglementeering uit het bloeitijdperk der gilden was bij de afschaffing der gilden in de plaats getreden de ongebreidelde vrijheid van het individu. „La liberté eut „jadis trop d'entraves; depuis la licence a été sans bornes. „Tout fut soumis à des règles trop étroites, tout à été „laissé à un arbitraire trop absolut" [4].

Daaruit sproten misbruiken voort; „l'intérêt personnel est „sujet à l'erreur et à l'injustice". De werklieden vergaten hunne plichten, „qui ne sont cependant que leurs intérêts „bien entendus". De meesters traden willekeurig op. Zoo

1) Cf. Levasseur t. a. p. tome I, p. 375. Zie ook Drioux t. a. p. p. 276 en Jourdain t. a. p. p. 37 die dezen volzin blijkbaar weer van Drioux heeft overgeschreven.

2) Cf. de rede van M. le chevalier Faure toen hij 't projet du chap. II, titre II, livre III du Code Pénal aan het Corps législatif voordroeg waar hij van de Wet van 22 Germinal an XI zeide: „Les abus qu'elle prit „soin de réprimer avaient été l'objet de vives réclamations, et il ne fallait „rien moins que la crainte d'une juste peine pour en arrêter le cours." (*Archives Parlementaires*, 2ième série, tome X, p. 553, 1e kolom. Zie ook Chauveau et Hélie, Editie Nijpels, t. a. p. tome III, p. 469, 1e kolom.) Ook bij Locré, tome XV, p. 542 sub no. 27.

3) Cf. *Archives Parlementaires*, 2ième série, tome IV, p. 546—551.

4) Aldus Regnauld in zijne toelichting. (zie noot 3, p. 40.) Ook de volgende aanhalingen aldaar te vinden.

brachten werkstakingen wanordelijkheden in de werkplaatsen en steden; zoo werden door buitensporig hooge eischen de patroons benadeeld; zoo kuipte de eene baas tegen den anderen; zoo werden de leerling-contracten niet nagekomen, noch door de meesters, noch door de leerlingen; zoo stegen de prijzen en verkortte men tegerlijkertijd den arbeidsdag; zoo knoeiden de fabrikanten met de grondstoffen, die gebruikt werden en brachten in den vreemde naam, crediet, vertrouwen, afzet in gevaar. Ieder deed wat hem toescheen zijn voordeel te zijn.

Vrijheid is goed, maar ongebreidelde vrijheid van het individu wordt ten slotte de doodsteek voor de vrijheid van allen. Zóóver was men, door de practische uitkomsten geleerd, in 1803 gekomen, dat men daarvan iets voelde. De handel, het handwerk, de industrie moesten daarom, op de leest der vrijheid geschoeid, aan regelen gebonden worden. Maar het was niet meer zooals in den tijd van Colbert, dat één man nieuw leven kon schenken aan handel en nijverheid; sedert was alles veranderd.

Daarom moesten de kooplieden zelf raad verschaffen, zij moesten overwegen wat den handel konde bevorderen. „Cham-„bres consultatives de manufactures, fabriques, arts et métiers" moesten ingesteld. „Elles diront les besoins du commerce et „les besoins du commerce seront satisfaits".

Deze „chambres consultatives" werden bij den Ien titel van de wet, die den 22 Germinal an XI (12 April 1803) tot stand kwam [1]) ingesteld en hare bevoegdheid geregeld. Ze zouden reglementen mogen maken voor handel en industrie, welke, wanneer ze na verloop van 3 jaren deugdelijk gebleken waren door het „Corps législatif" tot wet verheven zouden worden.

---

1) Cf. *Archives Parlementaires*, 2ième série, tome IV, p. 546 v.v., 599 v.v., 609

Dit is de hoofdinhoud der wet. De overige titels dienen om misbruiken te voorkomen of te bestrijden, handel, nijverheid en industrie te beschermen of te bevoordeelen [1]).

Hieronder staat vooraan Titre II „De la police de manu„factures, fabriques et ateliers", die voor ons meer speciaal van belang is. Hij luidt als volgt:

Art. 6. „Toute coalition entre ceux qui font travailler des ou„vriers, tendant à forcer injustement et abusivement l'abaisse„ment des salaires, et suivie d'une tentative ou d'un commence„ment d'exécution, sera punie d'une amende de cent francs au „moins, de trois mille francs au plus, et, s'il y a lieu, d'un em„prisonnement qui ne pourra excéder un mois".

Art. 7. „Toute coalition de la part des ouvriers pour cesser en „même temps de travailler, interdire le travail dans certains ate„liers, empêcher de s'y rendre et d'y rester avant ou après de „certaines heures, et, en général, pour suspendre, empêcher, en„chérir les travaux, sera puni, s'il y a eu tentative ou commen„cement d'exécution, d'un emprisonnement, qui ne pourra excéder „trois mois".

Art. 8. „Si les actes prévus dans l'article précédent ont été

---

1) De wet bestaat uit vijf titels:

Titre I. *Dispositions générales*, waarin de bevoegdheid der chambres consultatives, die opgericht zullen worden in de plaatsen waar het Gouvernement zulks dienstig acht, geregeld wordt en straf bedreigd tegen 't overtreden der regelementen. (artt. 1—5.)

Titre II. *De la police des manufactures, fabriques et ateliers*, die het coalitie verbod inhoudt. (artt. 6—8.)

Titre III. *Des obligations entre les ouvriers et ceux qui les emploient*, die bepalingen geeft tegen 't verbreken van het leerlingcontract, het livretten stelsel huldigt en nog eenige regelen geeft ten opzichte van het arbeidscontract (artt. 9—15.)

Titre IV. *Des marques particulières*, waarin het handelsmerk beschermd wordt. (artt. 16—18.)

Titre V. *De la juridiction*. (artt. 19—21.)

(Cf. *Archives Parlementaires*, 2ième série, tome IV, p. 546 en 547.)

„accompagnés de violence, voies de fait, attroupements, les au-
„teurs et complices seront punis des peines portées au Code de
„police correctionnelle ou au Code pénal suivant la nature des
„délits" [1]).

We hebben hier te doen met een industrieele wet, die handel en nijverheid in haar geheel tracht te regelen. Het coalitieverbod moet daarbij strekken „à maintenir une utile „harmonie entre ceux, qui font travailler et les ouvriers qu'ils „emploient" [2]). „La reciprocité", zoo zegt Perrin verder in zijn rapport aan het Tribunaat, „de services qui existe en„tre le fabricant et l'ouvrier qui peuple ses ateliers, leur im„pose également des devoirs reciproques. Si l'ouvrier doit „trouver dans le prix de son travail le moyen de se susten„ter et d'entretenir sa famille, il faut aussi que ses salaires „n'absorbent pas le bénéfice que le manufacturier a le droit „de prétendre, et qu'il ne peut obtenir qu'en soutenant la „concurrence.

„Ainsi, le prix de la main-d'oeuvre industrielle, s'il est „trop modique, décourage l'homme laborieux: il nuit aux pro„grès de l'industrie, s'il est exagéré; mais bientôt il attein„drait l'une ou l'autre de ces extrémités, s'il était exposé à „subir la loi ou de l'intérêt, ou de la force. Il conservera

---

1) Onbegrijpelijk is dat het groote werk *Pandectes Françaises. Nouveau Répertoire de législation, de doctrine et de Jurisprudence*, tome XVII (1894), (waarvan het laatste deel, tome LIX, in 1905 verscheen) in voce „Coalitions" no. 95, p. 757, over deze artikelen opgenomen heeft, wat te vinden is bij Drioux t.a.p. p. 276: „Ce texte nouveau important pour l'industrie eut le „tort d'aggraver d'une façon inégale les prohibitions antérieures, et *de* „*ne punir d'amendes et d'emprisonnement que les coalitions d'ouvriers.*" (art. 6, 7, 8.) Ook wat er op volgt in no. 86 is minder juist.

2) Aldus Perrin is zijn rapport. Cf. *Archives Parlementaires*, 2ième série, tome IV, p. 599, 1e kolom.

„un juste milieu, s'il est dirigé par l'esprit de justice, d'hu-„manité et de reconnaissance, qui doit toujours régler les rap-„ports entre l'ouvrier et celui qui le fait travailler; et c'est „à ces éléments que la loi les rappelle" [1]).

Van bescherming der persoonlijke vrijheid derhalve hier geen spoor. Vernietiging van onduldbare tusschenpersonen tusschen het individu en den Staat al evenmin de bedoeling. Aan handhaving der openbare orde en rust werd slechts als aan iets bijkomstigs gedacht. Doel was bevordering van handel en nijverheid. „Faire prospérer l'industrie mais en mainte-„nant chacun à sa place et particulièrement à son atelier, fut „la pensée de Napoléon" [2]).

Geen bescherming der persoonlijke vrijheid: daarom in deze wet geene bepalingen tegen wie het den arbeidswillige lastig maakt; daarom ook geen strafbaar stellen van bedreigingen.

Geen vernietiging van al wat zich in den Staat verheft tusschen hem en het individu: daarom thans niet meer elke coalitie op zich zelf iets strafbaars, het samenkomen en beraadslagen iets ongeoorloofds, maar eerst dan wanneer er is „tentative ou commencement d'exécution" [3]).

Handhaving der openbare orde slechts bijzaak [4]). Daarom

---

1) *Archives Parlementaires*, 2ième série, tome IV, p. 602, 2e kolom.

2) Cf. Levasseur t. a. p. tome I, p. 380. Het komt mij voor dat Levasseur de bedoelingen van deze Loi du 22 Germinal an XI overigens eenigszins partijdig waardeert. (Cf. Levasseur t. a. p. tome I, p. 379 en 380.)

3) Met de verklaring dezer woorden heeft men veel moeite gehad. Cf. Chauveau et Hélie t. a. p. Editie Nijpels, tome II, p. 516, sub no. 3651.

Zeer uitvoerig en m. i. ook juist, daarover Mr. J. C. J. van der Schalk, *Art. 414 en 415 van den Code Pénal beschouwd in verband met de theorie van het loon.* Leijden, 1863, Diss., p. 17—21.

4) Dit wordt gemakkelijk daaruit verklaard, dat in dezen tijd tot aan den val van het eerste Keizerrijk werkstakingen zeldzaam waren tengevolge van de stagnatie in de industrie. (Cf. Hamelet t.a.p. p 47.) Maar ook

hier geene strafbedreiging tegen alle de „attroupements „séditieux" van de wet van 1791, geene afzonderlijke strafbaarstelling van het plegen van geweld, maar het straffen van de auteurs en medeplichtigen eerst dan wanneer de samenrotting of het plegen van geweld het gevolg was van eene werkstaking. Doel was de ontwikkeling der industrie te bevorderen. Dat hierin op zich zelf reeds het gevaar school van eenzijdige bevoordeeling der patroons gepaard aan eenzijdigen druk der arbeidende klasse, daarvan zag men niets. De „industrie" dat was het eenige, waarop men zijn oog gevestigd hield. Alles wat direct of indirect de nijverheid kon benadeelen, moest bestreden worden. Vandaar dat aan de werklieden elke werkstaking, hoe rechtmatig ook, verboden werd; vandaar dat voor de patroons strafbaar gesteld werd „om „*tegen regt en billijkheid* eene vermindering van het werkloon „door te drijven"; maar van daar ook dat de patroons niet gestraft moesten kunnen worden, wanneer de toestand van het bedrijf hen noodzaakte de loonen te verlagen.

Men stelde „werkstaking" strafbaar en men vergat dat dit was een ingrijpen in de privaatrechtelijke verhouding tusschen patroon en werkman, een ingrijpen, waarvoor strafrechtelijk geen grond was aan te voeren, een ingrijpen, noodzakelijkerwijs ten nadeele van den werkman en zeer ten gunste van den patroon. Men verbood wel den ondernemers „à forcer „*injustement et abusivement l'abaissement des salaires,*" en men doorzag niet, dat het *bewijs* dier onbillijkheid niet te

---

kan men steun voor deze bewering vinden in hetgeen Regnauld tot toelichting van het ontwerp zeide. Men lette slechts op de in de volgende zinsnede door mij gecursiveerde woorden: „C'est ainsi que nous avons vu „des lois de police *aujourd'hui cependant mieux observées,* méconnues par des „ouvriers, qui portaient le désordre dans les ateliers et les cités". (Cf. *Archives Parlementaires,* 2ième série, tome IV, p. 549, 1e kolom.)

leveren zou zijn, eene omstandigheid, die de patroons buiten alle strafrechtelijke vervolging hield.

En deze wetgeving was bestemd om langen tijd bestendigd te blijven. De Code Pénal, die den 1en Januari 1811 in werking trad, nam onder het opschrift: „Violation des règlements „relatifs aux manufactures, au commerce et aux arts" de artt. 6 en 7 van de Loi du 22 Germinal an XI [1]) op (zie artt. 414 en 415 C. P.), met eene wijziging in de straffen en eene nieuwe alinea achter de laatste bepaling, terwijl aan deze beide nog art. 416 werd toegevoegd [2]).

Voor de patroons (art. 414) werd thans het minimum der hechtenis aangewezen en op 6 dagen gesteld, terwijl de nu altoos daarbij komende boete op zijn minst niet 100, maar 200 francs zou bedragen.

De minimum-hechtenis der werklieden (art. 415) werd vastgesteld op één maand.

De maxima bleven allen dezelfde. De uitbreiding in art. 415 C. P. gegeven aan art. 7 van de Wet van 1803 door de toevoeging eener nieuwe alinea: „Les chefs ou moteurs seront punis d'un „emprisonnement de deux ans à cinq ans", kwam in het oorspronkelijk ontwerp niet voor. Bij de behandeling in den Conseil d'Etat werd het als amendement door Réal voorgesteld, aangeprezen als „le moyen le plus efficace pour détruire les „coalitions" en daarop, na door den Aarts-kanselier te zijn overgenomen, door den Conseil d'Etat geapprobeerd [3]).

1) Ook art. 5 van deze wet is overgenomen; we vinden het terug in art. 418 C. P.

2) Ten onrechte zegt dan ook Mr. J. C. van Kempen, *Het juridisch karakter der werkstaking en hare gevolgen, in verband met het ontwerp Arbeidscontract*, Amsterdam, 1907, Diss. dat ook art. 416 C. P. uit deze wet zou overgenomen zijn. Zie aldaar p. 7.

3) Cf. Chauveau et Hélie t. a. p. Editie Nijpels, tome III p. 467. Zie ook Locré, tome XV, p. 502 sub no. 5.

Art. 416 bracht niets nieuws in de wetgeving op dit stuk. Het luidde:

„Seront aussi punis de la peine portée par l'article précédent „et d'après les mêmes distinctions, les ouvriers qui auront „prononcé des amendes, des défenses des interdictions ou toutes „proscriptions sous le nom de damnations et sous quelque qualifica- „tion que ce puisse être, soit contre les directeurs d'ateliers „et entrepreneurs d'ouvrages, soit les uns contre les autres.

„Dans le cas du présent article et dans celui du précédent, „les chefs ou moteurs du délit pourront, après l'expiration de „leur peine, être mis sous la surveillance de la haute police „pendant deux ans au moins et cinq ans au plus."

Het is eenvoudig de reïncarnatie van art. 6 der bovengenoemde Loi du 23 Nivôse an II [1]). Het blijft, gelijk reeds te verwachten was uit de plaats die het inneemt, in het kader van de artt 414 en 415. Achter het naaste doel, de coalities, in welken vorm dan ook, te treffen, ligt het hoofddoel de industrie te beschermen. La loi „a voulu atteindre toutes „les formes sous lesquelles elle [la coalition] se produit, „tous les moyens qu'elle peut employer pour arriver à son but," zeggen Chauveau et Hélie [2]).

---

1) Zie boven p. 39, noot 1, 2 en 3. Art. 6 dier wet luidde:

„Les amendes entre ouvriers, celles mises par eux sur les entrepreneurs „seront considérées et punies *comme simple vol*. Les proscriptions, défenses „et interdictions, connues sous le nom de damnations, seront considérées „comme des atteintes portées à la propriété des entrepreneurs; ceux-ci seront „tenus de dénoncer à l'agent national de l'administration du district les „auteurs ou instigateurs de ces délits, qui seront mis sur-le-champ en état „d'arrestation." Cf. *Lois et Actes*, tome VIII, p. 238. Zie ook Hamelet, t. a. p. p. 39.

Ditzelfde artikel werd ook door het Directoire, toen het in het Arrêté du 16 Fructidor an IV herinnerde aan de Loi du 23 Nivôse an II, opgenomen; men vindt het terug in de artt. 4 en 5 aldaar. Cf. Hamelet t. a. p. p. 38, noot 1. Zie ook *Bulletin des Lois*, an IV, B. 73, no. 674.

2) Chauveau et Hélie, t. a. p. Editie Nijpels, tome II, p. 519, 2e kolom, sub no. 3661.

Ik zou zelfs zoover willen gaan en het beschouwen als eene „tentative" welke de wet zoozeer gevaarlijk acht voor den geregelden ongestoorden arbeid, dat ze het als zelfstandig delict strafbaar stelde.

Lag in het beginsel zelf van dit artikel een grondfout, evenals bij de Wet van 1803 [1]), de uitwerking er van werd nog verergerd door de eenzijdige toepassing: den ondernemers was niet verboden op de werkplaatsen boeten te heffen.

Zoo is het duidelijk dat de Code Pénal geheel in de lijn bleef van de Loi du 22 Germinal an XI. Bovendien, in plaats van vooruitgang kwam er achteruitgang. De Code liet het „injustement et abusivement" in art. 414 staan, hij veranderde de strafpositie's eer in 't nadeel, dan ten gunste der werklieden [2]), hij creëerde een afzonderlijk misdrijf in art. 416, dat alleen voor den werkman misdrijf was; hij zette de handhaving der openbare orde, in deze materie een juist strafrechtelijk principe, geheel op zijde. Wel komt hierin uit het algemeen karakter van den Code Pénal: „dat het „belang der maatschappij en de middelen om het te bevor„deren er met groote eenzijdigheid zijn opgevat" [3]). Ja, zelfs is hier van toepassing de karakteriseering van Garraud: „les idées de justice sont sacrifiées à l'intérêt réel ou pré„tendu de la société" [4]).

Met de inlijving bij Frankrijk en de successievelijke exe-

---

1) Zie boven p. 45.

2) De minimum hechtenis van 1 maand voor de werklieden moet inderdaad hoog genoemd worden. Bovendien vergete men niet de zware strafbepaling (2—5 jaar gevangenis) tegen de hoofden en aanleggers, alleen van de arbeiders.

3) Mr. van Hamel, *Inleiding tot de studie van het Nederlandsche Strafrecht*, 1907, 2e druk, p. 83; 1e druk, p. 66.

4) Garraud t.a.p. 1ère edition, tome I, p. 61.

cutoirverklaring voor ons land van den Code Pénal in den loop van het jaar 1811, kwam deze wetgeving binnen onze landpalen [1]). Noch in het ontwerp van een Lijfstraffelijk Wetboek in 1804 door de Commissie „overgegeven aan het „Staatsbewind der Bataafsche Republiek" [2]), noch in het Crimineel Wetboek voor het Koninkrijk Holland [3]) van 1809, is eenige bepaling te vinden, waarbij coalities of werkstakingen strafbaar gesteld worden [4]). De nieuwe wetgeving was derhalve een uitheemsch product. Ze was niet opgekomen uit den drang der omstandigheden, ze miste zelfs ten onzent haar practisch doel, ze druischte door haar ongelijkmatigen druk in tegen onzen volksaard. Nooit heeft dit strafrechtelijk creatuur hier dan ook veel waardeering gevonden. Toch duurde het 61 jaar voor deze onrechtvaardigheid officieel uit de wetgeving werd verwijderd, terwijl ze in Frankrijk reeds na ruim 38 jaar verdween [5]).

1) Het tweede lid van art. 416 betreffende het stellen van de hoofden of aanleggers onder het toezicht van de hooge politie is bij het Besluit van 11 December 1813 vervallen. Art. 3 van dat Besluit schafte deze straf af.

2) Cf. *Stukken door de Commissie tot het ontwerpen van een algemeen Burgerlijk en lijfstraffelijk Wetboek overgegeven aan het Staatsbewind der Bataafsche Republiek; bevattende de ontwerpen van een inleiding van het Recht in het Algemeen, het Lijfstraffelijk Wetboek en van Wetten omtrent het Bewijs.* In den Haag — Ter Staatsdrukkerij, 1804, 68 pags. en 143 pags.

3) Zie het *Crimineel Wetboek van* 1809, titel 12, „*Van dwang, geweld en „bedreigingen.*"

4) Zelfs het ontwerp 1815 wilde van geen coalitieverbod weten. Zie beneden p. 50.

5) La *Loi du 27 Novembre* 1849 liet het „injustement et abusivement" vervallen; maakte de straf voor de patroons dezelfde als voor de werklieden reeds bestond; verbood ook den ondernemers boeten te heffen; breidde „le renvoi facultatif sous la surveillance de la haute police" uit tot de hoofden of aanstokers van coalities der patroons. Alzoo volkomen gelijkstelling van patroons en arbeiders voor de strafwet.

La *Loi du* 25 *Mai* 1864 bracht vrijheid van coalitie maar eischte straf tegen het inbreuk maken op de vrijheid van arbeid „par violences, voies de fait, „menaces ou manoeuvres frauduleuses" of 't verwekken van werkstaking. Cf. Hamelet t.a.p. p. 47—73.

Het loont de moeite de ontwerpen voor een Wetboek van Strafrecht, welke in die jaren verschenen, op dit punt te onderzoeken en daaruit te zien, in welke richting men verandering zocht.

In het Ontwerp Strafwetboek 1815 van Mrs. J. M. Kemper en A. W. Philipse, dat tot grondslag had het Crimineel Wetboek van 1809, alleen herzien en vergeleken „met de „resultaten van eigene overdenkingen, nasporingen en onder„vindingen" [1]) vindt men geen coalitieverbod of iets dergelijks ingelascht [2]). De „ondervinding" gaf er dus geen aanleiding toe.

Op het Ontwerp Wetboek van Strafregt van 1827, dat eveneens geheel het karakter droeg van het Crimineel Wetboek van 1809, had de Code Pénal niet nagelaten hier en daar eenigen invloed te oefenen [3]). Zeker is deze te zien in de materie, die ons bezig houdt. In den titel „Van dwang, „geweld en bedreigingen" [4]) zijn voor het laatste artikel ingevoegd [5]) deze twee bepalingen:

1) Cf. *Verhandelingen, Redevoeringen en Staatkundige geschriften van Jhr. J. M. Kemper* verzameld door Jhr. J. de Bosch Kemper, 1836, IIIe deel, p. 179.

2) Cf. het *„Crimineel Wetboek voor de vereenigde Nederlanden* (Ontwerp 1815) Boek II, Zevende Titel, *Van dwang, geweld en bedreigingen*. (artt. 258—267.) Wel is tusschen art. 162 en 163 van het *„Crimineel Wetboek voor het Koningkrijk „Holland"* (van 1809) ingelascht een art. 265 over „afpersing en afdreiging". Op dezelfde plaats voegde het Ontwerp 1827 de bepalingen omtrent werkstakingen in. Zie beneden; vgl. ook p. 50, noot 5.

3) Cf. Mr. van Hamel, t. a. p. 2e druk, p. 88; 1e druk, p. 71.

4) Boek II, Zevende Titel.

5) Bovendien was in dien titel behalve eene uitbreiding van art. 159 Crim. Wetb. nog ingevoegd een art. IX (254) aangaande „afdreiging" en een art. X (255) dat in geen van de volgende ontwerpen meer voorkomt en aldus luidde:

Art. X (255). „Die door dwang, geweld of bedreigingen, een ander nood„zaken of verhinderen eenige godsdienst-oefening, onder de bescherming „der wet staande, waar te nemen of bij te wonen, zekere feest- of rustdagen „te vieren, en dientengevolge hunne werkplaatsen, winkels of pakhuizen „te openen of te sluiten, of een of ander werk, of arbeid te verrigten, of „te staken, zullen gestraft worden met gevangenis, niet langer dan een „jaar, of met boete, niet hooger dan driehonderd gulden".

Art. XI (256) „Werklieden die, ten gevolge van voorafgaande „afspraak of zamenspanning, anderen feitelijk noodzaken, of ver-„leiden, om eensklaps hun werk te staken, of dezelven beletten „om in hun werk voort te gaan, of zich naar hunne winkels, of „werkplaatsen te begeven, of om na zekere uren aldaar te blij-„ven, alles met het oogmerk om den arbeid te verhinderen of wel „verhooging van arbeidsloon te bekomen, zullen gestraft worden „met gevangenis, niet te bovengaande den tijd van twee jaren.

Art. XII (257) „Werkmeesters of aannemers van werken, die, „tengevolge van voorafgaande zamenspanning of afspraak, het „loon hunner werklieden onregtvaardiglijk verminderen en dezel-„ven alzoo dwingen voor een verminderd loon te arbeiden, zullen „gestraft worden met geldboete, niet te boven gaande de som „van tweeduizend gulden." [1])

Duidelijk is hier te zien het streven zich aan den Code te ontworstelen; maar ook valt dadelijk in het oog, dat deze poging niet is geslaagd.

Men wilde strafbaar stellen iederen werkman, die door dwang, geweld of bedreiging anderen feitelijk hinderlijk is in de uitoefening van arbeid, maar door den Code Pénal beinvloed, verbond men daaraan de voorwaarde, dat het geschiedde tengevolge van „réunion ou coalition" en met het oogmerk verhooging van arbeidsloon te bekomen. Men beoogde te straffen het onrechtvaardiglijk dwingen van werklieden om voor minder loon te arbeiden en men bond het aan het vereischte: „tengevolge van zamenspanning of af-„spraak."

Men had zich op een juist strafrechtelijk standpunt, het

---

1) Zie voor dit ontwerp: Noordziek, *Geschiedenis der beraadslagingen gevoerd in de Tweede Kamer der Staten-Generaal over het Ontwerp Wetboek van Strafrecht. Zittingsjaar 1826—1827.* Den Haag, 1883. 2 dln. Aldaar dl. I, p. 109/110.

strafbaar stellen van ongeoorloofden dwang, geplaatst, maar bij de uitwerking raakte men op de doolwegen van den Code Pénal. Waren deze op twee gedachten hinkende bepalingen wet geworden, de toepassing zoude niet gemakkelijk zijn geweest.

Men heeft dit gevoeld. Vandaar dat wij in de ontwerpen van 1842 [1]) en 1847 [2]) eene zuivere terugkeer aantreffen tot het beginsel van den Code Pénal, maar gepaard gaande met den ernstigen wil niet te vervallen in de daar zoo groote ongelijkmatigheid ten opzichte van patroon en werkman.

Niet in den titel „Van dwang, geweld en bedreigingen" [3]) vinden wij bij deze ontwerpen onze artikelen, maar weder als misdrijven (wanbedrijven) tot den handel en de nijverheid betrekkelijk. Wanneer men de beide ontwerpen met elkaar vergelijkt, blijkt er in de redactie veel verschil te bestaan.

---

1) Zie het Ontwerp 1842, *Handelingen IIe Kamer, 1842—43*, Bijlagen p. 13—45 aldaar IIe Boek, *Van de bijzondere misdaden en wanbedrijven en derzelver straffen.* Tit. XXI, *Van eenige misdrijven tot den handel, de nijverheid, kunsten of openbare vermakelijkheden en derzelver uitoefening of toelating betrekking hebbende.* Artt. 2—4 (p. 44.) Zie verder boven p. 53, noot 1.

2) Zie het eerste Ontwerp 1847, *Handelingen IIe Kamer, 1846—47*, Bijlagen p. 320; aldaar IIe Boek, *Van de misdaden en wanbedrijven en derzelver straffen.* Tit. XXII, *Van wanbedrijven tot den handel en de nijverheid betrekkelijk, van speelbanken of dobbelhuizen en loterijen.* artt. 2—4. (p. 320.)

In de Mem. v. Toel. ad. Tit. XXII niets over de artt. 2—4 (p. 336) noch in de andere stukken; alleen in het Voorl. Verslag zijn ten aanzien van deze artt. eenige kleine opmerkingen aangaande de redactie gemaakt (p. 361) van welke opmerkingen gebruik gemaakt is in de Nota's van wijzigingen. (p. 389—398.) De openbare beraadslagingen bleven steken bij Tit. I, Boek II.

Het 20 Oct. 1847 ten tweede male ingediend Ontwerp was volkomen gelijkluidend met de artikelen zooals ze na de gewisselde stukken geredigeerd waren. In de Mem. v. Toel. treft men niets over deze materie aan.

Zie voor den tekst: *Handelingen IIe Kamer, 1847—48*, p. 28[11].

3) Ontwerp 1842, Boek II, Titel 14, *Van dwang, geweld en bedreigingen.* Ook bij het Ontwerp 1847 weder Titel 14 van Boek II. In beide Ontwerpen treft men bij dezen titel veel overeenkomst aan met het Ontwerp 1827 en derhalve ook met het Crimineel Wetboek van 1809.

Ook de inhoud kan niet geheel gelijk gesteld worden, maar wel in hoofdstrekking. De meest belangrijke en met de meeste zorg bewerkte zijn de artikelen van het Ontwerp 1847 [1]); zij luiden:

Art. 2. Werkmeesters, fabrikanten of aannemers, die tengevolge van zamenspanning, het loon hunner werklieden tegen „de billijkheid aan hebben verminderd, worden met correctionnele „gevangenisstraf van ten langste drie maanden en geldboete „van niet minder dan vijftig gulden, te zamen of afzonderlijk „gestraft.

„Het loon wordt geacht tegen de billijkheid aan te zijn verminderd, indien het, volgens plaatselijke of algemeene gewoonten, „niet meer aan het werk geëvenredigd is, in verband tot de

---

1) De artt. 2—4, Tit. XXI, Ontwerp 1842 luidden: Art. 2. „Met correctionnele gevangenisstraf van ten minste *acht dagen* en ten langste *driemaanden*, en eene geldboete van ten minste *vijftien* en ten hoogste *drie duizend* „*gulden*, te zamen of afzonderlijk, zullen gestraft worden werkmeesters, fabriekanten, aannemers en allen, die, in hun beroep handwerkslieden of „werklieden in dienst hebbende of gebruikende, ten gevolge van zamenspanning, vereeniging of afspraak het loon hunner handwerkslieden of „werklieden tegen de billijkheid aan verminderen, ten einde dezelve alzoo „te noodzaken om tegen dit verminderd loon te werken."

Art. 3. „Handwerkslieden of werklieden van welken aard ook, die ten gevolge van zamenspanning, vereeniging of afspraak te gelijkertijd hun werk „staken of wel het te werk komen of blijven van anderen, hetzij in het geheel, „hetzij vòòr of na zekeren tijd, beletten, verhinderen, verbieden of belemmeren, ten einde de werkmeesters, fabriekanten, aannemers of andere „personen, die in hun beroep handwerkslieden of werklieden in dienst „hebben of gebruiken, te dwingen hun verhooging van loon of andere „voorwaarden toe te staan, zullen met correctionnele gevangenisstraf van „tenminste *acht dagen* en ten langste *drie maanden* worden gestraft."

Art. 4. „De gevangenisstraf, in de twee vorige artikelen bedreigd, zal „tegen de hoofden, aanleggers, opstokers of verleiders tot op *een jaar* kunnen „worden verhoogd."

In de Mem. v. Toel. vinden wij niets aangaande deze 3 artikelen (p. 45—47) alleen het Voorl. Verslag stelt eenige kleinere redactiewijzigingen voor, maar acht ook bovendien in 't algemeen „een meer duidelijke „redactie" noodig. Cf. *Handelingen IIe Kamer*, *1842—43*, Bijlagen, p. 45—47 en p. 76.

„behoeften der werklieden, op de plaats waar zij verpligt zijn „verblijf te houden."

Art. 3. „Met vermindering van loon wordt gelijk gesteld de „verlenging van den tijd tot dagelijkschen arbeid, zonder genoeg-„zame verhooging van loon, indien daardoor eene onevenredigheid, „als in het tweede lid van het voorgaand artikel aangewezen, is „te weeg gebragt".

Art. 4. „Die tengevolge van zamenspanning hun werk hebben „gestaakt, of het te werk komen of blijven van anderen, hetzij in „het geheel, hetzij vóór of na zekeren tijd, verboden of ver-„hinderd hebben, ten einde de werkmeesters, fabrikanten of „aannemers tot verhooging van loon of het toestaan van andere „voorwaarden te dwingen, worden met correctionnele gevangenis-„straf van ten langste drie maanden gestraft.

„Die straf is van ten langste een jaar voor hen, die zich „daarbij als hoofden of aanvoerders hebben gedragen."

Men herkent hierin aanstonds de artikelen 414—416 Code Pénal. Maar bij duidelijker redactie is er naar gestreefd de ongelijkmatigheid in de strafposities weg te nemen. Het „tentative ou commencement d'exécution" werd vervangen door eene omschrijving, die voor geen tweeërlei uitlegging vatbaar was. Gepoogd werd het bewijs van onbillijke loonsverlaging bij de patroons te vergemakkelijken. Naar zooveel mogelijke gelijkheid in de straffen werd gestreefd. De zware strafbedreiging tegen de hoofden of aanleggers werd verminderd. Inderdaad, uit dit alles sprak eene niet te miskennen goede bedoeling. Maar in den grond van de zaak stond men nog altijd op het vicieuse standpunt van den Code Pénal.

Zoo zien wij uit al deze ontwerpen, dat men eensdeels niet tevreden was met den tekst der Code-artikelen, andersdeels, nu uitgezonderd het onrechtvaardige verschil in strafpositie,

niet inzag, dat het grondbeginsel dier bepalingen strafrechtelijk niet te verdedigen was.

Oorzaak hiervan was voornamelijk wel, dat van den beginne af aan, evenals in Frankrijk [1]), zoo ook hier te lande de rechterlijke macht er voor terugschrok deze artikelen, zóóals ze er stonden, toe te passen [2]). Elke werkstaking had strafrechtelijk moeten vervolgd worden, maar het Openbaar Ministerie stelde alleen dan eene strafactie in, wanneer ze gepaard waren gegaan met geweldadigheden of ordeverstoringen [3]). Men vergat kortweg dat deze artikelen in den Code Pénal stonden om de industrie te beschermen en men deed alsof ze de bedoeling hadden de openbare rust te handhaven. Sterker bewijs dat er in dit opzicht van klassejustitie geen sprake was, is er zeker wel niet te vinden.

---

1) Cf. Hamelet t. a. p. p. 59. Zie ook het artikel van Eugène d'Eichtal, *Les coalitions de patrons et d'ouvriers*. Revue des Deux Mondes 1872, p. 188—213. Aldaar p. 193 en 195. Vgl. nog de ten dezen beslist onjuiste beoordeeling bij Henriette Roland Holst, *Algemeene Werkstaking en Sociaal-democratie*. Vertaling van J. F. A. Rotterdam, 1906, p. 32.

Cf. ook Mr. van Houten, *De regtstoestand der Werklieden in Nederland. Ontwerp van Wet met Memorie van Toelichting*. 's Gravenhage, 1870, p. 17.

2) Dit was een zoo vast staand feit, dat Mr. van Houten bij zijn eersten aanval op de artt. 414—416 C. P. den 26en Nov. 1869 bij voorbaat dit argument tegen afschaffing aldus bestreed: „Nu zegge men niet: die wet „wordt niet toegepast, — want ook zonder dat de wet wordt toegepast, „kan zij werken; ik zou zelfs zeggen: het is het ideaal voor eene strafwet „dat zij de meest mogelijke werking heeft bij de minst mogelijke toepas„sing. De werkman die bevreesd is voor de aanraking met het publieke „gezag wordt terug gehouden van eene vereeniging die misschien gun„stigen invloed op zijn lot kon hebben." Zie *Handelingen IIe Kamer*, *1869—70*, p. 327, 1e kolom.

3) Het meest overtuigende bewijs ligt wel in de door den Min. v. Just. aan de Kamer overgelegde staat (B), inhoudende eene nadere omschrijving van de zaken die van 1850—1869 behandeld zijn betreffende overtreding van art. 415. Daar ziet men dat bij de 23 zaken in slechts 3 gevallen in de dagvaarding geen gewag wordt gemaakt van feitelijkheden of bedreigingen. (Zie sub no. 1, 11, en 22, *Handelingen IIe Kamer*, *1871—72*, Bijlagen, p. 1284—1291.)

Hierin ligt ook voor een groot gedeelte de verklaring, hoe deze Code-artikelen zoo langen tijd ongewijzigd bleven.

Bij eene dergelijke gezindheid der jurisprudentie was er geen reden geweest tot klagen [1]. „Maar", zoo zegt Mr. Hudig in zijn „De vakbeweging in Nederland", „aan de scherpziende „mannen der vooruitstrevende richting was het niet ontgaan, „dat [deze artikelen] voor de werklieden gevaarlijk zouden „kunnen worden. Geweest waren ze dat nog niet, maar het „lag in de richting der genoemden vooral uit de theorie en „de buitenlandsche practijk leering te delven en mitsdien „moesten hun wel de genoemde artikelen steenen des aan„stoots zijn. De scheepstimmerlieden- en typografen-stakingen „in 1869 hadden al enkele dagbladen van de artikelen doen „spreken. Het Utrechtsch Dagblad had op toepassing aange„drongen — toepassing die achterwege bleef —, de Zutfensche „Courant had afschaffing bepleit. Sedert dien had van Houten „er over geinterpelleerd bij de behandeling der begrooting „in de Tweede Kamer, — het Dagblad voor Nederland had er „over geschreven, de Internationale had er zich over geuit" [2].

---

1) Zoo weinig was dan ook de belangstelling, dat toen de wet in openbare behandeling kwam, hetgeen toch al zeker bijna een jaar (van 2 Mei 1871—4 Maart 1872) te voorzien was, (ja eigenlijk reeds van af November 1869) nog slechts één adres ingezonden was tot betuiging van adhaesie. In 't geheel zijn slechts 3 adressen ingekomen. Ook verscheen, behalve het boekske van Mr. van Houten, slechts één brochure over deze wetswijziging nl. van Mr. D. J. R. Brants, Kantonrechter te Hindeloopen: *Recht — Vrijheid — Orde. Gedachten over wijziging der Nederlandsche Strafwetgeving ten aanzien van vereeniging van ondernemers en werklieden.* Amsterdam, April 1871. In een 23-tal bladzijden beval de schrijver aan de §§ 152 en 153 van de Gewerbeordnung für den Nord-Deutschen Bund van 21 Juni 1869 na te volgen.

2) Mr. D. Hudig Jr., *De vakbeweging in Nederland. 1866—1878.* Amsterdam, 1904, Diss., p. 118/119.

Niet te verklaren is, dat Mr. Hudig op p. 119 mededeelt, dat „in het „ontwerp art. 414 behouden en in de plaats van de artt. 415 en 416 eene „nieuwe regeling ingevoerd" werd. Ik heb dit in het ontwerp niet kunnen vinden. Cf. *Handelingen IIe Kamer, 1870—71,* Bijlagen, p. 1667.

Ziedaar in het algemeen de aanleiding tot de Wet van 12 April 1872. Hoofdmoment hierin was de aandrang van Mr. van Houten in de Tweede Kamer. Tot driemalen toe richtte hij zich tot den Minister van Justitie. Eerst 26 November 1869 bij de algemeene beraadslagingen over de Staatsbegrooting voor 1870. Hij voor zich vond „in onze „wetgeving verscheidene bepalingen, die zeer ongunstig op „den toestand der lijdende volksklassen werkten" [1]). Daaronder in de eerste plaats de artt. 414—416. Deze behoorden afgeschaft te worden. En toen Minister Lilaar eenigszins ontwijkend hierop antwoordde, drong Mr. van Houten den 29 November, „met het oog op den toestand waarin ons wereld-„deel verkeert en op den stand van dit vraagstuk" op den meest mogelijken spoed bij den Minister aan. „Des noodig", zoo voegde hij er aan toe, „ben ik ook in staat het initiatief „te nemen. Wanneer de Minister binnen weinige maanden „deze zaak niet blijkt te behartigen, dan zal ik daaromtrent „een voorstel aan de Kamer doen" [2]).

Dinsdag 15 Februari d. a. v. kwam de Kamer na het Kerstreces weer samen. Reeds Vrijdag daarop vroeg Mr. van Houten voor deze zaak opnieuw het woord, om den Minister van Justitie te polsen of de Regeering een voorstel van dien aard in gereedheid had. Anders was hij thans in staat en voornemens zelf zoodanig voorstel in te dienen [3]).

---

1) Zie *Handelingen IIe Kamer, 1869—70,* p. 372, 1e kolom.
2) Zie *Handelingen IIe Kamer, 1869—70,* p. 372, 2e kolom.
3) Inderdaad gaf Mr. van Houten zijn Ontwerp van Wet met Mem. van Toelichting in brochure-vorm uit onder den titel: *„De regtstoestand der „werklieden in Nederland."* Zie boven p. 55, noot 1. In zijn voorwoord zeide hij *voorloopig* van zijn oorspronkelijk voornemen afgezien te hebben tot het indienen van een ontwerp van wet en dit te publiceeren „ten einde reeds „nu de bijzondere aandacht van zijne medeleden en van het publiek op „het daarin behandelde hoogst gewigtige vraagstuk te vestigen".

Het antwoord luidde, dat het ontwerp van wet „zoo ver ge-„vorderd was, dat het binnen weinige dagen aan den Raad „van State verzonden kon worden" [1]).

En nauwlijks had Minister Jolles de plaats van zijn ambtsvoorganger ingenomen of voor de derde maal bracht Mr. van Houten, nu in den vorm van eene interpellatie, deze quaestie ter sprake [2]). Hij nam ditmaal — 10 Maart 1871 — de gelegenheid te baat om uitdrukkelijk te verklaren, dat het geen „hobby horse" was, wat hij zoo nu en dan voor den dag haalde, geen op zichzelf staande zaak, maar dat het deel uitmaakte van eene serie van maatregelen [3]), strekkende om „onze wetgeving op dat standpunt te brengen, dat men „tegenover de armoede kan zeggen: de wetgeving is zonder „schuld daaraan." Hij bepleitte in den breede afschaffing der artt. 414—416 C. P. zonder meer; de oeconomische gronden had hij in zijne brochure [4]) ontwikkeld; thans werd meer naar voren geschoven de noodzakelijkheid uit een oogpunt van politiek en rechtvaardigheid.

Minister Jolles verklaarde dat het desbetreffende ontwerp gereed lag; met eenige grootere zou het spoedig ingediend worden, doch vooraf wenschte hij daarover nog advies in te winnen van de Commissie tot samenstelling van een nieuw Wetboek van Strafrecht.

Inderdaad bereikte op 1 Mei 1871 de Tweede Kamer de

---

1) Cf. *Handelingen IIe Kamer, 1869—70*, p. 845.
2) Zie *Handelingen IIe Kamer, 1870—71*, p. 305—308.
3) Daaronder hoorde voorts: opheffing van den eenzijdigen druk van het belasting stelsel, van de militaire wetgeving; ook aan wijziging der Kieswet, zoo goed als aan een Wet op den Kinderarbeid dacht reeds toen Mr. van Houten. Cf. *Handelingen IIe Kamer, 1869—70*, p. 327; *1870—71*, p. 305—307; *1871—72* passim bij de algemeene beraadslagingen over de wet.
4) Zie boven p. 57, noot 3 en p. 55, noot 1.

Koninklijke Boodschap [1]), waarbij haar werd aangeboden een Ontwerp van wet [2]) tot vervanging van de artikelen 414, 415 en 416 van het Wetboek van Strafrecht door andere bepalingen, vergezeld van een Memorie van Toelichting [3]). Den 8en Juli verscheen het Voorloopig Verslag [3]). Den 26en September d. a. v. werd, vreemd genoeg, hetzelfde Ontwerp nog eens weer ingediend, opnieuw met eene Memorie van Toelichting [4]), welke echter geheel het karakter van eene Memorie van Antwoord droeg. Weder verscheen nu 14 November een Voorloopig Verslag [5]), 't welk thans door eene Memorie van Antwoord [6]) zonder datum, gevolgd werd. Met het Eindverslag, dat 14 December tot stand kwam, was eindelijk de schriftelijke behandeling afgeloopen.

Uitgangspunt voor den Minister was, dat in de artt. 414—416 C. P., „zoowel bij de bepaling van het strafbaar feit „als van de bedreigde straf, de verhouding tusschen arbei- „ders en arbeidsgevers zeer ongelijkmatig en dus onbillijk „[was] geregeld."

Daaraan moest in naam der rechtvaardigheid een einde gemaakt worden. Al viel „na rijpe overweging" „'t allezins „te betwijfelen of de vereenigingen tot werkstaking (trade- „unions) en de werkstakingen (strikes, grèves) zelve een „gunstigen invloed hebben op het lot der arbeidende klassen „en op het welzijn der maatschappij", zoo was de Minister „toch van oordeel dat, noch 't een, noch 't ander door de „strafwet behoorde verboden te worden en dat zoodanig ver-

1) *Handelingen IIe Kamer, 1870—71*, p. 613.
2) *Handelingen IIe Kamer, 1870—71*, Bijlagen, p. 1667—1669.
3) *Handelingen IIe Kamer, 1870—71*, Bijlagen, p. 1886—1888.
4) *Handelingen IIe Kamer, 1871—72*, Bijlagen, p. 149 v.v.
5) *Handelingen IIe Kamer, 1871—72*, Bijlagen, p. 583 v.v.
6) *Handelingen IIe Kamer, 1871—72*, Bijlagen, p. 1063 v.v.

„bod strijdig zoude zijn met algemeene beginselen, die niet „lichtvaardig mochten worden verzaakt". Het recht van vereeniging en vergadering werd aanhoudend ruimer erkend, en er bestond geen afdoende reden dit recht aan de arbeiders te ontzeggen in geval van werkstaking.

Maar was coalitie of werkstaking niet strafbaar meer, nu moest ook „gewaakt tegen de grove misbruiken dezer vrij„heid, misbruiken waardoor velen zich hadden genoopt ge„voeld het regt zelf van werkstaking te ontkennen". De algemeene strafbepalingen van den Code Pénal tegen geweld, bedreiging, oplichting enz. waren verre van voldoende, om aan ieder zijn volkomen vrijheid te zamen of afzonderlijk aan het werk te gaan of te blijven, te verzekeren en alle intimidatiemiddelen te keer te gaan. 't Was daarom noodig voor de afgeschafte artikelen een ander in de plaats te stellen [1]).

De tegenstand tegen het Ontwerp was groot. En al was in het tweede Voorloopig Verslag de oppositie, voornamelijk wat de opportuniteit der wet betrof, eenigszins milder geworden, de groote bezwaren bleven bestaan. Men achtte partieele herziening ongewenscht. Men zag bovendien de *noodzakelijkheid* niet in van deze wijziging in den Code Pénal. De practijk eischte het niet en eene Staatscommissie bereidde reeds een geheel nieuw strafwetboek voor. Aan de te lage loonen kon toch geen werkstaking iets veranderen, ja eer omgekeerd zou daaruit voortvloeien stilstand in de industrie en bij gevolg grooter ellende onder de arbeiders.

Ook bij de openbare beraadslaging, die van 4—9 Maart

1) Cf. *Handelingen IIe Kamer*, *1870—71*, Bijlagen, Memorie v. Toel., p. 1668—1669.

1872 in de Tweede [1]) — en op 10 April in de Eerste Kamer [2]) plaats had, deed de oppositie zich sterk gelden. We kunnen haar gevoegelijk in drieërlei richting splitsen. Vooraan stonden de starre conservatieven, die bij het oude wilden blijven; 't was gevaarlijk daarin verandering te brengen. Dan waren er leden, die wel de ongelijkheid wilden doen verdwijnen, maar die het gewenscht achtten, daarmede te wachten tot de bewerking van een nieuw strafwetboek. Ten slotte was er eene groep, welke eene wet voorstond, die eenvoudig de artt. 414—416 C. P. afschafte zonder meer [3]). Tot deze behoorde, zooals we zagen, Mr. van Houten.

De voorstanders van het wetsontwerp hadden een zware taak. Het hoofdargument, waarop ze telkens terugkwamen, was: de eisch van recht en billijkheid.

't Is opmerkelijk hoe de redevoeringen meer dan eens blijk gaven van een zeer gebrekkig inzicht in de geschiedenis en beteekenis van het coalitieverbod [4]). Ook de

---

1) Zie *Handelingen IIe Kamer, 1871—72*, p. 806—876 en 883—887.

2) Zie *Handelingen Ie Kamer, 1871—72*, p. 287—301.

3) De leden, die deze meening toegedaan waren, stemden, behalve Mr van Houten, die bij de eindstemming over art. 1 niet aanwezig was, (zie *Handelingen IIe Kamer, 1871—72*, p. 887, 1e kolom) ten slotte toch voor het ontwerp om niet het geheel in gevaar te brengen. Wel werd nog een daartoe strekkend amendement tijdens de openbare beraadslaging ingediend door den heer van Beijma thoe Kingma (zie *Handelingen 1871—72*, Bijlagen, p. 1344), dat evenwel door hem werd ingetrokken, nadat de Regeering het amendement Bredius, dat in den tekst van art. 1 wilde invoegen het woord „onbruikbaarmaking", had overgenomen. Zie *Handelingen IIe Kamer, 1871—72*, p. 870.

4) Telkens, schier bij elke redevoering kwam het uit. Zelfs bij de juristen. Zoo zeide Mr. Heemskerk Azn.: „coalitie of samenspanning is *alleen* een „misdrijf in verband met het begrip van dwang". (*Handelingen IIe Kamer, 1871 - 72*, p. 817, 1e kolom.)

Mr. de Brauw verklaarde: de enkele coalitie is niet strafbaar maar de dwang. (*Handelingen IIe Kamer, 1871—72*, p. 826, 1e kolom.)

Ook Mrs. Lenting en Wintgens waren weinig zuiver in hunne beschouwingen. Het zuiverste inzicht had m.i. Prof. de Bruin Kops.

beraadslagingen in de Eerste Kamer [1]) getuigden hiervan.

Met moeite passeerde het ontwerp de Tweede Kamer. Bij de stemming over art. 1, het hoofdartikel, bleven de stemmen staken met 36 tegen 36 [2]). Toen den volgenden dag (9 Maart) het artikel opnieuw in stemming gebracht werd, verkreeg het eene meerderheid van 37 tegen 34 [3]), waarna ook de beide andere artikelen geapprobeerd werden.

De Eerste Kamer keurde den 10en April het wetsontwerp goed met 24 tegen 11 stemmen [4]). Den 12en April stond de wet in het Staatsblad, welker artikelen aldus luidden:

Art. 1. „Al wie inbreuk heeft gemaakt of gepoogd heeft „inbreuk te maken op eens anders vrijheid in de uitoefening van „zijn arbeid of nijverheid, wordt gestraft:

„met gevangenisstraf van ééne maand tot twee jaren en geld„boete van vijf en twintig tot vijf honderd gulden te zamen of „afzonderlijk, indien dit geschied is, door geweld of onbruikbaar„making, door wegneming of beschadiging van werktuigen of „gereedschap, door bedreigingen met eenig strafbaar feit of door „bedriegelijke handelingen;

„met gevangenisstraf van zes dagen tot drie maanden en geld„boete van acht tot twee honderd gulden te zamen of afzonder„lijk, indien dit geschied is door beleediging of door deelneming „aan zamenscholingen, alles voor zoover bij eenige wet tegen de „feiten, bij de twee vorige zinsneden bedoeld, geene zwaardere „straffen zijn bedreigd."

Art. 2. „Art. 463 van het Wetboek van Strafregt en artikel

1) Bij de Ie Kamer ingekomen 4 April 1872, kwam het Voorloopig Verslag den 6en, het Eindverslag den 8en April tot stand. Den 10en April werden de openbare beraadslagingen aangevangen en beëindigd.

2) *Handelingen IIe Kamer, 1871—72,* p. 876. Mr. van Houten stemde tegen.

3) *Handelingen IIe Kamer, 1871—72,* p. 887. Mr. van Houten was afwezig.

4) *Handelingen Ie Kamer, 1871—72,* p. 301.

„20 der wet van 29 Juni 1854 (Staatsblad no. 102) zijn toepas-„selijk op de gevallen bij deze wet voorzien".

Art. 3. „Zijn afgeschaft de artikelen 414, 415 en 416 van het „Wetboek van Strafregt en de artikelen 19 en 20 van Titel II „der Wet van 6 October 1791."

Geen verbod van coalitie dus meer, geen strafbaar stellen van werkstakingen; maar het inbreuk maken op eens anders vrijheid van arbeid door bij de wet aangewezen middelen, was nu het object van de strafwet geworden. Eindelijk was dan een zuiver strafrechtsprincipe aangenomen.

't Valt niet binnen het kader van deze historische toelichting van art. 284 Swb., de Wet van 1872 in al haar deelen te ontleeden [1]). 't Zou te ver voeren en voor ons doel geen zin hebben.

---

1) Van belang is het artikel van Dr. Ferd. Worthmann, *Geschichte des Coalitionsverbots und seiner Aufhebung in den Niederländen.* Zeitschrift für die gesammte Staatswissenschaft 1876, p. 320—351 en p. 583—630.

In 't geheel 82 pags. beslaande, geeft het uiterst nauwkeurig, in den vorm eener verhandeling, weer al hetgeen de „Handelingen" meedeelen. Eene beschrijving van den toestand in Nederland op oeconomisch zoowel als maatschappelijk gebied gaat vooraf, eene critiek op de wet vormt het slot. Op één punt is eene vergissing ingeslopen. Op p. 343 zegt Dr. Worthmann, dat Mr. van Houten zijn laatste interpellatie hield 10 Maart *1870* en niet *1871* en vervolgt dan even verder: „Der deutsch-französische „Krieg, welcher bald darauf ausbrach, mag dazu beigetragen haben, „die Behandlung der Angelegenheit zu verzögern. Aus dem Loo vom „30 April 1871 datirt ist die Königliche Botschaft, welche den Kammern „folgenden Gesetzentwurf überweist."

Het komt mij voor dat een schrijffout, wat 1871 moest zijn, maakte tot 1870, en dat toen later bij het uitwerken Dr. Worthmann de oorzaak van de schijnbaar lange tusschenruimte tuschen de verklaring van Min. Jolles op dien 10en Maart en den datum 30 April 1871 gezocht heeft in den Fransch-Duitschen Oorlog. Het is duidelijk dat dit niet zoo is. Wel kan deze oorlog invloed geoefend hebben op de gang van zaken *vóór* de laatste interpellatie van Mr. van Houten. Immers 18 Febr. 1870 verklaarde Min. van Lilaar, dat een ontwerp binnen enkele dagen den Raad van State bereiken zou; den 19en Juli daarop werd de Fr.-D. Oorlog verklaard en 10 Maart 1871 was nog geen ontwerp ingediend. Dat het hier inderdaad

Genoeg zij hier op tweeërlei te wijzen. In de eerste plaats draagt deze wet „de sporen dat zij naar buitenlandsche wet-„geving is gefatsoeneerd en het niet Hollandsche toestanden „of gebeurtenissen waren geweest, die tot wetswijziging had-„den gedrongen. De „beschadiging van werktuigen of gereed-„schap" [1]), de Hollandsche voorbeelden daarvan waren ver „te zoeken; de „deelneming aan zamenscholingen in of bij „fabrieken, werkplaatsen of woningen van eigenaars of be-„stuurders dier inrichtingen" (zooals het oorspronkelijk voor-„stel luidde), de Belgische wet vermeldde ze, maar toen bij „de behandeling in de Kamer geraden werd de (ook werkelijk „vervallen) plaatselijke beperking te schrappen, geschiedde „dat uit theoretisch inzicht of voorgelicht door buitenlandsche „gebeurtenissen, Hollandsche samenscholingen werden niet als „argument vermeld" [2]).

Voorts lette men op het verschil met art. 284 van het nieuwe Strafwetboek, dat hare plaats zou innemen.

„Met gevangenisstraf" — zoo luidde het — „van ten hoogste „negen maanden of geldboete van ten hoogste drie honderd „gulden wordt gestraft:

„1° hij, die een ander door geweld of bedreiging met ge-„weld wederrechtelijk dwingt iets te doen, niet te doen of te „dulden;

---

een fout geldt, blijkt daaruit, dat Dr. Worthmann ook het aftreden van Min van Lilaar wil wringen tusschen 18 Febr. 1870 en zijn foutieven datum 10 Maart 1870, waarom hij verplicht is te schrijven: „Bald darauf [n.l. ná 18 Febr. 1870] legte der Justiz-Minister van Lilaar seine Porte-„feuille nieder. Unverdrossen richtete van Houten am 10 März 1870 eine „neue Interpellation an seinen Nachfolger." Minister van Lilaar nu trad pas af op 3 Januari 1871.

1) Eene term aan Engelsche wetten en toestanden ontleend.

2) Mr. Hudig t.a.p. p. 119—120.

„2°. hij, die een ander door bedreiging met smaad of smaad-„schrift dwingt iets te doen, niet te doen of te dulden.

„In het geval onder 2° omschreven, wordt het misdrijf „niet vervolgd dan op klachte van hem tegen wien het ge-„pleegd is".

Bij gelijkheid van grondbeginsel is er toch aanmerkelijk verschil. Al betuigde de Staatscommissie aan Minister Jolles hare volle instemming met het principe in deze wet vervat [1]), daarom is art. 314 van haar Ontwerp [2]) (dat later art. 284 Swb. zou worden) [3]) nog niet in alle deelen gelijk aan art. 1 Wet van 1872. Toen was de Minister gebonden aan de paragraaf van den Code, waarin de artikelen 414—416 stonden. Vandaar dat er een speciaal arbeidsdelict geformuleerd moest worden, vandaar ook dat men het stelsel van specialiseering der middelen aannam. Bij de samenstelling van het nieuwe Strafwetboek van dien band aan den Code bevrijd, kon men het speciale terrein verlaten en het algemeene betreden; en bij eene algemeene formuleering van het delict, was specialisatie der middelen te gevaarlijker. Maar bovendien was het niet overeenkomstig het stelsel in de nieuwe Strafwet aangenomen.

***

Na deze historische beschouwingen zal thans het ware karakter der wetgeving, waaruit de strafrechtelijke bescher-

---

1) Zie *Handelingen IIe Kamer, 1871—72*, p. 888, 1e kolom.

2) Zie *Ontwerpen voor een Wetboek van Strafrecht en daartoe behoorende wetten met Toelichting, den Koning aangeboden door de Staatscommissie.* 's Gravenhage, Gebr. Belinfante, 1875: Titel XVIII, *Misdrijven tegen de persoonlijke vrijheid.* p. 46.

3) Art. 314 *Ontwerp Staatscommissie* vindt men terug in art. 807, Oorspronkelijk Regeeringsontwerp. (Zie uitgave Belinfante, 1879. Eerste gedeelte, p. 47.) Dit werd weer art. 284 in het Gewijzigd Regeerings Ontwerp. (Zie uitgave Belinfante, 1880, Derde gedeelte, p. 881.)

ming van arbeidswilligen ten onzent opkwam, ons helderder voor den geest staan.

Van eene klasse-wetgeving geen sprake. Dat het coalitieverbod langzamerhand als wapen tegen de arbeidende klasse zou gebruikt zijn [1]), van die bewering kwam de onjuistheid aan het licht.

In zijn oorsprong absoluut, zoo was het verbod van coalitie ook generaal in zijn strekking: aan patroon zoowel als aan werkman werd deze vrijheid ontnomen.

In 1803 was het de industrie, waar 't al om draaide. Als de industrie er door belemmerd werd, dan mocht nòch patroon, nòch werkman door coalitie zich bevoordeelen. En als de industrie geen schade kon beloopen, dan mocht men zich coaliseeren, dan mocht het zelfs tegen het directe belang in van de eene partij. Daarin school dan wel onrechtvaardigheid, eenzijdige druk, maar daarom was het nog geen klassewet, daarom smeedde men er nog geen wapenen uit tegen de werklieden.

Onder den Code Pénal geheel hetzelfde, alleen een nòg eenzijdiger bevorderen der industrie. Nog ongelijker druk derhalve. Maar de practijk nam de grootste hardheid weg. Zuivere toepassing bleef eenvoudig achterwege. Omdat de jurisprudentie geene onrechtvaardigheid wilde, gaf ze aan het wetsvoorschrift een geheel ander karakter. Van een delict tegen de industrie, werd het een misdrijf tegen de openbare orde.

En als in 1872 de wet, die de onrechtvaardigheid zou wegnemen en een zuiver strafrechtsprincipe zou huldigen, slechts ternauwernood werd aangenomen, dan was dat geene

---

1) Aldus Mr. van Houten t.a.p. p. 17.

uiting van klasse-onwil, van tegenzin om aan de arbeiders recht te doen, maar dan was dat een bewijs te meer, hoe goed de practijk was geweest bij eene slechte wet, zoo goed, dat alleen de invloed der regeering, gepaard aan de theorie der rechtvaardigheid, deze theoretische wijziging kon doorzetten.

Was het toen nog uit den aard der zaak een speciaal arbeidsdelict, ook deze eenzijdigheid verdween bij de intrede van het nieuwe Strafwetboek.

En nu de strafrechtelijke zijde. In de Wet van 1791, eene constitutioneele en geen strafwet, hoofdmoment: het absolute verbod van coalitie, absoluut om het absolutisme van den Staat. Daarnaast bepalingen, die het coalitieverbod moesten helpen handhaven, maar tegelijkertijd ook het individu beschermen; die de coalities moesten tegengaan, maar tegelijkertijd ook de openbare orde handhaven. In haar hoofdstrekking dus tegen alle vrijheid, ziet men daarnaast bescherming van den arbeidswillige, gepaard aan handhaving der openbare orde.

Dan komt de Wet van 1803. Niet een constitutioneele, maar een oeconomische wet. Daar geen absoluut coalitieverbod, maar relatief, alleen voor zoover het de industrie zal schaden, alleen voor zoover er poging tot- of begin van uitvoering is. Kort uitgedrukt: geen coalitie dus meer strafbaar maar de werkstaking; en dàt alleen omdat ze de industrie benadeelt. Bescherming van arbeidswilligen, daarvan geen spoor. Handhaving der openbare orde, daaraan slechts als iets bijkomstigs gedacht.

De Code Pénal neemt dan de vicieuse hoofdgedachte over, maar laat vervallen wat er nog naast bestond, zonder daarvoor iets in de plaats te geven, noch in den titel der „crimes „et délits contre la chose publique", noch in dien der „crimes „et délits contre les particuliers". Doch de rechtspractijk komt

te hulp, niet zoozeer om den arbeidswillige te beschermen als wel om de openbare orde te handhaven: alleen als er geweld of rumoer is gepleegd, wordt er vervolgd.

Eindelijk in 1872 beschermt de wet den arbeidswillige weder, wordt de openbare veiligheid verzekerd; hetzelfde beginsel als eens in de Wet van 1791, viel te bespeuren, hoezeer daar bijzaak; hetzelfde beginsel als later het nieuwe Strafwetboek zou aannemen, edoch dan juister toegepast.

HOOFDSTUK II.

De wordingsgeschiedenis van art. 284^nieuw en art. 426.bis

De Staatscommissie voor de samenstelling van een Wetboek van Strafrecht had, zooals reeds terloops in het eerste hoofdstuk werd opgemerkt, „hare volkomen instemming" betuigd met het wetsontwerp dat zou worden de Wet van 12 April 1872, Stsbl. 24. Het hoofdbeginsel van art. 1 dezer wet is dan ook, gelijk eveneens reeds werd aangestipt, hetzelfde als dat ten grondslag ligt aan art. 314 van het Ontwerp Strafwetboek der Staatscommissie (1875), hoezeer redactie en inhoud ook verschillen. De Wet van 1872 bedreigde straf tegen een ieder, die inbreuk maakte „op eens anders vrijheid „in de uitoefening van zijn arbeid of nijverheid"; art. 314 treffen we aan in den titel van „de misdrijven tegen de „persoonlijke vrijheid."

Toch kon Minister Modderman in de Tweede Kamer bij de openbare behandeling van art. 284 (correspondeerende

met art. 314 der Staatscommissie) volkomen terecht zeggen: „Art. 284 is voor Nederland eene geheel nieuwe bepaling, „die dient om de gapingen aan te vullen, die de specificatie „der gevallen, waarin wederregtelijk op iemands wil inbreuk „wordt gemaakt, aan te vullen; de zoogenaamde Nöthi- „gung" [1]). Zulk een artikel bezat de Code Pénal niet. Naast de speciale delicten, waarbij inbreuk op de vrijheid in allerlei vorm werd strafbaar gesteld, was er geene bepaling met algemeene strekking. Had de Code Pénal die gekend, de Wet van 1872 zou overbodig zijn geweest. Zoo ook in het nieuwe Strafwetboek: de generale formuleering van art. 284 maakte eene speciale strafbaarstelling van het inbreuk maken op de vrijheid van arbeid van zelve overtollig.

Het geheel nieuwe van art. 284 lag dus niet in het daarin gehuldigde strafrechtsprincipe, maar in zijn generale strekking. Tegen het speciale arbeidsdelict zou voortaan een algemeen wetsvoorschrift waken.

Dit was een alleszins toe te juichen opvatting. Maar wat was hierbij dan ook eerste eisch? Immers dit, dat, wanneer men hetzelfde wilde bereiken, de formuleering ook zoodanig gekozen moest worden, dat alle vroeger gespecificeerde gevallen daaronder te brengen zouden zijn. Dit nu is hier, — ik zal het pogen aan te toonen — niet het geval geweest.

De Wet van 1872 bedreigde straf tegen „alwie inbreuk „had gemaakt of gepoogd had inbreuk te maken op eens

1) Zie: *Ontwerp van een Wetboek van Strafrecht.* Uitgave Belinfante. Vierde Gedeelte, Eerste stuk, p. 312/313. Zie ook: Mrs. H. J. Smidt en E. A. Smidt, *Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht.* 2e druk, 1891—1901, Haarlem, dl. II, p. 444.

„anders vrijheid in de uitoefening van zijn arbeid of nijver-„heid, indien dit geschied was,

„door geweld",

„door wegneming, beschadiging of onbruikbaar making van „werktuigen of gereedschap",

„door bedreigingen met eenig strafbaar feit",

„of door bedriegelijke handelingen";

ze bepaalde een lichtere straf, „indien dit geschied was

„door beleediging",

„of door deelneming aan zamenscholingen".

Oorspronkelijk stond er in het Ontwerp [1]: „indien dit ge-„schied is door geweld",

„door *ont*neming of beschadiging van werktuigen of ge-„reedschap",

terwijl de verdere redactie nagenoeg hetzelfde luidde [2].

In het tweede Voorloopig Verslag werd hierop in dezer voege eene aanmerking gemaakt:

„Voor het beoogde doel is het niet genoegzaam enkel „ontneming van werktuigen of gereedschappen strafbaar „te stellen. De werktuigen of het gereedschap waarop het „hier aankomt, zijn zeer dikwijls, vooral in groote fabrieken „niet het eigendom of zelfs niet in het bezit der werklieden, „wier arbeid verstoord wordt. Wegneming moet dus ins-„gelijks worden vermeld. Evenzoo moet niet enkel van beschadiging maar ook van het onbruikbaar maken van werk-„tuigen gesproken worden. Het geval is niet alleen denkbaar, „maar komt in andere landen dikwijls voor, dat het voortzetten

1) Zie *Handelingen IIe Kamer, 1870—71.* Bijlagen, p. 1667.

2) Het eenige verschil bestond hierin, dat in het Ontwerp achter „deelne-„ming aan zamenscholingen" nog gevoegd was: „in of bij fabrieken, „werkplaatsen of woningen van eigenaars of bestuurders dier inrichtingen"; deze woorden vervielen op aandrang van enkele leden der Tweede Kamer

„van den arbeid in fabrieken belet wordt door het wegnemen der „spillen van werktuigen en dergelijke, zonder dat daarom de „minste beschadiging aan het werktuig plaats grijpt" [1]).

Toen de Regeering aan deze opmerking geen gevolg gaf diende de heer Bredius een amendement in, er toe strekkende het woord „onbruikbaarmaking" in den tekst op te nemen [2]). Bij de toelichting, in de Kamer gegeven, zeide de heer Bredius, dat door sommigen beweerd werd: „onbruikbaarmaking" valt onder het woord „beschadiging"; dat hij het hier echter niet mee eens was en daarom dit amendement voorstelde [3]). Dadelijk werd het door Minister Jolles overgenomen [4]).

De heer van Houten nam het initiatief tot een amendement [5]) gedurende de openbare beraadslaging, dat inhield in stee van „*ont*neming" te lezen: „*weg*neming". „Eenvoudige wegneming „of verstopping der gereedschappen", zoo zeide hij ter toelichting, „zou volgens de bepaling, zooals de Regeering die voor„stelt, niet strafbaar zijn. Ook tot wegneming van gereed„schappen wordt nu . . . de straf uitgebreid" [6]).

Tegen dit voorstel verzette de Minister zich niet, maar hij nam het ook niet over [7]); hij wilde het woord „ontneming" „handhaven omdat het minder aan diefstal doet denken dan „wegnemen". Terecht merkte Mr. van Houten op: „dat is „een verschil van meening waarbij alle redenering ophoudt. „Wij stellen juist voor „wegnemen", omdat daaronder ook

1) *Handelingen IIe Kamer*, *1871—72*. Bijlagen, p. 585, 1e kolom.

2) *Handelingen IIe Kamer*, *1871—72*. Bijlagen, p. 1344. Zie ook *Handelingen IIe Kamer*, *1871—72*, p. 854, 1e kolom.

3) *Handelingen IIe Kamer*, *1871—72*, p. 854, 2e kolom.

4) *Handelingen IIe Kamer*, *1871—72*. Bijlagen, p. 1344. Zie ook *Handelingen IIe Kamer*, *1871—72*, p. 870, 1e kolom.

5) *Handelingen IIe Kamer*, *1871—72*, p. 870, 2e kolom.

6) *Handelingen IIe Kamer*, *1871—72*, p. 870, 2e kolom.

7) *Handelingen IIe Kamer*, *1871—72*, p. 872, 1e kolom.

„begrepen is „verbergen" en omdat het niet gelijk ont-„nemen, aan toeeigening doet denken" [1]).

Beide amendementen werden wet. Duidelijk blijkt uit het bovenstaande, dat men niet alleen „geweld", „ontneming" of „beschadiging", eene strafbare inbreuk op de persoonlijke vrijheid achtte, maar daarnaast ook dan straf wilde toepassen, wanneer de vrijheid van arbeid was aangetast door middelen, die niet het karakter van gewelddadigheid droegen.

Doch men lette er tevens nog op, dat de Wet van 1872 ook strafbaar stelt de inbreuk op de persoonlijke vrijheid van den arbeider door samenscholingen. Van belang is mede hetgeen hieromtrent door den heer Godefroi bij de openbare beraadslaging gezegd werd.

„Waar zamenscholing" — zoo sprak hij — „het middel „is [om de orde te verstoren], zouden wij ons met plaatselijke „verordeningen moeten behelpen. En toch is er meer noodig. „Bij de jongste werkstakingen in Cornwallis is de arbeid van „anderen door de werkstakers belet door een troep, die „zich voordurend plaatste voor de mijn om den ingang te „beletten, zonder eenig feit van geweld te plegen. Moet deze „schadelijke inbreuk op de vrijheid van arbeid van anderen „niet streng worden tegengegaan" [2])?

Men ziet, niet alleen de openbare ordeverstoring, waarin gemeenlijk een element van gewelddadigheid zal zitten, maar ook zelfs de feitelijke belemmering van het openbare verkeer, als ze inbreuk maakt op de persoonlijke vrijheid, werd hier strafbaar gesteld.

En welke strafbepaling gaf nu het nieuwe algemeene Strafwetboek hiervoor in de plaats?

---

1) *Handelingen IIe Kamer, 1871—72*, p. 874, 2e kolom.
2) *Handelingen IIe Kamer, 1871—72*, p. 860, 2e kolom.

In art. 284 werd gestraft:

1° „hij, die een ander door geweld of bedreiging met ge-„weld wederrechtelijk dwingt iets te doen, niet te doen „of te dulden;

2° „hij, die een ander door bedreiging met smaad of smaad-„schrift dwingt iets te doen, niet te doen of te dulden".

Wat leert ons de vergelijking van deze twee wetten?

Om met het tweede gedeelte te beginnen, dan vinden we de „be-„leediging" van de Wet van 1872 hier in den vorm van „smaad" terug. Handhaving der openbare orde, zoowel als bescherming der persoonlijke vrijheid tegen „zamenscholingen" is vervallen.

Het „geweld", de „beschadiging of onbruikbaarmaking van „werktuigen of gereedschap", voor zoover ze gewelddadig is, de bedreigingen met eenig strafbaar feit, al is het dan ook een weinig meer beperkt, tegen dat alles blijft de Strafwet in de eerste alinea den arbeider beschermen. Maar „wegne-„ming", „beschadiging of onbruikbaarmaking van werktuigen „of gereedschap", welke niet het karakter van „geweld" draagt, ja ook samenscholing, die zich bepaalt tot feitelijke belemmering, is voortaan een inbreuk op de persoonlijke vrijheid, welke niet door de Strafwet te achterhalen is.

Vast staat alzoo, dat art. 284 niet in zijn geheel art. 1 der Wet van 1872 in zich opnam. Of men dit zoo in het belang van de arbeidende klasse bedoeld heeft, dan wel of men hiertoe gekomen is met het oog op andere gevallen van dwang, is moeilijk uit te maken. Ik zou tot het laatste willen overhellen, daar de Memorie van Toelichting der Staatscommissie [1]) en evenzoo die van Minister Modderman [2]) te dezen

1) Zie *Ontwerpen voor een Wetboek van Strafrecht en daartoe behoorende wetten met Toelichting, den Koning aangeboden door de Staatscommissie.* Uitgave Belinfante. Aldaar Mem. v. Toel., p. 204.

2) Zie *Ontwerp Strafregt 1879.* Uitgave Belinfante. Tweede gedeelte, p. 286.

opzichte zegt: „Onder de wetsbepalingen, die door het alge„meene voorschrift van art. 314 (284) *overbodig* [1]) worden, „behoort ook art. 1 van de wet van 12 April 1872 (Staats„blad n°. 24) tot vervanging van de artt. 414—416 C. P".

Doch hoe dit zij, het feit is er. En wanneer wij dan letten op de wijziging van art. 284 en de toevoeging van art. 426*bis* in 't jaar 1903, dan geeft dit feit als zoodanig, zonder tot de finesses door te dringen, inderdaad aanleiding tot het vermoeden, dat, hadde men bij de samenstelling van het nieuwe Strafwetboek zich nauwer aangesloten bij de Wet van 1872, geen Strafwetnovelle, althans wat dit punt betreft, in dat jaar van werkstakingen en ongeregeldheden, noodig geweest zou zijn. In hoeverre dit vermoeden waarheid bevat zal later bij de vaststelling van den juridischen inhoud van het eerste artikel dier novelle aan den dag treden. Voor het oogenblik bepalen wij ons tot de geschiedenis der totstandkoming dezer Strafwetswijziging.

In de arbeiderswereld te Amsterdam, voornamelijk wel in de haven, was er sinds het najaar 1902 gisting. Den 21en Januari 1903 kwam het eindelijk tot eene uitbarsting; een dag later was de staking in het havenbedrijf algemeen. Dinsdag 27 Januari besloot het Centraal Bestuur van Spoorwegorganisaties te Amsterdam uit solidariteitsgevoel de transportarbeiders te steunen. Bepaalde zich de staking aanvanklijk slechts tot het rangeerpersoneel in de Rietlanden om te voorkomen, dat de door „onderkruipers" geladen goederenwagens vervoerd zouden worden, spoedig sloeg zij over naar het Centraalstation, vandaar naar het Staatsspoorstation; den 30en Januari had de beweging zich

1) Ik cursiveer.

uitgebreid tot buiten Amsterdam. Zaterdag den 31en Januari was de stremming in het verkeer bijna algemeen. In de hoofdcentra lag alles stil [1]).

Hoe kort deze eerste spoorwegstaking ook duurde, ze had een schok in het land gegeven; ze werd de hoofdaanleiding tot het Ontwerp van Wet dat den 25en Februari d. a. v. door de Regeering bij de Tweede Kamer werd ingediend.

De overmoed der werklieden na hunne zoo plotselinge algeheele overwinning, waarmede de spoorwegstaking eindigde, het dreigend eischen der gemeentewerklieden te Amsterdam, niet minder ook het beruchte Manifest van Oudegeest en Petter van 4 Februari, de zuiver revolutionaire taal in de leidende sociaal-democratische bladen konden niet anders dan in dezelfde richting werken.

Maar er waren in de woelige dagen van Januari ook allerhande feiten voorgevallen, die naast deze hoofdoorzaak mede aanleiding werden voor het ingrijpen der Regeering. Op de persoonlijke vrijheid was niet weinig inbreuk gemaakt. Handkarren met bestelgoederen van de Staatsspoor waren door stakers aangehouden en eerst toen politiehulp gerequireerd en elke kar onder bescherming van een politieagent was gesteld, kon worden voortgegaan. De directeur der maatschappij „Amsterdamsch Goederenvervoer" achtte ter bescherming der goederenwagens, die hij wilde doen rijden, noodig 200 agenten van politie. Bij de Amsterdamsche Rijtuigmaatschappij waren op den 21en Januari van

1) Zie voor uitvoerige mededeelingen: *Actestukken der Samenzwering*. Wageningen, 1903/04, dl. I, p. 1—226, overigens een werk, welks inhoud niet aan den titel beantwoordt.

Zie ook het artikel in het Algemeen Handelsblad van 21 Februari 1903: *De stakingen in het havenbedrijf te Amsterdam, door de Directie der Naamlooze Vennootschap Blauwhoedenveem*. Ook afzonderlijk verschenen in brochurevorm. (14 pags.)

alle goederenwagens de moeren van de assen gedraaid en verwijderd [1]). Geneesheeren vonden hun rijtuig omsingeld, of hun huisdeur belegerd, of hun koetsier door stakers opgehouden [2]). Werklieden uit Durgerdam zagen zich door stakende collega's overvallen en ergerlijk mishandeld, zoodat een zestal zelfs in het gasthuis moest worden opgenomen [3]). In het kort wie arbeiden wou, terwijl een staking in het vak was geproclameerd, dien werd het feitelijk of gewelddadig onmogelijk gemaakt.

Was het wonder dat de Regeering zich geroepen achtte hier handelend op te treden? Met ongemeenen spoed werd een „Ontwerp van Wet tot wijziging en aanvulling van het „Wetboek van Strafrecht" in gereedheid gebracht, dat, bij Koninklijke Boodschap van 25 Februari 1903 ingediend, met de twee begeleidende ontwerpen door den Minister-President, Dr. Kuyper, in eene korte Regeerings-verklaring bij de Tweede Kamer werd ingeleid.

Dit ontwerp-strafwetnovelle bestond uit twee artikelen, welke eenerzijds beoogden „de persoonlijke vrijheid beter te „verzekeren, anderzijds te waarborgen, dat de overheid haar „gezag onbetwist konde handhaven en hare taak ongestoord „konde volbrengen" [4]). Artikel I had ten doel de huidige strafbaarstelling van ongeoorloofden dwang uit te breiden, artikel II aan te vullen den X titel van het Strafwetboek: „Van ambtsmisdrijven". Wij hebben alzoo alleen te maken

---

1) Cf. voor deze drie feiten *Actestukken der Samenzwering*, p. 18.

2) Cf. *Actestukken der Samenzwering*, p. 127, waar de circulaire afgedrukt staat van den Amsterdamschen „Geneeskundigen kring", welke ter publiceering aan de bladen toegezonden werd.

3) Cf. *Actestukken der Samenzwering*, p. 18. Zie ook *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 951, 2e kolom.

4) Mem. v. Toel., § 3, p. 2, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 529.

met dit eerste artikel, dat in zijn Oorspronkelijk Ontwerp aldus luidde:

„Na artikel 284 wordt een nieuw artikel ingevoegd luidende:

„Artikel 284*bis*. „Hij, die een ander door hinder of overlast „of door het bezigen van middelen, geschikt om vrees aan te jagen, „wederrechtelijk dwingt iets te doen, niet te doen of te dulden, „wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie maan„den of geldboete van ten hoogste honderd gulden".

„Indien het misdrijf wordt gepleegd door twee of meer ver„eenigde personen kan gevangenisstraf worden opgelegd van „ten hoogste zes maanden of geldboete van ten hoogste twee „honderd gulden".

„Artikel 286 wordt gelezen als volgt:

„Bij veroordeeling wegens een der in de artikelen 274—282 „en in het tweede lid van artikel 285 omschreven misdrijven, „kan ontzetting van de in artikel 28 nos. 1—4, bij veroordeeling, „wegens een der in de artikelen 284, 284*bis* en 285, 1ste lid, „omschreven misdrijven, ontzetting van de in artikel 28 no. 3 „vermelde rechten worden uitgesproken".

We hebben thans na te gaan, welke beweegredenen bij de Regeering voorzaten voor de indiening van dit gedeelte van haar ontwerp, welke bezwaren tegen haar voorstel ingebracht werden, en tot welke wijziging in het Oorspronkelijk Ontwerp haar dit aanleiding gaf. Als van zelf zal de behandeling hiervan leiden tot eene reeks van conclusies, die zullen strekken tot nadere historische waardeering van het ontwerp; tot vaststelling van het karakter der artikelen; tot aanvanklijke verklaring van enkele uitdrukkingen.

„De gebeurtenissen", zoo zegt de Memorie van Toelichting, „die einde Januari 1903 een groot deel van Nederland in „beroering brachten, hadden de aandacht van de Regeering „opnieuw er op doen vestigen, dat de persoonlijke vrijheid

„door de Wet niet meer voldoende met waarborgen was „omkleed" [1]).

„Art. 284, 1° Wetboek van Strafrecht . . . stelt wèl straf„baar den wederrechtelijken dwang ten gevolge waarvan hij, „tegen wien die dwang wordt uitgeoefend, iets doet, niet doet, „of duldt, wat hij zonder dien dwang niet gedaan wèl gedaan, „of niet geduld zou hebben, maar alleen dan wanneer zoodanige „dwang plaats grijpt door middel van geweld of bedreiging met „geweld" [2]).

Deze bepaling voldeed niet meer aan de hedendaagsche behoefte der maatschappij. „De ondervinding immers — en „zeker niet die van de laatste dagen alleen — heeft aange„toond, dat een vorm van dwang voorkomt, die zonder zich „te openbaren door geweld of bedreiging met geweld in zoo „hooge mate wederrechtelijk de persoonlijke vrijheid aantast, „dat hij in eene beschaafde maatschappij niet mag worden „gedoogd" [3]).

De Regeering ging daarbij uit van deze gedachte, dat nog niet noodzakelijk elke wederrechtelijke dwang strafbaar behoeft te worden gesteld, al is daarin gelegen eene onrechtmatige aantasting van de persoonlijke vrijheid.

„De straf toch is een „ultimum remedium" een middel „dat alleen toepassing mag, maar dan ook behoort te vinden „daar, waar de handhaving der openbare rechtsorde zulks „eischt, weshalve dan ook niet eene bepaling is voorgesteld, „die naast de bestaande bepalingen, elken wederrechtelijken „dwang, maar eene, die alleen dien wederrechtelijken dwang

---

1) Mem. v. Toel., § 1, p. 1, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 529.
2) Mem. v. Toel., § 1, p. 2, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 614.
3) Mem. v. Toel, § 1, p. 2, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 614.

„bedreigt met straf, die zich openbaart door hinder of over- „last, of door het bezigen van middelen, geschikt om vrees „aan te jagen" [1]).

Vindt de hinder of de overlast of de vreesaanjaging plaats in den vorm van geweld, of bedreiging met geweld dan is natuurlijk de bepaling van artikel 284, 1e lid, toepasselijk, waarbij eene zwaardere straf is gesteld [2]).

En wat het artikel 286 betrof, kwam het den Minister wenschelijk voor, den strafrechter de bevoegdheid te geven bij veroordeeling terzake van den wederrechtelijken dwang omschreven in de artikelen 284, 284*bis* en 285, 1e lid, den schuldige te ontzetten van het actief en passief kiesrecht.

In het Voorloopig Verslag, dat 18 Maart d. a. v. werd uitgebracht, waren velerlei bezwaren ontwikkeld, sommige, die de wet in 't algemeen betroffen [3]), en hier verder geene vermelding behoeven; andere, welke zich richtten tegen tekst en strekking. Van deze laatsten zijn als van zelf spreekt, verschillende nog evenzeer van toepassing op de artikelen, zooals die tot stand gekomen zijn en wordt daarop dus niet vooruitgeloopen.

---

1) Mem. v. Toel., § 1, p. 2, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 614.

2) Mem. v. Toel., § 1, p. 2/3; Smidt t. a. p. dl. V, p. 615.

3) O.a. dat het gebeurde geen aanleiding gaf tot eene aanvulling van het Swb.; (Voorl. Verslag, § 2, p. 5. v.v.; p. 9, Art. I; Smidt t. a. p. dl. V, p. 530, p. 616.)

dat 't wel verdedigbaar was, maar op 't oogenblik af te raden; (Voorl. Verslag, § 3, p. 6; § 4, p. 9; Smidt t. a. p. dl. V, p. 531.)

dat de voorstellen van overhaasting getuigden; (Voorl. Verslag, § 3, p. 7; Smidt t. a. p. dl. V, p. 530, p. 531.)

dat tegen intimidatie van arbeidswilligen beter gewaakt kon door een op wettelijken grondslag behoorlijk geregelde politiezorg, dan door strafbepalingen. (Voorl. Verslag, § 3, p. 7; Smidt t. a. p. dl. V, p. 531.)

dat het gelegenheidswetten waren; (Voorl. Verslag, § 3, p. 8, 1e kolom; niet bij Smidt.)

ze knotten de vakvereenigingen (Voorl. Verslag, § 3, p. 6, p. 9 en p. 10)

Voor het doel, dat we hier beoogen, voor de geschiedenis der artikelen, hebben we slechts aan te geven de argumenten, die aanleiding aan de Regeering gegeven hebben, het Oorspronkelijk Ontwerp te wijzigen.

Deze nu zijn de volgende:

„Het voornaamste bezwaar tegen het artikel (284*bis*) was „voor zeer velen gelegen, in de ruime beteekenis en rekbaar„heid van de uitdrukkingen „hinder" „overlast" en „middelen „geschikt om vrees aan te jagen" [1]).

Wat de eerste twee dezer uitdrukkingen betreft bracht men tegen een daarover gemaakt bezwaar in, dat „hinder en „overlast" niet in subjectieven maar in objectieven zin te „verstaan zouden zijn. „Dit neemt niet weg", zoo zeiden anderen, „dat zij ook dan nog zeer ruim zijn en dat daaronder „kunnen gebracht worden allerlei handelingen, welke ook de „Regeering zeker niet wil verbieden. Zoo werd onder meer opge„merkt, dat wegens dwang door middel van hinder of overlast „gestraft kan worden de middernachtzendeling, die iemand „aanspreekt om hem van het bezoeken van een bordeel af te „houden; degene, die op kwellende wijze muziekinstrumenten „bespeelt of doet bespelen, ten einde te verkrijgen, dat zijn „buurman iets doet of nalaat; de handelsreiziger, die het iemand „lastig maakt met aanprijzing van zijne waar, ten einde hem die „te verkoopen; de werkgever, die zijn werkman met ontslag „dreigt met het doel om hem te bewegen met minder loon genoe„gen te nemen; de werkman, die het werk nederlegt, ten einde „den patroon te bewegen hem vermeerdering van loon te „geven; de werkman, die weigert met anderen te werken, „opdat zijn patroon die anderen ontsla; de vakvereeniging,

1) Voorl. Verslag, p. 10, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 614.

„die loonlijsten publiceert om te verkrijgen dat de loonen „door zekere werkgevers verhoogd worden; de bestuurders „van een onderwijzersbond, die, waarschuwen tegen het „solliciteeren naar de betrekking van onderwijzer in eene „bepaalde gemeente met het doel om het gemeentebestuur „te brengen tot verhooging van de onderwijzerswedden. „Men zal dergelijke handelingen toch niet strafbaar willen „stellen" [1]).

In de Memorie van Antwoord verdedigde de regeering met kracht de door haar voorgestelde redactie. „Natuur-„lijk — het behoefde wel nauwlijks gezegd te worden — „waren de beide uitdrukkingen [hinder en overlast] in ob-„jectieven zin bedoeld" [2]). En dan was het wel mogelijk langs den weg van gewrongen uitlegging allerlei handelingen onder de gewraakte begrippen te brengen, „die ook de Regeering „niet wil verbieden", „maar zoo iets zou wel altijd moeielijk te „voorkomen zijn [3]). „Zelfs wie alleen te rade ging met de letter-„lijke beteekenis der woorden, zoude toch in redelijkheid in de „opgesomde gevallen de vereischte criteria voor strafbaar-„stelling niet kunnen vinden, met uitzondering wellicht alleen „van het geval omschreven in het tweede voorbeeld" — het op kwellende wijze bespelen of doen bespelen van muziek-instrumenten, ten einde te verkrijgen, dat zijn buurman iets doet of nalaat —. „En waarom dat éëne geval niet strafbaar

1) Voorl. Verslag, p. 11, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 622.

2) Mem. v. Antw., p. 21, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 622/623.

3) Hierbij werd herinnerd aan 't geen Min. Modderman bij de tot stand-koming van ons Strafwetboek zeide (ad art. 141.): „Het komt mij voor „dat, wanneer de uitlegger, de rechter de vraag te beantwoorden heeft of „zeker feit al of niet valt onder de omschrijving van zeker artikel, hij „niet alleen met de woorden maar ook met den geest der wet en de his-„torie van het misdrijf zal te rade gaan". Cf. Smidt t. a. p. dl. II, p. 93.

„zou behoeven te zijn, als inbreuk op de persoonlijke vrijheid, „is niet duidelijk" [1]).

Evenzeer werd ook de laatste uitdrukking: „middelen, „geschikt om vrees aan te jagen" met grooten nadruk door de Regeering verdedigd.

In het Voorloopig Verslag was daartegen ingebracht dat het „zeer moeilijk uit te maken" was, welke middelen geschikt zijn om vrees aan te jagen. „De vatbaarheid voor angst loopt „naar de geaardheid der menschen en naar de omstandigheden „zeer uiteen" [2]). En „om aan te toonen, dat de voorgestelde uit„drukking te ruim is, werd betoogd, dat daardoor strafbaar zou „worden de stakende werkman, die een arbeidswillige leelijk „aankijkt, of met eenigen aandrang onderhoudt, ten einde hem, „tot nederlegging van het werk te bewegen; de armverzorger „of de geestelijke, die iemand dreigt met onthouding van „bedeeling, indien hij zijne kinderen niet naar school zendt; „de bestuurder eener onderwijzersvereeniging, die een onder„wijzer aanzegt, dat hij den steun der vereeniging zal missen, „indien hij gratis herhalingsonderwijs geeft". Men voegde er aan toe, dat al is de uitdrukking, „geschikt om vrees aan te „jagen" „in objectieven zin op te vatten, de verklaring van „dengene, tegen wien de handeling gericht was, dat hij in „vrees verkeerd heeft, toch allicht grooten invloed op de „beslissing des rechters zal hebben" [3]).

De Memorie van Antwoord voerde tegen het bezwaar, dat de uitdrukking „middelen geschikt om vrees aan te jagen" zoo onbepaald is, aan, „dat ook hier de maatstaf een objec-

---

1) Mem. v. Antw., p. 21, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 623.
2) Voorl. Verslag, p. 11, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 623.
3) Voorl. Verslag, p. 11, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 623/624.

„tieve [1]) behoort te zijn [2]); en ten aanzien der gegeven voorbeelden verklaarde de Regeering dat hier „nog in hoogere mate" geldt, hetgeen bij de voor „hinder en overlast" vermelde voorbeelden opgemerkt werd. „Naar het inzien van de Regeering vertoont „geen enkel dier voorbeelden voldoende de criteria van straf„baarheid" [2]). Dergelijke „niet bedoelde consequenties" „ver„liezen elke beteekenis, zoodra men een goede methode „toepast en hetgeen wordt voorgesteld, met hetgeen reeds „bestaat vergelijkt" [3]). In verband hiermede wees de Minister ter beantwoording van de laatste opmerking in het Voorloopig Verslag, op de begrippen „bespotten" (art. 147, 1°.), „doen „ontstaan van gevaar" (B. II, T. II), „hulpbehoevend" (B. II, T. XV), „beleediging" (art. 266), „mishandeling" (art. 300), „benadeeling der gezondheid" (art. 300). Ook hier zal de verklaring van dengene, tegen wien de handeling gericht was, dat hij zich bespot etc. gevoelde, allicht grooten invloed op de beslissing des rechters hebben. „En toch schijnen „bij de totstandkoming van het Wetboek van Strafrecht der„gelijke bezwaren niet te hebben gewogen en heeft de practijk „betreffende die artikelen zich tot dusverre behoorlijk kunnen „redden" [4]).

De Regeering kon daarom in die bezwaren „niet in zoo „hooge mate" deelen. „De drie in het artikel genoemde begrip„pen zijn evenveel en even weinig rekbaar, even eng en even „ruim van beteekenis, als tal van uitdrukkingen, die zonder

---

1) Uit het Voorl. Verslag zou men op kunnen maken, dat de leden, daar aan 't woord, niet zoo zeker er van overtuigd waren, dat ook deze uitdrukking in objectieven zin moet worden opgevat.
2) Mem. v. Antw., p. 22, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 624.
3) Mem. v. Antw., p. 22, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 625/626.
4) Mem. v. Antw., p. 22, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 625/626.

„of zonder noemenswaardig verzet in onze wetgeving zijn „opgenomen" [1]).

De Regeering, hoewel „niet onvoorwaardelijk kunnende toe„geven", „dat de door haar voorgestelde redactie zoo verre „zou achterstaan bij de uit den boezem der Kamer opgerezen „wijzigingsvoorstellen", „met prijsgeving tot op zekere hoogte „van eigen inzicht", „wenschte toch te doen blijken van hare „ernstige gezindheid tot toenadering door, zoo mogelijk, een „der door de Kamer gedane wijzigingsvoorstellen tot het hare „te maken" [2]).

Nu waren in het Voorloopig Verslag vier wijzen van regeling aan de hand gedaan.

Het eerste was: hinder, overlast en vreesaanjaging op zich zelf strafbaar te stellen „zonder aanwijzing van het doel, dat „daarmede beoogd wordt" [3]). Hiertegen bestond „tot op zekere „hoogte althans" bij de Regeering bezwaar. Werd hieraan gevolg gegeven dan „zoude juist het beginsel van bescherming „der persoonlijke vrijheid uit het artikel vervallen, terwijl „de daartegen aangevoerde redactie-bezwaren onverzwakt „zouden blijven gelden". „Toch heeft de Regeering . . . . met „dit advies haar voordeel gedaan" [4]): we herkennen het in art. 426*bis*.

Het tweede voorstel hield in, art. 284 zoo te wijzigen, „dat „daarin straf bedreigd wordt tegen hem, die een ander door „*geweld* of *bedreiging* wederrechtelijk dwingt iets te doen, niet te doen of te dulden" [5]), en door een ander lid werd,

---

1) **Mem. v. Antw., p. 21, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 622.**
2) **Mem. v. Antw., p. 22, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 627.**
3) **Voorl. Verslag, p. 11, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 625.**
4) **Mem. v. Antw., p. 22, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 627/628.**
5) **Voorl. Verslag, p. 11, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 625.**

in verband hiermee de vraag gesteld „of art. 412 van den „Code Pénal, zooals hij hier te lande gegolden heeft, met „zijn drieledige aanduiding van voies de fait, violences ou „menaces, geene vingerwijzing kon geven in de goede „richting" [1]).

De Regeering antwoordde hierop, dat dit voorstel „niet „boven bedenking verheven" [2]) was. De uitdrukking „bedrei- „ging" zou „te elastisch" en „geweld of bedreiging" voor het thans beoogde doel „te eng" zijn. Daarbuiten toch zouden vallen tal van onduldbare handelingen, die in een geordende maatschappij beslist behooren te zijn verboden [2]). Toch is de opmerking over artikel 412 C. P. met zijn „voies de fait, „violences ou menaces" inderdaad voor de Regeering een vin- „gerwijzing in de goede richting geweest", zooals zij zelf verklaarde, een feit, dat we als 't ware wenschen te onder- streepen, daar het van belang is voor de vaststelling der be- teekenis van het woord „feitelijkheid".

Een derde groep leden der Tweede Kamer stond „specificatie" „van de handelingen, die als ongeoorloofd waren te beschou- „wen" [3]), voor, op soortgelijke wijze als is geschied in de Engel- „sche Wet van 13 Augustus 1875" [3]). Doch dit was voor de Regeering niet te aanvaarden als zijnde „niet te rijmen met „het systeem van onze Strafwet".

Evenmin wilde de Regeering overgaan tot algeheele specifi- catie bij speciale wet (de eenigst mogelijke manier, in den trant van die van 12 April 1872) daar dit „formeel een „terugtred zou zijn tot verlaten wegen, terwijl de reeds „tegen het Oorspronkelijke Ontwerp aangevoerde, hoezeer

1) Voorl. Verslag, p. 11, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 626.
2) Mem. v. Antw., p. 22, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 628.
3) Voorl. Verslag, p. 11, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 625.

„ook ongegronde, grief van te zijn eene gelegenheidswet, tegen „eene speciale wet in dubbele mate zou worden vernomen". Buitendien zou zulke regeling intrekking van dit geheele ontwerp en opneming van de geheele daarin vervatte materie in een afzonderlijk wetsvoorstel ten gevolge moeten hebben [1]).

Met het laatste wijzigingsvoorstel echter dat in het Voorloopig Verslag gedaan werd, kon de Regeering beter meegaan. De leden, die dit voorstonden, gingen van de gedachte uit, „dat, ook naar de bedoeling der Regeering, thans alleen be„palingen gemaakt behoorden te worden tot het tegengaan „van feitelijkheden en tot verzekering van het verkeer op „den openbaren weg" [2]). Zij gaven in bedenking in art. 284 de bepaling op te nemen, „dat gestraft wordt, hij die „een ander door geweld of feitelijkheden of door bedrei„ging met geweld of feitelijkheden, hetzij tegen hem per„soonlijk hetzij tegen zijn gezin, dwingt iets te doen, niet „te doen of te dulden" [2]). Voorts wenschten zij den aanhef van art. 426 anders te lezen [3]). Op deze wijze zouden vele feiten, die men wenschte strafbaar te stellen, tot eene politieovertreding worden. Zij zou aan de politie uitdrukkelijk bevoegdheid tot optreden geven, zoo redeneerde men, in gevallen, waar die bevoegdheid toen betwist of betwijfeld werd. De toepassing van het artikel zou ook gemakkelijker zijn, wanneer de bedoelde feiten als overtredingen dan wanneer zij als misdrijven behandeld werden [4]).

---

1) Mem. v. Antw., p. 22, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 628.
2) Voorl. Verslag, p. 11, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 626.
3) De reden, die zij hiervoor opgaven, nl. dat in art. 426 de woorden „terwijl hij in staat van dronkenschap verkeert", blijkbaar bij vergissing verkeerd geplaatst waren, bestreed de regeering en stelde daarom, in overeenstemming met het 1e voorstel, art. 426*bis* voor.
4) Voorl. Verslag, p. 11, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 627.

Met het eerste gedeelte ging de Regeering geheel mede [1]). Aan den aanhef van art. 426 echter wilde de Minister niet raken. In de plaats daarvan, mede in overeenstemming met hetgeen het eerste wijzigingsvoorstel inhield, kwam de Regeering met een geheel nieuw art. 426*bis*. Het voorafgaande werpt een eigenaardig licht op art. 426*bis*, waarop wij nader zullen terug komen.

* * *

Dit alles wat het oorspronkelijk voorgestelde art. 284*bis* betreft.

Heviger nog dan art. 284*bis* werd de voorgestelde wijziging van art. 286 aangevallen; daartegen bestond bij zeer vele leden overwegend bezwaar. Een aantal bedenkingen werd ontwikkeld, waaronder sommige van meer technischen aard [2]). Het meest op den voorgrond tredende bezwaar was wel, dat het niet wenschelijk was den schijn te doen ontstaan, alsof men door toepassing der Strafwet politieke personen zou willen verwijderen. De Regeering voelde voor dit bezwaar; de voorgestelde wijziging in art. 286 werd ingetrokken.

* * *

Als resultaat van dit alles luidde art. I van het gewijzigd Ontwerp van Wet alzoo in zijn geheel als volgt:

---

1) Hier dient opgemerkt, dat de Regeering in de Mem. v. Antw. uitdrukkelijk zeide, dat zij dit advies in het algemeen, wat zijn strekking tot splitsing der voorop gestelde bepaling betreft, kon volgen, *ofschoon zij daarbij niet al de daarvoor aangevoerde motieven kon onderschrijven*. Cf. Mem. v. Antw., p. 23, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 629.

2) Deze waren:

1°. de hier bedoelde bijkomende straf kan naar 't bestaande recht alleen bij 't begaan van zeer zware misdrijven worden uitgesproken.

2°. dat, voor zoover zij art. 284 en 285 betreft, zij geheel buiten 't kader van 't wetsontwerp valt.

3°. dat anders steeds de keus gegeven wordt tusschen verschillende bijkomende straffen.

Artikel 284 van het Strafwetboek wordt gelezen als volgt:

„Met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden wordt gestraft:

1°. hij, die een ander door geweld of eenige andere feitelijkheid of door bedreiging met geweld of eenige andere feitelijkheid, gericht hetzij tegen dien ander, hetzij tegen derden, wederrechtelijk dwingt iets te doen, niet te doen of te dulden;

„2°. hij, die een ander door bedreiging met smaad of smaad-„schrift dwingt iets te doen, niet te doen of te dulden.

„In het geval onder 2°. omschreven wordt het misdrijf „niet vervolgd dan op klachte van hem tegen wien het ge-„pleegd is.

„Na artikel 426 van voormeld Wetboek wordt een nieuw „artikel ingevoegd luidende:

„Artikel 426*bis*. Hij, die wederrechtelijk op den openbaren „weg een ander in zijne vrijheid van beweging belemmert of „met een of meer anderen zich aan een ander tegen diens „uitdrukkelijk verklaarden wil blijft opdringen of hem op hin-„derlijke wijze blijft volgen, wordt gestraft met hechtenis „van ten hoogste eene maand of geldboete van ten hoogste „honderd gulden".

Bij de behandeling van het Gewijzigd Regeerings-ontwerp in de Tweede Kamer, die plaats had van 2—9 April 1903, werd geenerlei wijziging in den tekst meer aangebracht, zoodat de redactie van de Wet van 11 April 1903 geheel gelijkluidend is aan het hierboven vermelde Gewijzigd Regeerings-ontwerp.

* * *

Uit de hierboven medegedeelde wordingsgeschiedenis van de artikelen 284*nieuw* en 426*bis* kunnen wij gereedelijk de volgende conclusies trekken:

I. Wat de Strafwetnovelle in 't algemeen betreft:

1°. dat de Regeering zich niet principieel verklaarde tegen

de strekking van de Wet van 12 April 1872. Algeheele specificatie achtte zij niet anders mogelijk, dan bij speciale wet in den trant van die van 12 April 1872. Zij ging echter niet tot dit stelsel over op louter formeele gronden [1]);

2°. dat eene voorloopige vergelijking van art. 284*nieuw* en 426*bis* met art. 284*oud* en hetgeen daarover hierboven, in verband met de Wet van 1872, opgemerkt werd, ons voorloopig bevestigt in het uitgesproken vermoeden, dat hadde men zich bij de samenstelling van het nieuwe Strafwetboek nauwer aangesloten bij de Wet van 1872, in 1903 deze novelle, wat dit punt betreft, niet noodig geweest zou zijn. Immers de inbreuk op eens anders vrijheid door middel van een feitelijkheid wordt hier weder gestraft, terwijl ook weer het middel van bedreiging ruimer wordt gesteld. Bovendien vinden we de „samenscholing", zij 't dan ook in eenigzins anderen vorm, in art. 426*bis* terug;

3°. dat de hierbedoelde wijziging in het Strafwetboek wel naar aanleiding van de spoorwegstaking en de plaats gehad hebbende ongeregeldheden werd tot stand gebracht, doch dat de artt. 284*nieuw* en 426*bis*, hoezeer in de eerste plaats doelende op hetgeen bij werkstakingen voorvalt, toch in hunne strekking algemeen zijn en derhalve ook bij andere dan stakingstoestanden toepasselijk [2]).

II. Wat de artikelen afzonderlijk en hunkarakter betreft:

1°. dat het Oorspronkelijk Ontwerp, 't welk wederrechtelijken dwang door middel van hinder of overlast of door het bezigen van middelen, geschikt om vrees aan te jagen strafbaar stelde

---

1) Zie boven p. 86/87. Mem. v. Antw., p. 22, 2e kolom; Smidt t. a. p dl. V, p. 628.

2) Cf. behalve Mem. v. Toel. § 1, p. 1 en 2; Smidt t. a. p. dl. V, p. 529 en 614. Ook *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1134, 1e kolom, 1e alinea.

in tweeën gesplitst is. De „hinder" en „overlast" verhuisde eenigszins gewijzigd naar het boek der overtredingen. Voor de uitdrukking „middelen geschikt om vrees aan te jagen" kwam in de plaats de woordenreeks: „eenige andere feitelijk-„heid of bedreiging met eenige andere feitelijkheid, gericht „hetzij tegen dien ander, hetzij tegen derden"; terwijl het thans ook niet meer in gezelschap van de veel lichtere termen „hinder" en „overlast" gevoeglijk in art. 284 kon worden opgenomen en het niet meer noodig was daarvan een afzonderlijk artikel te maken met lichtere strafbedreiging [1];

2°. dat deze splitsing plaats had, omdat het de bedoeling was alleen dwang door feitelijkheden tegen te gaan en daar naast het verkeer op den openbaren weg te verzekeren [2]; die dwang moest als *misdrijf* gestraft; de „hinder of over-„last", of zooals art. 426*bis* het uitdrukt: het „een ander in „zijne vrijheid van beweging belemmeren", het „zich aan „een ander tegen diens uitdrukkelijk verklaarden wil blijven

1) Cf. ten overvloede ook *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1133, 2e kolom, waar Mr. Troelstra, sprekende over de voorgestelde wijziging van art. 284, er op wees dat het toch niet in de bedoeling van de Regeering gelegen zou hebben de straf zoo ineens te verzwaren. Hierop antwoordde de Minister niet. Daaruit mag afgeleid dat het wat het vreesaanjagende middel van een „feitelijkheid" betreft wèl de bedoeling was een zwaardere straf op te kunnen leggen, althans te kunnen gaan boven het in het Oorspronkelijke Ontwerp genoemde maximum van 3 maanden of f 100. — [Ik zou hier even willen opmerken, dat dit ook m. i. zeer juist correspondeert met het feit, dat de uitdrukking „feitelijkheid" minder ruim is dan middelen geschikt om vrees aan te jagen. Cf. hiervoor *Handelingen IIe Kamer* p. 1134, 1e kolom.]

En uit het feit dat in art. 426*bis* de Regeering voor de daar opgenoemde „hinder" en „overlast" slechts een maximum stelt van 1 mnd. of f 100, is ook duidelijk dat „hinder en overlast" een lichter vergrijp inhielden, gelijk ook blijkt uit het nu tot eene „overtreding" worden. Zie ook hieronder p. 92, noot 1.

2) Cf. de meer aangehaalde passage in 't Voorl. Verslag, p. 11, 2e kolom Smidt t. a. p. dl. V, p. 626/627.

„opdringen of hem op hinderlijke wijze blijven volgen," zou, als dragende niet een in die mate de rechtsorde schendend karakter, onder de *overtredingen* worden opgenomen [1]).

3°. dat art. 284 dient tot bescherming der persoonlijke vrijheid, art. 426*bis* tot bescherming van het openbaar verkeer.

4°. dat „hinder en overlast" in het Oorspronkelijk Ontwerp als *middel* tot dwang werd strafbaar gesteld, terwijl wat er thans voor in de plaats is getreden in art. 426*bis* als *doel* gestraft wordt.

III. Wat betreft de interpretatie van sommige uitdrukkingen:

1°. dat voor de drieledige aanduiding: „geweld," „feitelijk-„heid," „bedreiging met geweld of eenige andere feitelijkheid" „eene vingerwijzing" is geweest, art. 412 Code Pénal met zijn: „voies de fait, violences ou menaces" [2]);

2°. dat het de uitgesproken bedoeling der Regeering is geweest, — ook reeds in het Oorspronkelijk Ontwerp maar meer nog in het Gewijzigd wetsvoorstel, — niet allerlei han-

---

1) Ook dit staat niet zoo uitdrukkelijk in de stukken uitgesproken, maar het vloeit weder uit den gang van zaken zeer duidelijk voort.

Cf. ook Voorl. Verslag, p. 11, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 626/627.

Ook 't feit dat de Mem. van Antw. er op wees (p. 21, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 622) dat „de woorden hinder en overlast, reeds nu voor-„[komen] in de plaatselijke politieverordeningen van een tweetal onzer „groote steden" terwijl de uitdrukking middelen „geschikt om vrees aan-„te jagen" „was gekozen op het voetspoor van de artt. 138 en 139 van „het Strafwetboek zelf" zou er misschien op kunnen wijzen dat eigenlijk van huis uit 't doen „van hinder en overlast" eene overtreding, 't gebruik-en van „middelen geschikt om vrees aan te jagen" een misdrijf was, en ik zou er bij willen voegen: ook voor de Regeering; doch dat de Regeering kortheidshalve ze in één artikel vereenigde, maar nu ook meende de strafmaat niet zoo hoog te mogen stellen als art. 284 dat deed en daàrom — doch ook om art. 284 *oud* niet te zeer te misvormen — een afzonderlijk art. 284*bis* voorstelde.

2) Zie boven p. 86.

delingen maar alleen „feitelijkheden" [1]) in den trant van [2]) „handtastelijkheden" tegen te gaan;

dat het woord „feitelijkheid" daarom niet letterlijk opgevat, daaronder niet verstaan mag worden allerlei wat men in het dagelijksch leven eene feitelijkheid zoude kunnen noemen; want dat eene letterlijke opvatting leidt tot het trekken van door de Regeering niet bedoelde consequenties [3]); dat daarentegen het nieuw toegevoegde vergeleken moet worden met hetgeen reeds bestond [4]) en zoo ergens dan ook hier met den geest der wet en de historie van het misdrijf zal moeten te rade gegaan worden [5]);

3°. dat in elk concreet geval niet naar subjectieven maar naar objectieven maatstaf moet worden beoordeeld of er dwang kon worden geoefend (art. 284) of het verkeer op den openbaren weg kon worden belemmerd; (art. 426*bis*) [6]);

dat daarom nog, ook volgens de Regeering, wel degelijk van invloed zal zijn de subjectieve verklaring van dengene, wien het gold [7]).

De meeste dezer resultaten laten zich gemakkelijk uit het

---

1) Zie de motiveering hiervan beneden.

2) Met opzet bezig ik deze uitdrukking in de eerste plaats, omdat streng genomen eene andere conclusie niet raadzaam zou zijn; uit de beide passages toch, die beneden aangehaald worden, mag nog niet gededuceerd: dus feitelijkheid = handtastelijkheid. Maar in de tweede plaats is deze omschrijving ook noodig omdat later blijken zal, dat inderdaad voor feitelijkheid niet gelezen mag worden: „handtastelijkheid".

3) Zie boven p. 82 en 83; Mem. v. Antw., p. 21, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 623.

4) Zie boven p. 84; Mem. v. Antw., p. 22, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 625/626.

5) Mem. v. Antw., p. 21, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 622/626.

6) Zie boven p. 82 en 83; Mem. v. Antw., p. 21, 2e kolom, p. 22, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 622/623 en p. 624.

7) Zie boven p. 84; Mem. v. Antw., p. 22, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 625/626.

boven medegedeelde afleiden. Bovendien vindt men de bewijsplaatsen aan den voet der pagina vermeld of waar zulks mogelijk was nog aangevuld.

De conclusie echter, dat het de uitgesproken bedoeling der Regeering zou zijn geweest in het Oorspronkelijke Ontwerp maar meer nog in het Gewijzigd wetsvoorstel niet allerlei handelingen, maar alleen feitelijkheden, in den trant van handtastelijkheden, tegen te gaan, eischt m. i. om hare veelbeduidendheid nauwkeurige aanwijzing der bewijsgronden.

In de eerste plaats maak ik daartoe opmerkzaam op de meer aangehaalde plaats in het Voorloopig Verslag, waar het opnemen van „feitelijkheid" in art. 284 bepleit werd in dezer voege: „dat, ook naar de bedoeling der Regeering, „thans alleen bepalingen gemaakt behooren te worden tot „het tegen gaan van *feitelijkheden* [1]) en tot verzekering van „het verkeer op den openbaren weg" [2]).

Wil men hieraan de waarde niet hechten, die ik meen, dat er ongetwijfeld aan moet toegekend worden, dan wijs ik op hetgeen, blijkbaar dezelfde leden, te voren in het Voorloopig Verslag zeggen: „dat de bedoeling van het voorstel der „Regeering [hier geldt het 't Oorspronkelijk Ontwerp] enkel „is geweest bepalingen te maken ter voorkoming van *hand-* „*tastelijkheden* [3]) en ter handhaving van het vrije verkeer op „den openbaren weg en dat het wenschelijk [was] door wij- „ziging van den vorm dit beter te doen uitkomen" [4]).

Hieruit bijkt dat deze leden „feitelijkheden" opvatten in

---

1) Ik cursiveer.
2) Zie boven p. 86; Cf. Voorl. Verslag, p. 11, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 626.
3) Ik cursiveer.
4) Voorl. Verslag, p. 10, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 619.

den trant van handtastelijkheden en het voorstel dezer leden werd de grondslag der ontwerpswijziging.

Doch ook uit de in de stukken gebezigde voorbeelden blijkt het. Om hare vaagheid en te ruime strekking werd de uitdrukking „middelen geschikt om vrees aan te jagen" vervangen door het begrip „feitelijkheid". Verklaarde de Minister derhalve dat niet onder „middelen geschikt om vrees „aan te jagen" viel: „het den arbeidswillige leelijk aankijken „of met eenigen aandrang onderhouden ten einde hem tot „nederlegging van het werk te bewegen" het „iemand dreigen „met onthouding van bedeeling — het iemand ontzeggen van „steun eener vereeniging, indien hij iets niet nalaat" [1]) dan zijn deze handelingen zeker niet onder de „feitelijkheden" te rangschikken.

Ook de pertinente verklaring des Ministers in de Memorie van Antwoord, dat „de bedoeling van het voorstel" — zoowel van het oorspronkelijke als van het gewijzigde — „vol-„strekt niet [was] *het uitzetten van posten* [2]) als zoodanig „strafbaar te stellen en evenmin het gebruiken van mid-„delen van vreedzame overreding om iemand te bewegen „iets te doen of te laten" [3]) bevestigt onze zienswijze.

Maar ook uit den tekst der wet en de vergelijking daarvan met het voorstel der leden, meen ik een zeker niet minder klemmend argument te mogen putten. Hunne bedoeling alleen „feitelijkheden" tegen te gaan, drukten de voorstellers uit in deze redactie van art. 284 „dat gestraft wordt hij, die

---

1) Zie boven p. 83; Voorl. Verslag, p. 11, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 623/624. Mem. v. Antw., p. 22, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 624.

2) Ik cursiveer.

3) Mem. v. Antw., p. 20, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 617. Zie ook Voorl. Verslag, p. 10, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 618.

„een ander door geweld of feitelijkheden, of door bedreiging „met geweld of feitelijkheden . . . . . dwingt iets te doen, „niet te doen of te dulden" [2]). De Regeering hetzelfde beoogende, formuleerde aldus: „gestraft wordt hij, die een „ander door geweld of eenige *andere* feitelijkheid of door „bedreiging met geweld of eenige *andere* feitelijkheid . . . . . „dwingt iets te doen, niet te doen of te dulden"; een onwederlegbaar bewijs m.i. dat de Regeering het begrip „feitelijk„heid" nauw verbond aan het begrip „geweld", niets anders dan hetgeen onze omschrijving „feitelijkheden in den trant „van handtastelijkheden" wilde aangeven.

---

2) Zie boven p. 87; Voorl. Verslag, p. 11, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 626.

HOOFDSTUK III.

De iuridische inhoud van art. 284[nieuw] Wetboek van Strafrecht.

Voor de vaststelling van den iuridischen inhoud van art. 284 is het noodig de delictsbestanddeelen afzonderlijk te bespreken. Tevens zal bij de bijzondere leerstukken — poging, deelneming, samenloop — stilgestaan moeten worden, terwijl ten slotte nog met enkele woorden op de strafmaat de aandacht gevestigd dient te worden.

***

A. De feitelijke bestanddeelen. Hier hebben wij te bespreken: „de menschelijke gedraging" en het gebezigde middel. Andere uitwendige bestanddeelen vertoont het delict, dat ons thans bezig houdt, niet.

—

I. De menschelijke gedraging. Al laat reeds de tekst van art. 284 geen twijfel over, welke de menschelijke gedraging is, die hier strafbaar gesteld wordt, toch zal het

niet ondienstig blijken te herinneren aan de parlementaire geschiedenis van art. 284*oud.*

Bij de openbare beraadslagingen in de Tweede Kamer op 4 November 1880, over art. 284*oud*, wilde de heer Rutgers van Rozenburg den Minister er toe bewegen, in deze bepaling niet dwang, maar geweld, bedreiging, smaad strafbaar te stellen. „Het woord „dwingt" — toch — „onderstelt naar het gewoon taalgebruik, dat er iemand is, die „werkelijk gedwongen wordt, dat de geweldpleging enz. slage; „maar daardoor wordt de strafbaarheid of straffeloosheid „van de daad afhankelijk van den man, die het object „is van het geweld, de bedriegerij of den smaad. Is „die persoon wat benauwd uitgevallen, eendie zich laat dwin„gen, [.....] dan zal de dader strafbaar zijn. Maar is die „man meer cordaat, zoodat hij den aanrander staat, dan zal „deze straffeloos blijven, omdat niemand gedwongen werd". En al zou men dan „poging" aannemen, het bewijs „dat „het geweld, de smaad, de bedreiging geschikt waren en toe„reikend om dwang uit te oefenen" zal dan „moeilijk te le„veren zijn". De dader zal dan „zelfs het tegenbewijs of een „gereed middel van verdediging hebben juist in het gemis „van gevolg van zijne daad". „Deze immers is gebleken niet „toereikend te zijn om den ander te dwingen" [1]).

Maar Minister Modderman vond geen reden het artikel in dien zin te wijzigen. „Zeer zeker" was in het door den heer Rutgers van Rozenburg bedoelde geval strafbare poging aanwezig. Maar „de vraag of de gebezigde middelen „commen„cement d'exécution" opleveren, zal moeten worden beantwoord „naar de algemeene onderscheiding tusschen absoluut en re-

1) Zie Smidt t. a. p. dl. II, p. 445.

„latief ondeugdelijke middelen. Het is niet noodig dat in „concreto de dwang voldoende was, maar voldoende dat de „dwang van dien aard was, dat hij op den mensch in 't alge- „meen het bedoelde effect zou kunnen hebben" [1]).

Tweeërlei staat hierdoor vast. De „menschelijke gedraging" welke hier gestraft wordt, is niet het plegen van geweld, het bedreigen met geweld of met smaad of smaadschrift, maar het oefenen van dwang, wanneer het geschiedt door de aldaar in de wet genoemde middelen. En voorts werd ook toen reeds duidelijk uitgesproken, gelijk het, zooals we zagen [2]), herhaald is in de in 1903 gewisselde stukken, „dat in elk „concreet geval niet naar subjectieven, maar naar objectieven „maatstaf moet worden beoordeeld òf er dwang kon worden „geoefend" met het gebezigde middel.

Deze beide punten zijn van te meer belang sedert de Strafwet-novelle van 1903.

***

II. De middelen. Het zal duidelijk zijn, dat voor den iuridischen inhoud van art. 284 de nadruk valt op de middelen. Daarin werd bij de laatste strafwetswijziging dan ook alleen verandering aangebracht. De beteekenis van elk dezer middelen, die wij niet nader behoeven aan te wijzen, gaan wij thans bespreken.

a. Geweld. Wat hebben wij te verstaan onder geweld? Beteekent het overal waar het in ons Strafwetboek gebezigd wordt steeds hetzelfde? Of is er verschil naarmate van den aard van het misdrijf?

„Geweld" wordt in het Wetboek van Strafrecht op tweeër-

1) Zie Smidt t. a. p. dl. II, p. 446.
2) Zie boven Hoofdstuk II, p. 83/84 en p. 93.

lei wijze strafbaar gesteld, òf waar het gebezigd wordt als middel tot het volvoeren van een strafbaar feit, òf waar het plegen van geweld het doel is, dat beoogd wordt [1]).

De artikelen, welke tot de eerste groep (geweld als middel) behooren, zijn zeer gemakkelijk te vinden. De uitdrukking: „met geweld of bedreiging met geweld" wijst ze aan.

Is het geweld het doel van de handeling, dan kan dit zulke zware vormen aannemen, dat het gequalificeerd staat als „doodslag" (art. 287 v.v.), „mishandeling" (art. 300 v.v.), „vernieling of beschadiging van goederen" (art. 350 v.v.), „baldadigheid" (art. 424), zonder dat men daarom nog het woord geweld in den tekst aantreft. Toch wordt hier „geweld" als doel strafbaar gesteld. Doch ook in 't algemeen stelt de Strafwet in de artt. 141 en 381 het plegen van geweld, en hier staat er uitdrukkelijk bij „tegen personen of goede-„ren", strafbaar, mits het zij „openlijk en met vereenigde „krachten" gepleegd.

In aansluiting aan dit verschil in redactie, zij hier reeds aanstonds uitgesproken, dat, naar het mij voorkomt, in afwijking der meeningen van Mr. Simons [2]) en Mr. Noyon [3]),

---

1) De artt. 47 en 81 komen hier niet in aanmerking. Geweld als middel komt voor in de artt. 95, 121—124, 125, 143, 145, 179, 180, 242, 246 252, 279, 281, *284*, 312, 317 en 395. In deze alle wordt steeds naast „ge-„weld" genoemd „bedreiging met geweld". Voor alle geldt ook de uitbreiding van art. 81.

Bij 't strafbaar stellen van geweld als doel (artt. 141 en 381) werd de toepassing van art. 81 uitgesloten, omdat hier sprake is van 't plegen van geweld „onafhanklijk van 't onmiddelijke resultaat dat daardoor ver-„kregen wordt" (Mem. v. Toel. Zie Smidt t. a. p. dl. I, p. 530.)

Art. 285 stelt „bedreiging met geweld" als doel strafbaar doch ook weer alleen, wanneer 't is „openlijk en met vereenigde krachten".

2) Cf. Mr. Simons, *Leerboek van het Nederlandsche Strafrecht.* Groningen, 2 dln., 1904—07; aldaar dl. II, p. 169.

3) Cf. Mr. Noyon, *Het Wetboek van Strafrecht.* Groningen, 1904—05, 2e druk, dl. II, p. 159.

dit openlijk en met vereenigde krachten gepleegd geweld een eigenaardig soort van geweld beteekent en van veel zwaarder strekking, dan daar waar het als middel voorkomt tot het plegen van een misdrijf. De geschiedenis der wet [1]), ook zelfs de Memorie van Toelichting [2]) leveren het bewijs. Evenzeer is de iurisprudentie [3]), en deze nagenoeg eenparig, deze meening toegedaan.

Voor de constructie van het begrip „geweld" als middel mag derhalve hier geen bouwstof gezocht.

Nog worde één inleidende vraag gesteld. Moet uit het feit, dat in de artt. 141 en 381 uitdrukkelijk vermeld staat „ge-„weld tegen personen of goederen", terwijl men in de groep artikelen waar geweld als middel strafbaar gesteld wordt, alleen gesproken vindt van „geweld", daaruit geconcludeerd worden, dat het bij deze laatsten alleen geldt geweld tegen personen en niet ook tegen goederen?

M. i. niet. In de eerste plaats staat er zeer algemeen: „geweld" en het spraak- en taalgebruik verstaat daaronder zoowel geweld tegen goederen als tegen personen.

In de tweede plaats moèt deze algemeene beteekenis er ook wel aan gehecht, omdat we hier met geweld als middel

1) Cf. art. 440 C. P.

2) Zie Smidt t. a. p. dl. II, p. 90, waar men in de Mem. v. Toel. behalve eene uitdrukkelijke verwijzing naar de „vis publica" de „force ouverte" van art. 440 C. P. te lezen vindt, dat hier bedoeld wordt „verzet gepleegd „tegen de openbare orde en veiligheid van personen en eigendommen".

3) Zie Arrest Hof Arnhem 27 Dec. 1900; P. v. J. 1901, 36; Arrest Hof Arnhem van 23 April 1902; W. 7796; Arrest H. R. van 12 April 1897; W. 6955; P. v. J. 1897, 35; Vonnis Rb. Dordrecht van 24 April 1901; W. 7650.

Cf. ook Vonnis Rb. Arnhem van 3 Maart 1903; W. 7930; Arrest Hof Arnhem van 19 Juni 1902; W. 7775; Arrest Hof den Haag van 14 Febr. 1901; W. 7556; Arrest H. R. van 23 Dec. 1901; W. 7707; Vonnis Rb. Middelburg van 12 Maart 1897; W. 6957; en Vonnis Rb. Rotterdam van 12 Nov. 1896; W. 6928.

Vergelijk daarmede Arrest Hof Amsterdam van 24 Dec. 1895; W. 6758; Arrest H. R. van 27 April 1896; W. 6806; en Arrest H. R. van 27 April 1896; W. 6809.

te doen hebben. Dit middel is steeds gericht tegen een persoon en of er nu gewelddadigheden tegen dien persoon (of een ander) òf tegen goederen van dien persoon (of van een ander) gepleegd worden, dat is, wanneer het Strafwetboek het er niet bij zet, onverschillig [1]); die persoon is door middel van geweld gedwongen, verhinderd, enz. en daar komt het hier maar op aan.

Ook art. 312 Swb. geeft een klaar bewijs. Waar de wet hier alleen geweld tegen personen bedoelt, daar spreekt zij dit ook opzettelijk uit.

Bovendien zijn ook de schrijvers ten onzent [2]) het hier over eens. „Geweld" in het Wetboek van Strafrecht beteekent dus steeds „geweld tegen personen of goederen."

Wat *is* dan nu geweld? Hoe moet het omschreven worden?

Mr. P. de Josselin de Jong wil in de uitdrukking „geweld „plegen" lezen: „gebruik maken van physische kracht tegen „personen of tegen goederen" [3]).

Mr. D. Simons sluit zich hierbij in dezer voege aan: „ge„weld beteekent elke uitoefening van lichamelijke kracht tegen „persoon of goed van niet al te geringe intensiteit" [4]).

Eene andere omschrijving geeft Mr. Noyon. Tegen Mr. de Josselin de Jong voert hij aan, dat diens definitie „veel

1) Cf. Mem. v. Toel. tot het Wetboek van Strafrecht, ad Titel IV, Boek II; Smidt t. a. p. dl. II, p. 54.

2) Cf. Noyon, t. a. p. dl. I, p. 405 v. v.

Mr. Simons, *Leerboek van het Nederlandsche Strafrecht.* Groningen, 1904—07, dl. II spreekt er zelfs niet over.

Van Hamel t. a. p. 2e druk, p. 437; 1e druk, p. 354. Zie ook van Hamel in zijn artikel: „*Wederspannigheid*" (T. v. S. dl. I, p. 19—39; 174—185; 253—295; 369—410.) aldaar p. 395 v. v.

De Josselin de Jong, t. a. p. p. 9—11.

3) Cf. de Josselin de Jong t. a. p. p. 11.

4) Cf. Simons t. a. p. dl. II, p. 39. Cf. ook p. 79 waar: „van niet al te „geringe beteekenis".

„te ruim" is. „Elke beweging toch, hoe gering ook, is gebruik „maken van fysieke kracht; het verplaatsen van een voor-„werp, het vasthouden van een persoon valt daar reeds onder. „De schrijver zelf [Mr. de J. de J.] brengt er toe het gren-„delen van eene deur, het verstoppen van een riool" [1]). Mr. Noyon wil daarom het begrip nauwer aldus omschrijven als „eene krachtsoefening tegen personen of goederen, waardoor „laesie daaraan kan worden berokkend" [2]).

Tot deze minder ruime definitie komt hij, doordat hij het begrip „geweld" af wil leiden uit wat „geweld" in zal houden bij „bedreiging met geweld".

De redeneering van Mr. Noyon is als volgt: „in 't alge-„meen dient men aan te nemen dat de wet doorloopend aan „een woord dezelfde beteekenis hecht, en in het bijzonder „zou men den wetgever groote stelselloosheid verwijten, „wanneer men aan een woord, waar het tweemaal in één „artikel voorkomt, onderscheidene beteekenissen toekende. „Zoolang niet noodzakelijkheid voor het tegendeel bestaat, „moet men het er dus voor houden, dat geweld, onderwerp „van bedreiging, dezelfde beteekenis heeft als toegepast „geweld".

„En" — zoo redeneert hij verder — „nu zal toch bezwaarlijk „de bedreiging dat men, aangegrepen, zich aan iets zal „vasthouden, of, mede gevoerd, zich zal losrukken" — bij het misdrijf van wederspannigheid (art. 180 Swb.) — „eene „bedreiging genoemd kunnen worden, die eenigen indruk op

1) Zie Noyon t. a. p. dl. I, p. 405, noot 1. Het komt mij voor, dat Mr. Noyon hier over het hoofd ziet, dat ook in de definitie van Mr. de Josselin de Jong staat „tegen personen of goederen". Hierdoor wordt het door Mr. Noyon aangevoerde bezwaar althans voor een gedeelte ondervangen.

2) Cf. Noyon t. a. p. dl. I, p. 407.

„den ambtenaar kan maken, wat toch wel een noodzakelijk „vereischte van bedreiging is”. Conclusie: „'t zich vasthouden „aan iets” „'t zich losrukken” of dergelijke mag niet vallen onder de definitie van het woord „geweld” in ons Strafwetboek. En daarom de ruime omschrijving van Mr. de Josselin de Jong verwerpende, komt hij tot de bovenvermelde.

Ik geef toe, dat de conclusie juist getrokken is; maar Mr. Noyon brengt zichzelven op het dwaalspoor door uit ,bedreiging met geweld” den aard van het geweld, de grens tusschen wat nog geweld is en wat slechts als feitelijkheid gequalificeerd moet worden, te willen bepalen. Immers, wanneer men iemand dwingen wil niet door feitelijk geweld, maar slechts door bedreigingen met geweld, dan zal, om tot de gewilde dwang te kunnen geraken, datgene waarmede men dreigt, des te overwegender moeten zijn [1]) en eene geringe mate van geweld, hoezeer nog „geweld” niet voldoende zijn. Dit ligt in de aard van de zaak [2]). Nog sterker komt dit verschil uit bij „wederspannigheid”. Zal men door gewelddadig zich los te rukken wel degelijk zich „met geweld” verzet hebben tegen den ambtenaar, 't zal niet zoo gemakkelijk vallen dienzelfden ambtenaar door middel van „bedreiging „met geweld” er toe te brengen zijn plicht niet te doen.

Ook uit de Strafwet zelf is nog een argument aan te voeren tegen Mr. Noyon. Uitdrukkelijk toch is in art. 81

---

1) Cf. Mr. van Hamel T. v. S. dl. I, p. 393, die om te bewijzen, dat hier meerdere mate van geweld noodig zal zijn, aldus argumenteert: had „ge„weld” bij „bedreiging met geweld” denzelfden inhoud, dan zou eenvoudig „bedreiging met wederspannigheid gelijk gesteld zijn met de wederspan„nigheid, ja wat meer is, binnen het wettelijk begrip van het misdrijf „zijn gebracht. Dit nu ware de ongerijmdheid zelve. Immers: „bedrei„ging met een misdrijf is op zich zelve nog niet eens eene daad van „poging; hoe zou zij reeds het voltooide misdrijf kunnen zijn”.

2) Cf. van Hamel, T. v. S. dl. I, p. 393.

Swb. met het plegen van geweld gelijk gesteld het brengen in een staat van bewusteloosheid of onmacht. „Voor zooveel „betreft de bedreiging met geweld", zoo luidde de „Regee-„ringsopmerking in het Verslag van de Tweede Kamer", ware de gelijkstelling ongepast. „Wie vooraf aankondigt dat hij „iemand bedwelmen wil, is juist niet gevaarlijk" [1]). Dezelfde handeling dus die, zoo zij wordt gepleegd „geweld" is, is het niet zoo er mede wordt gedreigd.

't Kan daarom niet geloochend, dat het geweld van veel grooter beteekenis moet zijn bij bedreiging dan bij toepassing.

Niet uit „bedreiging met geweld" hebben we alzoo het begrip op te maken, want gevolg daarvan moet zijn, dat we geen „geweld" meer noemen, maar slechts „feitelijkheid", wat nog wel geweld is [2]).

Daarom zoude ik liever, in overeenstemming met de gangbare beteekenis en het dagelijksch gebruik van het woord „geweld", daaraan dèze omschrijving willen geven: *geweld is eene meer dan gewone actieve* [3]) *krachtsoefening* [4]) *tegen personen of goederen* [5]), *welke voor die personen eene bijzondere*

---

1) Cf. Smidt t. a. p. dl. I, p. 530.

2) Cf. Mr. Noyon t. a. p. dl. I, p. 406, die het „zich vasthouden", „zich „losrukken" niet onder geweld wil brengen evenmin als het aanleggen en van nabij richten van een vuurwapen op iemand, het afschieten van een niet met scherp geladen geweer.

3) Cf. Arrest H. R. van 14 Oct. 1868; W. 3056; Cremers, Wetboek van Strafrecht (Code Pénal), No. 1334.

Vgl. Mr. van Hamel T. v. S. dl. I, p. 385 v.v. die ook dezen eisch stelt.

4) Eene „krachtsoefening" dus niet enkel „lichamelijke" zooals Mr. de Josselin de Jong en Mr. Simons definieeren; evenals ook Mr. van Hamel, T. v. S. dl. I, p. 385.

5) Vlucht (Cf. Mr. v. Hamel T. v. S. dl. I, p. 386, die geen argument hiervoor aanvoert) is wel eene actieve krachtsoefening en toch geen geweld, want zij is niet gericht tegen personen of goederen.

krachtsaanwending ter afwering noodzakelijk zou maken[1]), *of voorzooverre het goederen betreft nadeel daaraan veroorzaken zou kunnen.*

Uitdrukkelijk worde er hier op gewezen, dat voor het geweld tegen personen m. i. onmiddelijke of middelijke physieke aanraking geen vereischte is.

Is nu met deze omschrijving in overeenstemming wat de iurisprudentie onder het begrip geweld gebracht heeft?

Al dadelijk kan gezegd, dat op de artt. 95 en 121—124 tot nog toe geene iurisprudentie aanwezig is. Wat de artt. 125, 143, 145, 242, 252, 279, 281, 317 en 395 betreft, alsook wat aangaat de artt. 47 en 81 is wel rechtsspraak te vinden, doch geene die betrekking heeft op het woord „geweld". We zullen ons dus beperken moeten tot de artt. 179, 180, 246[2]) en 312.

Bij art. 312 is, zooals eigenlijk van zelf spreekt, als geweld beschouwd: „diefstal met slaan, vasthouden van de „handen, worstelen, grijpen bij de broekzak, waardoor deze „scheurde"[3]).

En ten aanzien van art. 246: „het werpen van een meisje „over den grond"[4]).

Wat de artt. 179—180 betreft is de rechtsspraak zooveel te belangrijker. Behalve allerlei feitelijkheden als „stooten", „duwen", „schoppen", „trappen" of zulke waar in de omschrijving door het woord „krachtdadig" of „gewelddadig" reeds duidelijk het begrip „geweld" opgesloten ligt, is ook

---

1) Zoo zal als het schot niet raakt er toch „geweld" aanwezig zijn.

2) De iurisprudentie op art. 284 behandelen wij afzonderlijk.

3) Cf. Arrest Hof Leeuwarden van 1 Maart 1890; T. v. S. dl.IV, p. 501 aant. 1 op art. 312.

4) Cf. Arrest Hof Leeuwarden van 3 Nov. 1887 en van 5 April 1888; T. v. S. dl. V, p. 509; aant. 1 op art. 246.

herhaaldelijk 't een en ander als geweld beschouwd, dat, oppervlakkig beschouwd, niet zoo heel duidelijk het kenmerk er van draagt.

Zoo besliste de Rechtbank Heerenveen, dat „hij die aan „een wettelijk aangehoudene *rukt* en *trekt*, met het doel hem „aan het bevoegd gezag, dat hem aanhield, te ontrukken, of „liever om dit gezag te belemmeren in het overbrengen van „den aangehoudene" zich schuldig maakt aan het misdrijf van art. 180 en 184 Swb., derhalve o.a. aan het zich *met geweld* verzetten tegen een ambtenaar [1]).

Ook de Hooge Raad gaf een dergelijk Arrest [2]).

Weer iets anders bracht de Rechtbank 's Hertogenbosch onder geweld, toen zij iemand. die een schot loste op een beambte, terwijl deze hem achtervolgde en op het punt was hem vast te grijpen, schuldig verklaarde aan wederspannigheid, ook al had de beambte hem nog niet vastgegrepen, terwijl deze het geweld ondervond [3]).

Sterker nog verklaarde de Rechtbank Utrecht voor „gewelddadig verzet" het „zich aan een rasterwerk vastklemmen zoo- „dat de burgemeester hem niet verder mede kon krijgen [4]).

Duidelijk is alzoo, dat in al de hier vermelde gevallen zeer terecht door de rechtsspraak „geweld" is aangenomen; dat er ook geene afwijking voorkwam van de boven door ons gegeven definitie. Nog duidelijker komt dit uit in het feit, dat de rechtspractijk ten aanzien van art. 180 *niet* als „ge-

---

1) Cf. Vonnis van 10 Maart 1898; W. 7150. Cf. Noyon t. a. p. dl. I, p. 405/406, anders.

2) Cf. Arrest van 13 Nov. 1899; W. 7363.

3) Vonnis van 27 Dec. 1888; W. 5690. Cf ook Vonnis Rb. Arnhem van 3 Maart 1903; W. 7930, het onder *b* ten laste gelegde.

Cf. Noyon t. a. p. dl. I, p. 405/406, anders.

4) Vgl. ook Vonnis Rb. Winschoten van 28 Dec. 1900; P. v. J. 1901, 53.

„weld" beschouwde: „het bemoeilijken eener aanhouding door „*lijdelijk* op den grond te gaan liggen" [1]), evenals: „het enkel „en alleen weigeren zijn weg te vervolgen" [2]).

Geconstateerd mag derhalve dat, wat de iurisprudentie bracht onder het begrip „geweld" in de tot nog toe behandelde artikelen, accoord gaat met onze omschrijving. Met name bleek ook m. i. duidelijk, dat niet als vereischte mag gesteld voor het begrip „geweld" eene onmiddelijke of middelijke physieke aanraking.

Heeft nu de rechtsspraak ten aanzien van art. 284 hetzelfde onder „geweld" gebracht? Of werd, gelijk Mr. Troelstra in de Tweede Kamer wilde doen gelooven, „het begrip geweld „door de rechterlijke macht dikwijls zoover getrokken, dat „feiten die als feitelijkheden kunnen gequalificeerd worden, „onder dat art. 284 [werden] getrokken" [3])?

We zullen trachten op deze vragen een antwoord te geven. Vooraf zij er echter nog op gewezen, dat ook ten aanzien van art. 284 zonder eenigen twijfel moet aangenomen worden, dat hier gedoeld wordt op geweld zoowel tegen personen als tegen goederen. In de Wet van 12 April 1872 (Stsbl. 24)

---

1) Vonnis Rb. 's Gravenhage van 24 Maart 1887; R. Bijdr. & Bijb. III. C. 241. Cremers, Wetboek van Strafrecht, 1890, No. 355. Immers terecht, want het behoeft geen actieve krachtsinspanning geweest te zijn, al kàn het dit wel wezen.

Cf. van Hamel, T. v. S. dl. I, p. 386.

Vgl. hiermede Vonnis Rb. Groningen van 19 April 1889, dat wèl, en terecht, als geweld beschouwt het opzettellijk op den grond gaan liggen en het zooveel mogelijk doen van tegenweer. W. 5738. Cremers t. a. p. No. 376.

2) Arrest Hof Amsterdam van 25 Juni 1889; W. 5765. Cremers t. a. p. No. 371.

Een dergelijk geval van eenvoudig passief verzet: Vonnis Rb. Winschovan 28 Dec. 1900; P. v. J. 1901, 53; Cremers t. a. p. 3e Vervolg, No. 177.

3) *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1130, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 633.

was ook „geweld” opgenomen. En ter toelichting lezen wij in de begeleidende Memorie: „het geweld kan zoowel tegen „zaken als tegen personen gerigt zijn” [1]). Bovendien werd nog afzonderlijk in het artikel strafbaar gesteld „wegneming, „beschadiging of onbruikbaarmaking van werktuigen of gereed-„schappen” altemaal handelingen tegen g o e d e r e n [2]). Na dit historisch argument blijft te dezen opzichte voorzeker geen twijfel meer over. Ook de iurisprudentie vat het niet anders op [3]).

Wat nu de iurisprudentie op art. 284 betreft, deze is zooals te begrijpen valt, vrij schaars. Bij de 12 beslissingen, welke ik heb kunnen vinden, bleken er 7 te zijn, waar het gebezigde middel tot dwingen „geweld” was geweest. In de qualificatie van het delict werd steeds opgenomen „met geweld” of „ge-„welddadig.” Zoo „met geweld bij de borst te hebben vastge-„grepen”, „gewelddadig tegen een zich aldaar bevindend perceel „te hebben gedrukt of gedrongen” [4]), „gewelddadig vast te „grijpen en uit die woning te zetten” [5]); „naar dezen geweld-„dadig met stukken ijzererts te werpen en zich aldaar bevin-„dende lampen en lantaarns met geweld te verbrijzelen” [6]).

Aanwijzing voor de limiet van „geweld” in art. 284 geeft

---

1) *Handelingen IIe Kamer, 1870—71*, Bijblad, Mem. v. Toel. (de oorspronkelijke) p. 1669, 1e kolom.

2) Mr. van Hamel, T. v. S. dl. I, t. a. p., de beteekenis van „geweld of, „bedreiging met geweld” beprekende en in verband daarmede art. 284, voert deze laatste redeneering ook als grond aan. Ten onrechte echter schrijft hij (t. a. p. p. 396) van de Wet van 12 April 1872 (Stb. no. 24): „zij bedoelde zeker met het woord „geweld” alleen geweld tegen „personen”. Dit klopt niet met het door ons aangehaalde gedeelte uit de Mem. v. Toel. Het zou ook het gebezigde argument niet versterken.

3) Cf. Arrest Hof Amsterdam van 27 Oct. 1891; W. 6144 en Arrest H. R. van 9 Nov. 1896; van den Honert 1896, No. 3504, p. 339.

4) Vonnis Rb. Amsterdam van 25 Aug. 1898 (niet vermeld in een van de verzamelingen van rechterlijke beslissingen; wel een verslag in het P. v. J. 1898, 68.

5) Cf. Vonnis Rb. 's Hertogenbosch van 14 Oct. 1896; P. v. J. 1896, 99.

6) Arrest H. R. van 9 Nov. 1896; van den Honert 1896, No. 3504, p. 339.

dit dus niet. 't Eenige wat hieruit te concludeeren zou zijn, is, dat men aan de qualificatie steeds deze toevoeging verbond, om zoodoende zeker te zijn, dat de rechter art. 284 toepasselijk zou verklaren [1]).

Toch is er uit twee van de genoemde vonnissen bouwstof te halen voor de constructie van het begrip geweld in art. 284. Het eene is het reeds eerder aangehaalde Arrest van het Hof te Amsterdam van 27 Oct. 1891; W. 6144. De beklaagden waren gedagvaard ter zake van..... „toen het „paard werd aangezet om den wagen het duin op te trekken, „gewelddadig het vooruitgaan van dien wagen te hebben belet, „door de wielen vast te houden en achteruit te draaien".

In het „achteruit draaien" komt hier m. i. duidelijk het „meer dan gewone" der krachtsoefening uit. Minder juist echter komen mij de overwegingen van hetzelfde arrest voor.

Daar leest men: „O, dat die feiten niet geacht kunnen „worden te zijn voorzien bij art. 141 Strafrecht..... wanneer „de gepleegde feitelijkheden zich enkel, zooals hier, hebben „bepaald tot het aangrijpen van een of meer wielen van een „wagen met de bedoeling om het vervoer van dien wagen „te verhinderen, zonder dat nog eenige de geringste bescha„diging aan den wagen is veroorzaakt:

„dat zij evenwel vallen onder het bereik van art. 284, „1e alinea van gezegd Wetboek, en behooren te worden „gequalificeerd als: „een ander door geweld wederrechtelijk „dwingen iets niet te doen";

Naar de feiten is dit arrest juist; inderdaad was hier

---

1) Cf. Vonnis Rb. 's Hertogenbosch van 14 Oct. 1896; P. v. J. 1896, 99; waar het „bij den arm nemen" en „blijven vasthouden" (zie eerste getuigenverklaring) in de de dagvaarding gequalificeerd werd als: „ge„welddadig vastgrijpen" en „buiten die woning zetten".

door middel van geweld gedwongen gelijk ook duidelijk uit de dagvaarding en de getuigenverklaringen blijkt. Maar naar de qualificatie in de overwegingen komt het mij niet geheel juist voor. Het louter aangrijpen van de wielen *met de uitgesproken bedoeling om het vervoer van dien wagen te verhinderen* behoeft op zich zelf nog geen geweld in te houden. Eerst door het aanzetten van het paard eenerzijds, het achteruit draaien anderzijds, wordt het geweld in het leven geroepen.

Ook het vonnis van de Rechtbank 's Hertogenbosch van 14 October 1896 [1]) kan ons verder brengen. Op dien datum stond aldaar terecht een klompenmaker, ter zake dat hij een over zijns vaders inboedel aangesteld bewaarder, na voortdurend eene dreigende houding te hebben aangenomen, ten slotte gedwongen had het huis te verlaten. Welke was de handeling die dit gevolg deed intreden en hoe werd zij gequalificeerd? Het vonnis zegt hieromtrent: „O ...... dat in „dien namiddag te omstreeks 4 uur de beklaagde wederom „tot hem zeide, dat hij meergemelde woning moest verlaten „en dat, toen hij, getuige, antwoordde: „ik ga niet heen", de „beklaagde *hem bij den arm nam,* zeggende: „dan zal ik je „er uitzetten"; dat hij, getuige, alstoen begrijpende dat het „den beklaagde ernst was en inziende, dat hij, op grond van „zijn 66-jarigen leeftijd, niet tegen den beklaagde bestand „was, ten einde erger te voorkomen *geen tegenweer* geboden „heeft, doch zich door beklaagde, die hem bij den arm *bleef* „*vasthouden*, buiten de deur heeft laten zetten; .....

„O, dat de beklaagde heeft bekend" [al deze feiten], heeft „ontkend, dat door hem, bij evenbedoelde gelegenheid geweld

1) P. v. J. 1896, 99.

„zou zijn gepleegd en heeft opgegeven dat de getuige van „Maldegem [de bewaarder], toen hij dezen als voorzegd bij „den arm vast nam om hem uit de woning te zetten en „dezen bij den arm bleef vasthouden totdat hij buiten was, „geenerlei tegenweer geboden heeft.....;

„O, evenwel, dat die omstandigheid in casu de strafbaarheid van de door beklaagde gepleegde handeling niet opheft;

„O, toch, dat voor den bij art 284 n_o. 1 W. v. Str. ge„vorderden dwang (van welk artikel hier de rede is) niet „vereischt wordt een hevig, krachtdadig geweld, doch elk „geweld, hoe gering ook, voor de toepassing van dat artikel „voldoende is te achten;

„O, nu dat de beklaagde in casu" [door zijne handeling] „uitvoering gaf aan zijne herhaalde bedreiging van dien ge„tuige te zullen verwijderen bijaldien hij niet vrijwillig ging, „naar het oordeel der Rechtbank eene daad van geweld „pleegde als bij evengenoemd artikel bedoeld en voor de „toepasselijkheid vereischt wordt;.....

„Verklaart den beklaagde schuldig aan het een ander door „geweld wederrechtelijk dwingen iets te dulden."

Men ziet, ook hier weer hebben we te doen met een geval, waar het inderdaad gaat om de limiet van het begrip „ge„weld". De rechtbank verklaarde het iemand bij den arm nemen en vasthouden onder het naar buiten gaan, in verband met de geuite bedreigingen, voor „geweld". M. i. alleszins juist. Had de bedreigde bewaarder zich tot afwering van dit vastgrijpen willen verzetten, eene bijzondere krachtsaanwending zoude noodzakelijk zijn geweest.

Zoo is duidelijk, dat al wat naar onze definitie binnen het begrip geweld getrokken wordt, ook door de iurisprudentie als zoodanig beschouwd wordt. De tweede vraag of het b

grip „geweld" in art. 284 door de rechtspraak overschreden is, zij nu nog besproken.

Ten bewijze van deze bewering [1]) voerde Mr. Troelstra eenige rechterlijke beslissingen aan [2]). Een Arrest Hooge Raad van 21 November 1887 (W. 5505), dat het toebrengen van stooten en duwen als geweld beschouwde; een vonnis Rechtbank Groningen van 3 Febr. 1887 [3]) waarbij 't aanvallen van een ambtenaar en het met kracht zich losrukken; eene beslissing van 3 Juli 1890 [4]), waarbij „schoppen" „duwen" „trek- „ken" en eene van 19 April 1888 [5]), waarbij het zich bij eene arrestatie op den grond werpen onder „geweld" werd gebracht. Ten aanzien van deze argumenten moet in de eerste plaats opgemerkt worden, dat dit iurisprudentie is op art. 179 en 180 Swb., en dat dus op zichzelf al reeds hierin geen bewijsmateriaal kan liggen voor eene te ruime opvatting van het begrip „geweld" in art. 284, zooals Mr. Troelstra wilde doen voorkomen [6]). Doch, nu daarvan afgezien, in geene der aangevoerde beslissingen is de door ons gestelde grens voor geweld overschreden.

Ten slotte wijst Mr. Troelstra nog op de twee ook door ons aangevoerde uitspraken: het Arrest Hof Amsterdam van 27 Oct. 1891 en het vonnis Rechtbank 's Hertogenbosch van 14 October 1896. „Het aangrijpen van een wiel" zou onder

---

1) Van dezelfde meening was ook Mr. Marchant op grond van twee vonnissen ad art. 284, welke ook Mr. Troelstra aanhaalt. *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1128, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 680.

2) *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1130/1131; Smidt t. a. p. dl. V, p. 683.

3) T. v. S. dl. I, p. 558.

4) W. 5920.

5) W. 5738.

6) Mr. Marchant (Cf. noot 1, p. 113) voert dan ook deze iurisprudentie niet aan.

art. 284*oud* gebracht zijn (Hof Amsterdam) en voor dit delict zou niet steeds krachtdadig geweld geeischt worden, maar alle geweld, hoe gering ook voldoende zijn (Rechtbank 's Hertogenbosch). Wat het laatste betreft dit kan nooit een bewijs zijn voor de overschrijding van het begrip „ge-„weld" en daar gaat het hier maar om. Wat het eerste aangaat, de werkelijke inhoud van dit Arrest bleek boven te zijn niet dat „het aangrijpen van een wiel" als „geweld" werd gequalificeerd maar „het aangrijpen en achteruit draaien „terwijl het paard werd aangezet". Zeer zeker was hier van „geweld" sprake. In geenen deele dus een bewijs voor Mr. Troelstra's beweren [1]).

Zoo staat dan thans vast, dat onze omschrijving van „geweld" ook op dat woord in art. 284 van toepassing is. Maar tevens blijkt ook klaar, dat hier van eene te ruime interpretatie van het begrip geweld, waardoor dan de toevoeging van het woord „feitelijkheid" overbodig zou zijn, geen sprake is. Dit argument tegen art. 284*nieuw* is hiermede m.i. dan ook voldoende weerlegd.

Tegen onze omschrijving zou ingebracht kunnen worden, dat het begrip „geweld" op deze wijze niet nauwkeurig genoeg omschreven is: de woorden „eene meer dan gewone „krachtsoefening" bieden geen vaste grens, ja zelfs, wat erger is, zij laten ruimte voor subjectief verschillende opvattingen ten aanzien van eenzelfde handeling.

Het komt mij voor, dat deze laatste opmerking van geen overwegend belang zou zijn. In een twijfelachtig geval loopt men steeds de kans, dat de eene rechter zus, de andere zoo beslist.

---

1) Mr. Troelstra is blijkbaar afgegaan op de korte inhoudsopgaven der vonnissen in de verzamelingen van arresten en vonnissen, zonder ze in het Weekblad van het Recht of het Paleis van Justitie na te lezen.

Maar bovendien is het gevaar hier minder groot, daar uit de begeleidende omstandigheden in verreweg de meeste, zoo niet alle gevallen, duidelijk zal zijn op te maken of de krachtsoefening tot het gewone beperkt bleef.

Dat de omschrijving geen vaste grenzen biedt kan niet in haar nadeel, maar moet zelfs in haar voordeel worden uitgelegd. Het begrip geweld is nu eenmaal relatief, daar moet zich de definitie naar richten. Het iemand opsluiten b.v. behoeft niet altijd gewelddadig te zijn: het zal afhangen van de mate der krachtsoefening daartoe aangewend, in sommige gevallen ook van het feit, of de opgeslotene zich zonder bijzondere krachtsaanwending kan bevrijden.

Zoo ook zal het omringd worden door eene menschenmassa op zich zelf genomen nog niet altijd „geweld" genoemd kunnen worden. Hoe menigmaal staat men bij volksfeesten niet omstuwd door eene menigte! Maar is, gelijk bij werkstakingen dikwijls geschiedt, het er om begonnen iemand opgesloten te houden, of heeft men het doel hem in eene bepaalde richting, tegen zijn zin, voort te bewegen, dan is het „geweld" direct aanwezig, ook al wordt er overigens geen hand naar hem uitgestoken [1]).

Hieraan knoopt zich als van zelf nog deze algemeene opmerking vast: het al of niet doen van tegenweer beslist in den grond der zaak, gelijk ook de definitie aangeeft, niets aangaande het karakter der handeling van den aanvaller. De eenige invloed, die het kan hebben is, dat de inbreukmakende partij door de tegenhandeling genoodzaakt wordt tot meer duidelijk geweld zijn toevlucht te nemen; gelijk ook het niet doen van tegenweer somtijds verduidelijken kan dat geen geweld werd gebezigd.

---

1) Vgl. hiermede Arrest Hof den Haag van 14 Febr. 1901; W. 7556.

Nog ééne vraag worde beantwoord en dat is wel deze: moet ook aangenomen, dat er verband kan bestaan tusschen het geweld en het onrechtmatigheidsbestanddeel? M. a. w. verdient die meening bijval, die zegt, „dat kracht„dadige feitelijkheden tegen goederen dan het karakter van „geweld" zullen dragen, wanneer zij reeds in zich zelven...., „onrechtmatig, juister nog, strafbaar zijn"; terwijl diezelfde feitelijkheden geen geweld zouden zijn, wanneer zij rechtmatig gepleegd of niet strafbaar waren. Het vernielen b.v. „van een vlonder die den toegang tot mijn erf afsluit" zou geen geweld, het vernielen van eens anders vlonder, wel geweld moeten heeten [1]).

Het komt mij voor, dat men hiermede op een geheel verkeerden weg is. Niet de „meer dan gewone krachtsoefening" is daar criterium, maar een geheel daarbuiten gelegen iets, soms zelfs geheel onafhankelijk van den persoon, die de „krachtdadige feitelijkheid" pleegt. De fout is naar het mij voorkomt deze, dat de vereischten voor het begrip „geweld" dooreen geward worden met het onrechtmatigheidsbestanddeel van het delict. Dit nu moet met de meeste nauwlettendheid vermeden worden. Zoo zou men zich een totaal valsche voorstelling vormen van het begrip „geweld".

***

b. Feitelijkheid. Om eenig licht over dit punt te ontsteken, ontbreekt het in de Handelingen der Tweede Kamer niet aan gegevens, hoe verward en onbepaald de discussies te dezen opzichte ook geweest zijn. Reeds bij de algemeene beraadslagingen over het wetsontwerp werd er op gewezen,

---

1) Aldus van Hamel T. v. S. dl. I, p. 398.

dat ter beoordeeling van de strekking van art. 284*nieuw* vast diende te staan, welke beteekenis aan het woord „feitelijk„heid” gegeven moest worden en getracht den Minister eene verklaring te ontlokken, welke dit begrip nader zou preciseeren. Bij de behandeling van art. I liep het geheele debat ten opzichte van art. 284 nagenoeg alleen over het nieuw toegevoegde „feitelijkheid”. Aan stof derhalve geen gebrek, maar wel, zooals we zullen zien, aan grondig doorzicht bij de aan het debat deelnemende leden. Men moet er inderdaad over verbaasd staan, dat de discussiën, bij de gegevens waarover men beschikte, niet tot een meer afdoend resultaat geleid hebben.

Mr. Troelstra luidde bij de algemeene beraadslagingen het debat over het begrip „feitelijkheid” in [1]). „Beteekent”, zoo zeide hij, „feitelijkheid een daad, dan is het nieuwe artikel „minstens even slecht als het oude [bedoeld is het oorspronkelijk voorgestelde art. 284*bis*], want onder het begrip daad „kan alles worden gebracht”. „Ik wensch reeds dadelijk „daarop te wijzen, dat deze Regeering en vooral deze Minister „van Justitie, die toch zeker voor het iuridisch gedeelte van „deze voordracht verantwoordelijk zal zijn, ten vorigen jare „gelegenheid heeft gehad de Regeeringsopvatting van het „woord feitelijkheid te bepalen”.

Het was bij de behandeling van art. 95 Militair Strafwetboek. Art. 94 Mil. Swb. sprak van den militair, die opzettelijk een meerdere in zijn tegenwoordigheid door een d a a d beleedigt, „maar daarnaast bedreigde art. 95 een hoogere straf tegen „beleediging van een meerdere door een mindere door middel

1) Zie *Handelingen IIe Kamer*, *1902—03*, p. 1087, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 572 en 573.

„van „feitelijkheden." „Toen heeft de heer Hugenholtz „de vraag gesteld: is een feitelijkheid iets anders dan een daad", waarop de Regeerings-commissaris, „van wien men moet „aannemen, dat hij ten aanzien van de verklaring der termen „de denkbeelden der Regeering heeft weergegeven" — dit antwoord gaf: „Wat is nu het karakteristieke van de „feitelijkheid? Dat er plaats heeft een aanraking van het „lichaam van den persoon ten aanzien van wien het delict „gepleegd wordt" [1]).

En hij vervolgde [2]): „wanneer men iemand met een hand„schoen in het gezicht slaat, hem het hoofddeksel van het „hoofd slaat, hem een knip voor den neus geeft, dan zijn „dat feitelijkheden. Ook wanneer men hem bespot [bespat? bespuwt?], „niet echter wanneer men voor hem op den „grond spuwt.

„Ziedaar voorbeelden van feitelijkheden, die erger strafbaar „moeten zijn dan andere daden, omdat daarbij de mindere „zich niet ontziet om het lichaam van den meerdere aan te „raken".

„Als dit," zoo concludeerde Mr. Troelstra, „de bedoeling „is van het woord „feitelijkheid", dan constateer ik, dat de „strafbedreiging door het nieuwe art. 284 aanmerkelijk ver„zacht is. Het zal dus van groot belang zijn, dit nader van „den Minister te mogen vernemen".

Minister Loeff antwoordde hierop niet; maar Mr. Heemskerk had reeds — en m. i. zeer terecht — er op gewezen [3]), dat

---

1) *Handelingen IIe Kamer, 1901—02*, p. 1341, 2e kolom.
2) Dit gedeelte werd niet door Mr. Troelstra geciteerd, maar laat ik duidelijkheidshalve volgen.
3) *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1042, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 578.

„wanneer door den Regeeringscommissaris bij de behandeling „der militaire strafrechtontwerpen gezegd is, dat feitelijk-„heden steeds moeten zijn aanrakingen van het lichaam, ... „daaruit nog niet per se voort [vloeit], dat dit hier ook „moet gelden" [1]).

Bij de beraadslaging over art I (art. 284 en 426*bis*) van het wetsontwerp werd nogmaals deze meening verdedigd door Mr. Marchant en aan den Minister van Justitie gevraagd, „of „hij bezwaar zou hebben in het nieuw voorgestelde artikel 284 „het woord „feitelijkheid" te veranderen in „handtastelijkheid" „om daarmede te kennen te geven, dat de interpretatie van „den Regeeringscommissaris de juiste is" [2]). Tot staving van de noodzakelijkheid, dat de Regeering zich in dezen zin uitsprak had Mr. Marchant gewezen op het bestaan van andere verklaringen. In de eerste plaats op hetgeen door den heer Heemskerk was opgemerkt [2]), „dat het niet ondenkbaar was, „dat ook handelingen tegen goederen gepleegd onder het be-„grip feitelijkheden zullen zijn te brengen. In de tweede „plaats . . . . op de bepaling van art. 266 Strafwetboek. In „het oorspronkelijk ontwerp stond beleediging door „daden", „wat vervangen is door beleediging door „feitelijkheden."

„Dat die, „daden" door „feitelijkheden" zijn vervangen, is, „moet men aannemen, alleen geschied, omdat de Regeering „destijds meende, dat de beide begrippen elkander volkomen „dekten en het dus onverschillig was welk der beide woor-„den men gebruikte".

Op dit voorstel van den Deventerschen afgevaardigde ant-

---

1) Cf. *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1128; Smidt t. a. p. dl. V, p. 630.
2) Cf. *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1042, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 578.

woordde de Minister [1]), dat hij deze wijziging niet kon overnemen. „Het begrip „handtastelijkheden", daargelaten of het „duidelijk is, zou verengen het begrip „feitelijkheid", dat „zooals het daar staat, zich aansluit aan ditzelfde begrip, „zooals het reeds in het wetboek voorkomt [2]). En dat „hand„tastelijkheden" te eng is, kan gemakkelijk blijken, zoo bijv. „omvat het niet het feit, dat iemand pleegt die, met de „handen in de zak, tegen een ander opdringende aan„loopt".

Ook Mr. Willinge had reeds verklaard [3]), dat zijns inziens het woord „feitelijkheid" in art. 94 [4]) Mil. Swb. uit den aard der zaak, „omdat men in dat wetboek meer heeft gespecia„liseerd" „een beperkter beteekenis [heeft] dan er gewoonlijk „aan wordt gegeven" en dat de uitlegging van Prof. van der Hoeven derhalve niet uit haar verband moest worden gerukt.

„Welke beteekenis" — zoo liet hij er op volgen — „moet „dan hier worden gehecht aan het woord „feitelijkheid"? „Het komt mij, met [5]) den geachten vorigen spreker [Mr. „Marchant] voor, dat men hier licht moet zoeken in het „artikel van de beleediging, art. 266 van het Wetboek van „Strafrecht. Daarbij wordt beleediging ook door feitelijkheden

---

1) *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1130, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 632/633, laat dit gedeelte m. i. zeer ten onrechte weg.

2) Namelijk in art. 266 Swb.

3) *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1129, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 631.

4) Ten onrechte sprak Mr. Willinge van art. 94 Mil. Swb.; dit moet zijn art. 95.

5) Hier moet opgemerkt worden dat Mr. Willinge zich vergiste. Immers Mr. Marchant had deze interpretatie niet voorgestaan maar alleen als eene „andere verklaring" medegedeeld. Zie *Handelingen IIe Kamer, 1902—03* p. 1128, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 630.

„strafbaar gesteld. Maar nu is uitdrukkelijk in de Memorie „van Toelichting van het Wetboek van Strafrecht gezegd, „dat lichamelijke aanraking niet altijd vereischt wordt voor „beleediging door feitelijkheid..... en hetzelfde blijkt ook „voldoende uit de discussie over dat artikel gehouden". „Hieruit blijkt dus, dat het woord feitelijkheid in art. 266 „een veel ruimer beteekenis heeft dan de explicatie door „professor van der Hoeven aan een geheel ander artikel in „het Wetboek van Militair Strafrecht gegeven. Dit leeren „ook de schrijvers." Met instemming haalde de spreker ten dezen Mr. Noyon [1]) aan en achtte ook in de iurisprudentie grond te vinden voor de meening, dat niet altijd lichamelijke aanraking noodig is [2]).

„Nu zal echter," zoo ging hij voort, „naar mijn inzien het „woord „feitelijkheid" in de practijk in art. 284 eene ruimere „beteekenis hebben dan in art. 266, omdat in dit laatste „artikel „feitelijkheid" zoodanig moet zijn dat daarin de animus iniuriandi ligt opgesloten. Door het gebaar of welke „feitelijkheid ook moet worden te kennen gegeven dat men „wil beleedigen. Uit den aard der zaak krijgt dus de uit„drukking in art. 266 een eenigszins meer beperkte betee„kenis. Dit voorstel echter omvat elke feitelijkheid of de „bedreiging daarmede waardoor dwang kan worden veroor„zaakt, en het woord verkrijgt daardoor naar mijn meening „een ruimere beteekenis".

Mr. Willinge knoopte hieraan nog deze vraag vast, of zijne

---

1) Cf. Noyon t. a. p. dl. II, p. 39 en 40.

2) Mr. Willinge wees hierbij uit zijn geheugen op een vonnis van de Amsterdamsche rechtbank, waarbij het werpen van steenen — dus zonder dat geraakt werd — naar in uniform gekleede politie-beambten werd beschouwd als eene beleediging door feitelijkheden.

opvatting goed was dat het woord feitelijkheid altijd beteekent „een positieve daad, dus nooit iets negatiefs". Hij vroeg dit, omdat in art. 266 Swb. eerst gestaan had „daad" en nu „feitelijkheid", zonder dat bleek waarom. Wanneer nu het woord „daad" nog geacht kon worden daar te staan, dan rees de vraag of dat steeds een positieve daad zou zijn, daar het woord „daad" ook in negatieven zin in onze wetgeving voorkomt. (art. 1401 B. W.)

Minister Loeff verklaarde [1]) met deze opvatting van het woord „feitelijkheid" mede te gaan behoudens één punt nl. voor zooveel Mr. Willinge die uitdrukking, zooals deze „voor- „komt in het gewijzigde art. 284, voor ruimer hield dan in „art. 266". Hij wilde dit liever omkeeren en zeggen dat de beteekenis van het woord „feitelijkheid" in dit artikel enger moest zijn dan in art. 266. Het was toch immers veel gemakkelijker door eene feitelijkheid te beleedigen dan door eene feitelijkheid te dwingen! Bij dwang was de feitelijkheid niet zonder verband met iets anders; daar moest zij een zoodanige zijn, dat ook werkelijk de dwang aangedaan kòn worden.

En wat de tweede vraag betrof, n.l. of eene feitelijkheid steeds iets positiefs is, repliceerde de Minister [2]), dat hij dit bevestigend moest beantwoorden. Hij meende, „dat de termi- „nologie van het Wetboek zulks ook duidelijk aangaf en dat „daad" staat tegenover „verzuim" en „nalaten".

Wat er na deze gedachtenwisseling nog over dit punt gezegd werd, droeg meer het karakter van critiek op de ge-

---

1) Zie *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1129, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 632.

2) Zie *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1130, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 633.

houden discussie, dan wel dat het positief stof aanbracht voor de constructie van het begrip „feitelijkheid". Wij laten dat dus verder rusten.

Tot welke conclusies nu brengen ons deze debatten?

In de eerste plaats, dat de beteekenis, aan het woord „feitelijkheid" in art. 95 Mil. Swb. gegeven, niet is en niet kan zijn de interpretatie van dat woord in art. 284 Swb.; dat er daarom ook niet voor gelezen mag worden „handtas-„telijkheid"; dit zou het begrip „verengen".

In de tweede plaats, dat de Minister niet geantwoord heeft op de veronderstelling van Mr. Heemskerk, dat ook handelingen tegen goederen gepleegd onder het begrip „feite-„lijkheid" zouden zijn te brengen; dat de Minister derhalve zich niet vóór maar ook niet tegen eene dusdanige opvatting heeft verklaard.

Voorts dat, toen door den heer Marchant, maar vooral ook door Mr. Willinge, ter oplossing van de quaestie, in den breede was gewezen op het begrip „feitelijkheid" in art. 266 Swb., eerst daarna de Minister verklaarde hiermede „mee te „gaan";

dat echter over de vraag of nu „feitelijkheid" in art. 284 dezelfde uitgebreidheid zou hebben als in art. 266, men precies tegenover elkaar stond: Mr. Willinge achtte het begrip feitelijkheid in art. 284 ruimer, Minister Loeff schatte het enger dan in art. 266 Swb.

De beide eerste conclusie's behoeven geen nadere bespreking. Om echter uit te maken, in hoeverre de derde inderdaad nadere aanwijzing van het begrip „feitelijkheid" in zich sluit, zal het noodig zijn de geschiedenis van art. 266 Swb. te raadplegen, en de iurisprudentie op deze bepaling na te slaan.

De Code Pénal kende geen andere beleediging tegen private personen [1]) dan die welke zich uitte in *woorden* [2]). De Staatscommissie voor de samenstelling van een Wetboek van Strafrecht — zoo deelt Mr. J. H. G. Cohen in zijn proefschrift *„Beleediging door Caricaturen"* [3]) mede, op gezag van een der leden dier Commissie — achtte deze strafbaarstelling te beperkt en zette daarom in het eerste avant-projet voor het nieuwe wetboek in hetgeen later art. 266 werd: „hetzij door „*woorden*, hetzij door *feitelijkheden*, hetzij door *gebaren*". Bij de discussie wees een lid der Staatscommissie er op, dat *afbeeldingen* hier niet onder zouden vallen. Daarom besloot men toen te spreken van: „hetzij door *feitelijkheden*, hetzij „*op andere wijze*" en in de toelichting op te merken, dat dit laatste al de vroeger genoemde middelen van beleediging omvatte.

Bij eene nieuwe lezing echter bracht men de toenmalige redactie van het artikel dat later werd 111 (beleediging des konings), om overeenstemming tusschen beide te verkrijgen over op de bepaling der eenvoudige beleediging, zoodat deze in het officieele Ontwerp der Staatscommissie aldus luidde:

„Elke opzettelijke beleediging, die niet het karakter van „smaadschrift of smaad draagt, hetzij door *daden*, hetzij in „het openbaar *bij monde* of *bij geschrifte*, iemand aangedaan, „wordt als eenvoudige beleediging gestraft" [4]).

Of het woord „daad" hier volkomen het begrip „feitelijk-

---

1) Wel ten aanzien van ambtenaren werd beleediging door middel van geschrifte, afbeelding (art. 221 C. P.) of ook door middel van „gebaren" of „bedreigingen" (art. 223—225 C. P.) gestraft.

2) Cf. Code Pénal artt. 367—377.

3) Cf. Mr. J. H. G. Cohen, *Beleediging door Caricaturen.* Amsterdam, 1896, Diss. Aldaar p. 121.

4) *Ontwerp Staatscommissie,* art. 292, t. a. p. p. 43.

„heid" uit de avant-projets dekte is niet uit te maken [1]). Zeker is, dat het niet altijd lichamelijke aanraking vereischt, gelijk de Memorie van Toelichting ten deze vermeldt; „men „kan ook b.v. door gebaren beleedigen". Ten opzichte van afbeeldingen was de meening blijkbaar veranderd; van deze was „hier niet te gewagen [2]), daar zij alleen in aanmerking „komen voor zoover zij een bepaald feit, waardoor iemands „eer of goede naam wordt aangerand, aanschouwelijk maken „en dan onder het bereik vallen van art. 287" [261] [3]).

De Regeering nam deze redactie in haar Oorspronkelijk Ontwerp, benevens de toelichting zonder eenige verandering over [4]).

In het Voorloopig Verslag wilde de Commissie van Rapporteurs het artikel „liever" aldus lezen:

„Elke opzettelijke beleediging, die niet het karakter van „smaad of smaadschrift draagt, iemand hetzij in het openbaar „bij monde of geschrifte, hetzij in diens tegenwoordigheid bij „monde of door feitelijkheden aangedaan, wordt als eenvou-„dige beleediging gestraft" [5]).

Dezelfde omschrijving vinden we in het Gewijzigd Ontwerp, zonder dat de Regeering eenige andere verklaring hieromtrent

1) Immers het is niet met zekerheid te zeggen of men in het tweede avant-projet „gebaren" onder „feitelijkheden" begrepen heeft.

2) Ten onrechte daarom beweert Mr. Noyon dat onder „feitelijkheden" wel zouden vallen „afbeeldingen". (Zie Noyon t. a. p. dl. II, p. 39.) Tot welk een zonderlinge consequentie bovendien zou men moeten komen op dat standpunt! Immers in verband met den aanhef van art. 266 zou dan hier alleen sprake kunnen zijn van *afbeeldingen in zijn tegenwoordigheid* vertoond.

3) *Ontwerp Staatscommissie*, Mem. v. Toel., t. a. p. p. 197.

4) *Ontwerp Wetb. v. Strafr.* t. a p. Mem. v. Toel., p. 279; Smidt t. a. p. dl. II, p. 412 en p. 413. O. R. O. art. 285.

5) *Ontwerp Wetb. v. Strafr.* t. a. p. Verslag, p. 166—167; Smidt t. a. p. dl. II, p. 413.

geeft dan dat „de redactie van het artikel een weinig ver„eenvoudigd" werd [1]).

Zoo kwam het woord „feitelijkheid" in art. 266 te staan. Inderdaad, Mr. Troelstra had gelijk, toen hij zeide „dat „het woord „feitelijkheid" een zeer duistere geschiedenis „heeft" [2]).

Met zekerheid zijn daaruit dan ook geen andere conclusies te trekken dan:

dat het woord „feitelijkheden" zonder eenige nadere aanduiding in de plaats is gekomen van het woord „daden";

dat dit laatste aangaf eene afwijking van den Code Pénal, die alleen beleediging door *woorden* strafbaar stelde, gelijk het ook in art. 292 Staatscommissie (art. 285 O. R. O.) gesteld is tegenover het „bij monde of bij geschrifte";

dat het woord „daad" en dus ook „feitelijkheid" derhalve niet in algemeenen zin moet opgevat worden als „handeling" „verrichting" [3]) maar in de speciale beteekenis van een doen, dat eenige krachtsaanwending [4]) hetzij dan van groote, hetzij dan van zeer geringe beteekenis, vertoont;

dat alzoo „feitelijkheid" in art. 266 Swb. voorkomt als nomen generis van wat geweld èn van wat geen geweld meer is [5]);

---

1) *Ontwerp Wetb. v. Strafr.* t. a. p. Verslag, p. 167; Smidt t. a. p. dl. II, p. 412 en p. 418.

2) *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1132, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 634.

3) 't Woord „daad" heeft hier alzoo niet de beteekenis, welke het had in art. 367 C. P.

4) Ik zou hier willen wijzen op het feit, dat het *Middelnederlandsch Woordenboek* van wijlen Dr. E. Verwijs en Dr. J. Verdam, 1889, p. 35, in voce „Daet", dit verklaart: 1° als „daad" „handeling" en 2° als „kracht".

5) Ditzelfde treft men ook aan in art. 184 Swb. waar het „beletten", be„lemmeren" of „verijdelen" alles omvat, zoowel de belemmering door ge-

dat hierbij steeds constitutief vereischte is de tegenwoordigheid van den te beleedigen persoon:

dat, omvat het woord „feitelijkheid" in art. 266 Swb. eenerzijds alle geweld, anderzijds ook geen grens is gesteld; lichamelijke aanraking behoeft niet noodzakelijk aanwezig te zijn; tot zelfs „gebaren" worden er onder gebracht.

En wat leert nu de iurisprudentie ten aanzien van het woord „feitelijkheid" in art. 266 Swb.? Beslissingen over „eenvoudige beleediging" door „feitelijkheden" zijn op zich zelf reeds schaars; nog geringer in aantal natuurlijk de vonnissen, die iets geven ter afperking van het begrip.

In een tweetal treft men iets aan.

Een vonnis van de Rechtbank Amsterdam van 6 Dec. 1887 (W. 5523) overweegt, „dat het opzettelijk werpen van steenen „naar in uniform gekleede beambten van politie *[zonder „hen nog te raken]* getuigt van eene minachting tegenover „die ambtenaren en welke ook het meer verwijderde doel „moge wezen, altijd in zich sluit het oogmerk om die amb-„tenaren te beleedigen".

In een vonnis der Rechtbank Groningen van 13 October 1892 (W. 6302) wordt als eenvoudige beleediging gequalificeerd het een agent van politie toevoegen: „gemeene ploert",

---

weld als die door eenige andere feitelijkheid.

Ook in de *Wet tot regeling der Jacht en Visscherij van 13 Juni 1857, Stsbl. n°. 87*, vindt men in art. 41 *c* iets dergelijks. Daar wordt het dubbel der bij het vorig artikel bedreigde boeten opgelegd wanneer de overtreding is begaan: „*c*. bij feitelijken wederstand tegen de bevoegde beambten, „onverminderd de ter zake van dien wederstand in gevolge het Wetboek „van Strafrecht op te leggen straf". De feitelijke wederstand omvat hier blijkens het er aan toegevoegde „onverminderd etc" zoowel gewelddadige wederstand, als de wederstand door eenige andere feitelijkheid.

Cf. Mr. van Hamel T. v. S. dl. I, p. 387, die ook nog wijst op art. 324 Algem. W. v. 26 Aug. 1822.

„kwajongen", „lamme kerel" en hem daarbij tegen de borst duwen zonder hem pijn te veroorzaken.

Meer dan eene bevestiging van de conclusies, uit de geschiedenis van het artikel getrokken, ligt er in deze iurisprudentie niet. Gegevens voor de grens tusschen „geweld" en „feitelijkheid" konden nu eenmaal niet verwacht worden, omdat het woord „feitelijkheden" in art. 266 Swb. beide te zamen omvat. Maar ook nadere aanduiding van wat nog als feitelijkheid beschouwd moet worden, brengt zij niet.

Voor de omschrijving van het begrip „feitelijkheid" in art. 284 zijn we dus aangewezen op de bovenvermelde conclusies uit de geschiedenis van art. 266 Swb.

En wat blijkt nu al terstond? Dit, dat het woord „feitelijkheid" in art. 284, niet hetzelfde beteekent als waar art. 266 het bezigt; in de laatste bepaling sluit „feitelijkheid" „geweld" in, bij de eerste staat „feitelijkheid" *naast* „geweld". En voorts: dat voor afbakening van de grens tusschen deze verwante begrippen (geweld en feitelijkheid) bij art. 266 uiteraard geen stof te vinden is.

Het eenige wat wij uit die conclusies kunnen besluiten voor art. 284 is, dat elke „feitelijkheid" steeds déze grondtrek moet vertoonen, dat het doen bestaat in eenige krachtsaanwending, eene omstandigheid, welke, — ik wijs er nu reeds in het voorbijgaan op — overeen komt met hetgeen wij in Hoofdstuk II ten opzichte van het woord „feitelijkheid" uit de stukken concludeerden [1]). En voorts, dat voor het begrip geen uiterste grens werd aangegeven: lichamelijke aanraking is niet vereischt, tot zelfs gebaren vallen er onder.

Al het andere heeft speciaal betrekking op het delict

1) Zie Hoofdstuk II, p. 92/93, n°. III, sub 2°; zie ook aldaar p. 94—96.

„eenvoudige beleediging" en kan derhalve zoo maar niet overgebracht worden op art. 284.

Verder *in abstracto* den omvang te vergelijken van het begrip in elk der beide artikelen, gelijk Mr. Willinge deed, waartoe ook de Minister zich liet verleiden, is eenvoudig ondoenlijk en van geenerlei nut. Ondoenlijk, immers daarbij laten zich dadelijk de bij beide zeer verschillende constitutieve elementen van het delict afzonderlijk gelden, factoren, die wel den graad, de mate der feitelijkheid beheerschen in concreto, doch die niets afdoen aan de beteekenis van het woord in abstracto. Maar ook van geenerlei nut: immers op de omschrijving van het begrip komt het aan; hoe groot of hoe gering de feitelijkheid in concreto nu al geweest is, doet niets ter zake [1]).

Dat Minister Loeff en Mr. Willinge hier van meening verschilden mocht dan ook niet, gelijk Mr. Troelstra wilde, tot de conclusie leiden, dat men „omtrent het begrip totaal in „het duister" verkeerde [2]); het gaf geen recht, gelijk diezelfde afgevaardigde meende, tot de uitspraak: „het woord „feite„lijkheid" beteekent niet iets bepaalds" [2]), noch ook om op grond daarvan nu maar àlles onder dat begrip te brengen [3]); het tastte in het minst niet aan de overige verklaringen door

1) Immers niet de „feitelijkheid" wordt gestraft, maar „eenvoudige be„leediging" (art. 266), „dwang" (art. 284). Dat dit telkens bij de debatten vergeten is blijkt duidelijk. Daarin ligt ook de oorzaak dat Mr. Willinge er toe kwam den *omvang* van het begrip in de beide artikelen te vergelijken.

2) Cf. *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1131, 2e kolom en 1132, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, 634 en 635.

3) Zoo bracht Mr. Troelstra onder het begrip feitelijkheid: het iemand dreigen met boycot, het iemand overhalen geene leverantiën meer te doen aan een onderkruiper; het bedreigen van onderkruipers hunne namen aan te slaan en op een lijst te publiceeren. Zie *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1132, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 635.

den Minister zoowel reeds in de stukken alsook nu weder bij de beraadslagingen afgelegd.

Het komt mij voor, dat Mr. Troelstra door zijne herhaalde verklaringen, dat de beteekenis van het woord „feitelijkheid" eigenlijk nog heelemaal niet vaststond, verheldering van het begrip niet bevorderd, het belang der zaak niet gediend heeft.

Daartegenover kan ook niet ontkend, dat de Minister zelf in zijne verdediging zakelijker had kunnen wezen [1]). Ook de voorstanders der wet bleven in gebreke eene heldere uiteen-

---

1) Inplaats van op de in Hoofdstuk II (p. 94—96) vermelde gronden te wijzen of Mr. Troelstra tegen te voeren, dat het verschil met Mr. Willinge ten slotte niets afdeed op de *beteekenis* van „feitelijkheid" of hem te wijzen op datgene wat in art 266 Swb. wèl tot nadere bepaling van dat woord strekte, antwoordde Min. Loeff niet anders, dan dat hij de methode van Mr. Troelstra, het zich begeven in allerlei casuistiek, afkeurde, maar voor dit maal dan nog wel zeggen wou, dat de door Mr. Troelstra gestelde voorbeelden (zie boven p. 129, noot 3) volgens de Regeering niet vielen onder „feitelijkheid". Daaraan knoopte de Minister eene beschouwing vast over het begrip geweld, ten bewijze dat Mr. Troelstra aan dat woord een te ruimen zin gaf, waarbij echter de Minister, naar het mij voorkomt niet gelukkig was in de keuze zijner voorbeelden. Immers de Minister zeide daar: „Onder geweld kan bijvoorbeeld nooit begrepen „worden het afnemen van de pet van iemand, en het in het slijk werpen „en daar vertrappen van die pet. Onder geweld kan, mijns inziens, even„min begrepen zijn het gooien met steenen naar een rijtuig waarin iemand „is gezeten, zonder dat het rijtuig of de persoon, die er in zit, geraakt „wordt. Zoo zouden er tal van voorbeelden zijn aan te voeren, die duidelijk „zouden doen uitkomen, dat er verschil is tusschen geweld en feitelijk„heden. . . . Ik wil mij niet in verdere casuistiek begeven. Ik geloof „bovendien dat de voorbeelden, die ik heb aangehaald, voldoende het „verschil tusschen „geweld" en „feitelijkheden" in het licht stellen". (*Handelingen IIe Kamer*, *1902—03*, p. 1133, 2e kolom). Het eerst genoemde geval nu *kan* naar de boven door ons uitgewerkte opvatting wel degelijk geweld in zich sluiten; óf het dit is zal uit de omstandigheden moeten blijken. Dit geweld kan dan gericht zijn op dwang, maar veelal zal het gericht zijn op beleediging. Dat het tweede voorbeeld wel terdege naar onze opvatting geweld, inhoudende bedreiging met geweld, bevatten zou, is duidelijk.

Deze voorbeelden, met de daaraan door den Minister gehechte interpretatie, strekten dus ook niet tot verheldering der heerschende begripsverwarring.

zetting te geven van wat door het woord „feitelijkheid", op grond van de gewisselde stukken en de nu bij de behandeling van art. I gegeven verklaringen, in art. 284 zou beteekenen. De geringe tijdsruimte tusschen de Memorie van Antwoord (28 Maart) en den aanvang der beraadslagingen (2 April) zal daarvan de oorzaak zijn geweest. Hoe dit zij, het blijft te betreuren, dat het niet geschiedde. Duidelijker was dan uitgekomen, dat inderdaad de beteekenis van „feitelijkheid" niet zoo onvast was.

De waarheid hiervan kunnen wij niet beter in het licht stellen dan door dit thans zelf aan te toonen in eene korte samenvatting van de resultaten, tot welke wij, zoowel in Hoofdstuk II alsook nu weder kwamen.

In het IIe Hoofdstuk zagen we [1]) ten opzichte van het woord „feitelijkheid" in de eerste plaats „dat voor de drie- „ledige aanduiding: „geweld" „feitelijkheid" „bedreiging met „geweld of eenige andere feitelijkheid" eene vingerwijzing is „geweest art. 412 Code Pénal met zijn „voies de fait, vio- „lences ou menaces".

Waar de Regeering zelve verklaarde, dat de in art. 412 C.P. gebruikte indeeling slechts „eene vingerwijzing" gaf, zoo mag daaraan dan ook niet meer waarde gehecht worden. Alleen de *woorden* werden overgenomen. Voor de beteekenis dier woorden mag uit art. 412 C. P. geenerlei conclusie getrokken worden.

Voorts constateerden wij in dat Hoofdstuk [2]), dat het de uitgesproken bedoeling der Regeering geweest is niet allerlei handelingen maar alleen „feitelijkheden" *in den trant* [3]) van

1) Zie boven Hoofdstuk II, p. 92.
2) Zie boven Hoofdstuk II, p. 92/93.
3) Zie boven p. 93, noot 2.

„handtastelijkheden" tegen te gaan. Dat het woord „feitelijk-„heid" daarom niet letterlijk opgevat, daaronder niet verstaan mocht worden allerlei, wat men in het dagelijksch leven eene feitelijkheid zoude kunnen noemen; dat daarentegen het nieuw toegevoegde vergeleken moest worden met hetgeen reeds bestond en zoo ergens dan ook hier met den geest der wet en de historie van het misdrijf te rade gegaan zou moeten worden.

Eene vergelijking van het nieuwe met het oude artikel doet zien, dat aan het begrip „geweld" werd vastgekoppeld het begrip „feitelijkheid", ten overvloede nog aangegeven door het vòòr „feitelijkheid" geplaatste woordje: „andere".

De geest der wet komt uit in de bedoeling der Regeering, welke niet onduidelijk èn in hare verklaringen èn in de gebezigde voorbeelden, zoowel als in de door haar gegeven redactie bleek te zijn, dat „feitelijkheid" niet in den ruimsten zin des woords mocht worden opgevat, maar daaraan eene meer beperkte beteekenis, verwant aan „geweld" moest worden toegekend.

Eindelijk, de historie van het misdrijf, geïncorporeerd in de Wet van 1872, leert niets anders. Naast „geweld" werden in die wet geene andere feitelijkheden strafbaar gesteld, dan die, welke het karakter eener positieve krachtsoefening droegen.

Dit alles gaven de stukken te concludeeren. Wat vonden wij nu in het verslag der beraadslagingen? Al weder hetzelfde: elke feitelijkheid moet steeds dèzen grondtrek vertoonen, dat het doen bestaat in eenige krachtsaanwending. Het dreigen met boycott, het publiceeren van namen en al dergelijke, welke de spreektaal eene feitelijkheid noemt, valt daaronder niet. In zooverre beperking van het begrip. Maar overigens geen limiet gesteld. Moge ten opzichte van „ge-

„weld" misschien een oogenblik gedubieerd of persoonlijke aanraking als vereischte moet gesteld ten aanzien van „feite-„lijkheid" is in dit opzicht redelijke twijfel niet mogelijk; daarvoor mag niet in de plaats geschoven het begrip „hand-„tastelijkheid". Ook naar de andere zijde geen grens; voor de geringheid der krachtsoefening geen minimum gesteld [1]); tot zelfs gebaren zouden onder het begrip te brengen zijn.

Het komt mij voor, dat hierin eene voldoende omschrijving van het begrip „feitelijkheid" gegeven is, eene omschrijving, die bij alle ruimte, welke ze laat, toch niet in het onzekere doet rondtasten.

De grens van „geweld" en „feitelijkheid" loopt tusschen het gewone en meer dan gewone der krachtsoefening; ze wijst niet in abstracto bepaalde handelingen als altijd gewelddadig, weer andere als altijd slechts „feitelijkheden" aan, maar voor ieder concreet geval zal afzonderlijk moeten uitgemaakt, of de daad als „geweld" dan wel als „feitelijkheid" is te qualificeeren.

Nut voor de practijk levert het aanwijzen van de grens tusschen „geweld" en „feitelijkheid" niet op, nu art. 284*nieuw* beide als middel tot dwang noemt.

Ten slotte worde hier nog geconstateerd, dat het in het IIe Hoofdstuk geopperde vermoeden [2]), als zoude de „weg-„neming", „beschadiging of onbruikbaarmaking van werktuigen „of gereedschap", welke „niet het karakter van „geweld" „draagt", opgenomen in de Wet van 12 April 1872, uitgevallen

---

1) Zoo zullen onder het begrip vallen ook niet-actieve handelingen. Hier zij nog opgemerkt dat de feitelijkheid niet noodzakelijk personen of goederen behoeft te betreffen, edoch wel altijd tegen een bepaald persoon moet gericht zijn.

2) Zie boven Hoofdstuk II, p. 75 en p. 90.

bij art. 284*oud*, nu weer bij de novelle van 1903 in den vorm van „feitelijkheid" als middel tot dwang hersteld zijn, inderdaad waarheid bevat.

Het begrip „feitelijkheid" staat dan nu voor ons vast. Binnen de beperking, welke er aan gesteld moet worden, bleek het naar de zijde van de geringheid der krachtsoefening onbegrensd te zijn. Was dan de felle oppositie tegen de opname in art. 284 niet gerechtvaardigd? Op deze vraag wordt elders het antwoord gegeven. Genoeg zij thans alleen deze wedervraag te doen: werd dan de „feitelijkheid" voortaan strafbaar gesteld of was het niet wederrechtelijke *dwang* door middel eener feitelijkheid?

***

c. Bedreiging. Over de beteekenis van het woord hebben wij bij dit middel tot dwang niet te spreken. Wel daarentegen zullen wij nader moeten bezien waarmede, tegen wien en op welke wijze gedreigd moet wezen, zal het als middel tot dwang strafbaar zijn.

Naast „bedreiging met geweld" bracht de novelle van 1903 ook „bedreiging met eenige andere feitelijkheid", terwijl sub 2° „bedreiging met smaad of smaadschrift" onveranderd gehandhaafd bleef.

Wat dit laatste betreft, verstaat art. 261 Swb. onder „smaad" het „opzettelijk iemands eer of goeden naam aan„randen, door telastelegging van een bepaald feit, met het „kenlijk doel om daaraan ruchtbaarheid te geven." „Indien „dit geschiedt door middel van geschriften of afbeeldingen, „verspreid, openlijk tentoongesteld of aangeslagen" maakt de dader zich schuldig aan „smaadschrift".

Zooals te begrijpen valt, kunnen wij op de beteekenis van dit delict niet verder ingaan. Dit zou ons te ver voeren.

Alleen moet er op gewezen, dat de telastelegging van een bepaald feit in overeenstemming met de „faits précis" van de artt. 367 j°. 375 C. P. zeer streng door de iurisprudentie wordt opgevat, zoodat dit feit „door vermelding van tijd en „plaats of omstandigheden zoodanig [moet] omschreven zijn, „dat geen twijfel mogelijk is, welk bepaald feit bedoeld „wordt" [1]).

Zoo zal dus bij eene werkstaking de bedreiging tegen onderkruipers: „houdt met dat werk op, of anders zullen „wij uw namen aanslaan en publiceeren op een lijst, opdat „uw kameraden zullen weten, wat zij aan u hebben" [2]) nog niet altijd eene bedreiging met smaadschrift behoeven te zijn [3]).

Maar bovendien heeft dit gedeelte van art. 284 Swb. niets specifieks, wat den arbeidswillige meer in het bijzonder beschermt, of schier alleen op werklieden van toepassing zou zijn, gelijk van de voorafgaande alinea niet geheel ontkend kan worden. We zullen daarom hieraan niet meer aandacht schenken dan volstrekt, volledigheidshalve, noodzakelijk zal zijn.

Wat nu aangaat de bedreiging met „geweld of eenige „andere feitelijkheid" zoo zagen wij boven welke betee-

---

1) Cf. Vonnis Rb. Amsterdam van 29 Nov. 1887; Arrest Hof Amsterdam van 17 Jan. 1888; W. 5540; Vonnis Rb. Amsterdam van 21 Juni 1889; W. 5731; P. v. J. 1889, 2469. Zie Cremers, Wetb. v. Strafr., sub. art. 261 n°. 526; Arrest Hof Arnhem van 17 Maart 1904; W. 8075.

2) Voorbeeld door Mr. Troelstra in de Tweede Kamer bij de behandeling der Strafwetnovelle 1903 den Minister voorgelegd. Zie *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1132, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 635.

De Minister verklaarde dat dit niet „naar het idee der Regeering onder „het artikel zou vallen". Deze uitspraak zag echter niet op deze alinea maar op de vorige; de Minister en ook Mr. Troelstra bedoelde dat deze bedreiging niet zou vallen onder „feitelijkheid" of eene „bedreiging met eenige „feitelijkheid". Zie *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1133, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 636.

3) Vgl. Vonnis Rb. Amsterdam van 23 Oct. 1900; P. v. J. 1900, 96; Rep. 1900, 8103. Zie Cremers, Wetb. v. Strafr., 3e Vervolg sub art. 261 n°. 264.

kenis aan deze beide woorden gehecht moet worden. Na te gaan de mate van het geweld of van de feitelijkheid hierbij vereischt, is alweder in abstracto even ondoenlijk als het in concreto overbodig is. Op de bedreiging, niet op de feitelijkheid of het geweld komt het hier aan.

De beantwoording der vraag tegen wien de bedreiging gericht moet zijn, levert geen moeilijkheden op. Bij bedreiging met smaad of smaadschrift moet wel aangenomen worden, dat zij gericht behoort te zijn tegen den persoon zelf, dien men dwingen wil.

Ten opzichte van bedreiging met geweld of feitelijkheid bracht de novelle van 1903 eene uitdrukkelijke aanwijzing.

In het Voorloopig Verslag was de opmerking gemaakt dat in het Ontwerp Strafwetnovelle „naar sommiger meening be- „dreigingen geuit tegen leden van het gezin ten onrechte „niet strafbaar [waren], terwijl" — zoo leest men daar verder — „het toch bekend is, dat juist zulke bedreigingen dikwijls „gedaan worden teneinde arbeidswilligen tot het nederleggen „van het werk te brengen. Hiertegen werd door anderen op- „gemerkt dat bedreigingen jegens het gezin te beschouwen „zijn als middelen om den arbeidswillige zelven vrees aan „te jagen. Intusschen achtten ook deze leden het wenschelijk „de strafbaarheid van zoodanige bedreigingen in het artikel „uitdrukkelijk te vermelden, op dat duidelijk blijke, dat zij „niet geoorloofd zijn" [1]).

De Regeering verklaarde hierop in haar Memorie van Antwoord, dat zij „bij de nieuwe redactie met de gemaakte op- „merking rekening gehouden" had [2]). Zoo werd in art. 284

1) Zie Voorl. Verslag, p. 11, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 624.
2) Zie Mem. v. Antw., p. 22, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 626.

opgenomen de omschrijving, dat de bedreiging „hetzij tegen „dien ander, hetzij tegen derden" gericht kon zijn. In verband met hetgeen uit het Voorloopig Verslag werd medegedeeld, blijkt hieruit dat de Regeering een zoo ruim mogelijke opvatting hiervan voorstond. Dit is ook duidelijk uit het antwoord van Minister Loeff, op de m.i. overbodige vraag van Mr. Willinge of de woorden „gericht hetzij tegen dien „ander, hetzij tegen derden" alleen slaan op het woord „fei-„telijkheid" hetwelk daaraan onmiddelijk vooraf gaat of op „al hetgeen daaraan voorafgaat" [1]). De Minister verklaarde, dat inderdaad dit laatste het geval was, ja, dat hierin, naast de opname van het begrip feitelijkheid, juist de uitbreiding lag van art. 284*oud*: „voortaan zou ook strafbaar zijn dwang „tegenover iemand geoefend door de opgesomde middelen, die „tegen derden zijn aangewend". Deze laatste uitbreiding „reikt[e] zelfs verder dan tot de leden van het gezin". Het „was noodig dit duidelijk uit te spreken". De ondervinding „heeft namelijk geleerd, dat geweld en bedreiging met ge-„weld niet alleen gericht worden tegen de leden van het „gezin van hem, dien men wil dwingen, maar ook bijv. „tegen zijn verloofde of zijn meisje, een intimidatie waar-„voor hij uit den aard der zaak soms nog gevoeliger is, dan voor „bedreiging of geweld gericht tegen een lid van zijn gezin" [2]).

Over de wijze waarop de dreigementen geuit kunnen worden, zegt art. 284 nagenoeg niets.

Voor bedreiging met smaad of smaadschrift is wel geene andere vorm te denken dan die door woorden, zoo ten minste

---

1) Cf. *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1129, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 632.
2) Cf. *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1130, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 633.

het dreigement nog voor de eerste maal gebezigd moet worden.

Met „geweld of eenige andere feitelijkheid" daarentegen kan op velerlei wijze gedreigd worden: uitdrukkelijk, door woord of geschrift; stilzwijgend, door middel van geweld of eenige andere feitelijkheid.

Hier raken wij het verband der in art. 284 genoemde middelen onderling, alsook het verband met het andere feitelijke bestanddeel: „dwang."

De behandeling hiervan komt eigenlijk neer op de beantwoording en verdere uitwerking van deze vraag: is in art. 284 zoowel de „vis absoluta" als de „vis compulsiva" bedoeld?

Ongetwijfeld moet deze vraag bevestigend beantwoord worden. Wil men daarvoor nog een bewijsgrond, dan zou ik willen wijzen op het Voorloopig Verslag [1]) en de Memorie van Antwoord [2]) der novelle van 1903, waar uitdrukkelijk gezegd wordt, dat „dwingt" „hier synoniem is met „er toe „brengt," mits slechts die uitdrukking worde verstaan in „dezen zin, dat men tegen zijn wil tot iets gebracht wordt" [3]).

In art. 284 wordt derhalve de absolute dwang, physieke zoowel als psychische, gestraft, maar evenzeer de relatieve, de dwang welke het gevolg is van de zoogenaamde psychische drang [4]).

Dit mag nu echter niet zòò verstaan, dat het middel van bedreiging de „vis compulsiva", en het middel van geweld de „vis

---

1) Zie Voorl. Verslag, p. 10, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 619/620.

2) Zie Mem. v. Antw., p. 21, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 169.

3) Aldus ook de iurisprudentie. Cf. Arrest H. R. van 8 April 1890; W. 5860 en de conclusie aldaar van den Adv. Gen. Gregory.

4) Cf. van Hamel, *Inleiding*, 1e druk, p. 283, noot 30; in de 2e druk weggelaten.

„absoluta" inhoudt [1]), maar, en hierin ligt juist het verband van „geweld" en „bedreiging", dat het geweld ook als „vis compulsiva" werken kan. In verreweg de meeste gevallen zelfs zal het geweld „vis compulsiva" of m. a. w. *bedreiging* inhouden; in slechts zeer enkele gevallen „vis absoluta" zijn. Dit geldt zoowel van geweld op personen gepleegd, als van dat tegen goederen aangewend. Toch komt geweld als vis absoluta wel voor ook in onze iurisprudentie. Zoo een geval voor het Hof te 's Gravenhage [2]), dat iemand door middel van geweld gedwongen werd eene schuldbekentenis te teekenen, 's mans hand met behulp van een ander vastgenomen en op deze wijze de handteekening, mede onder het toedienen van stompen en gewelddadig knijpen, gezet werd [3]).

Doch ook als er „vis absoluta" gepleegd wordt kan deze „vis compulsiva" inhouden, b.v. in het hier genoemde geval, als het slachtoffer losgelaten wordt en dit nu, uit vrees voor herhaling, eigenhandig het verlangde volbrengt.

Vooral bij werkstakingen zal de „vis absoluta" tegen goederen b.v. het vernielen der gereedschappen het stuk slaan van de lampen, die 't ruim van het schip verlichten [4]), gewoonlijk tegelijkertijd inhouden of anders gepaard gaan [5]) met vis compulsiva, omdat men hier veelal met meerdere personen te doen heeft en het absoluut geweld tegen één werkman relatief geweld zal beduiden tegen alle andere arbeidswilligen.

Geheel hetzelfde geldt ook van „feitelijkheden". Alleen is

---

1) Cf. de Josselin de Jong t. a. p. p. 5.

2) Arrest Hof den Haag van 16 Oct. 1886; W. 5339.

3) Gevallen van geweld tegen goederen, als „vis absoluta" werkend, komen vaker voor. Cf. b.v. Arrest H. R. van 9 Nov. 1896; van den Honert 1896, n°. 3504, p. 339.

4) Cf. 't Arrest in noot 2, p. 139 geciteerd.

5) Cf. het boven aangehaalde voorbeeld uit het Arrest Hof den Haag van 16 Oct. 1886; W. 5339.

het duidelijk, dat feitelijkheden aan een persoon aangedaan natuurlijk nooit als „vis absoluta" kunnen voorkomen. Ook van feitelijkheden, niet aan een persoon en ook niet aan goederen gepleegd, zoude ik mij zulks niet kunnen voorstellen, Alleen de feitelijkheden, welke rechtstreeks goederen betreffen, zullen als „vis absoluta" tegen den persoon in quaestie kunnen werken, b.v. het wegnemen van gereedschap; het sluiten van een pakhuisdeur en het verbergen van den sleutel; het afdraaien en verwijderen der asmoeren van een rijtuig [1]).

De feitelijkheden, welke als „vis compulsiva" werken, doen dat op zich zelf afgescheiden van eenigen verderen inhoud (b. v. het in een drinkwaterput werpen van petroleum [2]) òf — en dit zal wel 't meest het geval zijn — omdat zij bevatten, hetzij bedreiging met eenige *feitelijkheid* (b. v. het vlak naast of voor iemand gaan loopen: bedreiging met eenige lichte handtastelijkheid), hetzij bedreiging met geweld (b. v. het neerleggen van met petroleum gedrenkte lappen in de schuur van een „onderkruiper").

Kan nu echter — en hier komen wij aan het verband der gebezigde middelen en den „dwang" — elk geweld, hoe gering ook, als vis compulsiva werkend, of zelfs de minste feitelijkheid — aan de geringheid der krachtsaanwending is geen limiet gesteld! — oorzaak van eene veroordeeling op grond van art. 284 worden? M. i. niet; de eisch, dat steeds het *causaal verband* zal moeten vaststaan tusschen het gepleegde geweld, de feitelijkheid of de bedreiging in woord

---

1) Historisch gebeurd in de stakings-dagen van 1903 bij de Amsterdamsche Rijtuigmaatschappij. Zie boven Hoofdstuk II, p. 76/77.

2) Historisch voorgekomen tijdens de staking te Rijssen van dit jaar. Zie „Het Volk" van Donderdag 21 Febr. 1907. N°. 2112.

of geschrift en het doen, niet doen of dulden, geeft het zoo noodige en zoo voldoende tegenwicht [1]).

Het is hier van belang er op te letten dat „dwang" tweeërlei beteekenis heeft. Het actieve dwingen wordt „dwang" genoemd; daarnaast echter wordt ook het resultaat van dien „dwang" met dat woord aangeduid [2]).

Art. 284 zal nu alleen dan toepasselijk zijn wanneer in rechte vaststaat het oorzakelijk verband [3]) tusschen het actieve dwingen en het doen, niet doen of dulden. M. a. w. bewezen zal moeten worden dat het passieve gedwongen zijn het gevolg was van dien actieven dwang. Wat rechtens gelden zal, als alleen het actieve dwingen is bewezen en het resultaat niet is ingetreden, betreft het vraagstuk der „poging". Welke invloed het zal hebben, dat de passieve dwang het gevolg was van eens anders dan des beklaagden actieven dwang, geldt het leerstuk der „deelneming".

In dezen eisch van causaal verband ligt voor den rechter eene moeilijkheid besloten, die niet gering mag worden geacht.

Bij geweld of feitelijkheden die als „vis absoluta" werken, zoowel rechtstreeks tegen personen als ook tegen goederen, is dit causaal verband van zelf duidelijk.

Ook waar geweld als „vis compulsiva" tegen personen of goederen gepleegd wordt zal het bewijs veelal niet moeilijk te leveren zijn. Minder voor de hand liggend zal het kunnen

1) Hierop valle de nadruk. Bij de algemeene beraadslagingen in de Tweede Kamer heeft men dit veel te veel voorbij gezien. 't Is schering en inslag dat men art. 284*nieuw* opvat als strafbaar stellende „feite- „lijkheden".

2) Cf. Mr. Noyon, t. a. p. dl. II, p. 16 v.v. die hierop m. i. niet voldoende let. Evenmin Mr. den Beer Poortugael, *Opmerkingen naar aanleiding van art. 284 Wb. v. Str.* Leiden, 1891. Diss. Aldaar p. 7 v.v. § 5.

3) Cf. Mem. v. Toel. op art. 242 Swb.; Smidt t. a. p. dl. II, p. 306.

zijn, waar het geldt enkele feitelijkheden. Even moeilijk zal dit causaal verband soms aan te toonen zijn, waar het geweld of de feitelijkheden, gelijk bij werkstakingen licht voorkomen kan, op een ander dan den te dwingen persoon, of ook, wat ongeveer gelijk zal staan, tegen goederen van dien anderen persoon worden uitgeoefend en er tusschen deze personen geen andere band, dan alleen een kameraadschappelijke bestaat.

Inderdaad, eene beslissing zal den rechter niet altijd even gemakkelijk vallen. Doch men vergete hierbij altijd één ding niet. In 't algemeen zal hij te doen hebben òf met gevallen, die geheel op zich zelf staan òf met vervolgingen, die haar oorzaak vinden in werkstakingstroebelen.

Bij zulk een op zich zelf staand geval, als iemand beweert door middel van eene feitelijkheid, stel nu eens van de allerlichtste soort, gedwongen te zijn tot het staken van den arbeid of het niet binnengaan van een werkplaats waar gestaakt wordt, dan zal het den rechter zeker moeilijk vallen het causaal verband te constateeren, maar is daarmede, gezien de geheele aard van het feit, zijn taak des te gemakkelijker: vrijspraak volgt.

Daarentegen bij eene aanklacht wegens dwang, gepleegd tegen een onderkruiper door middel van feitelijkheden, te midden eener oploop van stakers, zal het bewijs van het plegen van elke feitelijkheid veelal het bestaan van het oorzakelijk verband in zich sluiten.

Eene overweging, welke tevens nog eene beslissing voor den rechter vergemakkelijken zal, is deze, — en hier betreden wij voor een oogenblik het terrein van het schuldbestanddeel — dat ook het opzet gericht zal moeten zijn op het door middel van dèze feitelijkheid dwingen. Bij zulke gevallen als het bovengenoemde op zichzelf staande zal

doorgaans dit opzet niet, bij werkstakingstroebelen meestentijds zeer duidelijk blijken.

De verklaring van den eersten getuige zelf, dat hij tengevolge van de op hem uitgeoefende vreesaanjaging gehandeld heeft, zal alleen dan voor den rechter kunnen dienen, wanneer het dezen gebleken is, dat de bedreiging hem, den eersten getuige — heeft kunnen bereiken en inderdaad ook bereikt heeft.

Het bestaan van dit causaal verband moet als vanzelf spreekt in de dagvaarding vermeld worden, evenals ook de rechter in de overwegingen van zijn vonnis hiervan zal moeten doen blijken. En terwijl hieraan door de iurisprudentie niet altijd evenveel aandacht wordt gewijd [1]), komt mij eene breedere motiveering, dat het oorzakelijk verband aanwezig is, alleszins gewenscht voor.

***

B. Het onrechtmatigheidsbestanddeel. Al is voor elk delict onrechtmatigheid een vereischte, zoo wordt toch deze eisch in de strafwet niet telkens nog afzonderlijk uitgedrukt. Art. 284 echter behoort tot die bepalingen, waar dit wel geschiedt: het woord „wederrechtelijk" is in de delicts-omschrijving opgenomen.

---

1) Vgl. Arrest H. R. van 9 Nov. 1896; van den Honert, n°. 1896, 3504, p. 339. Als eerste middel van cassatie was aangevoerd, dat niet onderzocht en derhalve ook niet gemotiveerd was, dat het werpen met erts de werklieden gedwongen had het werk te staken. Hierop slaat deze overweging:
„O. dat bij het in hooger beroep bevestigde vonnis al wat deze telast-„legging bevat . . . bewezen is verklaard; dat daarin *opgesloten ligt*, dat „het staken van het werk tot oorzaak heeft gehad het geweld; dat de „rechter mitsdien over het bij het middel bedoelde verband [nl. het causaal „verband tusschen het geweld en het staken van het werk] heeft beraad-„slaagd en beslist: hij geen rekenschap te geven heeft, waarom hij daar-„omtrent aldus en niet anders heeft geoordeeld; en dat alzoo het eerste „middel van cassatie is ongegrond".

Over de beteekenis van dit woord „wederrechtelijk" in het Strafwetboek is voortdurend veel strijd geweest. Sommigen geven er eene verklaring aan al naar gelang van het artikel, waarin het is opgenomen. Velen echter willen ééne omschrijving voor heel het Wetboek van Strafrecht.

In 't algemeen kan men al de verschillende meeningen splitsen in twee hoofdgroepen, de eene, welke aan „wederrechtelijk" eene positieve-, de andere, die er eene negatieve strekking aan geeft. Elk dezer valt weer in tweeën uiteen [1]).

Eene positieve beteekenis staan voor zij, die het verklaren òf als in strijd met het objectieve recht, òf als in strijd met een subjectief recht, en er dan voor willen lezen „met krenking van eens anders recht" [2]).

Eene negatieve omschrijving geven zij, die het woord „wederrechtelijk" verstaan in den zin van „niet steunende „op het objectieve recht" en zij, die het opvatten als „niet „steunende op een subjectief recht" en er dan voor in de plaats stellen: „zonder een recht daartoe" of iets dergelijks [3]).

Met het streven om een van deze vier beteekenissen als de eenige en uitsluitende voor heel het Strafwetboek te verklaren, kan niet worden meegegaan. Het is een pogen om

---

1) Cf. van Hamel, *Inleiding*, 2e druk, § 28, p. 256.

Zie ook Mr. C. M. de Kuijper, *Het begrip wederrechtelijk in het Nederlandsche Wetboek van Strafrecht.* Amsterdam, 1905. Diss. Aldaar p. 7.

Vgl. ook Mr. S. J. L. M. van Schaik, *De Huisvredebreuk in Wet en Practijk.* Amsterdam, 1899, Diss. Aldaar p. 38 v.v.

2) Aldus Mr. Noyon, die deze beteekenis voor geheel het Wetboek wil toepassen uitgezonderd in art. 444.

Cf. Noyon t. a. p. dl. I, p. 18 v.v.

3) Aldus Mr. de Kuijper t. a. p. die haar voor alle artikelen behalve art. 444 wil toegepast zien.

eenheid te scheppen, waar die niet bestaat. Al dadelijk valt art. 444 Swb. af; het neemt voor zoover „de getuigen" betreft een geheel geisoleerde positie in, daar algemeen aangenomen wordt [1]), dat „wederrechtelijk" te hunnen opzichte beteekent: „zonder geldige reden".

Maar voorts is ook zulk eene eenheid oorspronkelijk niet bedoeld: de Memorie van Toelichting geeft hier telkens de bewijzen van; ook het door elkaar gebruiken van termen als: „onrechtmatig", „zonder daartoe gerechtigd te zijn", „met „overschrijding van bevoegdheid", „zonder verlof" naast het woord „wederrechtelijk" wijst daarop.

Buitendien leidt het òf tot gewrongen constructies [2]) voor sommige artikelen òf tot het aannemen van eene zoo algemeene beteekenis, dat men er voor de practijk nog niets verder mede is.

Ten slotte, zulk streven geeft aanleiding tot oppervlakkigheid. Men zoekt het woord „wederrechtelijk" te verklaren en ziet voorbij, dat het begrip „wederrechtelijkheid" algemeen is, voor elk delict geldt, ook voor die waar het woord „wederrechtelijk" niet in de delictsomschrijving voorkomt. Men schaart zich aan deze of gene zij en vergeet, dat in den grond van de zaak het verschil zoo groot niet is. Want eigenlijk, gelijk ook Mr. van Hamel in den nieuwen druk van zijne „Inleiding" nu zegt, is „de aangeduide strijdvraag" „ijdel" [3]).

Wat toch heeft men strafrechtelijk onder het begrip „we-

1) Cf. Noyon t. a. p. dl. I, p. 19; De Kuyper t. a. p. p. 74 v.v.
2) Cf. om een voorbeeld te noemen Mr. de Kuyper ad art. 447 en 187 t. a. p. p. 37 v.v.
3) Van Hamel, *Inleiding*, 2e druk, § 28, p. 257. In zijn 1e druk kwam dit niet voor.

„derrechtelijkheid" te verstaan? In overeenstemming met de etymologische verklaring niets anders dan „in strijd met de „rechtsorde". De strafwet eischt straf alleen tegen wederrechtelijke handelingen, d. w. z. alleen tegen die handelingen, welke inbreuk maken op de rechtsorde, of welke de strafwet als zoodanig aanwijst.

In welke onderdeelen nu valt dit begrip „wederrechtelijk„heid", dat voor alle delicten zonder uitzondering geldt, uiteen?

Hoofdelement is, dat de eene of andere rechtssfeer in beduidende mate wordt aangetast. Maar er moet nog iets bij komen. Al zou in concreto het feit in beduidende mate op eenige rechtssfeer inbreuk maken, zoo staat daardoor nog niet altijd vast, dat het een de rechtsorde schendend karakter draagt m. a. w., in den waren zin des woords, „weder„rechtelijk" is. Er kunnen omstandigheden zijn (rechtvaardigingsgronden), die aan deze inbreukmakende handeling het karakter van schending der rechtsorde ontnemen. De dader kon tot zijne handeling bevoegd zijn. In het niet daartoe bevoegd zijn, ligt het andere element der wederrechtelijkheid.

Nu zijn er handelingen, die in se altijd inbreuk maken op eenige rechtssfeer, handelingen, waartoe ook nooit iemand bevoegd kan zijn (b. v. smaad of smaadschrift) òf niemand behalve de Staat (b. v. doodslag). De beide elementen van wederrechtelijkheid liggen in de daad zelf opgesloten. In dergelijke artikelen treft men dan ook geen van de bovengenoemde termen aan.

Bij de meeste strafwetartikelen echter zal wel de daar omschreven handeling in abstracto altijd op eenige rechtssfeer inbreuk maken, maar daarnaast de mogelijkheid bestaan, dat de dader daartoe bevoegd was; of wel de daar omschreven handeling alleen dan een inbreuk op eenige rechtssfeer maken,

wanneer de dader daartoe niet bevoegd was. Het is duidelijk, dat in beide gevallen het onderzoek naar de „wederrechtelijkheid" neer komt op de beantwoording der vraag: was de dader bevoegd? Staat in dergelijke artikelen dan ook het woord „wederrechtelijk", hoezeer materieel geheel overbodig en taalkundig verkeerdelijk gebruikt, dan zal, wil men er nog eenige beteekenis aan geven, deze moeten [1]) zijn: „zonder daartoe bevoegd te zijn" of iets dergelijks [2]).

Wanneer wij nu in dit licht art. 284 beschouwen, dan blijkt dat aan het woord „wederrechtelijk" materieel weinig waarde gehecht behoeft te worden. Wat de beteekenis betreft, die er dan nog aangegeven kan worden, stemmen we geheel overeen met wat Minister Loeff, naar aanleiding van de opmerkingen aangaande „wederrechtelijk" in het Voorloopig Verslag gemaakt [3]) verklaarde, toen hij na eene breede uitweiding over het begrip neerschreef: „wederrechtelijk zal

---

1) Bij die artikelen, waar het niet tot de handeling bevoegd zijn de inbreuk op de rechtssfeer teweeg moet brengen (b.v. art 138 huisvredebreuk), zou men op zich zelf genomen voor „wederrechtelijk" ook wel kunnen lezen: „met krenking van eens anders rechtssfeer" doch men komt er niets verder mede, en moet, om uit te maken of er krenking van eens anders recht aanwezig is toch weer terugvallen op de vraag of de dader bevoegd was. (Zoo heeft men dan ook zeer terecht in de artt. 458—461 e. a. de uitdrukking gebezigd „zonder daartoe gerechtigd te zijn" en niet „met krenking van eens anders recht".) Daarom zal m. i. niet „met „evenveel grond de een [kunnen] zeggen, dat 't zwaartepunt wel, de „ander dat het niet in het gemis aan die eigen bevoegdheid ligt", gelijk Mr. van Hamel, *Inleiding*, 2e druk, § 28, p. 257, beweert.

2) Een geheel geisoleerde positie neemt m. i. art. 447 in, omdat bij de totstandkoming het woord „wederrechtelijk" hier expres ingevoegd werd, wijl „indien het bevoegd gezag bekendmakingen aanslaat op plaatsen „waar het daartoe geen recht heeft de handeling niet [behoort] beschermd „te worden". (Cf. Smidt t. a. p. dl. III, p. 276.) Hier moet — waar men steeds terug zal moeten vallen op de vraag, of de Overheid daartoe bevoegd was, zal art. 447 toegepast kunnen worden, — het woord „wederrech„telijk" omschreven als: „met krenking van de rechtssfeer der Overheid".

3) Zie Voorl. Verslag, p. 10, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 620/621.

„dus beteekenen: „met overschrijding van de iemand toeko-
„mende rechtsbevoegdheid" en heeft betrekking op hem, die
„den dwang oefent, niet op hem, tegen wien hij geoefend
„wordt" [1]).

Wanneer we de iurisprudentie op art. 284 voor dit punt nagaan, dan vinden we daarin weinig eenstemmigheid. In sommige dagvaardingen en vonnissen wordt van de wederrechtelijkheid zelfs niet gerept [2]), in andere het feit eenvoudig zonder meer als wederrechtelijk gequalificeerd [3]). Daarnaast heeft men twee gevallen, waarbij de wederrechtelijkheid uit de handeling zelve en de omstandigheden afgeleid en gemotiveerd wordt in dezer voege: „daar niemand door „geweld mag worden gedwongen tot het teekenen van kwi- „tanties" [4]) en in het andere vonnis: „O. dat hij, die een ander „door bedreiging met geweld dwingt een voorwerp af te laten „nemen, onverschillig of dat voorwerp aan hem of aan een „ander toebehoort, eene wederrechtelijke daad pleegt" [5]).

Dan zijn er twee beslissingen, waarin de wederrechtelijkheid te recht gezocht wordt in het feit, dat de dader geen recht tot zijne dwanghandeling had [6]).

Ten slotte vindt men twee uitspraken, waarbij m. i. ten onrechte de wederrechtelijkheid gelegd wordt in het feit dat

---

1) Zie Mem. v. Antw., p. 21, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 619—622.

2) Cf. Arrest Hof den Haag van 16 Oct. 1886; W. 5339; Vonnis Rb. Amsterdam van 25 Aug. 1898; (niet medegedeeld).

3) Cf. Arrest H. R. van 9 Nov. 1896; van den Honert 1896, n°. 3504, p. 839. Zoo ook in het requisitoir van het meervermelde Vonnis Rb. Amsterdam van 25 Aug. 1898.

4) Cf. Arrest Hof Arnhem van 14 Januari 1904; W. 8064.

5) Cf. Vonnis Rb. Alkmaar van 26 Maart 1889; T. v. S. dl. V, p. 520/21, n°. 18.

6) Cf. Arrest H. R. van 8 April 1890; W. 5860; en Vonnis Rb. Zutphen van 20 Juni 1900; T. v. S. dl. XIII.

de gedwongenen recht hadden tot de handeling, waarin zij verhinderd werden [1]).

Ten opzichte van het woord „wederrechtelijk" kan hier geene andere conclusie getrokken worden dan deze, dat er nu eens deze, dan weder die beteekenis aan gehecht is en dat hieruit te meer de waarheid blijkt voor art. 284 van hetgeen reeds opgemerkt werd, dat dit woord hier tamelijk wel overbodig is. Wanneer „wederrechtelijk" uit deze bepaling gelicht werd, zou het artikel naar den inhoud geene wijziging ondergaan.

Is het woord „wederrechtelijk" materieel alzoo van geene beteekenis, toch heeft het formeel voor artikel 284 nog hare waardij. En dit wel in tweeërlei opzicht.

In de eerste plaats wijst het, gelijk ook Mr. van Hamel wil in zijne Inleiding [2]), op de bedoeling van den wetgever, dat bij dit delict de onrechtmatigheid in concreto blijke. „Hier moet dan .... de onrechtmatigheid, het ontbreken van „recht of verlof, als positief bestanddeel in dagvaarding en „veroordeelend vonnis vermeld staan en in 't geding worden „bewezen" [3]). In hoeverre hieraan in de practijk voldaan wordt zagen wij boven reeds ter loops. Genoeg zij hier nog aan toe te voegen, dat het Hof Amsterdam in zijn Arrest van 27 October 1891, W. 6144 verklaarde, „dat wel het woord

---

1) Cf. Arrest Hof Amsterdam van 27 October 1891; W. 6144 en Vonnis Rb. 's Bosch van 14 October 1896; P. v. J. 1896/99.

Het wil mij voorkomen, dat dit niets aan het „wederrechtelijke" van het gepleegde feit afdoet; en dat alleen dan wanneer de wet den aangerande in zulk een geval uitdrukkelijk niet beschermen wil, het niet tot de daad gerechtigd zijn bij den aangetaste het de rechtsorde schendend karakter voor den beklaagde kan wegnemen.

2) Van Hamel, *Inleiding*, 2e druk, p. 255, § 28; 1e druk, p. 214. Evenzoo ook Simons t. a. p. dl. I, § 33, p. 174.

3) Van Hamel, *Inleiding*, 2e druk. p. 255, § 28; 1e druk, p. 215.

„wederrechtelijk" niet in de dagvaarding is opgenomen, doch „dat dit ook geen noodzakelijk vereischte is, wanneer maar „in de omschrijving der ten laste gelegde feiten zijn opge-„nomen daadzaken en omstandigheden waaruit het weder-„rechtelijke der feiten voort vloeit, gelijk hier het geval is".

Wat het bewijs der onrechtmatigheid betreft, zegt het Arrest Arnhem van 14 Januari 1904 (W. 8064), dat „de „wederrechtelijkheid voortvloeit en alzoo ook wettig en over-„tuigend is bewezen uit de omstandigheden", terwijl Rechtbank 's Hertogenbosch [1]) en die te Zutphen [2]) verklaren dat uit de bewijsmiddelen tevens het wederrechtelijke van beklaagdes handelingen volgt. In andere weder treft men geen overwegingen omtrent de wederrechtelijkheid aan [3]).

In de tweede plaats ook kunnen wij er in zien een bevel aan den rechter, bij dit strafbaar feit te letten op allerlei rechtvaardigingsgronden, niet uitdrukkelijk in eene wet genoemd. Zoo ergens, dan hebben wij zeker hier te doen met een delict, waarbij „het gevaar van veroordeeling, niettegen-„staande de handeling gerechtvaardigd was", grooter is dan bij eenig ander [4]). En dit geldt nog zoo veel te meer, nadat bij de novelle 1903 naast „geweld" ook „feitelijkheid" als middel tot dwang is opgenomen. Immers, nu zal men zich gevallen kunnen denken, waarbij door de geringheid van het middel te meer de nadruk komt te vallen op het niet gerechtigd zijn van den dader tot den dwang dien hij wil oefenen. Gevolg hiervan weer is, dat de rechter te nauwer na te gaan

1) Vonnis Rb. 's Bosch van 14 Oct. 1896; P. v. J. 1896, 99.
2) Vonnis Rb. Zutphen van 20 Juni 1900; T. v. S. dl. XIII.
3) Cf. Arrest H. R. van 8 April 1890; W. 5860; Arrest H R. van 9 Nov. 1896; van den Honert 1896, n°. 3504, p. 839.
4) Van Hamel, *Inleiding*, 2e druk, p. 255, § 28; 1e druk, p. 215.

heeft of er ook eene rechtvaardigingsgrond is, waarop de dader zich kan beroepen.

Zonder op deze quaestie verder in te willen gaan, zij in verband hiermede opgemerkt, dat, naar het mij voorkomt, buiten de vier algemeene rechtvaardigingsgronden in den derden titel van boek I der Strafwet en die, welke in andere wetten genoemd worden, nog meerdere voor den rechter zullen mogen gelden, al is niet altijd juist een wet of wettelijk voorschrift aan te wijzen, waarop zij rusten. Zoo zal het dwangrecht der ouders, waarvan ook bij werkstakingen wel gebruik gemaakt wordt [1]), m. i. zeer zeker een „fait d'excuse" opleveren.

***

C. Het strafwaardigheidsbestanddeel. Het is schier overbodig op te merken, dat dit bestanddeel hier geheel samenvalt met het onrechtmatigheidsbestanddeel en dus geene verdere bespreking vereischt.

***

D. Het schuldbestanddeel. Wanneer men uit dit gezichtspunt art. 284 beziet, dan blijkt, dat men te doen heeft met een doleus misdrijf. Evenwel ontbreekt in de delictsomschrijving, in tegenstelling met verschillende andere artikelen, het woord „opzettelijk".

Bij de samenstelling van het Strafwetboek had men tot systeem aangenomen, bij die doleuse misdrijven, „waar reeds „van zelf uit den aard van het feit en de taalkundige be„teekenis der tot omschrijving gebezigde woorden" [2]) het vereischte van opzet bleek, het woord „opzettelijk" weg te laten. Naar dit systeem kon in art. 284*oud* met zijn „*dwang door*

1) Cf. *De Timmerlieden staking in 1906 en de Actie daaraan voorafgegaan,* door P. J. Bomli. Uitgevers-Maatschappij „Voorwaarts". Aldaar p. 108.

2) Zie de Mem. v. Toel., § 5; Smidt t. a. p. dl. I, p. 78.

„*middel van geweld of bedreiging met geweld*" het woord „opzettelijk" inderdaad achterwege blijven.

In het Voorloopig Verslag [1]) echter over het Ontwerp Strafwetnovelle 1903 werd door „eenige leden" er op aangedrongen „in plaats van „wederrechtelijk" te lezen „opzette„lijk en wederrechtelijk." Anderen vonden dit „onnoodig", „aangezien van dwang geen sprake kan zijn zonder opzet „en niet is te bewijzen, dat verboden middelen zijn gebezigd „zonder dat daarmede tevens aangetoond wordt, dat de dader „willens en wetens gehandeld heeft".

De Regeering [2]) sloot zich bij deze laatsten aan, echter met deze motiveering: „wanneer — wat tot dusverre niet „is betwijfeld geworden — in art. 284 tot dusverre kon „worden volstaan met de uitdrukking „wederrechtelijk," is „deze ook hier voldoende".

Al is het woord „opzettelijk" alzoo in de delictsomschrijving bij de novelle niet opgenomen, zoo is daarom toch art. 284 — de geschiedenis en de plaats in het Strafwetboek bewijzen het voldoende — in zijn geheel een doleus delict gebleven.

Welke eischen brengt dat nu mede in de practijk? Welke is de aard en de omvang van het opzet?

Met het opzet alleen heeft de rechter te maken. Dit kan dan gericht zijn: 1°. op het doen of laten; 2°. op het veroorzaken van het constitutief gevolg; 3°. op de verwezenlijking van de overige feitelijke bestanddeelen (essentialia) [3]).

Bij elk doleus delict, dus ook bij art. 284, zal het opzet

1) Zie Voorl. Verslag, p. 10, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 621.
2) Zie Mem. v. Antw., p. 21, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 621/622.
3) Zie van Hamel, *Inleiding*, § 34, 2e druk, p. 323/324; 1e druk, p. 265.

altijd het eerste en het tweede moeten beheerschen. Welke de aard van het opzet daarbij kan zijn, zullen wij dadelijk bespreken. Of het eisch is, dat ook de overige feitelijke bestanddeelen — voor ons delict rijst hier de vraag alleen ten aanzien der onrechtmatigheid — door het opzet beheerscht moeten wezen, dit punt zal ons daarna bezig houden.

Opzet ten aanzien van de handeling. Als bij alle strafbare feiten, misdrijven zoowel als overtredingen, geldt, dat de handeling „gewild" moet zijn. Het geweld, de feitelijkheid, de bedreiging zullen niet mogen gepleegd zijn onder den invloed van absoluten dwang, b.v. hypnose. Is dit het geval, dan is er straffeloosheid, want er is geen opzet, geen schuld. Over dit in ons Nederlandsche Strafrecht zoo onbetwist vast staande punt [1]), behoeven wij voor art. 284 niet verder uit te weiden.

Opzet ten aanzien van het constitutief gevolg. Al ontbreekt in onze bepaling het woord „opzettelijk", zoo staat toch onomstootelijk vast, dat het opzet ook op het veroorzaken van het constitutief gevolg c. q. de inbreuk op de vrijheid van handelen gericht zij. In de eerste plaats blijkt dit uit de redactie van art. 284*oud*; het woord „opzettelijk" werd toen alleen weggelaten, omdat men het bij de aangewezen middelen overbodig achtte. Ook de geschiedenis van het artikel, die leert dat men uitdrukkelijk niet „geweld", maar juist „dwang" wilde strafbaar stellen, wijst het m. i. duidelijk uit. Maar ook de geschiedenis van art. 284*nieuw* geeft het onwederlegbaar bewijs. Was het voorstel in het Voorloopig Verslag door de Regeering overgenomen, onze bepaling zou

1) Cf. van Hamel, *Inleiding*, § 34, 2e druk, p. 324/325 en p. 331/332; 1e druk, p. 266 en p. 272/273.

geluid hebben: . . . . „hij, die een ander . . . . wederrechtelijk „en opzettelijk dwingt". Geen twijfel omtrent dit punt zou dan zelfs mogelijk zijn geweest, en zoo mag die ook nu niet bestaan.

Welke kan de aard van het opzet hierbij zijn? Zoowel „opzet als oogmerk" als „opzet met zekerheidsbewustzijn", ja ook „opzet met mogelijkheidsbewustzijn" zal m. i. voor kunnen komen, al zal het laatste slechts zelden, het tweede vaker aan te wijzen, terwijl het eerste het voor dit delict gewone opzet zal zijn. Verder hierop in te gaan werpt geen practisch nut af.

Nog op één punt zij hier gewezen. In dezen eisch dat het opzet gericht moet zijn op handeling èn gevolg, ligt, met het oog op de uitbreiding der middelen bij de novelle van 1903, een niet gering te schatten tegenwicht tegen te veelvuldige toepassing. Het spreekt wel van zelf dat de uitbreiding der middelen, vooral waar het zooveel lichtere zijn, meebrengt kans op meerdere veroordeelingen naar dit artikel. Doch daar staat dan tegenover, dat bij het bezigen van een lichter middel het bewijs van het opzet zooveel te moeilijker zal zijn. Ligt bij de zware middelen van art. 284*oud* veelal het opzet reeds opgesloten en uitgedrukt in het gebezigde middel, bij de lichtere van art. 284*nieuw* komt dadelijk de eisch naar voren: het opzet moet ook gericht zijn op het veroorzaken van dien dwang door dat middel. Zoo zal de feitelijkheid van het in een fietsband prikken, waardoor een werkman verhinderd wordt naar zijn werk te gaan, op zichzelf nog niet altijd veroordeeling ingevolge art. 284 met zich behoeven te brengen. Eerst wanneer naast het causaal verband tusschen het leeg laten loopen van den fietsband en het niet naar zijn werk gaan van den werkman gebleken is,

dat ook de dader het opzet had door dèze feitelijkheid hem tot nietsdoen te dwingen, althans het zich als noodwendig of mogelijk voorgesteld heeft, eerst dan zal veroordeeling kunnen volgen. En waar nu het causaal verband, maar ook het opzet moeilijk zal zijn te bewijzen, moet veelal vrijspraak volgen, òf veroordeeld worden, niet ingevolge art. 284 maar ingevolge art. 426 Swb. (baldadigheid).

Opzet ten aanzien van de wederrechtelijkheid? Waar men eigenlijk, gelijk de geschiedenis van art. 284*nieuw* leerde, onze bepaling te lezen heeft als stond er „opzettelijk en „wederrechtelijk" in plaats van alleen „wederrechtelijk", zoo kan hier de beslissing niet moeielijk vallen. Vast staat daardoor m. i., dat het opzet de wederrechtelijkheid niet behoeft te beheerschen. Zoo zal niet behoeven bewezen te zijn of in concreto vast te staan dat de dader zich eene voorstelling heeft gemaakt van het niet tot het dwingen bevoegd zijn. Als de „wederrechtelijkheid" objectief maar vast staat, is dit voldoende.

***

E. De bijzondere leerstukken. I Poging. Naast het voltooid delict van art. 284 wordt ook, naar het algemeene voorschrift van art. 45 Swb., poging tot dat misdrijf strafbaar gesteld. Van eene uitzondering op dezen algemeenen regel is hier geen sprake.

Het verschil nu tusschen „poging" en het voltooide misdrijf ligt enkel in het niet intreden van het constitutief gevolg. Zal de poging strafbaar zijn, zoo moet er in de eerste plaats zijn „opzet" in een van de drie schakeeringen; in de tweede plaats „een begin van uitvoering"; en ten slotte die uitvoering niet voltooid zijn „alleen ten gevolge van omstan- „digheden van [des daders] wil onafhankelijk".

Zal het bewijs van het opzet, wanneer geweld of bedreiging met geweld werd aangewend veelal geput kunnen worden juist uit het feit van het plegen des gewelds, het doen der bedreiging, het bewijs van het opzet tot poging van dwang door middel eener bloote feitelijkheid zal dikwijls moeilijk te geven zijn. Alleen uit het feit dat de feitelijkheid van dien aard was, dat ze op den mensch in het algemeen indruk moest maken, gepaard aan het bewijs, dat het gevolg niet ingetreden is alleen tengevolge van omstandigheden, van des daders wil onafhankelijk, zal het opzet vast kunnen staan.

Of eene daad werkelijk aangemerkt moet worden als een begin van uitvoering, zal bij dit delict niet moeilijk zijn uit te maken. Is er geen geweld, bedreiging of feitelijkheid gepleegd, er is ook geen „commencement d'exécution".

Het bewijs, dat alleen tengevolge van omstandigheden, van des daders wil onafhankelijk, de uitvoering niet is voltooid, zal gewoonlijk niet moeilijk zijn. Zoo de dader zelf niet de een of ander frappante tegendaad doet, blijven het gepleegde geweld, de geuite bedreiging, de aangedane feitelijkheid na werken. Wordt na het plegen van het geweld etc, het werk niet gestaakt, dan zal de oorzaak hiervoor meestentijds wel aan te wijzen zijn in de bijzondere onvervaardheid van den arbeidswillige, de opgedaagde bescherming der politie [1]) of dergelijke omstandigheden.

* * *

II Deelneming. Bij de toepassing van het leerstuk der deelneming ontmoeten wij geene moeilijkheden. Alle de vier vormen van deelneming kunnen voorkomen. Toch ligt het in

---

1) Cf. Vonnis Rb. Amsterdam van 25 Aug. 1898, waarover in het P. v. J. 1898, 68.

den aard der zaak dat het „middelijk daderschap", het opzettelijk doen plegen door een zelf niet verantwoordelijk persoon en de „uitlokking" niet de meest voorkomende vormen van deelneming zullen zijn. Eerder kan men het verwachten van „medeplichtigheid" en „mededaderschap".

Wanneer bij werkstakingen te midden van volksoploopen tegen arbeidswilligen geweld of feitelijkheden worden gepleegd of bedreigingen geuit, om hen tot staken te dwingen, dringen anderen dikwijls op, laten zich tegen den persoon in quaestie aanwerpen, of geven dengene, die met den arbeidswillige spreekt, zulk een stoot dat ook deze laatste een gevoelige douw oploopt. Is dan van medeplichtigheid sprake? Men lette op de eischen, die hieraan gesteld worden. Art. 48 Swb. straft als medeplichtigen: 1° zij, die opzettelijk behulpzaam zijn bij- en 2° zij, die opzettelijk gelegenheid, middelen of inlichtingen verschaffen tot het plegen van het misdrijf.

Dit nu sluit in, dat des medeplichtigen opzet, in eene der drie schakeeringen gericht is op: zijne handeling als medewerking tot een *bepaald* misdrijf, „op het door den *bepaal-* „*den dader* gepleegde feit" [1]), m. a. w. op die handeling, op dat misdrijf en op het causaal verband tusschen beide [2]). Voldoet nu aan deze eischen de gewraakte handeling, dan zal zij als „medeplichtigheid" te vervolgen zijn. Men vergete hierbij echter niet, dat het bewijs van het causaal verband tusschen beide handelingen en van het opzet gericht op medewerking moeilijkheden kan opleveren; dat wegens de accessoire aansprakelijkheid van den medeplichtige eerst het aan den hoofddader ten laste gelegde bewezen zal moeten zijn. Is men niet

---

1) Cf. van Hamel, *Inleiding*, § 38, 2e druk, p. 441; 1e druk, p. 357.
2) Cf. van Hamel, *Inleiding*, § 38, 2e druk, p. 439; 1e druk, p. 356.

in staat het bewijs hier van te leveren, dan zal de delinquent ook niet als medeplichtige gedagvaard kunnen worden.

Daarom misschien nog wel als mededader. Maar ook hiermede zij men voorzichtig. Want wel is hier elk mededader zelfstandig aansprakelijk voor hetgeen hij verrichtte, maar toch moet ook dan bewezen, dat het opzet op medewerking gericht was, moet in rechte vaststaan, althans dat de mededader zich de mogelijkheid of de noodzakelijkheid heeft voorgesteld, dat hij alzoo doende, medewerkte aan dàt strafbare feit van dien bepaalden dader of daders. Dit zal nu wel dikwijls uit de omstandigheden blijken, maar men kan zich toch ook gevallen denken, waarbij het moeilijk te bewijzen zou zijn; b. v. het sterk opdringen in den volksoploop, het gooien met vuil in de richting waar de bemoeilijkt wordende persoon zich bevindt, het toeschreeuwen van allerlei verwenschingen en bedreigingen; altemaal feiten, die men dikwijls zal zien gebeuren zonder dat de personen, die ze doen, weten, wat er eigenlijk aan de hand is.

Wel houde men daarentegen in het oog, dat geen speciale afspraak noodig is om mededader te kunnen zijn.

In de iurisprudentie vindt men nu eens allen gedagvaard als daders zonder meer [1]), dan weder daaraan toegevoegd: „te zamen en in vereeniging met elkander" [2]). Een geval van medeplichtigheid treft men er niet.

***

III. Samenloop. Bij het leerstuk der samenloop worden wij er aan herinnerd, dat de strafrechtelijke bescherming van

1) Zie Arrest Hof Amsterdam van 27 Oct. 1891; W. 6144.

2) Zie Arrest H. R. van 8 April 1890; W. 5860.

Evenzoo Arrest H. R. van 9 Nov. 1896; van den Honert 1896, n°. 3504, p. 339.

arbeidswilligen zich verder uitstrekt dan art. 284 en 426*bis* Swb., gelijk wij reeds in onze Inleiding bespraken.

Ook in deze materie stuiten wij op geene moeilijkheden. Zoowel „eendaadsche" en „meerdaadsche samenloop" alsook „samengestelde eenheidsvorm" kan zich bij dit delict voordoen.

Eendaadsche samenloop (concursus idealis) bestaat, wanneer, naar art. 55 Swb., „een feit in meer dan ééne strafbepaling „valt". Bij de bemoeilijking van arbeidswilligen kan zich dit op allerlei manier voordoen. Geweld of feitelijkheden worden gepleegd den ganschen thuisweg langs (art. 284 en art. 426*bis* „hinderlijk volgen"); de arbeidswillige wordt mishandeld om hem tot staken te brengen (art. 300 en art. 284); eene bedreiging met eenig misdrijf tegen het leven gericht of met brandstichting wordt tegen den niet-staker geuit (art. 285 en art. 284); openlijk wordt er met vereenigde krachten geweld gepleegd tegen het huis van een „onderkruiper" (art. 141 en art. 284).

Maar ook de meerdaadsche samenloop (concursus realis) zal heel gemakkelijk voorkomen: het verbreken van een cordon van militairen om gemeente werklieden van den arbeid te halen [1]) (art. 180, 182 en 284); het plegen van geweld tegen een arbeidswillige en het zich daarna verzetten tegen eene arrestatie (art. 180 en 284); het den eenen dag bij een niet staker de ruiten ingooien, den volgenden dag hem in zijne vrijheid van beweging op den openbaren weg belemmeren (art. 171 en art. 426*bis*).

Dat de samengestelde eenheidsvorm van het voortgezette delict hier ook zich denken laat, behoeven wij bij de einde-

---

1) Cf. Arrest H. R. van 26 Juni 1893; van den Honert 1893, n°. 3791.

looze, voortdurende plagerijen, die aan arbeidswilligen of onderkruipers worden aangedaan, zeker met geene voorbeelden meer te staven.

***

F. De strafmaat. Het Oorspronkelijk Ontwerp eischte in art. 284*bis* tegen den „dwang door het bezigen van mid„delen geschikt om vrees aan te jagen" gevangenisstraf van ten hoogste drie maanden of geldboete van ten hoogste honderd gulden. Werd het misdrijf gepleegd door twee of meer vereenigde personen dan kon gevangenisstraf worden opgelegd van ten hoogste zes maanden of geldboete van ten hoogste twee honderd gulden. Bovendien zou nog het actief en passief kiesrecht aan een volgens art. 284*bis* veroordeelde ontzegd kunnen worden.

Dit laatste werd bij het Gewijzigd Ontwerp weggelaten naar aanleiding van de in het Voorloopig Verslag gemaakte opmerking, dat het niet wenschelijk was den schijn te doen ontstaan, alsof men door toepassing der Strafwet politieke personen zou willen verwijderen.

Door het overbrengen van den „hinder" en „overlast" naar art. 426*bis* en de daardoor mogelijk geworden opname der „middelen geschikt om vrees aan te jagen in art. 284*oud* werd het strafmaximum tot negen maanden gevangenisstraf of geldboete van drie honderd gulden. Het komt mij voor, dat het feit van het zooveel lagere strafmaximum in het oorspronkelijk voorgestelde art. 284*bis* (3 maanden en 100 gulden) voor den rechter eene aanleiding kan wezen om in gevallen van dwang door feitelijkheden met die oorspronkelijke grens eenigermate rekening te houden.

HOOFDSTUK IV.

De iuridische inhoud van art. 426[bis] Swb.

Reeds zagen wij in Hoofdstuk II, dat art. 426*bis* in het Strafwetboek opgenomen werd, zooals het door de Regeering bij het Gewijzigd Ontwerp van Wet was voorgesteld. Toch werden daarom bij de behandeling wel terdege bezwaren geopperd tegen redactie en inhoud. We zullen in de gelegenheid zijn deze nader te bespreken. Alleen op het hoofdbezwaar, dat eenige leden in de Tweede Kamer tegen de redactie van dit artikel hadden, worde hier, als van algemeene strekking, vooraf reeds gewezen.

Art. 426*bis* was aldus geredigeerd:

„Hij, die wederrechtelijk „op den openbaren weg een ander in „zijne vrijheid van beweging belemmert of met een of meer anderen „zich aan een ander tegen diens uitdrukkelijk verklaarden wil „blijft opdringen of hem op hinderlijke wijze blijft volgen, wordt „gestraft met hechtenis van ten hoogste eene maand of geldboete „van ten hoogste honderd gulden."

Het principale bezwaar nu tegen de formuleering van dit artikel was, dat zij aan „een groote vaagheid" [1]) leed. Deze overweging gaf Mr. Marchant aanleiding, zooals we zullen zien [2]), om voor een der uitdrukkingen eene andere omschrijving aan de hand te doen. Voor Mr. Troelstra was het oorzaak te verklaren, dat de beteekenis van het woord „weder„rechtelijk" „allerminst" vast stond, dat „de deur hier geopend „werd voor een reeks van overtredingen, waarvan het einde „eenvoudig niet was te voorzien", dat „hier een strafbepaling „ontworpen was, waardoor een duldelooze dwang en inmen„ging van den strafrechter bij allerlei onschuldige gevallen „werd ingevoerd" [3]).

Welke waarde aan deze opmerkingen gehecht moet worden, zal later blijken. In dit verband worde alleen nog gewezen op een bepaald gedeelte der redactie, dat aanleiding tot meeningsverschil kòn geven en inderdaad ook gegeven heeft. Van de woorden „met een of meer anderen" nl. is het niet geheel duidelijk of zij ook behooren bij: „hem op hinderlijke „wijze blijft volgen".

De kantonrechter te Haarlem had 20 April 1904 een vonnis [4]) gewezen, waarin deze overwegingen voorkwamen:

„O. dat door J. de Graaf is verklaard: dat hij op den bij „de dagvaarding vermelden tijd en plaats, toen hij met den „na te noemen getuige R. Hoogland de fabriek „Onder den „St. Maarten" verliet om naar zijne woning te gaan, is ach-

---

1) Cf. *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1132, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 695.

2) Zie beneden p. 171.

3) Cf. *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1132, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 696.

4) P. v. J. 1904, 358.

„tervolgd door een groot aantal personen, onder welken een „namelijk de beklaagde in zijne onmiddelijke nabijheid liep, „dat deze persoon onophoudelijk hem lage woorden toevoegde „als: „je neemt ons het brood uit den mond", „werk niet „langer", „ze moeten je verzuipen", „ik zal je verpletteren", „dat deze hem ook aan den arm en aan zijn jas heeft ge„trokken en dat dit alles plaats vond op den Schotersingel „en verder langs de Berkheidestraat en de Soeredamstraat, „totdat bij den Schoterweg de veldwachter Heertjes naderde, „waarop de hem volgende menigte als mede de beklaagde „zich verwijderde; dat hij den beklaagde herhaaldelijk heeft „verzocht heen te gaan en hem rustig zijn weg te laten ver„volgen, doch dat beklaagde daaraan niet voldeed, maar „voortging hem lastig te vallen en te tergen en hem zelfs „tegen zijn voeten te schoppen; .....

„O, dat dit bewezen feit oplevert: wederrechtelijk op den „openbaren weg een ander op hinderlijke wijze blijven volgen, „overtreding, waartegen is voorzien bij art. 426*bis* van het „Wetboek van Strafrecht; etc."

Bij vonnis van 9 Juni 1904 [1]) besliste de Rechtbank aldaar ten dezen aldus:

„O, ... dat echter dit feit, zooals het is ten laste gelegd „en bewezen verklaard, niet is strafbaar en bepaaldelijk niet „valt onder art. 426*bis* van het W. v. Sr;

„dat toch volgens genoemd artikel waarin onderscheid „wordt gemaakt tusschen „blijven opdringen" „blijven volgen" „en belemmeren in de vrijheid van beweging, welk laatste „in casu blijkens de woorden der dagvaarding niet is ten „laste gelegd, hij die wederrechtelijk op den openbaren weg

1) P. v. J. 1904, 358.

„een ander tegen diens uitdrukkelijk verklaarden wil op hin-
„derlijke wijze blijft volgen, eerst dan strafbaar is wanneer
„dat hinderlijk volgen plaats heeft met *een of meer anderen;*

„dat toch in het zinsverband de woorden „met een of
„meer anderen" zoowel verband houden met het „op hinder-
„lijke wijze blijven volgen" als met het „blijven opdringen"
„terwijl er ook geen enkele reden denkbaar is, waarom de
„wetgever die voor de strafbaarheid van het „blijven op-
„dringen" noodig acht, dat dit geschiedt door iemand *met*
„*een of meer anderen*, het „op hinderlijke wijze blijven
„volgen reeds strafbaar zou achten wanneer dit geschiedt
„door één persoon;

„dat waar nu bij de dagvaarding den beklaagde niet is
„ten laste gelegd dat het hinderlijk volgen heeft plaats gehad
„met een of meer anderen, het ten laste gelegde en bewezen
„verklaarde feit niet is strafbaar ingevolge art. 426*bis* van
„het W. v. Sr. en aangezien dit feit evenmin bij eenige
„andere bepaling is strafbaar gesteld, beklaagde zal behooren
„te worden ontslagen van rechtsvervolging".

Van dit vonnis zeide de Adv. Gen. Ort in zijne conclusie voor den Hoogen Raad [1]), bij wien de Officier van Justitie in hooger beroep was gegaan:

„De heer requirant acht hierdoor geschonden en verkeerd
„toegepast voormeld art. 426*bis* en wel op grond dat in het
„artikel drie gevallen van overlast strafbaar zijn gesteld,
„als: wederrechtelijk op den openbaren weg:

„*a.* een ander in zijn vrijheid van beweging belemmeren;

„*b.* met een of meer anderen zich aan een ander tegen diens uitdrukkelijken wil blijven opdringen;

„*c.* een ander op hinderlijke wijze blijven volgen;

1) W. 8133; P. v. J. 1905, 405.

„Mij komt het voor dat de zinbouw van het artikel deze „uitlegging niet toelaat, omdat de woorden „of hem op hin„derlijke wijze blijft volgen", in onmiddelijk verband staan „met, zich aansluiten bij en den zin voltooien aangevangen „met de daaraan voorafgaande woorden „of met een of meer „anderen zich aan een ander tegen diens uitdrukkelijk ver„klaarden wil blijft opdringen".

„Dit zinsverband blijkt ook uit het gebruik van het woord „hem" in de uitdrukking „of hem op hinderlijke wijze blijft „volgen". Stond deze zinsnede op zich zelve los van de daar„aan voorafgaande woorden „met een of meer anderen" dan „zouden zij m. i. hebben moeten luiden: „of *een ander* op „hinderlijke wijze blijft volgen".

„De opmerking van den geeerden raadsman van gerequi„reerde, dat, moest het artikel in den zin van het middel „worden uitgelegd, in het tweede geval van de in het artikel „omschreven overlast het woordje „zich" onmiddelijk had moe„ten volgen op het woordje „of" — of *zich* met een of meer „anderen enz. bevestigt mij in mijne opvatting van den tekst.

„De Rechtbank wees er ook nog op, dat geen enkele reden „denkbaar is, waarom de wetgever, die voor de strafbaarheid „van het blijven opdringen noodig acht dat dit geschiedt door „iemand met een of meer anderen, het op hinderlijke wijze „blijven volgen reeds strafbaar zou achten waar dit geschiedt „door één persoon.

„Ook uit een oogpunt van wetstechniek komt mij de uit„legging der rechtbank als de juiste voor: immers het artikel „behandelt eerst het geval van eene handeling reeds strafbaar „wanneer zij gepleegd wordt door één persoon en daarna de „*twee* gevallen van handelingen strafbaar wanneer zij ge„schieden door iemand met een of meer anderen.

„Uit de geschiedenis der tot standkoming heb ik geen nadere „verklaring omtrent de bedoeling van het artikel op dit punt „kunnen putten. Het beroep toch in de memorie van cassatie „op de rede van het kamerlid mr. Troelstra, kon m. i. niet „dienen tot staving van de naar requirants meening in het „artikel gelegen drieledige, zooeven vermelde indeeling. Het „is waar dat door dien volksvertegenwoordiger de drie ver„schillende bij art. 426*bis* voorziene gevallen achtereenvolgens „werden besproken en daarbij het geval van het „op hinder„lijke wijze blijven volgen" op zijne beurt werd behandeld, „zonder dat daarbij werd vooropgesteld dat ook hier het „vereischte „met een of meer anderen" aan de strafbaarheid „was gesteld — maar tevens is het m. i. duidelijk dat de „strekking der rede geene andere was dan eene verklaring „te geven van verschillende in het artikel voorkomende uit„drukkingen als „een ander in zijne vrijheid van beweging „belemmeren", „op dringen", „op hinderlijke] wijze blijven „volgen" e. a. — geenszins echter toe te kennen in den „zin van het middel van cassatie [1]). Maar al ware het anders „en al kon men hier spreken van eene verklaring omtrent het „artikel bij de totstandkoming in de Tweede Kamer gegeven „en blijkbaar door de Vertegenwoordiging en Regeering gedeeld, „— dan nog zoude m. i. de letter der wet daarmede kwalijk „zijn overeen te brengen.

„Ik houd het middel daarom voor ongegrond en heb de „eer te concludeeren tot verwerping van het beroep".

De Hooge Raad ging met de genomen conclusie geheel mede en motiveerde haar Arrest [2]) aldus: „O. dat de Rechtbank

1) Men zie *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, d. d. 8 April 1903; Smidt t. a. p. dl. V, p. 695—697.
2) Arrest H. R. van 24 Oct. 1904, W. 8133; P. v. J. 1905, 405.

„hiermede het aangehaald ten aanzien van dit punt duidelijk „en ondubbelzinnig wetsartikel evenmin geschonden als verkeerd toegepast heeft;

„dat toch in dit artikel de woorden „met een of meer „anderen" taalkundig de daarop volgende „zich aan een ander „tegen diens uitdrukkelijk verklaarden wil blijft opdringen of „hem op hinderlijke wijze blijft volgen" beheerschen, en op de „beide met deze laatste woorden bedoelde vormen van overtreding „betrekking hebben, ook blijkens de plaatsing van „zich" nà „met een of meer anderen" terwijl eene tegenovergestelde „opvatting in de geschiedenis van het artikel geen steun vindt;

„Verwerpt het beroep".

In dit opzicht blijft alzoo voor twijfel niet veel ruimte over [1]. Als van zelf knoopt zich hieraan vast de vraag, of hetzelfde beslist moet worden ten aanzien van de woorden: „tegen diens „uitdrukkelijk verklaarden wil". Het feit dat het werkwoord „zich . . . blijft opdringen" deze woorden omsloten houdt, zou tot een tegenovergestelde conclusie aanleiding kunnen geven. Ook ware eene formuleering, die uit deed komen dat tevens het „op hinderlijke wijze blijven volgen" „tegen diens uitdruk„kelijk verklaarden wil" moest zijn, niet onmogelijk geweest. Zelfs uit de geschiedenis van het artikel zou men een argument kunnen putten voor de tegenovergestelde meening. Minister Loeff nl. wees bij de verdediging der uitdrukkingen voor het „blijven opdringen" er nog eens speciaal op „dat er aan „toegevoegd waren de woorden: „tegen diens uitdrukkelijk „verklaarden wil", woorden die toch ook eenige beteekenis be-

---

1) Ook had reeds te voren de kantonrechter te Bergum bij vonnis van October 1906 eenzelfde uitspraak gedaan. (Zie W. 8124.)

Cf. hetzelfde in een vonnis KGR. Zuidbroek van 16 Dec. 1903; W. 8113. Vgl. ook Noyon t. a. p. dl. III, p. 372.

„zitten"; terwijl voor het „blijven volgen" daarvan met niet „één woord werd gerept" [1]).

Toch komt het mij voor, dat hier niet anders dan boven beslist moet worden. In de eerste plaats is hier al voor aan te voeren, dat de zooeven gebezigde argumenten niet zwaar genoeg zijn om tot eene dergelijke conclusie te besluiten.

Dat Minister Loeff bij het „blijven volgen" niet den nadruk legde op het „tegen diens uitdrukkelijk verklaarden wil" zal hieruit te verklaren zijn, dat hij Mr. Troelstra 's beweringen te volgen en te weerleggen en niet eene zelfstandige uiteenzetting van de zwaarte dezer bepaling te geven had. Hij beantwoordde alleen het bezwaar van de vaagheid der uitdrukking „hinderlijk volgen" als zoodanig. Niet had hij te verdedigen den inhoud, den omvang van dat gedeelte onzes artikels.

Ook de letter det wet verzet zich in allen gevalle niet tegen onze interpretatie, al zou eene duidelijker formuleering goed zijn geweest. Aan het woordje „blijft" toch, moet m. i. in verband met het feit dat men kennelijk het „zich „opdringen" en het „hinderlijk volgen" zoo nauw aan elkander heeft willen verbinden [2]), wel de kracht toegekend worden, dat eene uitdrukkelijke wilsverklaring vooraf moet gegaan zijn, voor er sprake is van blijven volgen [3]). Ook op zich-

---

1) Cf. *Handelingen IIe Kamer*, *1902—03*, p. 1134, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 697. Het zou precies dezelfde redeneering zijn, als die welke in de Memorie van Cassatie tegen het vonnis Rb. Haarlem van 9 Juni 1904 werd aangevoerd (zie boven p. 166). Even goed als toen ten opzichte van „met een of meer anderen" zou later eenzelfde redeneering ten aanzien van „tegen diens uitdrukkelijk verklaarden wil" gebezigd kunnen worden.

2) Zie de boven geciteerde conclusie van den advocaat-generaal Mr. Noyon, p. 166.

3) Aldus ook Mr. Noyon (t. a. p. dl. III, p. 372) waar hij zegt, dat „de beperking tot blijven volgen geenen zin zou hebben indien daaraan „niet een niet strafbaar volgen kon voorafgaan, waarvan het door wils-„verklaring is gescheiden".

zelf reeds ligt in de nauwe aaneenschakeling dier twee uitdrukkingen opgesloten, dat, als voor de eene zulk een eisch gesteld wordt, dit ook zal gelden voor de andere. Te meer nog nu het „hinderlijk volgen" een zooveel minder persoonlijk karakter kan dragen dan het „zich opdringen".

Ook de iurisprudentie is met onze opvatting geheel in overeenstemming. Zonder daarvan rekenschap te geven, verbindt zij aan het „hinderlijk volgen" steeds den eisch, dat het was tegen den uitdrukkelijk verklaarden wil van den persoon, wien het gold. Behalve de andere [1]) laat ook het boven geciteerde vonnis dit duidelijk zien [2]). Ook omtrent dit punt blijft alzoo geen twijfel meer bestaan.

Wanneer wij dan nu een aanvang maken met de bespreking van den iuridischen inhoud van art. 426*bis* hebben wij hier weder, evenals bij art. 284, te doen met 1°. de feitelijke bestanddeelen; 2°. het onrechtmatigheids en het strafwaardigheidsbestanddeel; 3°. het schuldbestanddeel; terwijl ook 4°. de bijzondere leerstukken van deelneming en samenloop voor dit delict zullen moeten besproken worden. Het leerstuk der poging blijft vanzelf bij eene overtreding buiten bespreking.

A. De feitelijke bestanddeelen. Art. 426*bis* vertoont twee hoofdvormen waaronder het delict kan worden gepleegd, waarvan de eene weder op haar beurt op tweeërlei wijze kan voorkomen. Men heeft:

I. het wederrechtelijk op den openbaren weg een ander in zijne vrijheid van beweging belemmeren;

II. het wederrechtelijk op den openbaren weg met een of

1) Cf. Vonnis Rb. Zutphen van 7 Oct. 1903. W. 8003; Arrest H. R. van 8 Febr. 1904, W. 8032; P. v. J. 1904, 386.
Ook Vonnis Rb. Amsterdam van 11 Juni 1903; W. 7997.

2) Zie boven p. 162/164.

meer anderen, tegen den uitdrukkelijk verklaarden wil:

a. zich aan een ander blijven opdringen;

b. een ander op hinderlijke wijze blijven volgen.

Als feitelijke bestanddeelen zijn alzoo aan te wijzen: bij I. het „een ander in zijn vrijheid van beweging belemmeren"; bij II*a.* het „zich aan een ander opdringen", bij II*b.* het „een ander op hinderlijke wijze volgen" terwijl bij deze beide tevens nog feitelijk zal moeten vaststaan dat het geschiedde „tegen den uitdrukkelijk verklaarden wil" èn „met een of meer anderen"; voorts bij alle drie nog: „op „den openbaren weg".

Achtereenvolgens zullen wij deze thans gaan bespreken.

I. Een ander in zijn vrijheid van beweging belemmeren. De schriftelijke behandeling van art. 426*bis* geeft geenerlei aanwijzing, die de hier gebezigde uitdrukking nader preciseert.

Ook de behandeling van art. 426*bis* in de Tweede Kamer brengt weinig licht. Geen positieve omschrijving van het begrip. Slechts een negatief aanduiden van wat er niet onder viel. Mr. Marchant herhaalde de reeds bij de algemeene beraadslagingen door Mr. Drucker [1]) geuite bedenking, dat onder art. 426*bis* zou vallen het geoorloofde posten. Hij zocht dit met name in den eersten term: „hij die weder„rechterlijk op den openbaren weg een ander in zijn vrijheid „van beweging belemmert". Het kwam hem voor „dat met „die belemmering van de vrijheid van beweging de strafbaar„heid in dit artikel te ruim werd gesteld". En om eene formuleering te verkrijgen waardoor „ongeoorloofde handelingen „strafbaar" zouden zijn „terwijl het geoorloofde posten buiten

---

1) Zie *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1058, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 585.

„bereik van de strafwet zou vallen" stelde hij voor te lezen: „hij die wederrechterlijk op den openbaren weg een ander „belet zich aldaar vrij te bewegen" [1]).

Minister Loeff antwoordde zeer beslist, dat hij niet in kon zien, „dat in het posten zonder meer, iets wederrechtelijks „zou kunnen zijn gelegen, en evenmin dat daarin gelegen „zou kunnen zijn het belemmeren van iemand in zijn vrij„heid van beweging. En wanneer het posten bestaat daarin, „dat men iemand volgt of naast iemand blijft voortloopen, „dan valt het evenmin onder art. 426*bis*, tenzij het ontaarde „in een van de feiten, die in het artikel worden genoemd. „Op zichzelf is het posten, naar art. 426*bis* niet strafbaar. Er „moet meer bij komen alvorens het onder de bepalingen van „het artikel valt" [2]).

Nog drong Mr. Marchant, om reden dat ook de middernachtszendelingen de gevolgen van dit artikel zouden hebben te dragen, aan te overwegen „of alsnog niet door een eenigs„zins andere redactie, de beteekenis die de Regeering er aan „gaf zuiverder en beperkter in het artikel was neer te leggen" [3]).

Nogmaals antwoordde de Minister dat hij het „niet noodig" achtte „de een of andere bijvoeging in het artikel aan te „brengen om nog duidelijker dan thans te doen uitkomen, „dat het posten zonder meer niet strafbaar is" [4]).

Ten opzichte van onze uitdrukking „een ander in zijn „vrijheid van beweging belemmeren" blijkt hieruit, dat een

---

1) Zie *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1128/1129; Smidt t. a. p. dl. V, p. 694.
2) Cf. *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1130, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 695.
3) Zie *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1136, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 698.
4) Zie *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1136, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 699.

louter ter plaatse zijn, het enkel toespreken van iemand, het een eindweegs met hem mede loopen zonder meer, niet valt onder het begrip. De facto zal er belemmering aanwezig moeten zijn; de ander zal, om met Mr. Marchant's redactie te spreken, „belet moeten worden zich aldaar vrij te bewegen" [1]). Het woord „belemmeren" beteekent op zich zelf reeds: „iemand hinderen in zijn vrije beweging, hem eenigs- „zins tegen houden" [2]). Daaronder valt alzoo niet en dus ook niet onder de uitdrukking van art. 426*bis*, het iemand door bedreiging er van terug houden langs een bepaalden weg te gaan; evenmin het zich met een ander van te voren op een smal voetpad stellen, wanneer niet eens gepoogd wordt den weg daarlangs te vervolgen, maar alleen het zien van die twee personen den verwacht wordende doet besluiten terug te keeren.

Of het toespreken van een onderkruiper, terwijl van lieverlede een volksoploop ontstaat, waardoor de toegesprokene in zijn vrijheid van beweging belemmerd wordt, onder art. 426*bis* valt, zal van de omstandigheden, de wijze waarop het geschiedt [3]), afhangen. Dat „de woorden van het artikel den „rechter gelegenheid geven voor die belemmering de stakende „arbeiders, [die den onderkruiper toespraken], strafrechtelijk „verantwoordelijk te stellen" is derhalve, zoo absoluut genomen als Mr. Troelstra het voorstelde [4]), niet waar.

---

1) Cf. Mr. Noyon t. a. p. dl. III, p. 372, die onze uitdrukking omschrijft als „zich een ander in den weg stellen, den weg versperren zoodat hij „zich niet geleidelijk kan voortbewegen of in zijne werkzaamheden wordt „gehinderd".

2) Cf. *Woordenboek der Nederlandsche Taal* bewerkt door M. de Vries en A. Kluyver. Dl. II, Eerste stuk, 1898, p. 1707, in voce: „Belemmeren".

3) Cf Vonnis Rb. Amsterdam van 11 Juni 1903; W. 7997.

4) Zie *Handelingen IIe Kamer*, *1902—03*, p. 1132, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 696.

Of het enkele deel uitmaken van een volksoploop, die den onderkruiper in zijn vrijheid van beweging belemmert, onder het begrip valt, zal bij de bespreking van de deelneming gezien worden.

Op allerhande wijzen kan men overigens iemand in zijn vrijheid van beweging belemmeren. Veelal zal het geschieden door middel van feitelijkheden, zooals het tegen iemand aanloopen, het zich iemand in den weg stellen, het voor iemands voeten gaan loopen, het onder iemands parapluie zich dringen. Juist in dergelijke gevallen, wanneer het causaal verband tusschen de feitelijkheid en het doen, niet doen of dulden, of het opzet om door die feitelijkheid te dwingen niet bewezen kan worden, zal art. 426*bis* toepasselijk zijn.

Wel moet hier in het oog gehouden worden, dat objectief vast zal moeten staan: er wàs inderdaad belemmering aanwezig. De subjectieve verklaring van den eersten getuige is hier niet voldoende. Voor dit gedeelte dezes artikels heeft de Minister dit wel niet uitdrukkelijk verklaard, maar het verband met het tweede gedeelte, zoowel als met art. 284, wijst dit toch zoo duidelijk mogelijk uit.

***

II. Zich aan een ander opdringen, tegen diens uitdrukkelijk verklaarden wil, met een of meer anderen. Ook hier brengen de gewisselde stukken ons niet verder. De begrippen „hinder en overlast" waarvoor de onderhavige uitdrukking in de plaats kwam, geven geene aanwijzing.

Iets meer vinden wij bij de behandeling dezer bepaling in de Tweede en Eerste Kamer.

Bij de ontwikkeling zijner bezwaren tegen de volgens hem veel te vage formuleering van art. 426*bis*, aan de onderhavige uitdrukking gekomen, vroeg Mr. Troelstra: „Wat beteekent

„nu dit opdringen? Het is geen lichamelijk opdringen „want dit valt reeds onder art. 284, bij de uitgebreide uit- „legging, welke wij daarvan reeds van den Minister hoorden. „Dit opdringen moet dus beteekenen, dat men aanhoudend „zijn vertoogen richt tot de onderkruipers. Zeggen dezen: „och ga weg, dan zal daarna de strafbaarheid volgen wanneer „men toch aanhoudt." „Zoodanig opdringen mag niet strafbaar „gesteld worden" [1]).

Op dit laatste antwoordde Minister Loeff: „de geachte „afgevaardigde heeft over het hoofd gezien, althans niet ver- „meld, dat er aan toegevoegd zijn de woorden: „tegen diens „uitdrukkelijk verklaarden wil", woorden die toch ook eenige „beteekenis bezitten. Daardoor erlangt het feit van zich aan „iemand op te dringen zulk een bepaald strafwaardig karakter, „dat het mijns inziens gestraft mag worden als overtreding, „onafhankelijk van de vraag, door wie de overtreding wordt „gepleegd."

Aangaande de beteekenis liet de Minister hier op volgen: „ten slotte wil ik in dit verband den geachten spreker ant- „woorden, dat hier inderdaad bedoeld is niet het al sprekend „eenige passen naloopen van een ander, maar een lichamelijk „tegen iemand zich opdringen" [2]).

Wat men echter onder dit *„lichamelijk"* te verstaan heeft, blijkt eerst recht uit hetgeen de Minister antwoordde op de opmerking in het Eindverslag van de Eerste Kamer, dat men aan het „opdringen niet den beperkten zin kon toekennen „daaraan door den Minister gegeven als bestaande in een

---

1) *Handelingen IIe Kamer, 1902—03,* p. 1133, 1e kolom; Smidt, t. a. p. dl. V, p. 696.
2) *Handelingen IIe Kamer 1902—03,* p. 1134, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 697.

„lichamelijk" tegen iemand zich opdringen. Dit laatste toch „is reeds eene feitelijkheid" [1]). Minister Loeff namelijk verklaarde, dat het wel van zelf sprak, dat hij niet van „zich „opdringen tegen" maar van „zich opdringen aan" had moeten gewagen. De letter zelf van art. 426*bis* stelde dit buiten twijfel. Het woordje „tegen" moest hem dus onbewust zijn ontsnapt. „De paraphase van art. 426*bis* in de Tweede Kamer „door hem gegeven, had in ieder geval geen ander doel dan „om te doen uitkomen dat hier straf gesteld werd op een „*lichamelijk* zich opdringen en niet op een bloot uiten van „woorden of afgeven van briefjes of soortgelijke handelingen, „waaronder er zijn, waardoor iemand zich aan een ander „zelfs buiten diens tegenwoordigheid kan opdringen" [2]).

Alzoo blijkt, dat men goed doet hier juist niet van „lichamelijk" te spreken. Zoo licht denkt men daarbij aan het lichaam van dengene, die lastig gevallen wordt en dat juist is hier verkeerd. Duidelijk is, dat men treffen wil het „iemand met zijne tegenwoordigheid lastig vallen" of om in „de terminologie der wet te blijven het „iemand zijn gezel- „schap opdringen" [3]). Daarbij is dan geen vereischte, dat men met den persoon in quaestie spreekt hem uitscheldt of beleedigt, hoezeer dit dikwijls het geval is bij werkstakingen. Voldoende is, dat men eenvoudig iemand zijn gezelschap opdringt zonder iets hem toe te voegen. Dat men aldus handelende veelal weinig verschillen zal van iemand, die „hin- „derlijk volgt" ligt voor de hand.

---

1) *Handelingen Ie Kamer, 1902—03,* p. 261, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 700.

2) *Handelingen Ie Kamer, 1902—03,* p. 266, 1e en 2e kolom; Smidt, t. a. p. dl. V, p. 700.

3) Cf. het *Woordenboek der Nederlandsche Taal,* dl. XI, 3e aflevering, in voce: „Opdringen" p. 478, 2e kolom, waar deze zelfde beteekenissen opgegeven worden.

Niet echter het zich aan iemand opdringen zonder meer is hier strafbaar gesteld. Nog twee vereischten komen daarbij. In de eerste plaats, het moet zijn *„tegen den uitdrukkelijk „verklaarden wil"* van den lastig gevallen persoon. Zooals wij reeds zagen lag in dit feitelijk bestanddeel voor Minister Loeff de grond om het zich opdringen dan als overtreding te straffen. Het zich opdringen aan iemand alvorens hij verklaard heeft, daarvan verschoond te willen blijven, is niet strafbaar. Alleen dan wanneer men daarin, niettegenstaande die verklaring, blijft volharden, valt men onder art. 426*bis*.

Het andere feitelijke bestanddeel dat nog aanwezig moet zijn is, dat het zich opdringen geschied zij *„met een of „meer anderen."* Hierin verschilt deze delictsvorm van den eerst behandelde.

Mr. Noyon stelt hier de vraag, „of het voorafgaande op- „dringen ook het werk van meer dan ééne persoon geweest „moet zijn". Met het antwoord hierop door hem gegeven kan ik mij niet vereenigen. „Natuurlijk", — zoo zegt Mr. Noyon — „kan hij die vroeger niet mede zich opgedrongen heeft, ook „niet zich blijven opdringen, tot hem was dan ook niet de „wilsverklaring gericht; maar ook hij die zich vroeger alleen „heeft opgedrongen, kan niet gezegd worden zich met anderen „te blijven opdringen, wat toch onderstelt dat ook anderen „zich opdringen; er is hier eene overtreding waarvoor min- „stens twee daders noodig zijn" [1]).

Ik zou willen vragen, of, wanneer eerst één staker zich aan een ander opdringt en deze zegt daarvan niet gediend te zijn, en er voegen zich vervolgens nog eenige anderen daarbij, die eerste niet gezegd kan worden, met een of meer anderen

1) Cf. Noyon t. a. p. dl. III, p. 372.

aan dien persoon zich te blijven opdringen. Mij dunkt, zonder twijfel. Bovendien ook kan men zich moeilijk voorstellen, dat de wet niet voldoende zou achten eene verklaring tegen den hoofdpersoon der volgenden b. v. tegen een vader, wiens zoons zich bij hem aansluiten. Bij het leerstuk der deelneming komen wij op dit punt nader terug.

Nog worde er hier op gewezen, dat het „niet gaat om de „vraag, wat iemand subjectief omtrent eene behandeling ge- „voelt": er moet geconstateerd worden een feitelijk opdrin- „gen van den eenen persoon op den anderen" [1]).

***

III. Een ander op hinderlijke wijze volgen, tegen diens uitdrukkelijk verklaarden wil, met een of meer anderen.

In de gewisselde stukken treft men niet veel meer aan, dan dat de hier te bespreken uitdrukking eene andere incarnatie was van den „hinder en overlast" uit het oorspronkelijk Regeerings-Ontwerp. En al zeide ook de Memorie van Antwoord [2]), dat „de woorden „hinder en overlast" reeds nu „voorkomen in de plaatselijke politieverordeningen van een „tweetal onzer groote steden"; dat aan het woord „hinder" een geheele wet zelfs haar naam dankt en in het Ontwerp voor de Waterreiniging de Staatscommissie voorstelde evenzoo te spreken van: hinderlijke en schadelijke verontreiniging; dat ook dit woord „in volmaakt dezelfde beteekenis" voorkomt in tal van vreemde wetgevingen; dit alles brengt ons voor de beteekenis dier uitdrukking geen stap verder.

Ook bij de beraadslagingen in de Tweede Kamer hetzelfde.

---

1) *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1134, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 697.
2) Mem. v. Antw. p. 21, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 622.

Het antwoord ten deze van Minister Loeff [1]) aan Mr. Troelstra kwam hier op neer, dat de uitdrukking „hinderlijk" aan onze wetgeving allerminst onbekend was en dat „analoge uitdruk-„kingen overal voorkomen. In Boek III, waarin de overtre-„ding van dierenmishandeling wordt strafbaar gesteld, wordt „o.a. gesproken van mishandeling „op kwellende wijze". Dat „is een dergelijk ruim begrip. Wie niet vat, wat de betee-„kenis is van iets te doen op hinderlijke wijze, zal ook niet „voelen wat op kwellende wijze beteekent. Al zulke begrip-„pen kunnen nu eenmaal niet gedefinieerd worden, dat twijfel „over hun grenzen niet langer mogelijk zij".

De Minister ontkende dus niet, dat de formuleering eenigszins vaag was en toch gaf hij ook weer geen nadere grensbepaling van het delict. Het komt mij voor dat dit antwoord wel wat positiever had kunnen zijn. Dat toch het begrip „hinderlijk volgen" in het delictsverband zoo ruim is, zou ik niet willen toegeven. Veel te veel werd op den voorgrond gesteld het begrip „hinder", terwijl we hier te doen hebben met „op hinderlijke wijze volgen" en dat dan nog in allerlei opzichten beperkt, zooals wij beneden nog nader zullen zien.

In de eerste plaats moet de handeling dus zijn het „volgen" van een ander persoon. Dat het inderdaad „volgen" was en niet een toevallig denzelfden weg kiezen, zal o.a. blijken uit het feit, dat de genomen weg zigzag ging, dat stilgestaan werd als de achtervolgde stilstond, voortgeloopen als deze voortliep, of dat het in dezelfde richting loopen geruimen tijd [2]), zoo niet de geheele wandeling aanhield.

---

1) *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1134, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 697.

2) Cf. Vonnis Rb. Zutphen van 7 Oct. 1903, W. 8003.

Dat voor het volgen strikt noodzakelijk zou zijn een steeds achter den vervolgde zich bevinden, gelijk door twee beklaagden voor de Rechtbank te Zutphen blijkbaar aangevoerd werd [1]), of dat het steeds te voet moet gebeuren [2]), zou ik niet gaarne willen beweren. Immers het woord „volgen" eischt dit niet absoluut; zelfs vòòr iemand loopende kan men hem nog volgen.

Van den afstand tusschen beide personen, soms ook van het al of niet den achtervolgde toespreken zal het veelal afhangen of het volgen overgaat in „een zich aan iemand op„dringen" [3]).

In de tweede plaats moet dit volgen *„op hinderlijke wijze"* geschieden. Nu kan wel niet ontkend, dat het begrip „hin„derlijk" niet zeer vast is op zich zelf, althans niet voor een ieder hetzelfde zal inhouden, doch men vergete hier weer niet, dat door den rechter geconstateerd moet worden „een „objectief hinderlijke wijze van doen". „Het komt ten deze „niet aan op de subjectieve meening van hem, tegen wien het „beweerde strafbare feit is gepleegd" [4]).

In dit opzicht zijn van belang de volgende overwegingen uit het reeds eerder geciteerde vonnis der Rechtbank te Zutphen, alsmede de motiveering van het desbetreffende Arrest van den Hoogen Raad.

1) Cf. Vonnis Rb. Zutphen van 7 Oct. 1903 (W. 8003), waarin de beklaagden verklaren, dat L. „wel eens achter hen is geweest en volstrekt „niet altijd naast het meisje, dat zij volgden liep". Het ten laste gelegde feit nl. was niet het hinderlijk volgen van het meisje maar van L.

2) Zoo meldt de Standaard van 13 Augustus 1907, N°. 10860, dat de politie te Almelo en m. i. terecht procesverbaal opmaakte tegen drie personen, een die achter en die vóór den persoon liep en een die per fiets volgde.

3) Vgl. boven p. 175.

4) *Handelingen IIe Kamer, 1902—03,* p. 1134, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 697.

In dit vonnis leest men: „O, dat beklaagden bij monde van „hun raadsman te hunner verdediging hebben aangevoerd, dat „zij behooren te worden vrijgesproken wijl . . . niet is be-„wezen, dat zij hinderlijk hebben gevolgd; dat het toch niet „gaat om de vraag wat iemand, in casu getuige L, subjectief „gevoelt, maar of het volgen objectief hinderlijk is geweest, „en alzoo of het feit van het volgen — geheel afgescheiden „van elke subjectieve meening van den persoon, dien het treft, „beschouwd hinderlijk is op zich zelf; dat de beklaagden, wat „uit het onderzoek vast staat, niet hebben gevolgd hinderlijk, „doch slechts om de adressen te weten te komen, waar de af-„gifte eener circulaire, hunnerzijds te verspreiden, naar hunne „meening nut kon hebben; . . . .

„O, dat een volgen als hier heeft plaats gehad, waarbij ge-„tuige L. gedurende het tijdsverloop van ongeveer een uur op „den voet is gevolgd door beklaagden die voortliepen als hij „voortliep en stilstonden als hij stilstond, hinderlijk moet worden „geacht, zelfs voor het geval het ter bereiking van een mogelijk „zeer geoorloofd doel mocht zijn geschied" [1]).

Mr. Noyon, als advocaat-generaal, bestreed deze opvatting in zijne conclusie aldus: „Maar volgen bestaat juist in voort-„loopen als de gevolgde vooortloopt en vereischt stilstaan „als deze stilstaat; hierin kan dus het objectief hinderlijke „in een bepaald geval niet gelegen zijn evenmin als in het op „den voet volgen (men zie het naastloopen in de eerst aan-„gehaalde ministerieele verklaring [2]) of het volgen gedurende „een uur. Vermits nu bij de dagvaarding geene andere feiten „zijn gesteld dan de opgenoemde ter motiveering van de

1) Vonnis Rb. Zutphen van 7 Oct. 1908; W. 8003.

2) Gedoeld wordt hier op de ministerieele verklaring door mij boven geciteerd op p. 171.

„hinderlijke wijze van volgen valt het telastgelegde niet „onder het toegepaste artikel" [1]).

De Hooge Raad, in zijn Arrest van 8 Febr. 1904 [1]), ging niet met de genomen conclusie mede en overwoog, „dat de „Rechtbank uit de omstandigheden, dat getuige L. gedurende „het tijdsverloop van ongeveer een uur op den voet is ge- „volgd, door de requiranten, die voortliepen als hij voortliep „en stilstonden als hij stilstond, terwijl die getuige hun „herhaaldelijk uitdrukkelijk heeft verzocht het hem hinder- „lijke volgen na te laten, aan welk verzoek de requiranten „geen gehoor hebben gegeven en zijn blijven volgen, heeft „kunnen afleiden, dat dit volgen heeft plaats gehad „op „hinderlijke wijze", in den zin der toegepaste wetsbepaling „waarbij geene kenmerken van dien hinder gesteld en overigens „geene handelingen van hen die door de wijze van hun „volgen hinder veroorzaken, worden geeischt";

Mr. Noyon heeft m. i. gelijk, wanneer hij zegt, dat het objectief hinderlijke in een bepaald geval niet gelegen kan zijn in 't voortloopen als de gevolgde voortloopt, 't stilstaan als deze stilstaat. Doch hierin had ook de Rechtbank het objectief hinderlijke niet gezocht. Daar kwamen nog twee omstandigheden bij nl. 1°. dat het een „op den voet" volgen (± 6 à 7 voeten achter hem) [2]) was geweest; en 2°. dat het ongeveer een uur had aangehouden. Tegenover Mr. Noyon nu meen ik te mogen volhouden, dat in deze twee omstandigheden iets objectiefs hinderlijks ligt. Evenzoo komt het mij voor dat het beroep op de ministerieele verklaring niet op gaat [3]).

---

1) W. 8032; P. v. J. 1904/386.

2) Cf. Vonnis Rb. Zutphen van 7 Oct. 1903; W. 8003.

3) Immers de Minister stelde daarbij juist de voorwaarde: „tenzij het „ontaarde in een van de feiten, die in het artikel worden genoemd". Dat

De Hooge Raad bevestigde dan ook m. i. terecht het vonnis der Rechtbank [1]). Hierdoor is het juiste standpunt naar het mij voorkomt ten dezen aangenomen. Het objectief hinderlijke zal in de eerste plaats blijken uit allerlei begeleidende omstandigheden, zooals het kort achter iemand loopen, het lang aanhouden van het volgen, het al af niet spreken, schelden, beleedigen [2]). Maar ook *kan* het liggen in het feit, dat het volgen plaats heeft „met een of meer anderen", onder groot rumoer of zeer in het oog loopend.

Behalve het vereischte dat het volgen objectief hinderlijk zij, moet daar dan nog bijkomen, dat het geschiedt tegen den uitdrukkelijk verklaarden wil van den gevolgde en voorts „met „een of meer anderen".

Hier geldt hetzelfde als wat wij bij het „zich opdringen" opmerkten: vooraf zal gaan een volgen, dat nog niet strafbaar was omdat de wil nog niet verklaard was; en of het eisch is, dat ook tegen de mededaders die wil verklaard werd, laten wij ook hier weer rusten tot de behandeling van het leerstuk der deelneming.

***

IV. Op den openbaren weg. Over dit feitelijk bestanddeel hebben wij niet veel op te merken. Noch in de stukken, noch in de beraadslagingen der Kamers is iets te dezen opzichte te vinden. Deze uitdrukking moet dus opgevat zooals ze in dezen Titel der „overtredingen betreffende de algemeene

---

nu is m. i. hier juist het geval. Cf. *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1130/1131; Smidt t. a. p. dl. V, p. 695.

1) Cf. Noyon t. a. p. dl. III, p. 373, die de gevallen beslissing begrijpelijker wijze afkeurt; de fout schuilt m. i. hierin dat Mr. Noyon dat alles „aan volgen inhaerent" verklaart.

2) Cf. Vonnis KGR. Haarlem van 20 April 1904; P. v. J. 1904, 358.

„veiligheid van personen en goederen" meer voorkomt. Alleen art. 426 nam de ruimere bepaling *„in 't openbaar"* waaronder behalve „de openbare weg" ook vallen de voor het publiek toegankelijke plaatsen [1]).

Het in dezen titel overigens algemeen gebruikte „open„bare weg", moet naar de beslissing van den Hoogen Raad opgevat worden als „iedere weg tot algemeen gebruik be„stemd" onverschillig of hij staat onder beheer van het openbaar gezag, of wel een particuliere weg is [2]). Deze beteekenis hechte men er dan ook aan voor art. 426*bis*.

Voorts zij opgemerkt, dat hieronder niet valt een openbare waterweg. Ware dit wèl de bedoeling geweest, dan had daarvan uitdrukkelijk moeten blijken, zooals dit geschiedde in art. 427, 6°. Bij de totstandkoming van het Strafwetboek werd daar de uitdrukking „openbaren weg" vervangen door „eenigen openbaren land- of waterweg" op voorstel der Commissie van Rapporteurs. Waar dus slechts voorkomt „openbare weg" valt de openbare waterweg er buiten. Een zich op dringen ware daar ook trouwens moeielijk denkbaar. Maar het iemand in zijn vrijheid van beweging belemmeren of ook het iemand daar op hinderlijke wijze volgen, valt niet onder art. 426*bis* al waren alle overige vereischten ook aanwezig.

Nog zou dèze vraag kunnen worden opgeworpen, of dan een openbare waterweg, als hij over zijn volle breedte is

---

1) Cf. het belangrijke Arrest H. R. van 18 Mei 1903; W. 7927.

2) Arrest H. R. van 4 Maart 1895; W. 6631. Vgl. ook Arrest H. R. van 1 Nov. 1897; W. 7041; P. v. J. 1897, 98. Zie ook Vonnis KGR. Bergum van 28 Febr. 1898; W. 7097; gecasseerd bij Arrest H. R. van 23 Mei 1898; W. 7184.

Cf. ook Arrest H. R. van 17 April 1900; W. 7433; P. v. J. 1900, 42; en Arrest H. R. van 9 April 1906; W. 8364.

toegevroren, het karakter van een openbare landweg verkrijgt en dus zou vallen onder art. 426*bis*. Het komt mij voor, dat hier ontkennend moet geantwoord worden. Belemmering op zulk een openbare ijsvlakte zou m. i. wèl „in „'t openbaar" doch niet „op den openbaren weg" zijn geschied. Het eigenaardig „verkeerskarakter" zou m. i. hier ontbreken" [1]).

***

B. Het onrechtmatigheidsbestanddeel. Voor wij tot de bespreking hiervan overgaan, zij vooraf, doch ook inzonderheid in verband met het laatst behandelde feitelijk bestanddeel, de aandacht gevestigd op het karakter, dat het strafbare feit van art. 426*bis* vertoont.

In Hoofdstuk II kwamen wij reeds tot de conclusie, „dat „art. 284 dient tot bescherming der persoonlijke vrijheid, „art. 426*bis* tot bescherming van het openbaar verkeer".

In Hoofstuk III zagen wij nader, dat het de inbreuk op de persoonlijke vrijheid van handelen was, welke art. 284 straft.

In dit Hoofdstuk nu hebben wij te doen met feiten, die inbreuk maken op het subjectieve verkeersrecht, op de persoonlijke vrijheid, nu niet van handelen, maar van be-

---

1) Cf. Arrest H. R. van 21 Oct. 1895; W. 6725, waar echter niet verder wordt gegaan, dan verklaard, „dat een weg over het ijs niet is een „waterweg, en dat hij, die het gebruik van hem toebehoorend water als „openbaar middel van gemeenschap heeft te gedoogen, wanneer het in „zijn gewonen vorm verkeert, zich dat niet behoeft te laten welgevallen, „wanneer het ijs is geworden".

Zie ook aldaar de conclusie van den Adv. Gen. Patijn, die o. a. zegt: „Een tot algemeen gebruik bestemde waterweg wordt, wanneer die met „een ijskorst bedekt is evenmin landweg — als een landweg in een „waterweg wordt herschapen door de omstandigheid dat deze tijdelijk „door water bedekt is".

weging in den engeren zin des woords. Bescherming van het subjectieve verkeersrecht en eerst daarin van het objectieve verkeer; maar ook van het verkeersrecht, niet van de persoonlijke vrijheid van beweging op den openbaren weg in het algemeen.

Om met het laatste te beginnen, dit blijkt uit het feit, dat als één persoon dader is, hij metterdaad belemmering moet brengen in de vrijheid van beweging; uit de omstandigheid, dat, waar er alleen sprake is van een zich aan iemand opdringen, meerdere personen tegelijk aanwezig moeten zijn; uit den eisch, dat, waar de handeling louter in een volgen bestaat, dit objectief hinderlijk moet zijn en ook weder geschied in vereeniging met „een of meer an-„deren".

Geen bescherming van het objectieve verkeer als zoodanig, maar van het subjectieve verkeersrecht. Dit wordt duidelijk uit het feit, dat Minister Loeff weigerde in art. 426 (waarin het objectieve verkeer word beveiligd) de boven vermelde omzetting te doen plaats hebben ter voorziening in deze materie en een afzonderlijk art. 426*bis* voorstelde van geheel andere redactie. Dit blijkt ook daaruit dat art. 427, 6°. met straf bedreigt hem, „die zonder verlof van het be-„voegd gezag, eenigen openbaren land- of waterweg verspert „of het verkeer daarop belemmert".

Wanneer wij dan thans overgaan tot bespreking der onrechtmatigheid, zoo is het duidelijk, dat wij in art 426*bis* te doen hebben met handelingen, die in concreto de rechtssfeer van den persoon in quaestie altijd aantasten, tenzij de dader daartoe bevoegd was. Het woord „wederrechtelijk" moet dus ook hier weer, in overeenstemming met hetgeen wij daaromtrent bij art 284 bespraken, zoo men er dan al eenige be-

teekenis aan toekennen wil, opgevat als: zonder een recht daartoe, zonder daartoe bevoegd te zijn [1]).

Hiermede is ook in overeenstemming het geen daaromtrent bij de beraadslagingen in de Tweede Kamer door Mr. Troelstra werd gezegd. „Maar dan vind ik", — zoo besloot deze afgevaardigde zijn opmerking hierover, — „dat woord ver„keerd gekozen. Het ware dan beter te lezen: zonder dat men „daartoe krachtens zijn ambt of een bepaalde betrekking het „recht heeft. De wederrechtelijkheid heeft dus geen betrek„king op de feiten die men pleegt, maar ligt daarbuiten" [2]).

Dat evenwel de Rechtbank te Zutphen in het meer geciteerde vonnis kon overwegen „dat beklaagden den getuige L. „hebben gevolgd wederrechtelijk, immers met krenking van „diens recht om vrij en ongehinderd op den openbaren weg „te loopen" [3]) bewijst alleen, dat ook hier weder door de rechtspraak aan het woord „wederrechtelijk" geen vaste omschrijving gegeven wordt. Ook met het oog op de rechtvaardigingsgronden zal het in tegenstelling met art. 284 van bitter weinig waarde zijn. Alleen voor de dagvaarding en het vonnis stelt het den eisch, dat de onrechtmatigheid in concreto blijke.

***

C. Het strafwaardigheidsbestanddeel. Ook hier geldt weer dat dit voor de onderhavige overtreding geheel samen valt met het onrechtmatigheidsbestanddeel. We kunnen daarover derhalve hier verder zwijgen.

***

D. Het schuldbestanddeel. Art. 426*bis* staat in het

---

1) Cf. hiermede het „zonder verlof van het bevoegd gezag" in art. 427, 6°.

2) *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1132, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 696.

3) Vonnis Rb. Zutphen van 7 Oct. 1903; W. 8003.

boek der overtredingen. Gevolg is, dat wat de schuldvraag betreft, voor het aanwezig zijn van dit delict niet „opzet" maar ook „schuld" voldoende is, m. a. w. dat de dader het intreden van het gevolg zich noch als-noodwendig, noch zelfs als mogelijk heeft voorgesteld, doch hij het zich als zoodanig had kunnen en moeten voorstellen. Zoo is het duidelijk, dat van geenerlei waarde is eene verdediging als van beklaagden voor de Rechtbank te Zutphen, dat zij niet den in de dagvaarding aangeduiden persoon L. gevolgd waren maar alleen het meisje B. die door L. vergezeld werd, wijl zij de bedoeling hadden alleen de nummers der huizen op te teekenen waar het meisje B. couranten bezorgde.

De rechtbank overwoog dan ook, „dat, al bewezen beklaag„den ook, dat zij de bedoeling hadden getuige B. te volgen, „toch uit de verklaringen der twee gehoorde getuigen in ver„band met bovenvermelde opgaven door beklaagden ter terecht„zitting gedaan is gebleken, dat zij met en benevens de ge„tuige B. noodzakelijker wijze getuige L. hebben moeten volgen „en metterdaad gevolgd hebben, terwijl *bedoeling* of *opzet* „van beklaagden geen punt van overweging behooren uit te ma„ken, waar het hier geldt eene overtreding en geen misdrijf" [1]).

Hieraan knoopt zich als van zelf nog deze slotopmerking vast, welke ook reeds in het aangehaalde vonnis lag opgesloten, dat het motief van geenerlei invloed is. Staat eenmaal vast, dat er hinderlijk werd gevolgd zoo blijft het voor de strafwet „hinderlijk volgen" „zelfs voor het geval dit ter „bereiking van een mogelijk zeer geoorloofd doel mocht zijn „geschied" [1]).

* * *

1) Vonnis Rb. Zutphen van 7 Oct. 1908; W. 8003.

E. *De bijzondere leerstukken.* I. Deelneming. De leer der deelneming biedt bij hare toepassing op deze overtreding geene moeielijkheden.

Daar art. 52 Swb. uitdrukkelijk zegt, dat medeplichtigheid aan overtreding niet strafbaar is behoeven wij daarover hier verder niets te zeggen. De andere drie vormen van deelneming kan men zich ook voor dit delict denken. Het middelijk daderschap zal echter niet gemakkelijk verwezenlijkt kunnen worden, niet ten opzichte van het eerste, nog minder ten aanzien van het tweede gedeelte van art. 426*bis*; immers daar wordt de eisch gesteld dat het geschied zij „met een of „meer anderen".

Daarentegen zal „uitlokking" zeer gemakkelijk in toepassing gebracht kunnen worden. Stakers, die anderen door giften en beloften wellicht ook door misleiding er toe brengen arbeidswilligen op den openbaren weg in hunne vrijheid van beweging te belemmeren, hen op hinderlijke wijze te blijven volgen, zullen zeker als uitlokkers gestraft moeten worden.

Het mededaderschap zou bij het zich tegen den uitdrukkelijk verklaarden wil blijven opdringen, of het op hinderlijke wijze blijven volgen spoedig aan den dag treden. Reeds bespraken wij boven [1]) het geval dat eerst één staker den arbeidswillige volgt en er vervolgens, nadat deze laatste uitdrukkelijk gezegd heeft alleen gelaten te willen worden, nog meerdere stakers zich daarbij voegen. Het is duidelijk, dat er bij dezen stand van zaken van deelneming nog geen sprake is. Wel is reeds m. i. de eerste volger strafrechtelijk aansprakelijk voor zijn daad. Zullen echter ook de anderen onder art. 426*bis* vallen, zoo zal de achtervolgende persoon nogmaals uitdrukkelijk

1) Zie boven p. 176/177.

moeten verklaren van dit geleide niet gediend te zijn. Blijven zij ook dan nog volgen, zoo zal daaruit tevens het opzet om gezamenlijk dezen persoon te blijven volgen vaststaan en de deelneming aan het delict van art. 426*bis* intreden.

Bij het iemand op den openbaren weg in zijne vrijheid van beweging belemmeren zal het mededaderschap niet altijd even duidelijk zijn aan te toonen.

***

II Samenloop. Na hetgeen hierover bij de behandeling van art. 284 gezegd is, behoeven wij daaraan niets meer toe te voegen. Alleen zij nog opgemerkt dat de omstandigheden er naar kunnen zijn, dat in het feit van hinderlijk volgen opgesloten kan liggen bedreiging met geweld, (eendaadsche samenloop) (art. 426*bis* en 284).

***

F. De strafmaat. Reeds bij de algemeene beraadslagingen was de aandacht gevestigd op de strafmaat [1]), maar gekomen aan de afzonderlijke behandeling van art. 426*bis* werd eerst recht de aanval op dit punt geopend. Mr. Marchant wees er met nadruk op, „dat het voorgestelde artikel ten aanzien van de „opgelegde straffen zich zoo scherp onderscheid[de] van de arti- „kelen die.... in denzelfden titel staan". Hij vroeg de Regeering of zij bereid was „dit artikel meer in overeenstemming te „brengen wat de strafmaat betreft met de artikelen van ge- „lijken aard in denzelfden titel van het Strafwetboek omschre- „ven, bij voorbeeld de straf te stellen op ten hoogste 6 dagen „hechtenis en een geldboete van f 25".

Toen Minister Loeff weigerde hierop in te gaan, op grond dat „de beteekenis der overtreding van art. 426*bis* ontegen-

1) Zie *Handelingen IIe Kamer*, *1902—03*, p. 1088, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 573.

„zeggelijk kan zijn van ernstigen aard", en de rechter dan „ook de bevoegdheid moet hebben om tot een hoogere „straftoemeting over te gaan"; terwijl een hernieuwde poging van Mr. Marchant om eenige concessie in dezen van de Regeering te verkrijgen opnieuw mislukte, stelde deze afgevaardigde een amendement voor, strekkende om de straf in art. 426*bis* te brengen op „hechtenis van ten hoogste zes dagen „of geldboete van ten hoogste vijf en twintig gulden"; en om recidive binnen het jaar te straffen „met hechtenis van „ten hoogste eene maand of geldboete van ten hoogste hon„derd gulden."

De Commissie van Rapporteurs verklaarde zich bij monde van Mr. Nolens tegen het ingediende amendement.

De afgevaardigde Melchers trad nog in 't krijt om het voorstel te steunen en er op te wijzen dat „het bijkomend „element van staking de omstandigheid dat deze bepaling „zal worden toegepast in gevallen bij staking voorkomende, „hier invloed had gehad op deze strafmaat". Het amendement Marchant werd daarop verworpen met 67 tegen 19 stemmen [1]).

De strafmaat bleef dus die, welke de Regeering had voorgesteld. Het is voldoende hier te herhalen wat Mr. Nolens nog aan het door hem gezegde toevoegde: „dat de straf, „die hier gesteld wordt is een maximum en dat de kracht, „die van dit artikel moet uitgaan moet zijn vooral preventief. „Hoe geringer de strafmaat wordt die als maximum door de „wet gesteld is, des te minder zou de preventieve kracht „zijn, die van het artikel zou uitgaan".

---

1) Zie voor het hier meegedeelde *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1128, 2e kolom; p. 1130, 2e kolom, p. 1135—1137; Smidt t. a. p. dl. V, p. 694—699.

HOOFDSTUK V.

Bezwaren tegen de artt. 284nieuw en 426bis ingebracht. Besluit.

Het vaststellen der bezwaren, welke tegen de artt. 284*nieuw* en 426*bis* zijn ingebracht, moet met omzichtigheid geschieden. De aanmerkingen toch, welke in het Voorloopig Verslag op beide deelen der Strafwetnovelle van 1903 gemaakt werden, gelden voor elk deel afzonderlijk niet altijd even sterk en speciaal niet zoo voor art. I, als dat voor het geheel het geval is. Maar ook de bezwaren, die in het bijzonder op dat eerste gedeelte betrekking hebben, zouden niet alle gemaakt zijn tegen art. I van het Gewijzigd Regeerings-Ontwerp. Wat derhalve het Voorloopig Verslag aan critiek te lezen geeft, mag eerst voorzoover het in overeenstemming is met hetgeen bij de openbare beraadslaging tegen de artikelen werd ingebracht, als critiek gelden op het Gewijzigd Wetsontwerp.

Nog eene restrictie dient gemaakt. Reeds in Hoofdstuk II

wezen wij er op [1]), dat behalve de bezwaren, die zich richtten tegen tekst en strekking, er ook waren, die de wet in het algemeen betroffen. Van deze laatsten vallen als vanzelf eenige buiten bespreking. Dat de Strafwetnovelle wel verdedigbaar was, maar op dat oogenblik af te raden [2]), dat men hier te doen had met eene gelegenheidswet [3]), dit zijn bezwaren waarvan de onbelangrijkheid, nu de wet eenmaal tot stand kwam, in het oog springt.

Dat de voorstellen van overhaasting getuigden, is eene bedenking [4]), welke alleen in zooverre der overweging waard is, als daarmede een aanval gedaan werd op den tekst der artikelen. Dit nu zal uiteraard eerst bij het opmaken der eind-conclusies in vollen omvang beoordeeld kunnen worden en derhalve eerst daar bespreking vinden.

De bezwaren, welke zich direct richtten tegen de redactie der wet, kunnen worden saamgevat als deze: de terminologie was te vaag; de grens te ruim gesteld; in die vage en ruime redactie stak eene groote belemmering voor de ontwikkeling der vakvereenigingen [5]).

Elk dezer punten zal hier nader uitgewerkt en onderzocht worden. Vooraf echter moet nog stilgestaan bij de alles beheerschende tegenwerping, dat de Strafwetnovelle onnoodig, meer nog, niet wenschelijk was, de feiten er geene aanleiding toe gaven.

Onnoodig de uitbreiding van art. 284, want art. 138 Swb. waarborgde den huisvrede; toevoeging van art. 426*bis* al

1) Zie boven p. 80.
2) Zie Voorl. Verslag, § 3, p. 7, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 531.
3) Zie Voorl. Verslag, § 3, p. 8, 1e kolom; niet bij Smidt.
4) Zie Voorl. Verslag, § 3, p. 7; Smidt t. a. p. dl. V, p. 530, p. 531.
5) Zie Voorl. Verslag, § 3, p. 6; p. 9 en p. 10; Smidt t. a. p. dl. V, p. 530; p. 616; p. 617.

evenmin dringende eisch, want tegen wering van overlast in het openbaar en tot verzekering van de orde op straat, kon voldoende door uitoefening van politiezorg, desnoods op beteren wettelijken grondslag, gewaakt [1]).

De onjuistheid en het ontoereikende van het argument tegen de uitbreiding van art. 284 springt te sterk in het oog, dan dat wij daarop nog verder in behoeven te gaan [2]). De tegenwerping tegen de toevoeging van art. 426*bis*, voor sommige leden evenzeer geldende ten aanzien van art. 284, is van meerder gewicht. Maar om te beslissen of „tegen intimidatie van „arbeidswilligen .... beter door eene op wettelijken grondslag „behoorlijk geregelde politiezorg dan door strafbepalingen [kan] „worden gewaakt" [3]), zou moeten voorafgaan een grondig onderzoek naar den toestand der regeling van ons politiewezen; de verhouding van rijks- en gemeente-politie; de aard der politiemacht en hare bevoegdheid; de al of niet noodzakelijkheid van beter wettelijke regeling, ten slotte ook de practische toepassing bij werkstakingen. Dit nu zou ons te ver voeren. Maar bovendien valt het, strikt genomen, buiten het kader van ons onderwerp. Het is eene andere oplossing van het vraagstuk, dan die, welke in het jaar 1903 gegeven werd, en met deze laatste alleen hebben wij te doen. En eerst wanneer wij een uitgewerkt voorstel van politie-regeling voor ons hadden, zou vergelijking eenigermate mogelijk zijn, terwijl het ook dan nog de vraag zou zijn of uitgemaakt zou kunnen worden, wat de voorkeur verdiende.

Buitendien komt het mij voor, dat ook wel de keuze op

1) Zie Voorl. Verslag, p. 9/10; Smidt t. a. p. dl. V, p. 616.
2) Zie ook de breede bestrijding daarvan in het Voorl. Verslag, p. 11; Smidt t. a. p. dl. V, p. 623—625.
3) Cf. Voorl. Verslag, p. 7, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 581.

verscherping der Strafwetbepalingen moèst vallen om tweeërlei reden. Vooreerst, omdat bij het juist in dien tijd aan de departementen van Justitie en Binnenlandsche Zaken plaats hebbende onderzoek naar de mogelijkheid van eene goede regeling der politie [1]), aan de Regeering duidelijk moest zijn, hoevele leemten onze politiezorg heeft, hoeveel tijd, bij de niet geringe moeilijkheden die zich zouden voordoen, zulk eene „einheitliche" politiewet en de daarmede verband houdende noodzakelijke wijzigingen in de Gemeentewet, zou vereischen.

Maar ook de ondervinding, welke de Regeering had opgedaan met de zoogenaamde „Amsterdamsche postenorder" [2]),

---

1) Cf. *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 482, 1e kolom. Ook was in 1901 verschenen het „*Verslag der Commissie door den Minister van Justitie „benoemd om advies uit te brengen wegens de maatregelen welke tot verbetering „van de politie kunnen strekken*".

2) De zoogen. „Amsterdamsche postenorder" werd door den hoofdcommissaris van politie den heer Francken uitgevaardigd. Daartoe had de op dat oogenblik fungeerende directeur der Rijkspolitie (de procureur-generaal bij het Gerechtshof aldaar) den stoot gegeven na raadpleging met den Minister van Justitie als hoofd der rijkspolitie. Behalve in de pers was in het Voorl. Verslag op de Staatsbegrooting voor het jaar 1903 daartegen oppositie gevoerd. (Zie *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, Bijlage A, 2, IV, 13, p. 9/10.) In de Mem. v. Antw. was daarop geantwoord (zie aldaar 2, IV, 14, p. 27.) Bij de openbare beraadslagingen werd daaraan een groot gedeelte der debatten gewijd. (Zie *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 458, 2e kolom—465, 2e kolom; p. 473, 2e kolom; p. 482—485; p. 485, 1e kolom; p. 485/486; p. 487, 2e kolom—491, 1e kolom; p. 492, 1e kolom; p. 494, 2e kolom—495, 2e kolom.) Zie ook hoe de procureur-generaal zelf, Mr. Kist in de IIe Kamer de posten-order in den breede verdedigde (*Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 205—209.) In de IIe Kamer verdedigden twee leden (van Nispen tot Sevenaer en Sasse van IJsselt) de order, terwijl zich daarbij na de verdediging des Ministers nog twee leden aansloten (Pompe van Meerdervoort en de Ridder.) Tegen de order spraken vier leden (Hugenholtz, van Idsenga, Talma en Heemskerk). Behalve tegen den inhoud (zie beneden p. 196, noot 1) kwam men op, deels tegen de overschrijding der bevoegdheid der politie (zie beneden p. 195, noot 2), deels tegen het er niet in kennen van den burgemeester van Amsterdam (zie voornamelijk Mr. Heemskerk daarover).

zal er het hare toe hebben bij gedragen. Terwijl deze order uitging van de hoofdgedachte „dat ook zonder dat een be- „paalde strafbepaling is overtreden, de politie gerechtigd en „ook verplicht is, de personen op den openbaren weg te be- „schermen tegen overlast en belemmering in hunne bewe- „ging en verkeer, èn omdat art. 4 der Grondwet aan een „ieder aanspraak geeft op bescherming van personen en goe- „deren, èn omdat elke belemmering in het vrije verkeer op „den openbaren weg geacht mag worden in strijd te zijn met „de openbare orde" [1]), eene stelling, welke voor eene voldoende uitoefening der politiezorg bij werkstakingen moet vaststaan, werd hiertegen juist ook van socialistischen kant heftig opgekomen [2]). Zelfs werd den Minister van Justitie tegengevoerd: gij moget „al zeggen, dat men absoluten eerbied moet hebben „voor de vrijheid van anderen, in dergelijke gevallen kan die „absolute vrijheid niet worden toegestaan, want dat zou gelijk „staan met het a priori onmogelijk maken van elke staking [3]); „evenals onomwonden werd verklaard: „als geen strafbe- „palingen worden overtreden, dan moet men aan de arbeiders „de vrijheid laten" [4]). Het wekt dan ook geene verwondering, dat de Minister, bij de verkondiging van zulke theorieën en bij de m. i. niet van overdrijving en eenzijdigheid vrij te

1) Cf. de Bijlage hierachter.

2) Behalve de afgevaardigde Hugenholtz, die voor de Socialisten in de Kamer het woord voerde en ten slotte eindigde met het voorstellen eener motie „dat het niet wenschelijk [was] de zoogenaamde postenorder te „handhaven"; welke echter niet meer in behandeling kwam; betwistte ook Mr. van Idsinga zeer stellig de bevoegdheid der politie om preventief op te treden. Zie *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 458, 2e kolom en p. 459; p. 487, 2e kolom en p. 488 (Hugenholtz); voorts p. 459, 2e kolom—p. 461, 2e kolom; p. 488, 2e kolom—p. 490 (van Idsinga).

3) Cf. *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 488, 1e kolom.

4) Cf. *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 488, 2e kolom.

pleiten oppositie tegen den inhoud der order [1]), tot tweemalen toe waarschuwde dat, „wanneer overlast en molest „van het posten het gevolg zijn en daarmede gepaard gaan „en deze zoodanige afmetingen aannemen als in dit geval is „geschied, dan ten slotte niets anders resten [zou] dan het „voorbeeld te volgen, ons in andere landen gegeven en een„voudig strafbaar te stellen — wat tot dusver nog niet „strafbaar was" [2]).

Lag het dan in 1903 niet voor de hand, dat de Regeering daartoe overging? En dit vooral, omdat de Regeering blijkbaar meer dan in het najaar van 1902 overtuigd was geworden, dat bij de bestaande politieregeling „met de wet, „zooals zij daar lag, ... men", — gelijk de Minister van Justitie zeide — „niet in het oog kon houden het: principiis obsta, omdat niet de eerste minder ernstige feiten, „die aan de mishandeling voorafgingen, konden worden ge„straft en voldoende belet" [3]).

Voor een gedeelte der oppositie was de noodzakelijkheid der Strafwet-novelle echter niet zoo duidelijk; behalve dat zij

1) Behalve de heer Hugenholtz, richtte zich ook de afgevaardigde Talma speciaal tegen den inhoud der order. Het komt mij voor, dat hierbij, door te veel den nadruk te leggen op de onbillijke qualificatie van het posten en door het eenzijdig noemen en bespottelijk voorstellen van het „op „onaangename wijze toespreken"; aan den hoofdinhoud en de strekking der order geen recht is gedaan. Zie *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 463—464.

2) Cf. *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 484, 2e kolom. Zie ook aldaar p. 495, 1e kolom.

3) Cf. *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1094, 2e kolom; niet bij Smidt. Zie ook t. a. p. p. 1090, 1e kolom; hiertegen bracht Mr. Troelstra in, dat dit „een uitvlucht" der Regeering was. Dat hij dit kon, had toch voornamelijk daarin zijn oorzaak, dat hier weder een weinig uit 't oog verloren werd, dat niet de feitelijkheden maar de dwang met straf bedreigd wordt. Zie *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1130, 2e kolom; vgl. ook t. a. p. Mr. Marchant p. 1128, 1e kolom; zie overigens nog over dit punt t. a. p. p. 1062, 1e kolom en p. 1110, 1e kolom.

onnoodig was, achtte men haar ook niet wenschelijk: de feiten gaven er geen aanleiding toe. Zij, die dit tegenwierpen, zagen voorbij, dat de Memorie van Toelichting duidelijk uitsprak: „de ondervinding....... — *en zeker niet die van „de laatste dagen alleen* [1]) — heeft aangetoond" de noodzakelijkheid dezer novellen [2]); zij vergaten, dat er ook voor de Amsterdamsche postenorder wel eenige aanleiding was geweest, deze zoo maar niet uit de lucht was komen vallen. Die zaak was bij den Minister van Justitie aanhangig gemaakt door een request van personen, die er zich over beklaagden, dat zij door de posten op ergerlijke wijze werden gehinderd en belemmerd in hun vrije beweging op de openbare straat [3]). De omschrijving van dat posten luidde naar de lezing van de eene autoriteit als volgt: „dat zoowel adressanten als hun „werklieden, tegen hun wil, op de openbare straat zijn opge„wacht, achtervolgd, lastig gevallen, op onaangename en de „aandacht trekkende wijze toegesproken en in hun vrije be„weging, niettegenstaande de aanwezigheid van politie, syste„matisch zijn belemmerd, in die mate, dat bedoelde personen, „zelfs in de rijtuigen, waarmede zij in het belang hunner „veiligheid naar hunne woningen vervoerd werden, niet voor „overlast en daden van geweld gevrijwaard waren, terwijl „tegen rijtuigen, paarden en personen en zelfs tegen de ge„leidende politie door de bondsleden met steenen is geworpen".

En volgens de lezing eener andere autoriteit aldus: „Dit „posten gaat gepaard met sarrende, soms min of meer onze-

---

1) Ik cursifeer.

2) Zie Mem. v. Toel., § 1, p. 2, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 614. Zie ook Mem. v. Toel., § 1, p. 1, 2e kolom: „ten deele opnieuw doen ves„tigen". Smidt t. a. p. dl. V, p. 529.

3) Zie *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 484, 1e kolom.

„delijke en op den kant af beleedigende uitingen of bejege-„ningen, met voor de voeten te loopen of tegen den gevolgde „aan te loopen, zich onder diens paraplui te begeven enz. „enz. en dan veelal op zulk een luidruchtige en opzienba-„rende wijze, dat dit volgen de aandacht moet trekken van „voorbijgangers, die daarin aanleiding vinden te meenen, dat „de gevolgde zoogenaamd wordt „opgebracht" en zich uit „nieuwsgierigheid bij het escorte aansluiten, een en ander met „het gevolg, dat volksoploopen ontstaan en de gevallen niet „vreemd zijn, dat, gelijk ik zelf wel heb waargenomen, de „ongelukkige vervolgde door eenige honderden nieuwsgierigen „wordt begeleid" [1]).

Reeds vòòr de gebeurtenissen van het voorjaar 1903 was derhalve bij werkstakingen allerlei voorgevallen, waartegen geen politie of Strafwet eenige bescherming verleend had, zoodat de betrokken personen geen andere oplossing geweten hadden dan eene klacht bij den Minister van Justitie. Was in 1903 daarvan dan geen sprake?

In de Tweede Kamer was dit punt, zooals te begrijpen valt, herhaaldelijk voorwerp van discussie. Het waren voornamelijk de socialisten, die het ontkenden. Bij al deze gedachten-wisselingen moet naar mij voorkomt, hierop gelet dat voortdurend sprake was van het „*terrorisme*", dat tegenover arbeidswilligen was uitgeoefend. Deze qualificatie komt mij in een debat, waarbij het er omging de wenschelijkheid aan te toonen van het strafbaarstellen van dwang door lichtere feitelijkheden dan geweld, niet bijzonder gelukkig voor. Immers

1) Cf. *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 484, 1e kolom. Zie aldaar nog een voorbeeld van iemand „die niet 1, 2 of 3 dagen, maar vier „achtereen volgende maanden zonder rust of tusschenpoozing deze hate-„lijke tyrannie had doorleetd" en te dier zake in November 1901 een klacht indiende bij den Minister van Justitie.

op de vraag der sociaal-democraten die feiten van terrorisme dan te noemen, werd, als van zelf spreekt, geantwoord met eene opsomming van allerlei ergerlijke gevallen, die, gelijk dan weer volkomen terecht werd tegengeworpen, reeds strafbaar waren en dus geen bewijsmateriaal konden opleveren voor de wenschelijkheid eener verscherping der Strafwet [1]). Zoo werd het debat te dezen opzichte in hoofdzaak weinig doeltreffend.

Toch werden ook wel voorbeelden bij gebracht, die metterdaad strekken konden om te bewijzen, dat eene uitbreiding van art. 284 wenschelijk was.

Zoo was gewezen op het geval in de Rietlanden van den seinsteller, die door wilde werken en in zijn seinhuis zoodanig door de stakers in zijn bedrijf bemoeilijkt en zelfs daarin verhinderd werd, dat hij eerst, nadat door de politie de orde was hersteld, zijn seinhuis weer had kunnen beklimmen [2]). Zoo werd vermeld het feit van den hoofdconducteur, Nibbelke, die op de lijn een twintigtal menschen had ontmoet, welke hem omsingeld hadden om hem te dwingen van het werken af te laten [2]). En wat was hierop het antwoord van Mr. Troelstra? Het eerste voorbeeld, „dat [was dan] het eenige „feit van terrorisme bij de jongste spoorwegstaking, door „de Regeering medegedeeld”. Geene ontkenning derhalve, trouwens dit was ook moeilijk te ontkennen. Maar opmerkelijker nog was de wijze, waarop die afgevaardigde van het tweede geval zich afmaakte. Uit het feit, dat aan Nibbelke geen leed was aangedaan concludeerde Mr. Troelstra, dat dan ook

1) Zie o.a. *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1089, 2e kolom v.v.; niet bij Smidt.
2) Zie *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1035, 1e kolom; niet bij Smidt.

dit voorbeeld niet kon gelden [1]). Lag daarin juist omgekeerd niet, dat men Nibbelke had willen dwingen niet door geweld maar door lichtere feitelijkheden?

Hoe buiten de hier opgenoemde in de woelige dagen van Januari 1903 wel degelijk allerhande feiten voorgevallen zijn, die niet onder de bestaande Strafwet vielen en toch eene ergerlijke dwanguitoefening inhielden, zagen wij reeds in Hoofdstuk II [2]).

Wanneer men bovendien in aanmerking neemt, dat uit den aard der zaak van dwang door feitelijkheden niet zoo spoedig melding gemaakt wordt, omdat in de eerste plaats het ergste, de dwang door grof geweld, in de dagbladen opgeld doet, dan is het duidelijk dat tegenover de feiten, welke reeds bij de bespreking der postenorder ter kennis van de Regeering waren gekomen, niet minder tegenover de feiten, welke ook in 1903 in buitengewoon aantal aan den dag traden, het niet wel mogelijk is vol te houden, dat voor de uitbreiding der Strafwet geene aanleiding bestond.

Voeg hier dan nog bij, dat ook de „sabotage" langzamerhand in ons land zijn intrede deed [3]), een bedenkelijk verschijnsel, waarvan nog zeer onlangs opnieuw de nieuwsbladen een ergerlijk voorbeeld vermeldden [4]), een wijze van handelen, die,

---

1) Zie *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1035, 1e kolom; p. 1109/1110; niet bij Smidt.

2) Zie boven p. 76 en 77.

3) Zie boven het afdraaien en verwijderen der moeren van de assen van alle goederenwagens der Amsterdamsche Rijtuigmaatschappij. (p. 76 en 77). Vergelijk daarmede het op p. 64 medegedeelde, dat in het jaar 1872, „de Hollandsche voorbeelden daarvan ver te zoeken waren".

4) Zie de „Standaard" van Dinsdag 26 Nov. 1907. N°. 10950. Daar werd het volgende medegedeeld: „voor eenigen tijd werden aan de sigaren- „fabriek der firma van der Tak en Co. te Stratum twee gaskranen afge- „draaid, waarop de firma de schade door de gezamenlijke werklieden liet

als de dader ontdekt wordt, gestreng gestraft moet kunnen worden, waartegen echter het oude art. 284 niet de minste bescherming bood, dan zal de wenschelijkheid der Strafwet-novelle, zoowel wat betreft het nemen van maatregelen in het algemeen, alsook wat aangaat het grijpen naar scherpere strafwet-bepalingen m. i. toch moeilijk ontkend kunnen worden.

Beschouwen wij dan nu de bezwaren, welke tegen de redactie zelve der artt. 284*nieuw* en 426*bis* zijn genoemd. Ten aanzien van beide bepalingen zullen deze afzonderlijk worden besproken.

A. Ad art. 284. De bedenking, dat de terminologie van art. 284*nieuw* te vaag zou zijn, richtte zich tegen het woord „*feitelijkheid*". Al het overige, dat aan den tekst van art. 284*oud* werd toegevoegd, was voor geen tweeërlei uitlegging vatbaar.

Voornamelijk Mr. Troelstra was het, die, zooals we zagen, tegen het begrip „feitelijkheid" te velde trok; die niet naliet tot het laatste toe, elken keer weer, te betuigen, dat het woord „feitelijkheid" „niet iets bepaalds" beteekende; die zelfs zoo ver ging, het „nog veel rekbaarder" te verklaren dan de begrippen, „hinder, overlast, vreesaanjaging, begrip-„pen, die zeer rekbaar zijn" [1]).

Mr. Rink daartegenover verklaarde: „wel is waar is het „woord „feitelijkheid", dat er nu in staat, niet een eng „begrensd begrip, maar dit is zeker, dat de kring van daad-

---

„betalen. Gisteren was van een pers een van de hoofdschroeven afge-„draaid. Den personen, die deze pers hadden gebruikt, werd als toen „ontslag aangezegd". Zie aldaar verder de daarna getroffen maatregelen.

1) Cf. *Handelingen IIe Kamer, 1902—03,* p. 1132, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 634/635.

„zaken, welke onder dat begrip kunnen vallen, veel kleiner „is dan die, waartoe hinder, overlast en vreesaanjagende „middelen zouden kunnen gebracht worden.

„Ik meen er bovendien aan te mogen herinneren, dat in „de Strafwet herhaaldelijk uitdrukkingen voorkomen, waar- „van de beteekenis niet gedefinieerd wordt, maar waarvan „de juiste zin door de rechtsspraak wordt vastgesteld. Als „een sterk sprekend voorbeeld daarvan noem ik het woord „mishandeling", waarvan geen definitie in het Strafwetboek „voorkomt" [1]).

Hoe weinig Mr. Troelstra recht had tot dezen aanval op het woord „feitelijkheid" hebben wij overigens in Hoofdstuk III gezien. Daar bleek, dat de beteekenis van dit woord niet zoo onvast was, als deze afgevaardigde wel wilde doen voorkomen; dat eenerzijds van geene *letterlijke* opvatting sprake mag zijn, dat steeds het begrip verbonden moet worden aan dat van „geweld", dat er aanwezig moet zijn eene positieve krachtsoefening; en anderzijds niet de eisch van eene „handtastelijkheid" gesteld mag worden [2]).

Alzoo eene m. i. alleszins voldoende omschrijving van het begrip „feitelijkheid".

Iets anders is of dan dit begrip zonder eenige limiet ten aanzien van de geringheid der krachtsoefening, niet als veel te ruim verworpen moet worden.

Mr. Troelstra betoogde, „dat dit nieuwe art. 284, zooals „het thans geformuleerd is, de deur openzet tot het straffen „van feiten, die [zijns] inziens volstrekt niet strafbaar gesteld „moesten worden". Hij vroeg „of in de toepassing van het be-

---

1) Cf. *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1066, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 592.

2) Zie boven p. 131—133.

„staande artikel gebleken was, dat de redactie zoo zwak was, „dat het noodig was het begrip: geweld, daarin uit te brei- „den". Aan de hand van de in Hoofdstuk III behandelde vonnissen [1]) gaf deze afgevaardigde daarop een ontkennend antwoord. Waartoe dan uitbreiding van dit artikel noodig? „Ik herhaal", zoo zeide hij, „de bewijzen daarvoor zijn niet „gegeven". Maar „als dat zoo noodzakelijk is, dienen wij toch „wel te weten wat wij onder de woorden die daarvoor zijn „gekozen te verstaan hebben. Er wordt gezegd: ja, maar dat „gaat niet en is ook niet noodig, daar wordt gewezen op „allerlei artikelen, waarin uitdrukkingen voorkomen die ook „in dit artikel niet nader zijn omschreven en waarvan zich „de beteekenis door de iurisprudentie heeft vastgelegd, en „nu worden wij verzocht om dit ook af te wachten ten op- „zichte van de onderhavige artikelen". Dat kunnen wij niet doen. „De rechterlijke macht zal — daar zijn wij van over- „tuigd — deze bepalingen niet toepassen zoo gunstig moge- „lijk voor de arbeiders", omdat „deze artikelen betrekking „hebben op feiten voorgevallen in den strijd van arbeid en „kapitaal". „Het milieu waaruit men voortkomt, de opvoeding „die men heeft genoten en in het algemeen, de algemeene „belangen van de klasse waartoe men behoort, [oefenen] „toch op de opvattingen en de denkbeelden van de menschen „zoo niet, zooals wij meenen, een beslissenden, dan toch een „zekere mate van invloed uit" [2]).

We zullen deze onderscheidene beweringen, welke naar des sprekers zeggen „zoo maar niet met een paar woorden „waren omver te werpen" en waarin men al de bezwaren

1) Zie aldaar p. 113—114.
2) Zie *Handelingen IIe Kamer, 1902—03* p. 1131, passim; niet bij Smidt.

tegen de redactie van art. 284 gespecificeerd vindt opgenoemd, een voor een trachten te weerleggen.

Moet toegegeven worden aan Mr. Troelstra, dat het begrip „geweld" in art. 284*oud* door de iurisprudentie reeds buiten zijn natuurlijke grenzen uitgebreid en daarom aanvulling onnoodig was?

Niet geheel ten onrechte antwoordde hierop de Minister van Justitie: „wanneer dat inderdaad waar is, dan behoeft de „geachte afgevaardigde tegen dat woord „feitelijkheden" ook „niet dat groote, door hem ontwikkelde bezwaar te hebben" [1]).

Maar bovendien hebben wij in Hoofstuk III [2]) getracht juist aan te toonen, dat vier van de zes vonnissen, welke Mr. Troelstra als bewijsplaatsen aanhaalde, volstrekt geene overschrijding van het begrip geweld inhielden; dat ook het vijfde voorbeeld geen bewijs kon leveren, zooals bleek uit de lezing van het vonnis zelf in tegenstelling van het motto daarboven, waarop Mr. Troelstra blijkbaar alleen was afgegaan; dat eveneens het laatst aangehaalde vonnis, waarbij beslist was, dat voor art. 284 niet alleen geeischt wordt krachtdadig geweld, maar elk geweld hoe gering ook, voldoende is, geen bewijs kon wezen voor de overschrijding van dit begrip.

Doch ook positief bleek bij ons onderzoek dat in de practijk het begrip „geweld" niet buiten zijne natuurlijke grenzen was uitgedijd; dat er derhalve wat dit aangaat, zoo overigens de wenschelijkheid van eene uitbreiding van art. 284 vaststond, daarvoor alleszins reden was.

Maar is dan die uitbreiding niet veel te ruim gesteld? Ter

---

1) Cf. *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1133, 2e kolom; niet bij Smidt.
2) Zie boven p. 113—114.

beantwoording dezer veel gewichtige vraag worde als uitgangspunt gewezen op de niet alleen bij Mr. Troelstra, maar herhaaldelijk bij de discussieën ingeslopen fout, dat uit het oog verloren werd het ware karakter van het misdrijf. Niet gewelddadigheden of lichte feitelijkheden werden strafbaar gesteld in het gewijzigde art. 284, maar d w a n g door middel van geweld of feitelijkheden [1]).

En dit maakt een groot verschil. Immers „feitelijkheden", het is duidelijk, kunnen gemakkelijk genoeg worden begaan; eer men het wist, zou men aan het bedrijven daarvan schuldig staan; het onschuldigste gebaar zou daaronder vallen; en het bewijs zou niet zoo heel moeilijk te leveren zijn. Maar dwang door middel van zulk een feitelijkheid is iets van gansch anderen aard, iets wat niet aanschouwd kan, maar naar een zekeren regel vastgesteld moet worden; een psychisch feit, geen physisch waarneembare feitelijkheid; een feit gewoonlijk te moeilijker te constateeren naarmate de feitelijkheid geringer is en dies te moeilijker te bewijzen.

Er kan dus geen vrees bestaan, dat art. 284*nieuw* de deur openzet tot het straffen van feitelijkheden, die eigenlijk volstrekt niet strafbaar gesteld moesten worden, maar zoo er van vrees sprake zou zijn, dan moest het wezen, dat de strafbaarstelling van d w a n g te veel uitgebreid werd.

Nu blijft het altijd een moeilijke vraag in hoeverre tegen wederrechtelijken dwang door de Strafwet gewaakt moet worden. Niet elke wederrechtelijke dwang, — zoo zei ook de Memorie van Toelichting op de Strafwetnovelle — behoeft nog altijd strafbaar gesteld te worden, „al is daarin gelegen eene onrecht-

---

1) Deze foutieve opvatting komt ook weer duidelijk uit in de boven verkort weergegeven redeneering van Mr. Troelstra; zie boven p. 202—203.

„matige aantasting van de persoonlijke vrijheid". Zij liet er, m. i. terecht, al is 't ook zonder een zeer gepreciseerde grens aan te geven, dit opvolgen: „De straf toch is een „ultimum „remedium", een middel, dat alleen toepassing mag, maar dan „ook behoort te vinden daar, waar de handhaving der open- „bare rechtsorde zulks eischt" [1]). Een nauw omschreven grens aan te wijzen voor de strafbaarstelling van wederrechtelijken dwang komt mij voor een te ingewikkeld vraagstuk te zijn, dan dat het hier in een paar woorden zou uitgemaakt kunnen worden. Maar het is m. i. ook niet noodig om het antwoord te kunnen geven op de vraag of de strafbaarstelling van wederrechtelijken dwang te veel is uitgebreid. Immers als vaststaat, dat hier een dwang met straf bedreigd wordt van aard geheel gelijk aan dien, welke reeds strafbaar was naar art. 284*oud*, dan behoeven wij niet verder na te pleiten. En dit nu komt mij voor zoo te zijn.

Is er vis absoluta uitgeoefend, dan zal het toch principieel geen verschil maken of dat nu bewerkt is door middel van geweld, dan wel door „feitelijkheden"; niet het geweld de feitelijkheid, maar de wederrechtelijke dwang is hier het hoofdmoment. Bij vis compulsiva eehter treedt het gebezigde middel meer op den voorgrond. Nu ging de Memorie van Toelichting ad art. 284*oud* blijkbaar uit van de gedachte, dat het gekozen middel „van genoegzaam ernstigen aard [moest „zijn] om in dit verband strafbaar te wezen" [2]). Is dit het geval bij het plegen van feitelijkheden of het bedreigen met

1) Cf. Mem. v. Toel., § 1, p. 2, 1e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 614.
2) Zie Smidt t. a. p. dl. II, p. 443, waar staat: „Niet elke bedreiging „echter is voldoende. Alleen de bedreiging met geweld of met smaad of „smaadschrift is van genoegzaam ernstigen aard om in dit verband straf- „baar te wezen".

feitelijkheden? We zagen in Hoofdstuk III dat het plegen van feitelijkheden altijd, wanneer geen vis absoluta werd uitgeoefend, in zich opgesloten hield bedreiging met geweld of bedreiging met feitelijkheden. Over dit laatste nader. Is het eerste het geval, dan is het duidelijk, dat, gelijk de Memorie van Toelichting zelf uit sprak [1]), de feitelijkheden een voldoend ernstig karakter dragen. Wat bedreiging met feitelijkheden betreft, deze zal m.i. niet anders kunnen voorkomen, wil ze haar doel bereiken, dan als bedreiging met vis absoluta. En in dat geval staat ze immers geheel gelijk met bedreiging met geweld.

Zoo blijkt dat „feitelijkheden" of „bedreiging met feitelijk-„heden" een even ernstig middel tot dwang is, als „bedreiging „met geweld" reeds was in art. 284*oud*; en dat er tegen deze uibreiding alzoo geen bezwaar kan bestaan. Zou er, wanneer „feitelijkheden" door dit artikel strafbaar gesteld waren, inderdaad reden geweest zijn zich met alle kracht daartegen te verzetten, omdat zelfs de nietigste feitelijkheid daaronder zou vallen, nu alleen dwang door feitelijkheden etc. met straf bedreigd wordt, kan men gerust zijn, dat aan den strafrechter hier niet te ruime bevoegdheid gegeven is.

Immers in de eerste plaats moet het gebruikte middel zijn eene „feitelijkheid", moet het beantwoorden aan het begrip, zooals we dat in Hoofdstuk III omschreven en zal objectief moeten vaststaan, dat de feitelijkheid van dien aard was dat zij dwang kon veroorzaken. Voorts bleek in dat Hoofdstuk tevens, dat bovendien zal moeten vast staan het causaal

1) Zie Smidt t. a. p. dl. II, p. 443, waar staat: „Niet elke bedreiging „echter is voldoende. Alleen de bedreiging met geweld of met smaad of „smaadschrift is van genoegzaam ernstigen aard om in dit verband straf-„baar te wezen".

verband tusschen de gepleegde feitelijkheid en de beweerde uitoefening van dwang, eene omstandigheid te moeielijker naarmate de feitelijkheid geringer was. Daarbij moet dan ook nog bewezen worden het opzet van den dader, d. w. z. voor het minst dat hij de mogelijkheid om door deze feitelijkheid den persoon in quaestie tot iets te dwingen zich voorgesteld had, al beoogde hij het niet, een delictsbestanddeel waarvan wel het bewijs dikwijls uit de omstandigheden, waaronder het feit gepleegd werd, geput kan worden, maar waarin toch m. i. steeds een voldoend tegenwicht zal liggen tegenover te volijverige ambtenaren van het Openbaar Ministerie.

Zoo zal het vreedzame posten zonder meer tot het inwinnen van berichten en het geven van inlichtingen niet onder art. 284*nieuw* gebracht kunnen worden, een feit, dat ook door de Regeering nadrukkelijk werd uitgesproken [1]).

Dat overigens, speciaal waar het deze arbeidsconflicten geldt, noodig is een onbevooroordeeld oog van den rechter, zal men moeilijk kunnen tegenspreken. Zoo ergens, dan rust hier de taak op hem zich de omstandigheden, waarin de daders zich bevonden, in te denken, en niet in elken staker steeds een deugniet, in elken arbeidswillige per se een modelwerkman te zien — eene opmerking, die na de oplossing van het vraagstuk der bescherming van arbeidswilligen, nog onlangs door twee rechters in het *Weekblad van het Recht* [2]) aan de hand gedaan, zeker niet geheel overbodig genoemd moet worden.

---

1) Zie Mem. v. Antw., p. 20, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 617/618. Vlg. daarmede *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1037, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 672.

2) Zie W. 8574, waar Mr. J. C. J. van Rapperd aanraadt vrijwilligerbrigades met politiaire bevoegdheid op te richten en W. 8577, waar Mr. Hoeufft in denzelfden geest een burgerwacht als in België wenscht te zien op gericht.

B. Ad art. 426*bis*. Ook ten aanzien van dit artikel is het bezwaar gemaakt, dat de terminologie te vaag, de grens te ruim gesteld is. Wat kan hiervan gelden?

Ik vlei mij met de gedachte in Hoofdstuk IV aangetoond te hebben, dat voor deze bewering geen voldoende gronden zijn bij te brengen. Hier in enkele trekken aan te geven dat de terminologie niet „vaag" genoemd mag worden, is niet mogelijk. Daartoe zouden wij ons opnieuw in casuistiek moeten verdiepen en daarmede dadelijk in bloote herhaling vervallen, van hetgeen wij boven reeds schreven.

Dat ook de grenzen niet te ruim zijn gesteld, zal moeilijk ontkend kunnen worden, wanneer de termen, in art. 426*bis* gebezigd, slechts in het volle verband, waarin zij staan, aanvaard, daarbij alle de nevengestelde vereischten in acht genomen worden. Zoo zal ook het vreedzame posten, dat enkel ten doel heeft met den gang van zaken op de hoogte te blijven en mede-arbeiders in te lichten, zoolang het niet het karakter aanneemt van een „hinderlijk volgen" etc. niet belet kunnen worden op grond van ons artikel, een feit, dat ook door de Regeering uitdrukkelijk geconstateerd is [1]).

Bovendien worde niet vergeten, dat altijd het objectieve vaststaan, niet het subjectief gevoelen den doorslag geeft; evenals men er op bedacht zij, dat niet aan het objectieve verkeer als zoodanig, maar aan het subjectieve verkeersrecht van het individu bescherming wordt verleend. Ook in deze beide overwegingen ligt tegenwicht tegen te ruime toepassing.

* * *

---

1) Zie Mem. v. Antw., p. 20, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 617/618. Zie ook *Handelingen IIe Kamer*, *1902—03*, p. 1130, 1e kolom en p. 1136, 2e kolom; Smidt t. a. p. dl. V, p. 695 en p. 698 en 699.

Behalve de hier besproken bezwaren tegen de Strafwet-novelle werd ook herhaaldelijk op het buitenland gewezen [1]), inzonderheid op Duitschland en Engeland; de practijk daar bewees, hoe drukkend bepalingen als de voorgestelde waren. In hoeverre vergelijking hier kon opgaan en of daarin dan een bewijs tegen de Strafwet-novelle gelegen was, zullen wij thans onderzoeken. De debatten daarover in de Tweede Kamer laten wij verder rusten. Het te dien aanzien te berde gebrachte werd nagenoeg alleen gezegd met het oog op het Oorspronkelijk Ontwerp. Voor het Voorloopig Verslag spreekt dat vanzelf. Maar opmerkelijk is, dat bij de openbare beraadslagingen door de oppositie alleen ten aanzien van het Oorspronkelijk Ontwerp en niet ook ten opzichte van het Gewijzigde Wetsvoorstel eene vergelijking met de buitenlandsche wetgeving getrokken werd. Wat hiervan de oorzaak was blijkt niet. Of men bedoelde, dat de bezwaren ten dezen evenzeer golden voor het Gewijzigd Ontwerp dan wel men eene vergelijking daarmede minder aandurfde, zullen wij hier niet verder onderzoeken.

Volstaan wij met eene objectieve uiteenzetting van den toestand in de met name bij de beraadslagingen genoemde landen.

Duitschland [2]). Vóór 1867 was in Duitschland de vrijheid

1) Zie *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, p. 1036 en 1037, 1e kolom; (Smidt t. a. p. dl. V, p. 571/572.); p. 1041, 2e kolom; (niet bij Smidt); p. 1043, 2e kolom; (Smidt t. a. p. p. 578); p. 1052, 2e kolom; p. 1054 en 1055, 1e kolom; p. 1058, 1e kolom; p. 1072, 2e kolom en 1073; p. 1085, 1e/2e kolom; p. 1106, 1e/2e kolom; p. 1114, 2e kolom; p. 1115, 1e kolom; p. 1131; (niet bij Smidt); p. 1132, 1e kolom; (Smidt t. a. p. p. 635).

2) Zie Dr. jur. Erich M. Frey, *Strike und Strafrecht*. Heidelberg, 1906, Diss. Dr. jur. Lorenz Brütt, *Das Koalitionsrecht der Arbeiter in Deutschland und seine Reformbedürftigkeit*. Berlin, 1903. (Abhandlungen des Kriminalis-

van coalitie nagenoeg overal onbekend. Saksen, het land dat industrieel vooraanstond, ging in de afschaffing van de verbodsbepalingen voor: sedert Frankrijk in 1864 het verbod van coalitie had opgeheven [1]), was ook in Duitschland een streven ontwaakt om daartoe te geraken. Nadat in 1865 ook in Pruissen pogingen in het werk waren gesteld, kwam ten slotte den 21en Juni 1869 de „*Gewerbe Ordnung für den „Nord-deutschen Bund*" tot stand, welke, bij de grondvesting van het Duitsche Rijk weldra in alle Staten ingevoerd [2]) en nog steeds van kracht, in de §§ 152 en 153 deze materie vervatte.

Par. 152 G. O. luidt:

„Alle Verbote und Strafbestimmungen gegen Gewerbetreibende, „gewerbliche Gehülfe, Gesellen oder Fabrikarbeiter wegen Ver-„abredungen und Vereinigungen zum Behufe der Erlangung „günstiger Lohn-und Arbeitsbedingungen, insbesondere mittelst „Einstelling der Arbeit oder Entlassung der Arbeiter, werden „aufgehoben.

„Jedem Theilnehmer steht der Rücktritt von solchen Vereini-„gungen und Verabredungen frei, und es findet aus letzteren „weder Klage noch Einrede statt".

Par. 152 bracht de vrijheid van coalitie, alleen de volle

tischen Seminars an der Universität Berlin, Neue Folge, Zweiter Band, IV Heft.) Ook afzonderlijk verschenen.

Dr. oec. publ. Dionysius Will, *Das Koalitionsrecht der Arbeiter in Elsass-Lothringen, im Vergleich zu dem im Frankreich und im Deutschen Reiche geltenden Rechte.* Strassburg, 1899.

Lujo Brentano, *Der Schutz der Arbeitswilligen.* Berlin, 1899.

Zie ook *Schriften des Vereins für Socialpolitik. LXXVI. Verhandlungen von 1897.* Leipzig, 1898. Aldaar p. 249—423 waar behandeld wordt: *Das Vereins und Koalitionsrecht der Arbeiter im Deutschen Reiche.* Speciaal over de §§ 152 en 153 G. O. Prof. Dr. Loenig (p. 264—275 en p. 311—323) Prof. Dr. Herkner (p. 325—341) en voorts in de debatten (p. 341—423) passim.

Zie voorts uitgebreide litteratuur-opgave bij Frey t. a. p. p. 108—114. Ook bij Brütt t. a. p. p. 1, noot 1; en bij Will t. a. p. p. XI en XII.

1) Zie boven p. 49, noot 5.

2) Zie gespecificeerde opgave bij Will t. a. p. p. 33, noot 2.

vrijheid bracht ze niet. Slechts voor die categorieën ondernemers en arbeiders, welke § 154*a* (Absatz 1.) opsomde, zou ze gelden, niet voor àlle; niet voor leerlingen, zeelieden, landarbeiders en dienstboden. Deze zijn derhalve, daar nog steeds eene *Rijkswet* op de vereenigingen ontbreekt [1]), onderworpen aan het landrecht der afzonderlijke Staten, dat, hier minder, daar meer, over 't algemeen het recht van vereeniging en vergadering zeer aan banden legt [2]).

Maar voorts geldt ook § 152 alleen voor „Verbindungen „und Vereinigungen zum Behufe der Erlangung günstiger „Lohn- und Arbeitsbedingungen". Eisch is hier dat zij òf op vredelievende wijze, door het verstrekken van inlichtingen, reispenningen, het verleenen van rechtsbijstand etc. dit doel willen bevorderen, òf wel alleen „oeconomische" stakingen voorstaan. Niet minder geldt ook de eisch dat zij steeds een tijdelijk karakter dragen, en slechts voor concrete gevallen dienen. Wordt tot machtsstaking of tot staking met politieke doeleinden overgegaan, dan vallen zij dadelijk onder de „politieke vereenigingen", welke in sommige Staten geheel verboden in andere aan tallooze beperkende bepalingen onderworpen zijn, zooals, onder meer, het verbod van deelname voor vrouwen, leerlingen en minderjarigen. Voeg hierbij, dat de iurisprudentie als politieke vereenigingen beschouwt, die „welche sich mit öffentlichen Angelegenheiten befassen" waar-

---

1) Behalve een drietal voor het gansche Rijk geldende bepalingen in de Kieswet, Rijks-Militaire wet en het Strafwetboek (te vinden bij Brütt t. a. p. p. 270) is er alleen de belangrijke *Wet van 11 Dec. 1899*, waarbij het zoo hinderlijke verbod van niet met elkander in verbinding te mogen treden voor de vereenigingen in heel het Rijk werd opgeheven. Cf. Brütt t. a. p. p. 270/271. Een Ontwerp-Vereenigingswet wordt weldra in den Rijksdag in behandeling genomen.

2) Zie daarvoor Will t. a. p. p. 38—44; Brütt t. a. p. p. 271—273. Vooral ook Loenig t. a. p. p. 282—310.

onder niet alleen Staats- en Gemeente-aangelegenheden, maar ook religieuse, oeconomische en sociale interessen verstaan worden; dat bovendien in verreweg de meeste Staten der politie de ruimste bevoegdheid gegeven is zoowel vergaderingen als ook vereenigingen eenvoudig op te heffen, „wenn „durch ihn die öffentliche Ruhe und Ordnung gefährdet „wird" [1]), dan voelt men hoe weinige vakvereenigingen dit alles overwinnen, welk eene beperking de vrijheid van coalitie ondergaat, hoe § 152 meer in naam dan in werkelijkheid deze vrijheid den arbeiders verzekert.

Hier naast staat dan de al even gebrekkige § 153 welke aldus luidt:

„Wer Andere durch Anwendung körperlichen Zwanges, durch „Drohungen, durch Ehrverletzung oder durch Verrufserklärung „bestimmt oder zu bestimmen versucht, an solchen Verabredungen (§ 152) Theil zu nehmen, oder ihnen Folge zu leisten oder „Andere durch gleiche Mittel hindert oder zu hindern versucht, „von solchen Verabredungen zurückzutreten, wird mit Gefängniss bis zu drei Monaten bestraft, sofern nach dem allgemeinen „Strafgesetz nicht eine härtere Strafe eintritt."

Gebrekkig, want in de eerste plaats reikt ze ook maar weer evenver als § 152, wat de categorieën, van arbeiders betreft; stelt ze voorts alleen strafbaar den dwang om tot de in § 152 genoemde vereenigingen toe- of daarvan terug te treden; is van bescherming van arbeidswilligen niet alleen niet in 't algemeen maar ook voor de aangeduide categorieën geen sprake. Gebrekkig alzoo, maar ook van een hatelijk karakter, waar

1) Cf. Loenig t. a. p. p. 320. Zie over de macht der politie ook Brütt t. a. p. p. 291, waar uit de iurisprudentie aangetoond wordt, dat voor het optreden der politie bij het posten voldoende was, niet dat het *noodzakelijk* was voor de verzekering der openbare orde maar alleen dat het dit ten doel had. Vgl. ook Frey t. a. p. p. 102—107.

hier uitzonderingsrecht voor de arbeiders gecreëerd wordt, waar als middelen genoemd worden „Ehrverletzung" en „Verrufserklärung", middelen die in het algemeene Strafwetboek in dergelijk verband niet te vinden zijn; waar poging gelijk gesteld wordt met het voltooide delict; waar „Erre-„gung" als verzachtende omstandigheid niet geldt [1]).

Onvolledigheid en eenzijdige beschouwing gaan hier hand aan hand. De onvolledigheid moest door de praktijk aangevuld, de eenzijdige beschouwing kon bij een in dezelfde richting werkende iurisprudentie moeilijk geneutraliseerd. Niet alleen dat de § 153 ver buiten haar natuurlijke grenzen werd uitgebreid, zoodat op grond daarvan zelfs arbeiders veroordeeld werden, die ondernemers met staking hadden gedreigd wanneer de loonen niet werden verhoogd [2]), maar ook zocht de rechterlijke macht bescherming van arbeidswilligen te halen uit bepalingen van het Strafwetboek, die daartoe niet waren bestemd, eene bescherming van arbeidswilligen, die op deze wijze alle redelijke grenzen overschreed en alzoo uitliep op onrecht.

Zoo werden herhaaldelijk wegens „Erpressung" (§ 253 [3])) veroordeeld bestuursleden van vakvereenigingen, omdat ze de ondernemers in geval van het niet voldoen aan de gestelde eischen, gedreigd hadden met boycott en uitsluiting, eene wets-interpretatie die door het „Reichsgericht" werd geautoriseerd [4]). „Von den Begriffsmerkmalen", zoo zegt Dr. Frey,

1) Cf. Will t. a. p. p. 36.
2) Cf. Brütt t. a. p. p. 284.
3) Par 253 STGB. luidt:
„Wer, um sich oder einem Dritten einen rechtswidrigen Vermögens-„vortheil zu verschaffen, einen Anderen durch Gewalt oder Drohung zu „einer Handlung, Duldung oder Unterlassung nöthigt, ist wegen Erpres-„sung mit Gefängniss nicht unter einem Monat zu bestrafen."
4) Cf. Brütt t. a. p. p. 294; Frey t. a. p. p. 71 v.v.

„der Erpressung des StGB. § 253, in seiner Anwendung auf „strikende Arbeiter, ist einzig der „Vermögensvorteil" richtig „aufgefasst. „Rechtswidrigkeit" dagegen wird kaum je vor-„handen sein, da die Arbeiter auf Grund der §§ 105, 152 „G. O. in voller rechtsmässiger Ausübung ihrer Befugnisse „handeln, wenn sie eine „Festsetzung der Verhältnisse" in „Form einer Lohnerhöhung verlangen. Der Begriff „Drohung" „ist sehr weit gefasst. Die Abgrenzung zu verwandten Ge-„bieten nicht geglückt" [1]).

Zoo wordt ook niet minder misbruik gemaakt van § 360^{11} [2]). Terwijl deze bepaling, juist opgevat, alleen dan toegepast mag worden, „wenn der äussere Bestand der öffentlichen Ordnung „gefährdet erscheint, nicht schon dann, wenn eine grössere „nicht durch individuelle Bande verknüpfte Menschenzahl sich „in ihrem Empfinden verletzt fühlt" [3]), wordt toch als „grober „Unfug" gestraft het door de pers openbaar maken eener boycott. Ook elk posten, hoe ordelijk en vreedzaam ook, wordt onder deze bepaling gebracht, terwijl toch duidelijk is, dat lang niet elk posten zich aan „ruhestörender Lärm" schuldig maakt of gezegd kan te zijn „eine gegen äussere öffentliche Ordnung „sich richtende Handlung" [4]). Dr. Frey besluit zijn betoog dan ook met deze woorden: „Welch ein Missbrauch muss mit „dem § 360^{11} getrieben werden, wenn er schon einen Freihern „von Stumm zu häufig angewendet wurde" [5]).

1) Cf. Frey t. a. p. p. 85.

2) Par. 360^{11} StGB. luidt:

„Mit Geldstrafe bis zu einhundert-funfzig Mark oder mit Haft wird „bestraft: . . . . . .

„11) wer ungebührlicherweise ruhestörender Lärm erregt oder wer groben „Unfug verübt"; —

3) Cf. Brütt t. a. p. p. 290; zie ook aldaar noot 2.

4) Aldus de definitie van „grober Unfug" door het „Reichsgericht"; zie Frey t. a. p. p. 87.

5) Cf. Frey t. a. p. p. 89.

Bij eene wets-interpretatie, als de hier vermelde, is het niet te verwonderen, dat aan de paragraaf der „Nöthigung" (§ 240 [1]) weinig of geen geweld werd aangedaan. Toch is het evenzeer duidelijk dat niet in dit artikel de bescherming van arbeidswilligen voor Duitschland zich concentreert, ook niet bij een juiste opvatting der boven genoemde wetsbepalingen. Op hare inhoud en strekking behoeft dus niet verder ingegaan te worden.

Wat blijkt nu uit dit alles bij vergelijking met ons land? In de eerste plaats dat Duitschland op dit gebied zeer achterlijk maar bovendien de regeling daar zeer onvoldoende is. De vrijheid van coalitie, van weinig beduidenis; bescherming van arbeidswilligen, het noodzakelijk accessoir dier vrijheid, onthoudt de Gewerbe-Ordnung geheel. De rechterlijke macht, hierin door de den arbeiders weinig gunstig gezinde Regeering [2]) gesteund, kan niet vrij gesproken van het verwijt, dat ze eenerzijds de vrijheid van coalitie voor de arbeiders illusoir maakt, terwijl aan de ondernemers geene belemmeringen worden in den weg gelegd [3]), anderzijds de bescherming van arbeidswilligen en wat dies meer zij, ver buiten redelijke grenzen uitbreidt.

---

1) Par. 240 StGB. luidt:
„Wer einen Anderen widerrechtlich durch Gewalt oder durch Bedrohung „mit einem Verbrechen oder Vergehen zu einer Handlung, Duldung oder „Unterlassung nöthigt, wird mit Gefängniss bis zu einem Jahre oder mit „Geldstrafe bis zu sechshundert Mark bestraft."

2) Men denke o.a. aan het Ontwerp „zum Schutze des gewerblichen „Arbeitsverhältnisses" van het jaar 1899 (het zoogen. *Tuchthuisontwerp*), te vinden bij Brütt t. a. p. p. 306—308.

3) Zie daarover Loenig t. a. p. p. 313. Zie ook vooral Herkner t. a. p. p. 325 en 326, waar hij zegt, dat wie naar beroepsvereenigingen der ondernemers het vereenigingsrecht van Duitschland zou beoordeelen, tot de meening zou komen dat daar een „buitengewoon vrijzinnig recht van „vereeniging" bestond: geen ondernemer die niet lid is van de eene of andere „Gewerbeverein, Handwerkverein oder Innung". Daartegenover vermeldt hij (men lette hier op 't jaar *1897* waarin het gezegd werd), dat hoogstens 5 °/₀ der arbeiders georganiseerd is.

Van eene eigenlijke vergelijking dezer beide landen mag derhalve geen sprake zijn, waar ten onzent naast eene volledige vrijheid van vereeniging en vergadering staat eene duidelijk omschreven bescherming van arbeidswilligen.

Maar wel is duidelijk dat de rechtspositie der Nederlandsche arbeiders-klasse te dezen opzichte gunstig afsteekt bij den toestand in Duitschland. Hier geen bemoeilijking van het vreedzame posten, geen strafbaarstelling van het dreigen met boycott of werkstaking; hier eene bescherming van arbeidswilligen, die binnen de juiste perken gehouden, inderdaad ook niet verder reikt dan handhaving van vrijheid van arbeid.

***

Engeland [1]. Eerder dan in eenig ander land werd hier het verbod van coalitie afgeschaft. De *Act. 5 Geo. IV. Ch. 95* (Wet van 1824) bracht de vrijheid ten deze, eene wet heel behendig — waar ze tegelijkertijd ook ophief het verbod

---

1) Zie: *Report of the Royal Commission on Trade Disputes and Trade Combinations.* Presented to both Houses of Parliament by Command of His Majesty. London, 1906.

Minutes of evidence taken before the Royal Commission etc. together with index and appendices. Presented to both Houses of Parliament by Command of His Majesty. London, 1906.

George Howell, *Labour legislation, labour movements, and labour leaders.* London, 1902. (2e druk 1905.)

W. Stanley Jevons, *The State in relation to labour.* London, 1882.

Sidney en Beatrice Webb, *Geschiedenis van het Britsche Vakvereenigingswezen.* Vertaling van Henri Polak. (Met een „Naschrift" van P. L. Tak gedagteekend 11 Dec. 1899.)

Robert Somers, *The Trade Unions. An appeal to the working classes and their friends.* Edinburgh, 1876.

J. M. Baernreither, *English Associations of working men.* Translated by Alice Taylor. London, 1893.

Zie ook: *Handwörterbuch der Staatswissenschaften* (Conrad u. Elster). Zweite Auflage. Band IV, 1900. In voce „Gewerkvereine", p. 628—644. Zie aldaar p. 643—644 uitgebreide litteratuur opgave.

van expatrieering vòor bekwame werklieden alsook van uitvoer van machines — door Joseph Hume, bijgestaan door Francis Place, aan de aandacht van het Parlement onttrokken, en alzoo zonder eenig opzien te baren aangenomen.

Voortaan zouden arbeiders niet meer terzake van coalities als schuldig aan samenspanning veroordeeld kunnen worden. Alleen het aanwenden van geweld tegen personen of eigendommen, van bedreiging of van middelen ter vreesaanjaging om een ondernemer tot inwilliging van de eischen der arbeiders te dwingen, werd gestraft met gevangenisstraf van niet langer dan twee maanden eventueel gepaard met dwangarbeid.

Bij de talrijke werkstakingen, die spoedig daarop èn tengevolge van de aanmerkelijke stijging der levensmiddelen èn tengevolge van de bekomen vrijheid uitbraken, kwam de oppositie tegen de Wet van 1824 los. Nog gelukte het Hume gedeeltelijk het onheil af te wenden. De *Act. 6 Geo. IV. Ch. 129* (Wet van 1825) liet de vrijheid van coalitie bestaan. Maar overigens werd in vele opzichten het gemeene recht ten aanzien van samenspanning weder in eere hersteld. Als samenspanning werd aangemerkt elke coalitie die strekte ten nadeele van niet daartoe behoorende personen. Zoo bleef voor de vakvereenigingen eigenlijk geene werkzaamheid over, waardoor zij niet aan vervolging zich zouden blootstellen. Bovendien werd het strafmaximum op 3 maanden gebracht en de bewijsvoering tegen de beklaagden zeer vergemakkelijkt.

Met gestrengheid werd deze wet toegepast. Daartoe droeg ook bij het sterk revolutionaire karakter, dat de vakvereenigingen ging kenmerken tot ± 1850 toe, de onderscheidene misdrijven, die in den boezem der vereenigingen werden

uitgebroed. De Regeering vaardigde in de jaren 1830, 1838 en 1856 besluiten uit ter onderdrukking der trade-unions.

Hadden deze tot nog toe de publieke opinie tegen zich, langzamerhand begon deze te keeren, toen eerst de „christen- „socialisten" in 1851 een poging deden haar eigenlijk karakter bloot te leggen, later in 1859 eene commissie een onderzoek naar de vakvereenigingen instelde, die in haar rapport van 't jaar 1860 haar recht deed wedervaren. Maar de tegenkanting der ondernemers bleef. Onverwacht kreeg ze zelfs nieuw voedsel door het bekend worden der misdaden te Manchester en Sheffield door toedoen der trade-unions gepleegd. Eene commissie van onderzoek, nu van staatswege, werd benoemd. Deze enquête, ingesteld om het boosaardig bestaan der vakvereenigingen aan den dag te doen treden, eindigde met de verkondiging van haar roem.

Toch was de wet, die er het uitvloeisel van was, in vele opzichten een slag voor de trade-unions, die met hare heftige oppositie niets anders bereiken konden, dan dat zij in twee afzonderlijke wetten werd gesplitst. De *Trade Union Act* (Act 34 & 35 Vict. Ch. 31) [1]) erkende de vakvereenigingen, beveiligde haar tegen diefstal en verduistering, gaf haar de bevoegdheid land te verwerven en het ius standi in iudicio [2]). Deze wet werd met ingenomenheid begroet.

De *Criminal Law Amendment Act* (Act 34 & 35 Vict. Ch. 32) [3]) daarentegen schafte wel de Wet van 1825 af maar

1) Zie voor den tekst het „*Report of the Royal Commission*" p. 37—41.
Bij de *Trade Union Act.* (*1871*) *Amendment* van 1876 (Act. 39 & 40 Vict. Ch. 22) werden eenige ondergeschikte wijzigingen nopens het registreeren en de uitkeeringsfondsen der vakvereeniging aangebracht. (Cf. Webb. t. a. p. p. 247, noot 1.) Zie voor den tekst daarvan het „Report" p. 45 en 46.

2) Vgl. *Handwörterbuch der Staatswissenschaften* t. a. p. p. 633.

3) Zie voor den tekst het „*Report of the Royal Commission*" p. 35—37.

stelde andere strafbepalingen tegen werklieden daarvoor in de plaats van veel uitgebreider strekking. Allerlei handelingen op zich zelf niet strafwaardig, werden misdrijven, wanneer ze gepleegd waren door werklieden met betrekking tot hun beroep en „with a view to coerce". Het vreedzame posten, onder de oude wet op zich zelf niet strafbaar, zou voortaan daaronder gebracht kunnen worden; bedreiging, geen strafbaar feit, werd het thans voor den werkman; de zinsnede die het „rattening" moest treffen werd zeer uitgebreid; het aandoen van „molest" gevaarlijk ruim opgevat.

Geen wonder dat tegen deze Wet van 1871 de oppositie bleef ook na hare bekrachtiging, te meer toen eene gestrenge toepassing en eene zeer ruime opvatting door de rechterlijke macht van „the view to coerce" volgde. „Zelden is eene „politieke agitatie" — zoo schrijven de Webb's — „onder „zulke weinig belovende omstandigheden begonnen en zoo „snel tot eene zegevierend einde gebracht" [1]).

Toen de algemeene verkiezingen in 1874, zeker niet het minst door de energieke werkzaamheid der trade-unionisten, in het nadeel van de liberale Regeering waren uitgevallen en eene conservatieve haar plaats innam, werden, na een onbeduidende enquête in het jaar 1875, twee wetsontwerpen tot wijziging zoowel van de burgerlijke als van de strafwet ingediend en met kleine wijziging aangenomen en bekrachtigd [2]).

Deze *Conspiracy and Protection of Property Act* van 1875

1) Zie Webb, t. a. p. p. 242.

2) Tegelijkertijd werd ook een Wet van 1867 nopens meester en dienaar vervangen door een Wet op de werkgevers en werklieden (Act 38 & 39 Vict. Ch. 90) „eene naamsverandering, die eene fundamenteele revolutie in de „wet uitdrukte. Voortaan werden meester en dienaar, als werkgever en „werknemer twee gelijkwaardige partijen van een onder de bepalingen „van het burgerlijk wetboek vallende overeenkomst". (Webb. t. a. p. p. 247).

(Act 38 & 39 Vict. Ch. 86) herriep de Criminal Law Amendment Act zonder eenig voorbehoud en stelde daarvoor bepalingen in de plaats, die nog steeds van kracht zijn en geheel aan de eischen der vakvereenigingen, bij de verkiezingen aan de candidaten voorgelegd, beantwoordden [1]), hoezeer dit nu niet meer het geval is [2]).

De samenspanning van personen met het oog op of ter bevordering van een arbeidsgeschil tusschen werkgevers en werklieden is niet meer vervolgbaar ingeval zulk een daad, ware zij door één persoon gepleegd, niet strafbaar zou zijn als misdrijf. Het optreden in vereeniging bij arbeidsgeschillen kan ook niet langer tot strafverzwaring aanleiding geven. (art 3) [3]).

De gas- en waterleidingwerkers, die „opzettelijk en kwaad„willig" een dienstovereenkomst verbreken, wetende of redelijken grond hebbende om aan te nemen dat het waarschijnlijk gevolg van deze handeling, 't zij alleen 't zij in samenwerking met anderen, de bewoners der stad of plaats of gedeelte daarvan geheel of in groote mate van den toevoer van gas of water zal versteken, zullen worden gestraft met een boete van ten hoogste 20 pond sterling of met gevangenisstraf van ten hoogste 3 maanden, met of zonder zwaren arbeid (art. 4.).

1) Zie Webb t. a. p. p. 247.

2) Zie *Copy of a Letter addressed to Members of Parliament by the Trades Union Congress Parliamentary Committee*, Albany Buildings, 47, Victoria street, Westminster, London, S. W. 5th May, 1903; daar wordt in een kort bestek de ongelijkheid in rechtspositie van „Trade Unionists" en „Employers", onder de gebruikelijke wetsinterpretatie, uiteengezet en de verlangens tot wetswijziging geformuleerd. (Cf. *Minutes of Evidence*, Appendix, p. 9.)

Zie ook het „*Report of the Royal Commission*" p. 3, sub 12.

3) Zie voor den tekst van dit artikel en de volgende het „*Report of „the Royal Commission*" p. 41—44.

Eenzelfde straf dreigt art. 5 tegen dengeen, die „opzet-„telijk en kwaadwillig" een overeenkomst van dienst of huur verbreekt, wetende of redelijkerwijze kunnende begrijpen, dat de waarschijnlijke gevolgen van deze handeling, hetzij van hem alleen of in samenwerking met anderen, zal zijn een gevaar voor menschenleven, of ernstig lichamelijk letsel zal kunnen veroorzaken, of, hetzij onroerend, hetzij roerend goed van waarde aan vernieling of ernstig nadeel prijs geven.

En terwijl in art. 6 den bediende of leerling het noodige voedsel, kleeding, geneeskundige hulp of huisvesting, zoo deze hem wettelijk toekomen, verzekerd wordt door tegen den meester, die opzettelijk en zonder wettelijke reden weigert of nalaat daarin te voorzien, zoodat de gezondheid van den bediende of leerling ernstig of blijvend is of waarschijnlijk zal worden benadeeld, een boete van 20 pond sterling of gevangenisstraf tot 6 weken, met of zonder zwaren arbeid te bedreigen, komt art. 7 het posten regelen.

Gelijke straf als boven wordt geëischt tegen:

„every person who *with a view to compel* [1]) any other „person to abstain from doing or to do any act which such „other person has a legal right to do or abstain from doing, „wrongfully and without legal authority,

„1. uses violence to or intimidates such other person „or his wife or children, or injures his property; or

„2. persistently follows such other person about from place to „place; or

„3. hides any tools, clothes, or other property owned or „used by such other person, or deprives him or hinders „him in the use thereof; or

---

1) Alle cursiveering in dit artikel is van mij

„4. watches or besets the house or other place where „such other person resides, or works, or carries on business, „or happens to be, or the approach to such house or place; or

„5. follows such other person with two or more other per- „sons in a disorderly manner in or through any street or „road.

„Attending at or near the house or place where a person „resides, or works, or carries on business, or happens to be, or „the approach to such house or place, in order merely to obtain „or communicate information shall not be deemed a watching „or a besetting within the meaning of this section".

Voor het zoo rekbaar gebleken „to coerce" was „to compel" in de plaats getreden, waaraan niet zoo uitgebreide beteekenis kon toegekend worden. Ook het woord „molest" was weggenomen.

Wanneer wij nu deze wetgeving vergelijken met de artt. 284 en 426*bis* dan valt dadelijk in het oog het verschil van een speciaal arbeidsdelict en een algemeen geldend strafrechtelijk voorschrift, het verschil van specialisatie en het geven van een algemeene formule met algemeene aanduiding der middelen.

Zoowel in het een als het ander moet de voorkeur gegeven aan onze wet. Eene algemeene strafwettelijke bepaling mist ten eenenmale het hatelijk karakter van een wet speciaal alleen op de arbeiders toepasselijk; zij rust op het principe van gelijkheid voor de wet ten opzichte van alle burgers; zij heeft eene waarborg in zich zelf tegen overschrijding der grenzen. Een algemeene formuleering, mits niet te vaag en te ruim, lijdt niet licht aan onvolledigheid, geeft geene aanleiding tot allerlei strijdvragen en past beter voor alle tijden.

Maar ook komt het mij voor dat de Engelsche wet ruimer

is dan de onze [1]). In hoeverre geweld ruimer of minder ruim wordt opgevat dan ten onzent, kan hier niet worden nagegaan; maar duidelijk is m. i. dat de uitdrukking „to injure his „property" eerder meer dan minder zal omvatten dan „geweld „tegen goederen". Terwijl het verbergen en wegnemen valt onder het begrip „feitelijkheid" is de „verhindering in het „gebruik" een begrip dat daar beslist boven uitgaat. Het onafgebroken, volhardend volgen van iemand door een persoon, al geschiedt dit ook gedurende drie achtereenvolgende maanden, een geval waarvan bij de openbare beraadslagingen ten onzent gewag gemaakt werd [2]), zal niet door onze wet te treffen zijn wel door de Engelsche, gelijk de tweede onderafdeeling duidelijk aangeeft. Het posten voor de woning van een onderkruiper enkel om hem daardoor te beinvloeden, zal niet vallen onder ons art. 284, terwijl het zeer zeker te brengen is onder de vierde onderafdeeling van art. 7 der Engelsche wet en niet wordt toegelaten door de interpretatieve bepaling aan het einde [3]).

---

1) Dit wordt ook duidelijk uit het feit dat èn de Trade Unions (zie boven p. 221, noot 2) èn „the Royal Commission" wijziging juist ook van art. 7 voorstaan. Zie het belangrijke rapport van 1906 dezer commissie, welke in 1903 mede naar aanleiding van het bekende Taff-Vale proces werd ingesteld. De commissie onderzocht drie punten: 1°. de aansprakelijkheid van Trade-Unions voor daden van bestuursleden (Taff-Vale proces); 2°. de bestaande wetgeving op 't posten en andere werkstakingsincidenten; 3°. de toepasselijkheid van „the law of conspiracy" op Trade Unions. In haar rapport komt zij, na eene systematische en heldere toelichting, bij elk punt tot eene conclusie van wetsverandering, terwijl zij tevens voorstelt dat de wet de Trade Unions uitdrukkelijk verklare te zijn „lawful associations" (zie p. 15/16, sub 63). Aan het slot resumeert zij hare voorstellen in 9 punten, waarvan punt 8 bevat de wijziging te brengen in art. 7, Wet van 1875. (Zie beneden p. 224, noot 3).

De Trade Unionisten hadden geweigerd voor de Commissie verklaringen af te leggen in overeenstemming met het besluit van „the General Congress „of Trade Unions" van September 1903.

2) Zie *Handelingen IIe Kamer*, *1902—03*, p. 484, 2e kolom.

3) Zie den boven geciteerden „Letter addressed to Members of Parlia-

Daar staat dan wel tegenover dat wat art. 426*bis* betreft de vijfde onderafdeeling van art. 7 der Wet van 1875 minder ruim genoemd moet worden, maar het is dunkt mij duidelijk, dat dit verschil al zeer gering is, terwijl van ons artikel volstrekt niet gezegd kan worden, dat het te ruim gesteld is, hetwelk daarom eerder vollediger dan scherper blijkt te zijn in vergelijking met de Engelsche Wet.

***

Zoo is dan thans gebleken, dat eene verwijzing naar Duitschland, als zoude bij de totstandkoming der Strafwetnovelle dezelfde onderdrukkings-toestand voor ons land aanbreken, niet wel gehandhaafd kan worden; alsook de vergelijking dier novelle met de Wet van 1875 in Engeland, glansrijk doorstaan kan worden.

Hiermede is tegelijkertijd een antwoord gegeven op de vraag of de ontwikkeling der vakvereenigingen ten onzent niet ernstig belemmerd zoude worden door deze verscherping der Strafwet. Het eenige argument, dat voor deze bewering werd aangevoerd, was het beroep op de Duitsche en Engelsche toestanden. [1])

---

ment by the Trades Union Congress" (p. 221, noot 2), waarin als eerste grief genoemd wordt: „Peaceable picketing is declared illegal (Lyons v. „Wilkins)".

Vgl. Ook het „*Report of the Royal Commission*" (p. 11, sub 46), waar toegegeven wordt dat werklieden gestraft zijn, wanneer zij zich schuldig maakten aan „watching or besetting a house etc. with the view of peace-„fully persuading". Daar „*watching and besetting* for the purpose of *peacefully* „persuading" in de werkelijkheid eene contradictio in terminis is, stelt de commissie dan ook voor „the watching and besetting clause" in art. 7, 4 Wet van 1875 te vervangen door dèze subsection — die dan voor de 1e subsection van art. 7 zou moeten geplaatst worden —: „Acts in such a „manner as to cause a reasonable apprehension in the mind of any person „that violence will be used to his wife or family, or damage be done to „his property." (p. 11/12, sub. 48.)

1) Vgl. de boven op p. 210, noot 1 opgegeven plaats uit de „Handelingen".

Reeds bij de openbare beraadslagingen had Prof. van der Vlugt op het weinig steekhoudende dezer voorstelling gewezen en na de boven gegevene uiteenzetting komt het mij voor, dat de onhoudbaarheid dezer bewering genoegzaam aan den dag is getreden.

Maar ook werd, en dit maakt deze quaestie te gemakkelijker, al aanstonds na de tot standkoming der Strafwetswijziging, gelijk ook het dagblad „De Standaard" daarop zeer terecht wees [1]), door de socialistische vakvereenigingsleiders aan de arbeiders, nu eens in bedekte termen, dan weder onomwonden verklaard, dat van een onmogelijk maken der vakvereenigingsactie geen sprake was. De groote meeting in het Paleis van Volksvlijt te Amsterdam daags nà de bekrachtiging der zoogen. „dwangwetten" is in dit opzicht typeerend.

Mevr. Henriette Roland Holst sprak zich daar aldus uit: „Die wet is er. Maar ze maakt den vakstrijd niet onmogelijk" [2]). En Mr. Troelstra verklaarde: „de vakorganisatie kan groeien, „ook onder de wetten, ... de vakorganisatie heeft een „knak gekregen, niet door de wetten maar door de staking" [3]).

Duidelijker kon het al niet uitgesproken. Verder bewijs is alzoo kortweg overbodig. Maar zou men dat nog wenschen, dan worde gewezen op den sedert dien beduidenden voortgang der vakvereenigingsontwikkeling, speciaal op den thans bloeienden toestand der ongetwijfeld felst getroffene vakorganisatie, de Nederlandsche Vereeniging van Spoor- en Tramweg

---

1) Zie *De Standaard* van 21 April 1903. N°. 9585. Aldaar de asterisk „De „leugen".

2) Zie *Het Volk* van Zondag 12 April 1903. N°. 928. Aldaar het officieele Verslag der meeting in het Paleis van Volksvlijt te Amsterdam op 10, 11 en 12 April 1903.]

3) Zie *Het Volk* van Woensdag 15 April 1903. N°. 929. Aldaar het Verslag der „Paleismeeting".

personeel [1]), nadat ze in het jaar 1903 in den waren zin des woords lam geslagen was. Daar heeft men het sprekendste bewijs, hoe inderdaad deze Strafwetnovelle in het minst niet aantastte het leven der vakorganisatie.

***

Vrijheid van arbeid in den ruimeren zin is eisch van onzen tijd. Daartoe is noodig erkenning van het vereenigingsrecht der arbeidende klassen, daarnaast ook genoegzame bescherming van arbeidswilligen.

Vrijheid van vereeniging voor den arbeider, wiens dienstverhouding in vele gevallen geworden is van eene individueele tot eene collectieve, van eene familierechtelijke tot eene contractueele; wiens oeconomisch zwakkere positie onderlinge aaneensluiting noodzakelijk maakt.

Maar daarnaast is ook noodig behoorlijke bescherming van arbeidswilligen tegen excessieven dwang dier collectieve macht op het individu, dat toch altoos vrijheid van conscientie moet behouden en aanspraak heeft op bescherming van lijf eerbaarheid en goed en vrije beweging op den openbaren weg.

Alleen, hier is eisch dat geen uitzonderingsrecht geschapen, maar gegeven worde een algemeen geldend wetsvoorschrift; dat de Overheid aan die bescherming duidelijke grenzen stelle, zoodat eenerzijds de persoonlijke vrijheid voldoende be-

---

1) Zie daartoe het „*Orgaan van de Nederl. Vereeniging van Spoor- en* „*Tramweg personeel*". 1e—4e jaargang (1904—1907) passim. O.a. 4e jaarg. n°. 48, Hoofdartikel „*Bedenkelijk*". Een duidelijk bewijs vindt men in het op 17 Nov. 1907 gehouden „Congres van het Spoorweg personeel in Ne„derland" waar o.a. hieraan herinnerd werd: „In 1903 bestond de algemeene „Vergadering der Nederl. Ver. uit 12 menschen. Nu komen er acht of „negen honderd weer bij elkaar om hunne belangen te bespreken".

Cf. *Orgaan* etc. van Zaterdag 30 Nov. 1907. 4e jaarg., n°. 50. (Officieel Verslag.)

schermd, anderzijds het gerechtvaardigde middel van staking niet belemmerd worde.

Wanneer wij nu in dit licht de bij ons geldende wetgeving beschouwden, den toestand hier vergeleken met dien in Duitschland en Engeland, dan kunnen wij, aan het einde gekomen van ons onderzoek, niet anders dan met genoegen constateeren, dat ons land wel verre van achterlijk te zijn, hierin steeds gunstig afstak en ook nu nog vooraanstaat.

Heel de 19e eeuw door was te dezen opzichte ten onzent van klasse-wetgeving geen sprake, zòò zelfs dat onder eene alleszins onrechtvaardig te noemen wet, de werklieden geene onderdrukking ondervonden, en zij, toen, enkele theoretici op afschaffing aandrongen, zelfs niet de minste belangstelling daarin toonden. De beide landen echter waar de industrie voortdurend het verste was, gaven daartegenover een toestand te zien, die zelfs de meest stoere conservatief thans afkeuren zal.

Waar de behandelde landen eene speciale wetgeving alleen voor de bij den arbeid betrokkenen bleken te bezitten, daar blinkt ons land uit met algemeen gestelde bepalingen in het algemeene Strafwetboek, eene omstandigheid, waardoor het zich gunstig onderscheidt zelfs van alle andere landen [1]).

Waar elders slechte en onvolledige wetgeving aanleiding gaf tot en oorzaak werd van gewrongen wetsinterpretatie zeer in het nadeel der arbeidende klassen, daar is Nederland in het bezit van eene wetgeving tot bescherming van arbeids willigen, die zonder speciale arbeidsdelicten te scheppen van

1) Zie daartoe het *„Overzicht van eenige wetgeving en rechtsspraak ten opzichte der strafbaarheid van: I Ongeoorloofden dwang, II Dienstweigering"*, door de Regeering aan de Kamers der Staten-Generaal verstrekt. *Handelingen IIe Kamer, 1902—03*, Bijlagen, 128.

zoo juiste constructie en zoo algemeene strekking zijn, dat zij eene duidelijke en m. i. principieel juiste grens aangeven voor het optreden van den strafrechter. Veilig kan dan ook gezegd dat, moge er al sprake geweest zijn van haast en wellicht ook van overhaasting in de gehouden beraadslagingen, (geoordeeld naar den aard en de qualiteit van het te berde gebrachte) ten opzichte der redactie van art. I der novelle daarvan geene sporen overgebleven zijn.

Geheel daarmede in overeenstemming is ook, wat het *Weekblad van het Recht* reeds tijdens de opgewonden dagen van 1903 verklaarde: „de uitwerking beantwoordt aan redelijke „eischen van strafwetgeving" [1]), eene verklaring aan de waarde waarvan niets afgedaan wordt door het feit, dat ze was van den „auctor intellectualis" der gewijzigde wetsvoorstellen; eene verklaring, die haar weerklank vindt in deze karakteriseering van een Duitsch schrijver: „Die §§ 284 und 426[2] „des holländischen Gesetzes stehen mit dem Arbeitsvertrage „und den gewerblichen Lohnstreitigkeiten nicht im engeren „Zusammenhange, sind aber so klar und so lapidar, dass sie, „ohne den Vorwurf zu grosser Dehnbarkeit zu verdienen auf „alle Ausschreitungen des Streikterrorismus angewendet „werden können, ohne, wie unsere Strafgesetze, einer gekün„stelten Auslegung zu bedürfen" [2]).

---

1) Cf. het Hoofdartikel *Het gewijzigd Ontwerp van Wet.* W. 7879.
Zie ook de artikelen van Prof. Mr. van Hamel, *De nieuwe Strafwetten* (Maandblad van de Vereeniging Handwerkers Vriendenkring. Aflev. Mei en Juni 1903).

2) Cf. F. von Jagwitz, *Die ausländische Gesetzgebung zum Schutze der Arbeitswilligen.* Ein Beitrag zur Begründung des Antrages von Dirksen u Gen. Berlin, 1904. Aldaar p. 30/31.

BIJLAGE.

De „Amsterdamsche postenorder".

Onderwerp: Het optreden tegen zoogenaamde „posten" door handelingen van preventieve politie en de bevoegdheid der politie tot preventief optreden ter voorkoming van stoornis der orde en veiligheid.

Het is voorgekomen dat bewoners van deze gemeente hinder ondervonden door het z.g. „posten", waaronder wordt verstaan het overal volgen door een of meer personen (die daar somtijds betaling voor ontvangen), waarbij dan niet zelden overlast wordt aangedaan, zonder dat nog een strafbaar feit of strafbaar gestelde handeling wordt gepleegd.

Ook kan dit z.g. „posten" bestaan in het nabij werkplaats of woning uitzetten van zulke personen, die ieder voor zich ook posten worden genoemd, met het doel andersdenkenden, zij het ook door handelingen die buiten de strafwet of politieverordeningen vallen, te intimideeren of op andere wijze te kwellen. Dit „posten" is dus een plaagsysteem, waardoor men tracht, hen, tegen wien dit gericht

is, te dwingen zich aan den wil van andersdenkenden te onderwerpen.

De Justitie is van oordeel en doet mij kennen, dat ook zonder dat een bepaalde strafbepaling is overtreden, de politie gerechtigd en ook verplicht is, de personen op den openbaren weg te beschermen tegen overlast en belemmering in hunne beweging en verkeer, èn omdat Art. 4 der Grondwet aan een ieder aanspraak geeft op bescherming van personen en goederen, èn omdat elke belemmering in het vrije verkeer op den openbaren weg geacht mag worden in strijd te zijn met de openbare orde.

De maatregelen van preventieve politie tegen dit z.g. „posten" gericht, behooren het karakter te dragen van bescherming tegen werkelijken overlast en belemmering in het vrije verkeer, behooren toegepast te worden wanneer de z.g. „posten" handelingen plegen, die als belemmering of overlast zijn te kwalificeeren zooals b. v. het op onaangename of de aandacht trekkende wijze toespreken, stelselmatig voor de voeten loopen, opzettelijk tegen iemand aandringen, enz. enz., in een woord, handelingen die aan het volgen of postvatten een meer met de openbare orde of veiligheid strijdend karakter verleenen.

De middelen, ter bescherming aan te wenden, zullen uit den aard der zaak in de eerste plaats kunnen bestaan in aanmaning en verbod, en wanneer zulks niet baat, in tijdelijke verwijdering van de plaats waar de persoon of personen, tegen wien de overlast is gericht zich bevindt of bevinden.

De politie is in het algemeen bevoegd om preventief op te treden tot voorkoming van stoornis der orde of veiligheid, hetgeen bij rechterlijk gewijsde is beslist.

Hoewel dus uit het bovenstaande volgt, dat onder de daarbij genoemde omstandigheden niet alleen het recht maar ook de plicht, tot preventief ingrijpen der politie uitdrukkelijk wordt erkend, zoo zij men er op bedacht, dat tijdelijke verwijdering van de plaats, waar de persoon of personen tegen wie de overlast is gericht, nog

niet in zich sluit het overbrengen naar een bureau van politie of posthuis, doch bedoelt, het zoover, desnoods met geweld, in eene andere richting weggeleiden van hem of hen die overlast aandoen, dat de te beschermen persoon bepaaldelijk gelegenheid hebbe, verder ongemoeid, dat is frank en vrij zijn weg te vervolgen.

Het is duidelijk, dat, wanneer tijdens dit weggeleiden deze persoon of personen zich schuldig mochten maken aan een feit, bij de wet als overtreding strafbaar gesteld, wel degelijk de bevoegdheid bestaat hem ter fine van adres naar een bureau of posthuis te geleiden, opdat proces-verbaal kan worden opgemaakt.

Als vaste regel geldt dat van ieder dusdanig optreden, mij per telegram of telephoon en later per mededeeling meer omstandig rapport wordt uitgebracht.

Met het oog op het groote gewicht van het hierboven omschrevene betrekkelijk de bevoegdheid tot het preventief optreden der politie op den openbaren weg, heb ik de eer H. H. Commissarissen van Politie en verdere Afdeelingschefs beleefd te verzoeken met staking van de gewone theoriën, of zelve of door den Inspecteur van den Gemeentelijken Politiedienst, zoolang theorie met het in hunne afdeeling dienstdoende personeel te doen houden, dat een ieder het hier bepaalde goed begrijpt en in staat is toe te passen."